

TARU KEKONI

Kannabiksen käyttö, yhteiskunnallinen reagointi
ja siihen vastaaminen

Kannabisaktivistien näkökulma

AKATEEMINEN VÄITÖSKIRJA

Esitetään Tampereen yliopiston
yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan suostumuksella
julkisesti tarkastettavaksi Tampereen yliopiston Linna-rakennuksen
Väinö Linna -salissa, Kalevantie 5, Tampere,
14. päivänä joulukuuta 2007 klo 12.

English abstract

TAMPEREEN YLIOPISTO

AKATEEMINEN VÄITÖSKIRJA
Tampereen yliopisto
Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos

Myynti
Tiedekirjakauppa TAJU
PL 617
33014 Tampereen yliopisto

Kannen suunnittelu
Juha Siro

Acta Universitatis Tamperensis 1281
ISBN 978-951-44-7150-6 (nid.)
ISSN 1455-1616

Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print
Tampere 2007

Puh. (03) 3551 6055
Fax (03) 3551 7685
taju@uta.fi
www.uta.fi/taju
<http://granum.uta.fi>

Acta Electronica Universitatis Tamperensis 677
ISBN 978-951-44-7151-3 (pdf)
ISSN 1456-954X
<http://acta.uta.fi>

Kiitokset

Tätä tutkimusta ei olisi syntynyt ilman useiden ihmisten ja tahojen tukea työlleni. Kiitän Tampereen yliopistoa ja Alkoholitutkimussäätiötä sekä hollantilaista Huygens –säätiötä apurahoista, jotka ovat mahdollistaneet täysipäiväisen keskittymiseni tutkimustyön tekemiseen. Kiitän kotilaitostani Tampereen yliopiston Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitosta ja yhteisesti kaikkia työtovereitani siitä, että olen saanut, silloin kun olen asunut Tampereella, jakaa laitoksen tilat ja työyhteisön kanssanne. Samoin kiitän Amsterdamin yliopiston huumetutkimusyksikköä CEDRO:a ja sen työntekijöitä, erityisesti professori Peter Cohenia siitä, että sain viettää valaisevan ja työlleni monenlaisia uusia näkökulmia tarjonneen vaihtojakson Amsterdamissa alkuvuonna 2003.

Olen saanut osallistua monenlaisiin seminaareihin, joissa on ollut mahdollista jakaa kokemuksia ja keskustella niin omista kuin muidenkin väitöskirjan tekijöiden tutkimustyöhön liittyvistä kysymyksistä. Kiitän professori Kyösti Rauniota ja hänen ohjaamaansa jatko-opiskelijaseminaaria työni kommentoinnista sen alkuvaiheessa. Dosentti Pekka Hakkarasta ja VTT Christoffer Tigerstedtiä kiitän siitä, että pääsin mukaan Stakesin ”huumeseula”-tutkijaseminaariin, jossa sain arvokkaita kommentteja omaan työhöni liittyen ja jossa sain vaihtaa kokemuksia muiden huumetutkijoiden kanssa. Professori Anja Koski-Jänneksen ja dosentti Pekka Saarnion ohjaama sosiaalityön ja sosiaalipsykologian jatko-opiskelijoita yhteen koonnut jatkokoulutusseminaari oli pisimpään se foorumi, jossa väitöskirjatyötäni tai sen osia asiantuntevasti ja monitieteisesti kommentoitiin. Kiitos arvokkaista ja työtäni monella tapaa ohjanneista keskusteluista sekä ryhmän ohjaajille että kaikille seminaariin osallistuneille jatko-opiskelija -kollegoilleni!

Haastattelemilleni kannabisaktivisteille osoitan suurimmat kiitokseni, sillä ilman heidän halukkuuttaan kertoa minulle kannabiksen käyttöön liittämistään näkemyksistä, tätä tutkimusta ei olisi syntynyt. Kiitän myös Suomen kannabisyhdistystä ja sen aktiivi-jäseniä siitä, että otitte minut lämpimästi vastaan ja autoitte haastateltavien rekrytoinnissa ja muissa haastatteluihin liittyvissä käytännön järjestelyissä. Kiitän myös niitä tutkimusaiheestani kiinnostuneita henkilöitä, jotka eivät halunneet osallistua varsinaisiin tutkimushaastatteluihin, mutta joiden kanssa minulla on ollut ilo keskustella tutkimuksestani sen eri vaiheissa.

Dosentti Pekka Saarniota kiitän väitöskirjatyöni ohjaajana toimimisesta prosessin alkuajoista lähtien. Oli paljolti Pekan rohkaisun ansiota, että jatkoin tutkimusaiheen parissa pro gradu –tutkielman tehtyäni. Kiitän Pekkaa työni väsymättömästä kommentoinnista ja eteenpäin ohjaamisesta sekä siitä päihdetutkimukseen liittyvästä asiantuntemuksesta, josta olen välitykselläsi päässyt osalliseksi.

Väitöskirjani toista ohjaajaa ja kustostani, professori Tarja Pösöä kiitän niin ikään korvaamattomana kuuntelijana, tukena ja neuvojana toimimisesta väitöskirjaprosessin kuluessa. Tutkimus ei olisi valmistunut ilman väsymätöntä kommentointiasi erityisesti tutkimuksen loppusuoralla. Tarjaa kiitän myös esikuvallisena tutkijakollegana ja tutkimustyön ohjaajana toimimisesta muissakin kuin väitöskirjatyöhöni liittyneissä yhteisissä tutkimusprojekteissamme. Toivon, että olen oppinut jotain siitä kunnioittavasta ja kuuntelemaan herkistyneestä asenteesta, jolla osaat lähestyä erilaisia tutkimuskohteita, tutkimustekstejä ja monia muitakin elämässä vastaan tulevia asioita.

Dosentti Pekka Hakkarasta kiitän paitsi vastaväittäjäkseni lupautumisesta, myös siitä, että hän on rohkaisullaan ja kiinnostuksellaan tutkimustani kohtaan tukenut tutkimukseni valmistumista sen alkumetreiltä lähtien. Pekka Hakkarasta ja Jouni Tourusta kiitän työni esitarkastajina toimimisesta. Kiitos perinpohjaisesta paneutumisestanne esitarkastajan tehtävään sekä korvaamattomasta asiantuntemuksestanne, jonka sain työni viimeistelyssä käyttööni!

Haluan lähettää kiitokset myös Kuopion yliopistolliseen sairaalaan, nuorisopsykiatrian osastolle sekä nuoriso- ja päihdepsykiatrian poliklinikoille, joilla työskentelin sosiaalityöntekijänä lyhyehkön jakson tutkimusprosessin kuluessa. Kiitokset lämpimästä vastaanotosta työyhteisöönne ja niistä rohkaisevista sanoista, joilla evästitte minut palatessani tutkimustyön pariin.

Suuri kiitos kuuluu kaikille läheisilleni, jotka ovat omalta osaltaan olleet tukemassa tämän työn valmistumista. Anua kiitän muutamista litteraatioista, joiden tekemisellä helpotit työtaakkaani tutkimuksen alkuvaiheessa. Kiitos Niinalle ja Mikolle siitä, että olen saanut yöpyä ja viettää mukavia iltoja luonanne silloin, kun olin tutkimustyöni vuoksi Kuopiosta käsin käymässä Tampereella.

Kiitän äitiäni ja isääni paitsi tukemisesta kaikissa valinnoissani myös siitä, että olette omalla esimerkillänne kylväneet minuun halun ottaa selvää asioista ja kyvyn suhtautua niihin avoimesti. Tukenani ovat aina olleet myös veljeni Juha Matti ja kaksoissiskoni Satu perheineen. Satua kiitän siitä, että olet aina ollut saatavilla, kun olen kaivannut kuuntelijaa tai kanssaeläjää niin tutkimukseeni kuin mihin tahansa muuhunkin asiaan liittyen. Kiitän ystäviäni Tiinaa, Niinaa, Virpiä, Riikkaa, Maijaa ja Katjaa (sekä monia muita, joita en tässä nimellä mainitse) siitä, että olette kulkeneet kanssani tämänkin matkan.

Suurin kiitos puolisololleni Arnille ja pojalleni Kostille siitä, että elämäni on ollut paljon muutakin kuin tutkimuksen tekemistä näiden vuosien aikana, jolloin väitöskirjaa olen valmistellut.

Tampereella marraskuun räntäsateessa 2007

Taru Kekoni

Tiivistelmä

Taru Kekoni

Kannabiksen käyttö, yhteiskunnallinen reagointi ja siihen vastaaminen:

Kannabisaktivistien näkökulma

Tampere: Tampereen yliopisto, Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos, väitöskirja 2007, 258s. + 4 liites.

Kannabis on maassamme yleisimmin käytetty laitton huumausaine. Kannabiksen lainsäädännöllinen asema on erilainen eri maissa ja kannabiksen käytöstä niin huumaus- ja lääkeaineena kuin hampun muistakin hyötyominaisuuksista käydään kansainvälisesti vilkasta keskustelua. Suomessa on vahvasti vallalla kannabiksen laittomaksi huumausaineeksi ja tämän pohjalta sen käytön ja käyttäjät tiettyyn marginaaliseen asemaan asettava virallinen ja julkisesti vakiintunut tulkinta. Kannabiksen yhteiskunnalliseen asemaan kohdistuu kuitenkin Suomessakin muita laittomia huumausaineita enemmän uudelleenmäärittely-yrityksiä, joita voivat esittää yksityiset henkilöt (kannabisaktivistit), käyttäjäjärjestöt taikka muut aihetta tärkeänä yhteiskunnallisena kysymyksenä pitävät tahot. Uudelleenmäärittely-yritysten tarkoituksena on esittää kannabis vähemmän haitallisena tai hyödyllisempänä päihteenä, kuin millaisena se on yleensä maassamme totuttu ymmärtämään.

Tämän tutkimuksen kohteena on se, millaisena kannabiksen käyttö, yhteiskunnallinen reagointi kannabiksen käyttöä kohtaan sekä yhteiskunnalliseen reagointiin vastaaminen näyttäytyvät tutkimusta varten haastateltujen 36 kannabisaktivistin näkökulmasta. Haastatteluaineiston analyysissa yhdistyy narratiivinen puhetapojen analyysi ja Grounded Theory – tyyppinen laadullisen aineiston tyypittely. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys perustuu poikkeavuuden- ja marginaalitutkimuksen käsitteistöön, jota on täydennetty kulttuuritutkimuksen ja yhteiskunnallisen liikkeen tutkimuksen käsitteillä.

Kannabisaktivistit liittävät kannabiksen käyttöön sellaisia ideologisia ja välineellisiä (kuten lääkintä- tai elämäntapakäyttöön liittyviä) merkityksiä, jotka ovat kaukana yhtäältä nuorten kokeilulliseen käyttöön tai toisaalta päihteiden ongelmalliseen sekakäyttöön liittyvästä viitekehyksestä, joihin kannabiksen käyttö yleensä maassamme liitetään. Suomalainen yhteiskunta näyttäytyy kannabisaktivistien näkökulmasta kannabiksen käyttäjiin marginalisoivasti suhtautuvana toimintaympäristönä. Yhteiskunnallisten toimijoiden ja valtaväestön suhtautumiselle kannabiksen käyttöä kohtaan on ominaista stereotyyppinen ja kategorisointiin perustuva kannabiksen käyttäjien jäsentäminen osaksi ongelmallista huumeiden käyttäjien ryhmää ja näin ollen heidän leimaamisensa

ongelmia tuottaviksi yhteiskunnan jäseniksi. Tämän suhtautumisen myötä yhteiskunnalliset toimijat työntävät kannabiksen käyttäjiä marginaaliin, ulottumattomiin tai näkymättömiin yleisiltä yhteiskunnallisen toiminnan alueilta.

Voimakkaalla yhteiskunnallisella reagoinnilla on vaikutuksensa siihen, miten kannabiksen käyttäjät vastaavat yhteiskunnalliseen reagointiin ja millaisiksi kannabiksen käyttötavat suomalaisessa yhteiskunnassa muodostuvat. Kannabiksen käyttäjät vastaavat reagointiin yksilöllisiä neuvotteluja käyttäen pitämällä käyttönsä tarkasti vain tietyn lähipiirin tiedossa ja vaikenemalla siitä muissa yhteyksissä, kulttuuristen neuvottelujen avulla vetäytymällä omia arvojaan paremmin vastaaviin kulttuurisiin keskuksiin sekä yhteiskunnallisten neuvottelujen välityksellä tuomalla kannabiksen käytön yhteiskunnalliseen asemaan liittämänsä uudelleenmäärittely-pyrkimykset näkyvästi esille kannabisaktivismiin avulla. Tällaisilla yhteiskunnalliseen reagointiin vastaamisen tavoilla kannabiksen käyttäjät pyrkivät tuottamaan uudenlaisia, yhteiskunnassa vallitsevista käsityksistä poikkeavia määrittelyjä kannabiksen käytöstä ja vastustamaan yhteiskunnallisen reagoinnin heille tuottamaa marginaalista asemaa.

Tutkimus osallistuu yleiseen yhteiskuntatieteelliseen ja erityisesti sosiaalityön tieteelliseen keskusteluun tuottamalla uutta tietoa kannabiksen käytöstä, käyttäjistä ja heidän suhteestaan yhteiskuntaan. Samalla tutkimus osallistuu marginaalin tutkimuksen keskusteluihin siitä, kuinka marginaalia tuotetaan ja millä tavoin marginaaliin sysäviin käytäntöihin ja leimaamiseen vastataan. Tutkimustulosten voi toivoa omalta osaltaan monipuolistavan kannabiksen käyttöön liittyvää yhteiskunnallista keskustelua ja virittävän keskustelua siitä, miten kannabiksen käyttäjien omat näkemykset voitaisiin paremmin huomioida ja hyödyntää esimerkiksi sosiaalityön toimintakulttuureissa.

Avainsanat: Cannabis, kannabiksen käyttö, kannabisaktivismi, yhteiskunnallinen reagointi, marginaali, neuvottelut

Abstract

Taru Kekoni

The use of cannabis, societal reaction and responses to it:

The perspective of cannabis activists

Tampere: University of Tampere, Department of Social Policy and Social Work.

Doctoral dissertation 2007, 258.

Cannabis is the most widely used illegal drug in Finland. The legal position of cannabis differs between countries and the use of cannabis both for recreational and medical purposes, like that of other useful properties of hemp, is a subject of lively international debate. In Finland there prevails an established public and official interpretation of cannabis as an illegal drug, accordingly placing its use and its users in a certain marginalised position. However, the position of cannabis in society, more than that of other drugs, has been subject to attempts at a redefinition which may be evinced by individuals (cannabis activists), user organisations or others considering the subject important to society. The purpose of these attempts at a redefinition is to present cannabis as a less deleterious or more useful intoxicant than it has generally been understood to be in our society.

This study concerns cannabis use, the reaction of society and the rejoinders of 36 cannabis activists interviewed for the study. The analysis of the interview data combines the analysis of narratives and Grounded Theory qualitative typologisation of the material. The theoretical frame of reference of the research rests on the conceptual framework of deviance and marginality research, supplemented by the conceptual framework of culture research and the research of movements in society.

Cannabis activists associate the use of cannabis with ideological and instrumental meanings (such as medicinal use and way of life), which are remote on the one hand from experimental use among young people, and on the other from the frame of reference pertaining to the problematic use by polydrug users, to which the use of cannabis is usually linked in Finland. In the eyes of cannabis activists, Finnish society appears as an operating environment given to marginalising cannabis users. The attitude of actors in society and the mainstream population towards the use of cannabis is characterised by a stereotyping classification of cannabis users among the group of problematic drug users, and thus they are labelled as troublesome members of

society. With such an attitude actors in society push cannabis users to the margins, out of reach and out of sight of the general areas of societal activity.

This strong reaction on the part of society has an effect on the response among cannabis users and on the formation of cannabis use habits in Finnish society. Cannabis users respond to the reaction using individual negotiations by restricting knowledge of their habit to a close circle, and not divulging it in other connections, by withdrawing through cultural negotiations to cultural centres more receptive to their own values and through societal negotiation bringing their attempts at the redefinition of the societal position of the use of cannabis to the fore by means of cannabis activism. Responding to such a reaction in society in such a way, the cannabis activists endeavour to generate novel definitions of the use of cannabis which depart from the dominant conceptions and to resist the marginal position assigned to them by the reaction of society.

The study participates in the general social scientific discussion, notably that in social work, by presenting new knowledge about the use of cannabis, the users and their relation to society. The study likewise participates in the marginal research discussion as to how the marginal is produced and in what ways people respond to labeling and being pushed to the margins. It might be hoped that the research findings would serve to broaden the discussion in society regarding the use of cannabis and give rise to a discussion as to how the views of cannabis activists themselves could be taken better into account and utilised, for example in the operating culture of social work.

Key words: cannabis, use of cannabis, cannabis activism, societal reaction, marginal, negotiations

1. JOHDANTO.....	13
2. TUTKIMUKSEN TAUSTAA.....	19
2.1 KANNABIKSEN KÄYTÖN HISTORIAALINEN TAUSTA	19
2.2 KANNABIKSEN KÄYTTÖ SUOMESSA.....	25
2.3 KANNABIKSEEN SUHTAUTUMINEN SUOMESSA	27
2.4 KANNABIKSEN KÄYTTÖ TUTKIMUKSEN KOHTEENA	33
3. YHTEISKUNNALLINEN REAGOINTI JA NEUVOTTELUT TEOREETTISENA VIITEKEHYKSENÄ.....	39
3.1 MARGINAALI YHTEISKUNNALLISENA ASEMANA.....	42
3.2 YHTEISKUNNALLINEN REAGOINTI	48
3.3 YHTEISKUNNALLISEEN REAGOINTIIN VASTAAMINEN NEUVOTTELUINA	56
3.3.1 <i>Vastapuhe ja yksilölliset neuvottelut</i>	57
3.3.2 <i>Erilaiset keskuksat ja kulttuuriset neuvottelut</i>	63
3.3.3 <i>Aktivismi ja yhteiskunnalliset neuvottelut</i>	70
4. TUTKIMUKSEN TEHTÄVÄ JA TOTEUTUS.....	78
4.1 TUTKIMUSKYSYMYKSET	78
4.2 MIKSI KVALITATIIVINEN HAASTATTELUTUTKIMUS?.....	80
4.3 TUTKIMUSAINESTON HANKKIMINEN JA SEN YLEISPIIRTEITÄ	85
4.4 ANALYYSIMENETELMÄT	92
4.5 TUTKIMUS JA TUTKIJA MARGINAALISSA?.....	101
5. KANNABIKSEN KÄYTÖN ALOITTAMINEN JA KÄYTÖN MERKITYKSET.....	106
5.1 KÄYTÖN ALOITTAMINEN.....	106
5.1.1 <i>Sosiaalinen reitti</i>	106
5.1.2 <i>Suunnitelmallinen käytön aloitus</i>	109
5.1.3 <i>Päihdereitti</i>	112
5.1.4 <i>Aatteellinen reitti</i>	115
5.2 KANNABIKSEN KÄYTÖN MERKITYKSET.....	117
5.2.1 <i>Viihdekäyttö</i>	117
5.2.2 <i>Tajunnan avaaminen</i>	122
5.2.3 <i>Lääkekäyttö</i>	125
5.2.4 <i>Elämäntapakäyttö</i>	131
5.2.5 <i>Uskonnollinen/rituaalinen/maaginen käyttö</i>	134
5.2.6 <i>Riippuvuuteen perustuva käyttö</i>	138
5.3 YHTEENVETO KÄYTÖN ALOITTAMISEN REITEISTÄ JA KÄYTÖN MERKITYKSISTÄ	142
6. YHTEISKUNNALLINEN REAGOINTI KANNABISAKTIVISTIEN KERTOMANA ...	146
6.1 YHTEISKUNNALLINEN SUHTAUTUMINEN KANNABISTA KOHTAAN	147
6.1.1 <i>Väärä ja oikea tieto</i>	147
6.1.2 <i>Hyvä alkoholi, paha kannabis</i>	152
6.2 KOKEMUKSET YHTEISKUNNALLISESTA REAGOINNISTA	156
6.2.1 <i>Läheisten reagointi</i>	156
6.2.2 <i>Institutionaalinen reagointi</i>	159
6.2.3 <i>Hoitokokemukset</i>	163
6.2.4 <i>Kannabis mediassa</i>	166
6.3 YHTEENVETO YHTEISKUNNALLISEN REAGOINNIN KERTOMUKSISTA	169

7. YHTEISKUNNALLISEEN REAGOINTIIN VASTAAMINEN.....	173
7.1 YKSILÖLLISET NEUVOTTELUT	174
7.1.1 Käytöstä vaikeneminen	174
7.1.2 Käytön kontrollit.....	178
7.2 KULTTUURISET NEUVOTTELUT.....	185
7.2.1 Erottautuminen valtakulttuurisista arvoista	187
7.2.2 Kannabiskulttuuri	190
7.2.3 Kulttuurinen viestintä	197
7.3 YHTEISKUNNALLISET NEUVOTTELUT.....	204
7.3.1 Kannabisaktiivisuuden motiivit.....	205
7.3.2 Järjestöaktiivisuus.....	213
7.3.3 Yksityinen aktiivisuus	217
7.4 YHTEENVETO YHTEISKUNNALLISEEN REAGOINTIIN VASTAAMISEN NEUVOTTELUISTA	223
8. JOHTOPÄÄTÖKSIÄ JA POHDINTAA	231
KIRJALLISUUS.....	239
LIITTEET	259
LIITE 1.....	259
LIITE 2.....	262

Kuviot ja taulukot

Taulukko 1. Haastatellut kannabisaktivistit esitettynä lukumäärällisesti ja prosentuaalisesti tiettyjen muuttujien osalta. s.88

Taulukko 2. . Käytön merkitykset suhteessa kannabiksen satunnaiseen tai runsaaseen käyttötapaan ja käytön ideologiseen asteeseen. s.144

Kuvio 1. Yhteiskunnallinen reagointi kannabiksen käyttöä kohtaan kannabisaktivistien kertomana. s. 172.

Kuvio 2. Yhteiskunnalliseen reagointiin vastaaminen kannabisaktivistien kertomana. s. 230

Kuvio 3. Yhteiskunnallinen reagointi ja siihen vastaaminen kannabisaktivistien kertomana. s.233

Aineisto-otteiden lyhenteet ja erikoismerkinnät

- H Haastateltava
- H1 Haastateltava 1 (kun haastattelussa läsnä useampi haastateltava)
- H2 Haastateltava 2 (kun haastattelussa läsnä useampi haastateltava)
- TK tutkija (Taru Kekoni)
- (...) osa alkuperäisestä haastattelupuheesta jätetty kirjaamatta aineisto-otteeseen
- (?) epäselvää puhetta

1. Johdanto

Kannabis on Suomessa yleisimmin käytetty laitton huumausaine. Vuoden 2004 lukujen perusteella 12 prosenttia suomalaisista eli väestömäärään suhteutettuna noin 450 000 suomalaista oli joskus elämänsä aikana kokeillut kannabista. Viimeksi kuluneen vuoden aikana kannabista käyttäneitä oli noin 100 000 ja viimeksi kuluneen 30 vuorokauden aikana noin 40 000. (Hakkarainen & Kainulainen & Perälä 2006, 586.) Viimeistä lukua voidaan käyttää karkeana arviona siitä, kuinka paljon kannabista säännöllisesti käyttäviä henkilöitä on maassamme.

Vaikka edellä esitettyjen lukujen pohjalta voidaan ajatella, että kannabiksen kokeilu tai käyttö omakohtaisena kokemuksena tai tuttavapiiriin liittyvänä käyttäytymisenä on tuttua monelle suomalaiselle, tiedetään kannabiksen käyttöön liittyvistä yksilöllisistä merkityksistä ja käyttäjien suhteesta ympäröivään yhteiskuntaan yleisesti maassamme varsin vähän. Kannabiksen käyttöä on tarkasteltu aiemmin joissakin laadullisissa tutkimuksissa joko sinällään (Rosenqvist 1970; Määttä 1975a/1975b/1975c, Kinnunen 1990, Oinonen 2002) tai osana muiden laittomien huumeiden käyttöä (Hakkarainen 1987/1992; Heinonen 1989; Seppälä & Mikkola 2004; Salasuo 2004), mutta kannabiksen käyttäjän ja yhteiskunnan välille muodostuva suhde ei ole ollut aiemmin suomalaisessa tutkimuksessa erityisenä kiinnostuksen kohteena. Väestökyselyjen avulla, joita laittomien huumausaineiden käytöstä tehdään maassamme säännöllisesti, on mahdollista kartoittaa käytön yleisyyttä ja esimerkiksi luoda arvioita siitä, ketkä kannabista maassamme käyttävät. Myös tietyistä käyttötapoihin liittyvistä piirteistä (esimerkiksi käytön vähenemisestä iän myötä) voidaan väestökyselyjen pohjalta laadituista tilastoista saada viitteitä. Kuitenkaan kannabiksen käyttöön liittyviä yksilöllisiä, kulttuurisia ja yhteiskunnallisia merkitysrakenteita ei ole maassamme aiemmin juuri tutkittu. Käsillä oleva tutkimus täydentää osaltaan jo olemassa olevaa tutkimuskirjallisuutta, mutta esittää myös uudenlaisen tavan tutkia kannabiksen (tai muiden laittomien huumeiden) käyttöä; tutkimuksen mielenkiinnon kohteena on suhde, joka rakentuu kannabiksen käyttäjien ja suomalaisen yhteiskunnan välille.

Kannabiksen käyttäjän ja yhteiskunnan välinen suhde on monella tapaa jännitteinen. Erityisen jännitteisen tästä suhteesta tekee se, että kannabiksen laittomaksi määriteltyyn yhteiskunnalliseen asemaan kohdistuu muita laittomia huumausaineita enemmän uudelleenmäärittely-yrityksiä, joita voivat esittää yksittäiset henkilöt (usein käyttäjät itse), käyttäjäjärjestöt taikka muut aihetta tärkeänä

yhteiskunnallisena kysymyksenä pitävät tahot. Näiden uudelleenmäärittely-yritysten tarkoituksena on esittää kannabis vähemmän haitallisena päihteenä, kuin millaisena se yleensä maassamme on totuttu ymmärtämään. Kuitenkin yhteiskunnassamme on vahvasti vallalla kannabiksen laittomaksi huumausaineeksi ja tämän pohjalta sen käytön ja käyttäjät tiettyyn marginaaliseen asemaan asettava virallinen ja julkisesti vakiintunut tulkinta.

Tämä tutkimus tarkastelee sitä, millaisena kannabiksen käyttö, yhteiskunnallinen reagointi kannabiksen käyttöä kohtaan sekä yhteiskunnalliseen reagointiin vastaaminen näyttäytyvät tutkimusta varten (keväällä 2003) haastateltujen 36 kannabisaktivistin näkökulmasta. Kannabisaktivistiksi määrittelen henkilön, joka omalla toiminnallaan (joko kannabisjärjestöjen tai yksityisen toimintansa kautta) pyrkii toimimaan yhteiskunnallisesti aktiivisesti kannabiksen käytön ja käyttäjien aseman parantamiseksi maassamme. Haastattelemani kannabisaktivistit olivat yhtä lukuun ottamatta myös kannabiksen käyttäjiä, minkä vuoksi viitataan heihin jatkossa myös termillä kannabiksen käyttäjä. On kuitenkin syytä pitää mielessä, että tutkimuksen kohdejoukoksi valikoituneet kannabisaktivistit ovat kannabiksen käyttäjinä monella tavoin erityisiä, eivätkä edusta kaikkia kannabiksen käyttäjiä maassamme.

Tutkimuksen kiinnostuksen kohteena ovat yhtäältä lainsäädännön ja viranomaisten sekä valtaväestön määrittelyt ja kannanotot kannabiksen käytöstä ja käytön yhteiskunnallisesta asemasta. Toisaalta tarkastelun keskiössä ovat kannabisaktivistien pyrkimykset määrittellä kannabiksen käyttöä ja sen yhteiskunnallista asemaa yhteiskunnassa yleisesti vallitsevista määrittelyistä poiketen. Molempia edellä mainittuja tarkastellaan kannabisaktivistien näkökulmasta. Tutkimuksen tarkoitus on lisätä tietoa kannabiksen käytöstä, käyttäjistä ja heidän suhteestaan yhteiskuntaan ja näin osallistua yleiseen yhteiskuntatieteelliseen ja erityisesti sosiaalityön tieteelliseen keskusteluun. Kannabisaktivistit (kuten kannabiksen käyttäjät laajemminkin) ovat suomalaisessa sosiaalityön tutkimusperinteessä melko tuntematon tutkimuskohde, vaikka kannabiksen käyttöön voidaan sosiaalityössä törmätä muun muassa päihdehuollon, lastensuojelun, toimeentulotukityön ja terveydenhuollon alueilla. Se, että kaikki laittomat huumeet niputetaan suomalaisessa päihdevalistuksessa ja –julkisuudessa edelleen tiukasti yhteen sekä se, että niiden käyttö esitetään lähes aina erilaisia ongelmia tuottavana käyttäytymisenä, luo helposti virheellisen kuvan kannabiksen käytöstä. Tuottamalla tietoa nimenomaan kannabiksen käytöstä ja käyttäjien suhteesta ympäröivään yhteiskuntaan, voidaan aihetta tehdä tunnetummaksi niille henkilöille, joilla ei ole kokemusperäistä tietoa kannabiksen käytöstä tai käyttäjistä. Tämä helpottaa osaltaan niin

sosiaalityöntekijöiden kuin muidenkin ammattialojen ihmisten työtä niissä tilanteissa, joissa kannabiksen käyttäjiä kohdataan.

Tarkastelen kannabiksen käytön ja käyttäjien suhdetta ympäröivään yhteiskuntaan poikkeavuuden- ja marginaalintutkimuksesta omaksumieni käsitteiden avulla, joita täydennän kulttuurintutkimuksesta ja yhteiskunnallisen liikkeen tutkimuksesta lainaamillani käsitteillä. Syynä näille valinnoille on se, että kannabiksen käyttö on maassamme rikolliseksi sanktioitua toimintaa ja asettuu tämän pohjalta välttämättä yhteiskunnallisesti eräänlaiselle poikkeavuuden rajapinnalle. En kuitenkaan näe kannabiksen käyttöä ainoastaan poikkeavana tai marginaalisena toimintana, vaan kiinnitän tarkastelussani huomion niihin käytäntöihin ja merkitysrakenteisiin, joiden pohjalta käyttö tulee yhtäältä yhteiskunnallisen reagoinnin osalta poikkeavaksi tai marginaaliseksi leimatuksi, ja toisaalta määrittäytyä uudella tavalla kannabiksen käyttäjien vastatessa tähän yhteiskunnalliseen reagointiin.

On selvää, että teoreettisilla valinnoillani tulen tahtomattanikin antaneeksi kannabiksen käytölle sellaisia merkityksiä, jotka osaltaan viestittävät sen tietyntasoisesta "poikkeavasta" luonteesta. Toisaalta pyrin teoreettisilla valinnoilla nostamaan esille myös sitä "yhteiskunnallisuutta", joka kannabiksen käyttöön muita laittomia huumeita ja niiden käyttöä enemmän liittyy. Kannabiksen käyttäjät eivät ole vain marginaaliseksi määrittäytyvä joukko laittomien huumausaineiden käyttäjiä, vaan he limittyvät monella tapaa yhteiskuntaan ja sen toimintaan. Kannabisaktivisteilla on vahva pyrkimys torjua heihin kannabiksen käyttäjinä yhteiskunnallisen reagoinnin seurauksena liitetty marginaalinen asema. Teoreettisilla valinnoillani pyrin tuomaan esiin tätä kannabiksen käyttöön liittyvää kaksisuuntaista liikettä yhtäältä marginaaliin (yhteiskunnallisten toimijoiden työntäessä käyttäjiä sinne) ja toisaalta ulos marginaalista (käyttäjien oman toiminnan ja käyttöön liittyvien uudelleen määrittelyjen välityksellä).

Hammersley, Jenkins ja Reid (2001, 139-140) toteavat kannabiksen käyttöä sosiaalisen identiteetin teorian näkökulmasta tarkastelevassa tutkimuksessaan, että kannabiksen käyttäjät sulautuvat monella tavoin ympäröivään yhteiskuntaan ja valtaväestöön, mutta toisaalta kannabiksen käyttö vaatii myös kykyä hallita negatiivisesti sanktioitu laiton toiminta, johon liittyy yhteiskunnallisilta toiminta-areenoilta syrjäytymisen mahdollisuus. Toisaalta tämä poikkeama on melko yleinen ja voidaan hallita monella tavoin. Kyseessä on "piilevän vamman"(Goffman 1963) tai "piilevän

poikkeavuuden” (Becker 1963) hallitseminen. Tämä vaatii käytön salaamista toisilta ja paljastamista toisille, oikeille ihmisille oikeissa sosiaalisissa tilanteissa. Käyttäjän sosiaalinen identiteetti muotoutuukin Hammersleyn ym. (mt.) tulkinnan mukaan aina tilanteen mukaan ja on jatkuvasti kehittyvä, dynaaminen ominaisuus.

Kannabikseen, kuten muihinkin laittomiin huumeisiin liittyvän ”tabu-luonteen” (esim. Partanen 2002, 19-22) vuoksi aihetta ei ole yksinkertaista käsitellä edes tutkimuksellisen puheenvuoron kohteena. Kannabiksen käyttö on aihe, johon liittyy varsin vahvoja mielipiteitä. Nämä mielipiteet saattavat erota toisistaan merkittävästi. Joidenkin näkemysten mukaan kannabiksen käyttö on täysin verrattavissa sellaisten vahvojen huumeiden kuin amfetamiini tai heroini käyttöön, ja se nähdään erittäin riskialttiina ja tuomittavana käyttäytymisenä. Tätä näkemystä tukee myös kannabiksen laittomaksi sanktioitu asema Suomen lainsäädännössä. Toisessa ääripäässä kannabiksen käyttö näyttäytyy lähes harmittomana käyttäytymisenä, jonka riskit eivät ole kovin merkittäviä. Tämän näkökulman puolustajat saattavat vähätellä kannabiksen käytön riskejä eivätkä he välttämättä näe aihetta lainkaan merkittävänä sosiaalisena ongelmana. Paitsi yksilöiden mielipiteitä, kannabis jakaa myös poliittisten päätöntekijöiden mielipiteitä. Kannabiksen lainsäädännöllinen asema ja käyttöön suuntautuva yhteiskunnallinen reagointi vaihtelee maa-kohtaisesti. Kannabis ja siihen suhtautuminen onkin merkittävin vedenjakaja eri maiden huumausainepoliittisten käytäntöjen välillä (vrt. esim. Cohen & Kaal 2001).

Kannabiksen rooli vahvana mielipiteiden jakajana ja tunteiden herättäjänä tekee aiheen tutkimisesta paitsi kiinnostavaa, myös haastavaa. Tutkimusasetelma ja tutkimusraportti voivat aiheuttaa hämmennystä ainakin sellaisten henkilöiden kohdalla, joiden oma suhtautuminen kannabista ja sen käyttöä kohtaan eroaa voimakkaasti tässä tutkimuksessa tutkimuskohteena olevista kannabisaktivistien näkemyksistä. Kuitenkin haluan nostaa kannabiksen käytön ja sen yhteiskunnallisen aseman kannabisaktivistien näkökulmasta tarkasteltuna tutkimuksen kohteeksi, sillä mielestäni on kiinnostavaa tarkastella tutkimuksellisesti sellaista näkökulmaa, joka ei yhteiskunnassa yleisesti pääse merkittävässä määrin esille. Näin on mahdollista tehdä näkyviksi sellaisia merkitysrakenteita, jotka eivät syystä tai toisesta ole päässeet mukaan yhteiskunnallisiin merkitystenantoprosesseihin. Samalla on mahdollista tuottaa tietoa siitä, miten tiettyjen yhteiskunnallisten reunaehtojen puristuksessa toimivat yksilöt tai ryhmät tuottavat merkityksiä omasta yhteiskunnallisesta asemastaan ja siinä toimimisen rajoista ja mahdollisuuksista.

Tutkimuksen kulku etenee peruskäsitteiden esittelyn kautta teoreettisiin ja metodologisiin perusteluihin, joita seuraa tutkimustulosten esittely ja johtopäätökset. Luvussa kaksi luon historiallisen katsauksen kannabiksen käyttöön ja tarkastelen lähemmin sitä, mitä kannabiksen käyttö ja sen asema lainsäädännössä on tämän päivän Suomessa. Tarkastelen myös kannabiksen käyttöön liittyvää aiempaa tutkimusta ja sitä, miten käsillä oleva tutkimus sijoittuu tähän tutkimuskenttään. Luvun tarkoitus on luoda yleiskatsaus tutkimusaiheeseen ja johdatella lukija ymmärtämään, mistä kannabiksen käytössä ja sen tutkimisessa on kyse.

Luvussa kolme paneudun tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen tarkasteluun. Esittelen tutkimuksen keskeiset teoreettiset käsitteet aiemman tutkimuskirjallisuuden valossa. Samalla pyrin yhdistämään erilaisista tutkimuserinteistä lainatut teoreettiset käsitteet yhtenäiseksi teoriakäsitteistöksi, joka tukee tutkimuksen empiiristä osuutta.

Luvussa neljä esittelen tutkimuksen metodiset ja metodologiset lähtökohdat. Kerron tutkimusprosessin etenemisestä, laadullisista haastatteluista tutkimusmetodina, tutkimusaineistosta sekä kertomisentapojen tulkinnasta analyysin metodologiana. Luvun tarkoitus on paitsi perustella tutkimuksen metodisia ja metodologisia valintoja, myös opastaa lukijaa empiriaosuuden lukemiseen. Toivon, että luvussa neljä esitelty analyysiote tulee näkyväksi tutkimuksen empiriaosuudessa, ja näin ollen metodologia- ja empiriaosuus eivät jää toisistaan irrallisiksi tekstiosuuksiksi vaan päinvastoin käyvät keskenään vuoropuhelua ja täydentävät toisiaan.

Luvut viisi, kuusi ja seitsemän sisältävät tutkimustulosten esittelyn empiriaosuuden analyysin valossa. Luvussa viisi tarkastellaan kertomuksia kannabiksen käytön aloittamisesta ja käytön merkityksistä. Samalla alkaa hahmottua kuva siitä monenlaisten neuvottelujen kohteena olevasta yhteiskunnallisesta asemasta, johon kannabiksen käyttäjät tulevat laitonta huumausainetta käyttäessään sitoutuneiksi. Tämä kuva vahvistuu luvussa kuusi, jossa tarkastelen lähemmin kannabiksen käyttöön suuntautuvaa yhteiskunnallista reagointia kannabisaktivistien kertomana. Tarkastelen sitä, millaista yhteiskunnallista reagointia kannabiksen käyttäjät kertovat saavansa osakseen sekä sitä, missä yhteyksissä reagoinnin kohteiksi kerrotaan jouduttavan. Luku seitsemän on empiriaosuuden varsinainen pääluku, ja siinä huomio kiinnittyy aktivistien omasta yhteiskunnallisesta asemastaan käymiin neuvotteluihin. Olen jaotellut neuvottelut teoriaosuuden mukaisesti yksilöllisiin, kulttuurisiin ja yhteiskunnallisiin neuvotteluihin. Johtopäätös-luvussa luon

yhteenvedonomaisten kuvien siitä, mitä kannabiksen käyttö, siihen kohdistuva yhteiskunnallinen reagointi ja reagointiin vastaaminen ovat tämän päivän Suomessa kannabisaktivistien näkökulmasta tarkasteltuna.

2. Tutkimuksen taustaa

2.1 Kannabiksen käytön historiallinen tausta

Kannabiksella tarkoitetaan hampusta eli cannabis sativa -kasvista tai sen alalajeista (cannabis indica ja cannabis ruderalis) saatavia kannabistuotteita, joita käytetään päihteenä tai lääkkeenä. Pääasiallinen psykoaktiivisesti vaikuttava ainesosa kannabiksessa on THC eli delta-9-tetrahydrokannabinoli. THC-pitoisuus on korkein kasvin emikukinnoissa ja pienempi kasvin lehdissä, varressa ja siemenissä. Tämän lisäksi THC-pitoisuus vaihtelee kannabiskasveissa lajikkeittain. Marihuana (THC-pitoisuus n.0,5-5 %) koostuu kasvin kuivatuista kukinnoista ja joskus myös lehdistä. Hasis (THC-pitoisuus n. 2-20 %) valmistetaan kannabiskasvin kuivatusta hartsista ja puristetuista kukinnoista. Hasisöljy, jota käytännössä tavataan huumausainemarkkinoilla erittäin harvoin, valmistetaan kasvin kukinnoista ja sen THC-pitoisuus vaihtelee 15 ja 50 prosentin välillä. (Hall & Solowij 1998, 1611-1612.) Eri kannabistuotteiden vahvuuksien vertailun on todettu olevan hyvin vaikeaa, sillä esimerkiksi hasiksen vahvuuden on eurooppalaisissa mittauksissa huomattu vaihtelevan eri maissa merkittävästi. Marihuanan on yleensä todettu olevan hasista miedompaa, mutta vahvuudet ovat vaihdelleet tutkituissa näyte-erissä huomattavasti. (An overview... 2004; Hakkarainen ym. 2006, 585.)

Kannabista käytetään yleisimmin poltettuna joko piipussa, vesipiipussa tai savukkeessa tupakkaan sekoitettuna tai sellaisenaan. Tyypillinen ”jointti” sisältää puolesta grammasta yhteen grammaan kannabista. Poltettaessa cannabis alkaa vaikuttaa muutamassa minuutissa ja vaikutuksen kesto on joitakin tunteja. Kannabista voidaan käyttää myös esimerkiksi juomiin tai leivonnaisiin sekoitettuna, jolloin vaikutus alkaa hitaammin, on voimakkaampi ja kestää pidempään kuin poltettaessa. Kannabiksen käytön tyypillisiä vaikutuksia ovat mielihyvän tunne, puheliaisuus, naurukohtaukset, suun kuivuminen, silmien sidekalvon verestys sekä joskus sydämen sykkeen kiihtyminen. Assosiaatiot ja aistikokemukset korostuvat sekä ajantaju ja koordinaatio heikkenevät. Cannabis voi lisätä ruokahalua tai makeannälkää. Cannabis voi aiheuttaa myös ohimeneviä psykoottisia oireita ja sen on tutkimuksellisesti osoitettu olevan yhteydestä skitsofrenian puhkeamiseen henkilöillä, joilla sairastumisalttius on jo muutoin olemassa (Kalant 2004, 856). Vaikutus riippuu käyttäjän sen hetkisestä mielialasta, käytetystä lajikkeesta ja määrästä, ympäristöstä ja aiemmasta käyttökokemuksesta. (Hall & Solowij 1998, 1611-1616.)

Kannabiksen päihdyttävästi vaikuttavien ainesosien kannabinoidien tappavaa annosta ei tiedetä, mutta arvioiden mukaan kannabista pitäisi kerralla nauttia noin 10–41 kiloa, jotta yliannostus tapahtuisi. Tutkimukset eivät tunne kuolemaan johtanutta yliannostustapausta. Määrittelyjä kannabiksen käytön haittavaikutuksista ja käytöstä aiheutuvista seurauksista tehdään maailmanlaajuisella kentällä, jossa keskustelua kannabiksen käytön terveydellisistä seurauksista käydään. Saarnio (2000, 159) toteaa, että kannabiksen aiheuttamia terveyshaittoja koskeva tieto ei ole yhtä ristiriidatonta kuin esimerkiksi alkoholin kohdalla. Kannabiksen aiheuttamat haittavaikutukset hengityselimistössä ja suun alueella ovat joidenkin tutkimusten mukaan samankaltaisia kuin tupakan, mutta tutkimustulokset ovat tältäkin osin ristiriitaisia (Saarnio 2000, 160; Hall & Solowij 1998). Kannabiksen on eläinkokeiden perusteella todettu vaikuttavan heikentävästi myös immuunijärjestelmään, mutta tätä ei ole kyetty näyttämään toteen ihmiskokeilla (Hall & Solowij 1998). Varhain (alle 17-vuotiaana) aloitetun säännöllisen ja runsaan kannabiksen käytön on todettu voivan johtaa aivojen harmaan aineen vähenemiseen ja valkean aineen lisääntymiseen ja siten aivojen rakenteen pysyviin muutoksiin. (Hall & Solowij 1998, 1616; Kalant 2004.)

Kannabiksen käytön ja psyykkisten sairauksien välinen suhde on aihe, joka on kannabiksen terveyshaitoista puhuttaessa saanut viime vuosina yhä vahvempaa painoarvoa. Tuoreimman yhteenvedon tutkimuksellisesta näytöstä kannabiksen ja psykoottisten häiriöiden välillä ovat esittäneet Moore, Zammit, Lingford-Hughes, Barnes, Jones, Burke & Lewis (2007) *Lancet*-lehdessä. He kävivät läpi 35 vuoteen 2006 mennessä tehtyä tutkimusta kannabiksen ja psyykkisten sairauksien välisestä yhteydestä. Tutkimusyhteenvedon perusteella tutkijat esittävät, että kannabiksen käyttäjillä on 41% korkeampi riski sairastua psykoottisiin sairauksiin kuin henkilöillä, jotka eivät käytä kannabista. Todennäköisyys sairastumiseen nousee käytön intensiteetin mukaan niin, että eniten kannabista käyttävillä riski psykoottisiin sairauksiin sairastumiseen on yli kaksinkertainen ei-käyttäjien verrattuna. Tutkijoiden mukaan näyttö kannabiksen käytön ja psykoottisten sairauksien välisestä yhteydestä on vahva, mutta tämä ei tarkoita sitä, että kannabiksen käyttö on välttämättä se tekijä, joka psykoottisiin häiriöihin suoraviivaisesti altistaa. Henkilöillä, jotka käyttävät kannabista, voi olla lähtökohtaisesti myös muita psykoottisiin sairauksiin altistavia riskitekijöitä. Tutkijoiden mukaan on silti paikallaan varoittaa yleisöä kannabiksen käytön mahdollisesta yhteydestä psyykkisiin sairauksiin. Erityisen varuillaan käytön suhteen tulisi olla sellaisten henkilöiden, jotka huomaavat käytöstä aiheutuvan psyykkistä

oirehdintaa tai jos käyttäjällä on psyykkisesti sairastuneita lähisukulaisia. Kannabiksen käytön yhteyttä masennukseen, ahdistukseen tai itsemurhariskiinkin ei tunneta yhtä hyvin kuin sen yhteyttä psykoottisiin sairauksiin, ja tältä(kin) osin kaivattaisiin lisää tutkimustietoa. (Moore ym. 2007.)

Kannabiksen käyttö aiheuttaa psyykkistä riippuvuutta, ja sen runsaan käytön lopettamisesta voi seurata vieroitusoireita (Saarnio 2000, 160). Erään amerikkalaistutkimuksen (Anthony & Warner & Kessler 1994) mukaan alkoholia kokeilleista 15 % muodostui aineeseen riippuvuus, kun kannabiksen kohdalla riippuvuus muodostui 10 % kokeilijoista. Riippuvuus nikotiiniin syntyi saman tutkimuksen mukaan 32 % kokeilijoista ja opiaattien kokeilijoiden kohdalla luku oli 23 %.

Tarkasteltaessa kannabiksen aiheuttamaa riippuvuutta, on syytä mainita myös käsite porttiteoria. Porttiteorian mukaan kannabiksen käyttö voidaan nähdä porttina muiden, vahvempien huumeiden käyttöön. Kannabiksen ominaisuuksien tai sen aiheuttamien vaikutusten ei tieteellisesti ole todettu johtavan muiden huumeiden käyttöön (Saarnio 2000, 160; Hall & Solowij 1998). Sen sijaan näkemykset, joiden mukaan erityisesti nuorena kannabiksen käytön aloittaneet henkilöt voivat olla lähtökohtaisesti riskialttiita monenlaiselle ongelmakäyttäytymiselle sekä näkemykset sosiaalisen verkoston merkittävästä vaikutuksesta muihin huumeisiin siirtymistä edesauttavana tekijänä ovat saaneet tieteellistä vahvistusta (Saarnio 2000, 160; Hall & Solowij 1998).

Cannabis sativa on yksi ihmiskunnan vanhimmista viljelykasveista ja ehkä vanhin sellainen, jota ei ole kasvatettu pääasiassa ravinnoksi. Maantieteellisesti kasvin esiintyminen ja viljely keskittyi pitkään muille kuin länsimaisen kulttuurin alueille, erityisesti Keski-Aasiaan Himalajan pohjoispuolelle. Kiinassa kasvi on tunnettu lähes 5000 vuoden ajan ja sitä on viljelty pääasiassa sen tuottaman kuidun sekä siemenistä saatavan öljyn vuoksi. Lääkinnällisten ominaisuuksiensa vuoksi kasvia alettiin Kiinassa käyttää ajanlaskumme alun aikoihin, mutta myöhemmin lääkinällistä käyttöä pyrittiin välttämään kasvin päihdyttävien ominaisuuksien vuoksi. (Nahas & Sutin & Harvey & Agurell 1999, 3.)

Kiinasta Cannabis levisi Intian niemimaalle, missä siitä löytyy kirjallisuudessa mainintoja jo n. 2000 vuotta ennen ajanlaskumme alkua. Hindujen neljännessä pyhässä kirjassa, Atharva Vedassa, cannabis mainitaan pyhänä kasvina ja sitä kerrotaan käytetyn temppelien rituaaleissa. Muinaiset hindut arvostivat myös kannabiskasvin lääkinällisiä ominaisuuksia, ja sitä käytettiin kaikkien yleisimpien sairauksien hoitoon sekä yleisesti ”hyvinvoinnin edistämiseen”. Intiasta kannabiksen

käyttö levisi Persiaan ja Assyriaan kahdeksannella vuosisadalla ennen ajanlaskumme alkua ja tunnettiin nimillä ”Quanabu” tai ”kanabas”. (Nahas ym. 1999, 3.)

Kreikkalaiset ja roomalaiset eivät käyttäneet kannabista nautinto- tai päihdeaineena kuten he käyttivät viiniä ja olutta. Hamppua kuitenkin viljeltiin sen kuituominaisuuksien vuoksi ja siitä valmistettiin esimerkiksi köysiä ja purjeita. Kreikkalaiset lääkärit Dioscorides ja Galen ovat kuvailleet hampun käyttöä sen lääkinnällisten ominaisuuksien vuoksi, mutta hekään eivät viittaa sen käyttöön nautinto- tai päihdeaineena. Roomalaisten valloitusten seurauksena hampun viljely kuitukäyttöön yleistyi myös muualla Euroopassa. Pohjois-Eurooppaan hampunviljely saattoi kuitenkin saapua toista, pohjoisempaa reittiä, ja sen arvellaan olevan varhaisempaa perua kuin Etelä-Euroopan hampunviljelyperinteen. Keskiajalla kuituhampun viljely kukoisti kaikkialla Euroopassa; siitä valmistettiin vaatteita ja erityisesti pitkällä laivamatkoilla tarvittuja vahvoja köysiä ja purjeita. (Nahas ym. 1999, 3-4.) Suomalaisissa lähteissä hamppu mainitaan viljelykasvina ja muun muassa verojen maksuvälineenä jo vuonna 1369 (Maamiehen käsikirja 1947, 219).

Intian ohella kannabiksen laajamittaista käyttöä muutoin kuin sen kuituominaisuuksien osalta ilmeni Lähi-idässä. Käyttö yleistyi Islamin uskonnon vakiinnuttaessa asemaansa ja levisi arabivalloitusten myötä 800-1100 luvuilla kaikkialle Pohjois-Afrikkaan: Egyptiin, Tunisiaan, Algeriaan ja Marokkoon. Espanja oli ainoa valloitettu maa, jonne kannabiksen käyttö ei levinnyt. Profeetta Muhammad kielsi alkoholin käytön, mutta salli kannabisvalmisteiden käytön, mikä aiheutti vastarintaa joidenkin muslimijohtajien taholta. Muslimijohtajat väittelivät vuosisatojen ajan kannabiksen käytön vaikutuksista ja 1700-luvulla kannabiksen käyttö nautintoaineena lopulta kiellettiin muslimivaltioissa sillä perusteella, että se viinin tavoin hämärsi ihmisten ajattelua ja vaikeutti päivittäisten rukoushetkien suorittamista. Tämä kieltö on muslimivaltioissa edelleen voimassa. Lähi-idässä käytetystä kannabisvalmisteesta käytettiin arabiankielistä nimeä ”hashish”, joka tarkoittaa ruohoa. (Nahas ym. 1999, 3.)

Euroopassa kannabis on tunnettu sen päihdyttävien ja lääkinnällisten ominaisuuksien osalta vasta parisataa vuotta. Brittiläiselle lääketieteelle kannabis esiteltiin vuonna 1830 britti-lääkäri O'Shaughnessyn toimesta. Hän oli tutkinut kasvin lääkinnällistä käyttöä Intiassa ja raportoi sen kiistattomista hyödyistä ainakin vesikauhun, reumatismin ja epilepsian sekä erilaisten särkyjen hoidossa. 1800-luvulla Intiasta lähtöisin olevia kannabistuotteita alettiin määrätä Englannissa monenlaisiin sairauksiin, ja kasvin monipuoliset lääkinnälliset ominaisuudet tunnustettiin yleisesti. Kuitenkin uudenlaisten lääkeaineiden, aspiriinin ja barbituraattien, tullessa markkinoille

kannabisvalmisteet katosivat brittiläisistä lääkeluetteloista. Ranskassa Jacques-Joseph Moreau, joka nykypäivänä tunnetaan psykofarmakologian isänä, testasi 1840-luvulla kokeellisesti kannabiksen päihdyttäviä ominaisuuksia. Moreau valmisti hasista itse keittämällä Intiasta tuotujen kannabiskasvien kukintoja kiehuvaan vedessä ja lisäämällä seokseen voita sekä maustamalla sen sokerilla ja hedelmäututeilla. Moreau kirjoittaa teoksessaan ”Hashish and Mental Illness” (1845/1973) kokemuksistaan syötyään 30 grammaa valmistamaansa seosta. Omien sekä potilaidensa kokemusten perusteella Moreau listaa kannabiksen syönnin huomattavimmiksi seurauksiksi seuraavat kahdeksan oiretta: Selittämättömät ”autuuden” tunteet, ajatusdissosiaatiot, ajan- ja paikantajun hämärtyminen, kuuloastin terästymisen, tietynlaiset ajatukset (fixed ideas), tunteiden häiriintyminen, vastustamattomat impulssit ja illuusiot tai hallusinaatiot. Vertaamalla systemaattisesti potilaidensa kokemuksia omiin kokemuksiinsa kannabiksen vaikutuksen alaisena olemisesta Moreau vakuuttui psyykkisten sairauksien lähtökohtaisesti orgaanisesta luonteesta. Kannabiksen nautintoainekäyttöä ei hyväksytty Ranskassa vielä silloinkaan, kun opiaatit ja kokaiini saavuttivat maassa suosiota paitsi lääkeaineina myös nautintoaineina. (Nahas ym. 1999, 4.)

Yhdysvaltoihin kannabiksen käyttö nautintoaineena saapui Brasiliaan kuljetettujen afrikkalaisten orjien välityksellä 1600-luvulla. Portugalilaiset maanomistajat eivät omaksunut ”Riamban” polttamista kuten ei maan alkuperäisväestökään. Cannabis levisi Etelä-Amerikan itärannikkoa pitkin pohjoiseen saavuttaen Keski-Amerikan ja Meksikon 1800-luvun loppuun mennessä. 1900-luvun alkuun mennessä marihuanan käyttö oli levinnyt Texasiin ja Louisianaan meksikolaisten siirtotyöläisten välityksellä. Kuitukasvina hamppua kasvatettiin Yhdysvalloissa 1720-luvulta lähtien ja sen siemenistä saatavaa öljyä käytettiin mm. saippuan ja maalin valmistukseen. (Nahas ym. 1999, 4-5.)

Kannabiksen käyttö lääkeaineena omaksuttiin Yhdysvaltoihin Britanniaasta 1850-luvulla. Cannabisvalmisteita määrättiin useisiin sairauksiin kuten epilepsiaan, reumatismiin, kuukautiskipuihin, koleraan, kouristuksiin, hysteriaan, depression, mielenvikaisuuteen, kihtiin ja hermosärkyyn. Markkinoilla oli useita cannabisvalmisteita ja niitä oli helppo hankkia apteekista tai postin välityksellä. Yhdysvalloissa suurta suosiota nautti mm. cannabisvalmiste nimeltään ”A true aphrodisiac made and delivered exclusively by a certain Fred Hollick”. Cannabisin suhteellisen runsas saatavuus lääkinnällisiin tarkoituksiin ei kuitenkaan johtanut Yhdysvalloissa vielä tuolloin kannabiksen suurimittaiseen päihde- tai nautintoainekäyttöön. Myöskään kansalaissodan aikana marihuanaa, toisin kuin opiaattivalmisteita, ei Yhdysvalloissa juuri käytetty. Cannabisin

lääkinnällinen käyttö väheni Yhdysvalloissa 1900-luvun alkupuolella ja lääkeluettelosta marihuana poistettiin vuonna 1942. (Nahas ym. 1999, 5-6.)

Kun jazz-musiikki tuli suosituksi New Orleansissa 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä, jazz-muusikot omaksuivat marihuanan nautintoainekäytön esiintymismatkoillaan itärannikolla. Tuolloin Yhdysvalloissa kannabista käytettiin nautintoaineena lähinnä Lähi-idästä muuttaneiden väestönsien keskuudessa ja tämä ilmiö keskittyi itärannikon suuriin kaupunkeihin New Yorkiin, Bostoniin, Chicagoon, Philadelphiaan sekä etelässä New Orleansiin (Mikkonen 2001, 154-155).

Yhdysvallat liittyi ensimmäiseen maailmansotaan vuonna 1917 ja samana vuonna siellä alettiin toteuttaa alkoholikieltolakia. Vuonna 1920 kieltolakiviranomaiset saivat valvottavakseen myös huumausaineet ja valtiovarainministeriön kieltolakiosastoon perustettiin huumausainejaosto. Vuonna 1937 marihuana asetettiin osavalttiollisen kontrollin alaiseksi (federal control) säätämällä ”Marihuana Tax Act”, mikä käytännössä kielsi sen käyttämisen. (Musto 1987; Nahas ym. 1999, 5; Mikkonen 2001, 159.) Jack Herer selittää ”Marihuana Tax Act” -lain käyttöönottoa kirjassaan ”Hemp and the Marijuana Conspiracy: The Emperor Wears No Clothes” (1995) kamppailuna nousevan kemian- ja öljyteollisuuden ja toisaalta perinteisen hampputeollisuuden välillä. Mikkosen (2001, 160-161) mukaan kattavaan selitykseen olisi lisättävä vielä alkoholin kieltolain jälkeinen raittiusliike, kieltolakia toteuttamaan asetetut poliisivoimat, Yhdysvaltojen sisäpoliittinen valtataistelu liittovaltion ja osavaltioiden sekä demokraattien ja republikaanien välillä sekä Yhdysvalloissa yleisesti tuohon aikaan vallinnut rasistinen kulttuuri.

Yhdysvaltojen roolia pidetään merkittävänä kannabiksen aseman kriminalisoinnissa kansainvälisestikin (Bruun & Pan & Rexed 1975; Musto 1987). Vuoden 1961 YK:n huumausaineyleissopimuksessa, johon useimpien maailman maiden huumelait tänäkin päivänä perustuvat, yhdistettiin yhdeksi sopimukseksi yhdeksän vuoden 1912 jälkeen tehtyä sopimusta huumeiden käytön valvomisesta. Kannabiksen osalta sopimus merkitsi sen käytön täydellistä kieltoa. Sopimuksessa erilaiset valvottavat aineet jaettiin neljälle listalle niiden arvioidun vahingollisuuden mukaan, ja kannabis sijoitettiin IV:lle listalle koska sen käytöstä todettiin seuraavan vakavia terveydellisiä haittavaikutuksia, sen katsottiin aiheuttavan riippuvuutta eikä sillä todettu olevan lääketieteellistä käyttötarkoitusta. (Mikkonen 2001, 165-166.)

Kannabiksen kansainvälisen kieltolain käyttöönotosta huolimatta kannabiksen käyttö yleistyi 1960-luvulla voimakkaasti keskiluokkaisen nuorison piirissä. Laajamittainen nuorison kannabiksen käyttö yleistyi alkuun voimakkaimmin Yhdysvaltalaisen yliopisto-opiskelijoiden keskuudessa, mutta laajeni nopeasti koulutetun nuorison keskuuteen kaikkialle maailmaan. Huumeiden käyttö oli tuolloin osa laajempaa vastarintaliikettä, jonka nimissä nuoriso vastusti Vietnamin sotaa, pyrki horjuttamaan valtarakenteita yliopistoissa ja laajemminkin yhteiskunnassa sekä arvosteli monin tavoin kaupallista kulutuskulttuuria ja maailmassa vallitsevaa eriarvoisuutta ja ympäristöongelmia. (Partanen 2002, 13.)

Kannabis on edelleen maailmassa yleisimmin käytetty laiton huumeaine. Sen, kuten muidenkin laittomien huumeiden käyttö lisääntyi 1990-luvulla lähes kaikissa EU-maissa etenkin nuorten ja koululaisten keskuudessa. Suomessa tätä ilmiötä on kutsuttu ”toiseksi huumealloksi” (Partanen & Metso 1999). Vuonna 2004 tehdyssä Yhdysvaltain kansallisessa huumeiden käyttöä ja terveyttä koskevassa kyselyssä 40,2 % aikuisista (12 vuotta täyttäneistä) ilmoitti käyttäneensä kannabista ainakin kerran, kun EU:ssa tämä osuus on keskimäärin 20 prosenttia. Yhdysvaltain tulos on jopa korkeampi kuin niissä Euroopan maissa, joissa kannabista ainakin kerran käyttäneitä on eniten (Tanska 31,3 % ja Yhdistynyt kuningaskunta 29,7 %). Ero arvioissa kannabiksen käytöstä viimeksi kuluneen vuoden aikana ei ole yhtä suuri: Yhdysvalloissa osuus oli 10,6 % ja Euroopassa keskimäärin seitsemän prosenttia, ja useiden Euroopan maiden ilmoittamat luvut olivat jokseenkin samanlaisia kuin Yhdysvaltojen. YK:n arvion mukaan koko maailmassa on 163 miljoonaa kannabiksen käyttäjää. Näistä yli puolet on satunnaiskäyttäjiä, joilla käyttökertoja on keskimäärin neljä vuodessa. Kannabista säännöllisesti käyttäviä henkilöitä, jotka käyttävät kannabista keskimäärin 100 päivänä vuodessa, olisi tämän arvion mukaan koko maailmassa 66 miljoonaa eli noin 40 prosenttia kaikista kannabiksen käyttäjistä. (EMCDDA 2006, UNODC 2006.) Numeerisia arvioita käyttäjistä esittäessä on pidettävä mielessä, että tilastot eri maiden osalta voivat olla erilaisin menetelmin laadittuja ja tältä osin lukuihin ja niiden vertailuun on syytä suhtautua varovasti.

2.2 Kannabiksen käyttö Suomessa

Suomeen kannabiksen, kuten muidenkin laittomien huumeiden käyttö, levisi niin kutsutun ensimmäisen huumeaallon myötä 1960-luvulla. Tämä aikakausi muodostaa historiallisen

lähtökohdan myös maamme nykyisen huumeilanteen tarkasteluun. 1960-luvun huumeaalto synnytti nuorison keskuuteen alakulttuurin, jossa kannabiksen käyttöön liittyivät voimakkaasti tietyt keskusalueet, muoti, musiikki, ja ennen kaikkea nuorison uusi arvomaailma (Salasuo 2004, 83). Tällainen alakulttuuri keskittyi voimakkaasti pääkaupunkiseudulle. Kannabiksen käyttö alkoi Suomessa, kuten muuallakin maailmassa pienistä jazz-piireistä, joista se levisi muun kulttuuriväen ja opiskelijoiden piiriin. Ominaista käytön aloittamiselle kannabiskulttuurin alkuvaiheissa oli, että ensikosketus kannabikseen saatiin matkustellessa Euroopassa tai Yhdysvalloissa (Määttä 1975a, 90).

Salasuo (2004, 85) jakaa ensimmäisen huumeaallon aikaisen kannabiskulttuurin maassamme kolmeen vaiheeseen; kannabiksen leviämiseen Suomeen (1962-1967), kannabiksen tuloon osaksi populaarikulttuuria (1967-1970) sekä käytön huippuun ja aallon taittumiseen (1970-1975). Ensimmäiset tutkimustulokset kannabiksen käytöstä Suomessa ovat vuodelta 1967, jolloin Suomen Raittiusliitto selvitti helsinkiläisten koululaisten käyttämiä päihdeaineita. Tuolloin kolme prosenttia koululaisista ilmoitti kokeilleensa tai käyttäneensä kannabista (Hakkarainen 1992, 61). Käyttäjien ikärakenne muuttui selkeästi käytön huippuvaihetta lähestyttäessä. Vuonna 1970 jo yli puolet poliisin tietoon tulleista käyttäjistä oli alle 18-vuotiaita (Salasuo 2004, 90). Ensimmäisen huumeaallon aikana kannabiksen käyttö olikin suosituinta yhtäältä koululaisten ja toisaalta opiskelijoiden keskuudessa. Huippuvaiheen aikana käyttäjien tai kokeilijoiden määrän arvioidaan olleen koko Suomessa n. 30 000- 40 000. Heistä 90 % asui pääkaupunkiseudulla. (Määttä 1975b, 4.) Vuonna 1970 helsinkiläisten koululaisten keskuudessa 23 % ilmoitti käyttäneensä jotakin huumeainetta. Vuoteen 1976 tultaessa oli luku pudonnut neljään prosenttiin. Syyksi käytön voimakkaaseen vähenemiseen on esitetty sekä huumeiden käyttöön liittyvän viranomaiskontrollin että julkisuudessa ilmenneen asenneilmapiirin kiristymistä. Osa käyttäjistä siirtyi vahvempiin huumeisiin, osa lopetti käytön kokonaan työelämään tai muihin piireihin siirtyessään. Myös alkoholilainsäädännön vapautumisella oli vaikutuksensa kannabiksen käytön vähenemiseen. Opiskelijoiden keskuudessa hippie-ideologia siirtyi taka-alalle ja tilalle astui poliittinen herääminen, erityisesti vasemmistoradikalismi. (Hakkarainen 1992, 77-89; Salasuo 2004, 97-98.)

1970-luvun lopulta 1990-luvun alkuun kannabiksen käyttöluvut pysyivät alhaisina, kunnes toinen huumeaalto saapui Suomeen 1990-luvun jälkipuoliskolla (Partanen & Metso 1999). Se, kuten ensimmäinen aaltokin, oli yleismaailmallinen ilmiö, jonka yksi edellytys oli kansainvälisen huumeetuotannon ja -kaupan organisoituminen (Partanen 2002, 23). Huumeiden käyttöluvut

kaksinkertaistuivat Suomessa ja samalla käytettyjen aineiden kirjo lisääntyi. Kannabis säilytti kuitenkin asemansa suosituimpana laittomana huumeena. (Hakkarainen & Metso 2004; Hakkarainen ym. 2006, 584.) Toisen huumeaallon on esitetty olevan aiempaan huumeaaltoon verrattuna ”pysyvämpää vedenpinnan nousua” (Seppälä & Salasuo 2001), joskin tuoreimpien tilastokatsauksien valossa ainakin aallon korkein huippu on sivuutettu ja huumetilanne osoittaa tasaantumisen merkkejä (esim. Hakkarainen & Metso 2005).

Vuoden 2004 lukujen perusteella 12 % suomalaisista on käyttänyt kannabista elinaikanaan. Suurin elinikäisprevalenssi on 25-34 -vuotiaiden ikäryhmässä, joista 23 % ilmoittaa käyttäneensä kannabista elämänsä aikana. Sen sijaan viimeisen vuoden aikana kannabista käyttäneiden osalta suurin luku löytyy 15-24 -vuotiaiden ryhmästä, joista 10 % kertoo käytöstä viimeisen vuoden aikana. Koko väestössä vastaava luku on kolme prosenttia. Käytöstä viimeisen kuukauden aikana kertoo koko väestöstä kaksi prosenttia ja 15-24 -vuotiaista kuusi prosenttia. Noin viidesosa kannabista kokeilleista on jatkanut käyttöä viimeksi kuluneen vuoden aikana. Tämä luku laskee selvästi iän myötä, joten odotettavissa on, että myös nuorimman ikäryhmän käyttäjistä huomattava osa tulee varttuessaan lopettamaan kannabiksen käytön. Myös huumeiden kokeilu- ja käyttötrendien kasvu väestötasolla on 2000-luvun vaihteen jälkeen taittunut. (Hakkarainen & Metso 2005, 253-255.)

2.3 Kannabikseen suhtautuminen Suomessa

Suomen voimassa oleva huumausainelaki on vuodelta 1993. Sen kolmannen pykälän mukaan maassamme vallitsee huumausaineiden yleiskielto, jonka mukaan huumausaineen tuotanto, valmistus, maahantuonti, maastavienti, jakelu, kauppa, hallussapito ja käyttö on kielletty muihin kuin lääkinnällisiin, tieteellisiin taikka huumausainerikosten ehkäisemistä tai tutkintaa edistäviin tarkoituksiin. Lisäksi on kielletty oopiumiunikon, kokapensaana ja hampun viljely käytettäväksi huumausaineena tai sen raaka-aineena. Huumausainelain tarkoittamina huumausaineita ovat lain toisen pykälän mukaan vuoden 1961 huumausaineyleissopimuksessa (SopS 43/65) tarkoitetut aineet ja valmisteet (joihin kannabis lukeutuu) sekä psykotrooppisia aineita koskevassa yleissopimuksessa (SopS 60/76) tarkoitetut aineet ja valmisteet. (Huumausainelaki 17.12.1993/1289.)

Joissakin maissa kannabis on lainsäädännöllisesti erotettu muista, vahvemmissa huumausaineista joko dekriminalisoimalla sen käyttö ja hankkiminen (esimerkiksi Alankomaissa) tai soveltamalla kannabikseen liittyen johdonmukaisesti lievempiä rangaistuskäytäntöjä kuin muiden laittomien huumeiden käyttöön tai hankkimiseen liittyvissä rikoksissa (esimerkiksi Iso-Britanniassa). Suomessa ainoa lainsäädäntöön liittyvä ohjeistus, jossa kannabis asettuu erityisasemaan muihin laittomiin huumausaineisiin verrattuna, on valtakunnansyyttäjän ohje seuraamuksen määräämisestä huumausaineen käyttörikoksessa (VKS:2006:1). Sen toisessa liitteessä esitetyssä ”taulukossa rangaistusmääräysmenettelyä varten” huumausaineet on jaoteltu kolmeen luokkaan, joista lievimmän rangaistavaan ensimmäiseen luokkaan kuuluvat hasis, marihuana, khat ja lievä ryhmä lääkkeitä. Luokkaan kaksi kuuluvat amfetamiini johdannaisineen, gamma, LSD sekä keskimäinen ryhmä lääkkeitä ja luokkaan kolme heroini, kokaiini ja ankara ryhmä lääkkeitä. Tämä eri huumausainetyyppien rangaistavuusluokitus on johdonmukaisessa linjassa huumausainerikoksia ja törkeitä huumausainerikoksia koskevan vakiintuneen oikeuskäytännön kanssa. (VKS:2001:1.)

Huumausainerikoksesta säädetään rikoslain 50 luvussa. Luvun ensimmäisen pykälän mukaisesti huumausaineen viljely, valmistus tai näiden yritys; maahantuonti, maasta vienti, kuljetus tai kuljetuttaminen sekä näiden yritys; huumausaineen myyminen, välittäminen tai luovuttaminen sekä näiden yritys ja hallussapito tai tämän yritys on rikolliseksi sanktioitua toimintaa. Tämä uusi rikoslain 50 luvun ensimmäinen pykälä tuli voimaan 1.1.2007 ja sanktioi aiempaa lainsäädäntöä tarkemmin myös huumausainerikoksen *yrittämisen* laittomaksi toiminnaksi. (Rikoslaki 50 luku 1§, 19.10.2006/928.)

Huumausainerikoksesta voidaan tuomita sakkorangaistukseen tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Jos rikoksessa täyttyvät törkeän huumausainerikoksen merkit (rikoksen kohteena on erittäin vaarallinen huumausaine tai suuri määrä huumausainetta; tavoitellaan suurta taloudellista hyötyä; toimitaan järjestäytyneen ryhmän jäsenenä; aiheutetaan usealle henkilölle vakavaa hengen tai terveyden vaaraa tai levitetään huumausainetta alaikäiselle tai muuten häikäilemättömällä tavalla ja huumausainerikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä) huumausainerikoksesta on tuomittava vähintään vuoden ja enintään kymmenen vuoden vankeusrangaistukseen. (Rikoslaki 50 luku 2§, 17.12.1993/1304). Ainoastaan kannabikseen liittyvän huumausainerikoksen kohdalla törkeän huumausainerikoksen tunnusmerkit täyttyvät erittäin harvoin.

Vuoden 2006 (928/2006) lopussa lakia huumausainerikoksista tiukennettiin säätämällä laittomaksi paitsi huumausainerikoksen yrittäminen (1§), myös huumausainerikoksen valmistelun yrittäminen (3§ toinen momentti) sekä huumausainerikoksen edistämisen yrittäminen (4§ toinen momentti). Tämä ilmentää lainsäädäntökoneiston edelleen varsin tiukkaa suhtautumista huumausaineiden käyttöä kohtaan maassamme.

Huumausaineen käyttö säädettiin Suomessa rangaistavaksi ensimmäisen kerran vuonna 1966. Suhtautuminen oman käytön rangaistavuuteen on kuitenkin ollut kiistanalaista. Vuoden 1972 huumausainelaisissa käytön kriminalisointi säilyi eduskuntaäänestyksen jälkeen. Kriminalisointia pidettiin periaatekieltona, jolla oli tarkoitus edistää huumausaineiden vastaisia asenteita. Vuonna 1993 rikoslain 50 lukua säädettäessä huumausaineen käytön rangaistavuus haluttiin säilyttää, mutta toimenpiteistä luopumisen mahdollisuutta haluttiin korostaa erityissäännöksellä. Tämän vuoksi 50 lukuun otettiin syyttämättä ja tuomitsematta jättämistä koskeva 7 §, jonka mukaan syyte voitiin jättää ajamatta tai rangaistus tuomitsematta, jollei teko olosuhteet huomioon ottaen ollut omiaan heikentämään yleistä lainkuuliaisuutta. Pykälän mukaan syyte voitiin myös jättää ajamatta tai rangaistus tuomitsematta, jos tekijä osoitti sitoutuneensa sosiaali- ja terveysministeriön hyväksymään hoitoon. Näiden säännösten yhdenmukainen soveltaminen käytännössä osoittautui kuitenkin hankalaksi ja niitä sovellettiin vain harvoin. (VKS: 2006:1; ks. myös Kainulainen 1999.)

Voimassa oleva lainsäädäntö huumausaineen käyttörikoksesta (Rikoslaki 50 luku 2a§) tuli voimaan vuonna 2001 ja sen mukaisesti henkilö, joka laittomasti käyttää taikka omaa käyttöönsä varten pitää hallussaan, taikka yrittää hankkia vähäisen määrän huumausainetta, on tuomittava huumausaineen käyttörikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Valtakunnansyyttäjän seuraamuksen määräämistä huumausaineen käyttörikoksesta koskevan ohjeen (VKS:2006:1) mukaan käyttörikosuudistuksella on tavoiteltu voimavarojen säästämistä, nopeaa rikosoikeudellista puuttumista huumausaineen käyttöön sekä syyttämättäjättämiskäytännön yhtenäistämistä. Syyttämättäjättämiskäytännön yhtenäistämistä on tavoiteltu myös selkeyttämällä toimenpiteistä luopumissäännöstä. Lainsäätäjä on voimakkaasti korostanut kahden huumausaineen käyttäjäryhmän erityisasemaa: alle 18-vuotiaiden nuorten ja huumeiden ongelmakäyttäjien. Näissä ryhmissä syyttäjän tulee erityisen tarkasti harkita muiden

toimenpiteiden kuin rangaistuksen määräämisen mahdollisuutta. Kolmas selkeästi oman tyyppisensä ryhmä ovat aikuiset, jotka eivät halua hakeutua hoitoon. (VKS:2006:1.)

Vaikka lainsäätäjän pyrkimyksenä oli käyttörikosuudistuksella parantaa erityisesti alaikäisten käyttäjien ja huumeiden ongelmakäyttäjien asemaa, käyttörikosuudistuksen jälkeen huumeiden käyttäjiin kohdistuvan seuraamuskäytännön on kuitenkin todettu kiristyneen. Käyttörikosuudistuksen vaikutuksia tutkineen Heini Kainulaisen (2006) mukaan huumeiden käyttäjien saamien sakkorangaistusten määrä on käyttörikosuudistuksen jälkeen lisääntynyt ja samaan aikaan syyttämättä jättämispäätökset ovat vähentyneet. Myös hoitoonohjauksen osalta lainmuutoksen toimivuutta voi arvostella. Heti uudistuksen jälkeen vuosina 2001- 2003 syyttämättä jätettyjen joukosta vielä löytyi hoitoon ohjattuja (13 % kaikista syyttämättä jätetyistä), mutta sittemmin hoitotapauksia on esiintynyt yhä vähemmän. Tämä herättää kysymyksen, ovatko viranomaiset pyrkineet tarpeeksi tehokkaasti ja pitkäjänteisesti huolehtimaan hoidon tarpeessa olevista käyttäjistä. (Kainulainen 2006.)

Suomessa harjoitetun huume politiikan yhtenä kulmakivenä on pidetty huumevastaisten mielipiteiden ylläpitämistä väestössä. Vaikka 1990-luvun lopulla uudistetussa huume politiikan periaateohjelmassa (Komiteanmietintö 1997) tätä ei enää korosteta, on se edelleenkin leimannut vahvasti huumeista käytyä keskustelua. Huumeiden käytön tuomitsevasta linjasta poikkeaviin puheenvuoroihin on reagoitu julkisuudessa voimakkaasti. Tämän taustalla on ollut ajatus, että tiukan asennoitumisen lieventyminen johtaa huume kokeilujen ja käytön lisääntymiseen ja sitä kautta huume ongelmien ja -haittojen kasvuun. (Hakkarainen & Metso 2004, 39.)

Partanen (2002, 18) nimeää huumevastasista asenteista, joukkoviestinnästä sekä yhteiskunnallisista toimista rakentuvan huumeiden vastaisen suhtautumistavan ”narkofobiaksi”. Sen olennaiset ainekset ovat pelko huumeiden käytön seurauksista sekä torjuva suhtautuminen niiden kokeilua ja käyttöä kohtaan. Joillakin ihmisillä narkofobia saattaa olla peräisin omista tai lähiympäristöä koskevista ikävistä kokemuksista, kuten oman lapsen huumeiden käyttöön liittyvistä ongelmista. Suurimmalla osalla väestöstä ei kuitenkaan ole minkäänlaista kosketusta huumeiden käyttöön tai niiden käytöstä johtuviin seurauksiin, vaan heidän näkemyksensä perustuvat suurelta osin siihen, miten asia julkisuudessa esitetään.

Huumeisiin kohdistuva pelko vaikeuttaa huumeongelman hoitamista monin tavoin (Partanen 2002, 18-19). Kaikki laittomat huumeet niputetaan maassamme helposti yhteen, jolloin kuva eri aineiden vaikutuksista ja niiden aiheuttamista riskeistä hämärtyy. Huumeita koskeva joukkotiedotus ja valistus keskittyvät kuvaamaan kaikkein vaikeimpia huumeiden käytön seurauksia ja luovat huumeilanteesta kuvan, joka ei vastaa todellisuutta. Ero laillisten ja laittomien huumeiden välillä korostuu, ja alkoholin ja laillisten lääkkeiden väärinkäyttöön liittyvät merkittävät riskit sivuutetaan tai niitä vähätellään. Narkofobia merkitsee myös haluttomuutta olla ylipäänsä tekemisissä huumeongelmien kanssa, mikä vaikeuttaa niiden käsittelyä normaaleissa sosiaalisissa yhteyksissä kuten perheissä, kouluissa tai työpaikoilla (mt., 19). Ongelmat pyritään siirtämään mahdollisimman nopeasti poliisin tai terveydenhoitohenkilöstön hoidettaviksi (ks. myös Jaatinen ym. 1998). Tämä johtaa huumeiden käyttäjien leimautumiseen ja syrjäytymiseen, mikä vaikeuttaa huumeiden käyttäjien elämää monin tavoin ja lisää sairauksien ja rikolliseen elämäntapaan kiinnittymisen riskiä. (Partanen 2002, 18-19.)

Vuonna 2006 maassamme päihdehoitoon hakeutuneista henkilöistä 14 % mainitsi ensisijaiseksi päihdehoitoon hakeutuneiden henkilöiden yleisimmin ensisijaisesti käyttämä päihderyhmä. Opiaatit (41 %) olivat päihdehoitoon hakeutuneiden henkilöiden yleisimmin ensisijaisesti käyttämä päihderyhmä. Opiaatiryhmän sisällä pubrenorfiiniin (31 %) ongelmakäytön vuoksi hoitoon hakeutuneiden määrä oli selkeästi suurin. Stimulantteja ensisijaisena päihteenä käytti 21 % hoitoon hakeutuneista ja myös alkoholin käyttöön liittyvä huumeiden käyttö (17 %) oli tulossyynä yleisempi kuin kannabiksen käyttö. Sen sijaan rauhoittavat lääkkeaineet (7 %) raportoitiin kannabista harvemmin ensisijaisina hoitoon hakeutumiseen johtaneina päihteinä. Toisena tai kolmantena ongelmapäihteenä kannabis mainittiin usein. Selkeimmin kannabis näyttää liittyvän alkoholin ja stimulanttien ongelmakäyttöön.

”Käypä hoito” – hoitosuositusten mukaan kannabisriippuvuuteen ei toistaiseksi ole lääkehoitoa, eikä korvaushoidolla katsota olevan merkitystä, sillä riippuvuus on lievä ja käytön loppumiseen liittyvät riippuvuusoireet ovat vähäisiä. Psykososiaalisilla hoidoilla (esim. kognitiivinen käyttäytymisterapia, motivoiva haastattelu, verkostoterapia) voidaan Käypä hoito -suositusten mukaan lisätä kannabiksesta täysin vieroittautuneiden määrää ja vähentää käytöstä aiheutuvia haittoja. Hoitomuotojen välillä ei ole tutkimuksellisesti kyetty osoittamaan eroja. Myös päätelmät hoitoajan ja hoidon intensiivisyyden vaikutuksista tuloksiin ovat ristiriitaisia. (Käypä hoito – suositukset, ks. myös Nordstrom & Levin 2007.) Kannabiksen ongelmakäyttäjien hoidosta maassamme vastaavat pääsääntöisesti A-klinikan avo- ja laitoshoitoyksiköt sekä psykiatrian ja päihdepsykiatrian poliklinikat ja osastot.

Vuonna 2002 tehdyn, 15-69 -vuotiaille suomalaisille suunnatun kyselytutkimuksen perusteella valtaosa suomalaisista pitää huumeongelmaa vakavana sosiaalisena ongelmana, jollaisena se myös julkisuudessa esitetään (Hakkarainen & Metso 2004, 41). Puolet vastaajista oli sitä mieltä, että valtakunnan tasolla huumeet ovat kohtalainen ongelma ja lähes yhtä moni valitsi vaihtoehdon ”suuri ongelma”. Kymmenesosa vastaajista piti huumeongelmaa vähäisenä tai olemattomana ja vain yksi prosentti valitsi vaihtoehdon ”ei lainkaan ongelma”. Sen sijaan oman asuinalueen huumeongelmaa arvioitaessa näkemykset ongelman vakavuudesta olivat selvästi maltillisempia; noin puolet vastaajista piti oman asuinalueensa huumeongelmaa vähäisenä tai olemattomana. Suureksi ongelman omalla asuinalueella koki vain 11 % vastaajista. Ongelman koettu suuruus vaihtelee sosiaalisten taustatekijöiden mukaan. Naiset kokevat huumeisiin liittyvät ongelmat jonkin verran miehiä vakavampina ja myös iän myötä huoli maan huumetilanteesta kasvaa; nuorimmassa ikäryhmässä huumeet suureksi ongelmaksi koki 28 % vastaajista kun vanhimmasta ikäryhmästä saman arvion antoi 51 % vastanneista. Kaupungeissa lähiseudun ongelmat koettiin maaseutua suurempina. Erot kuvastat verraten suoraan sitä, miten yleistä huumeiden kokeilu ja käyttö kyseisillä alueilla on. Toisaalta koko maan tilannetta koskevissa arvioissa huoli huumeongelmasta oli suurinta juuri niillä alueilla, joilla kosketusta huumausaineisiin on vähiten eli maaseudulla ja pienissä taajamissa. Ulkopuolisten silmin huumetilanne siis vaikuttaa pahemmalta kuin niiden, jotka elävät arkeen ympäristöissä, joissa huumeiden jonkinasteiseen läsnäoloon on jossakin määrin jo totuttu. Vastaajista 30 % koki, että huumeista koituu enemmän ongelmia kuin alkoholista. Vastaajista 40 % oli päinvastaista mieltä ja loput kokivat alkoholista ja huumeista koituvan yhteiskunnalle yhtä paljon ongelmia. (Hakkarainen & Metso 2004, 41-42.)

Kansalaisten huumeisiin liittyvissä riskikäsityksissä kannabis eroaa selvästi muista laittomista huumeista. Kolmasosa vastaajista oli sitä mieltä, että kannabiksen kokeilemisesta aiheutuu enintään vähäinen riski. Ekstaasin osalta kokeilusta koituvan riskin vähäiseksi arvioi 11 % vastaajista, amfetamiinin osalta kahdeksan prosenttia ja heroinin osalta neljä prosenttia vastaajista. Näissäkin arvioissa miesten riskikäsitykset olivat naisten käsityksiä alhaisempia ja nuorilla ikäryhmillä vastaavasti vanhempia ikäluokkia vähäisempiä. Alle 25-vuotiaista 18 % oli jopa sitä mieltä, että kannabiksen kokeilemiseen kerran tai kaksi ei sisälly mitään riskejä. Vain joka kymmenes vastaaja kuitenkin kannatti kannabiksen käytön laillistamista ja mahdollisuutta ostaa sitä laillisesti, joskin nuorimmassa ikäryhmässä tätä mieltä oli lähes neljäsosa vastaajista. (Hakkarainen & Metso 2004, 42-45.)

Mielipiteet kannabiksen kokeilun osalta ovat muuttuneet merkittävästi vuosien 1996 ja 2002 välillä. Kun vuonna 1996 niiden vastaajien määrä, joiden mielestä kannabiksen kokeiluun kerran tai kaksi ei sisälly mitään riskiä tai sisältyy vain vähäinen riski, oli 26 %, vuonna 2002 samaa mieltä oli jo 34 % vastaajista (Hakkarainen & Metso 2004, 45). Varauksellinen suhtautuminen kannabiksen säännölliseen käyttöön on sen sijaan pysytellyt tarkastelujakson ajan ennallaan. Vastaavasti Natunen ym. (2006, 254) huomioivat Kansanterveyslaitoksen suomalaisen aikuisväestön terveyteen vaikuttavien elintapojen seurantatutkimuksen (AVTK) aineiston pohjalta, että huumausaineiden käytön erittäin vakavaksi ongelmaksi kokeneiden osuus on vuosien 2001 ja 2005 välillä laskenut 58 prosentista 37 prosenttiin ja käyttöä ei kovin vakavana muttei lievänäkään ongelmana pitäneiden osuus on yli kaksinkertaistunut.

2.4 Kannabiksen käyttö tutkimuksen kohteena

Yhteiskuntatieteellinen tutkimuksellinen kiinnostus kannabiksen käyttöä ja käyttäjiä kohtaan on herännyt maailmalla jokseenkin samaan aikaan kuin kannabiksen käyttö on alkanut yleistyä. Ensimmäisiä, yhä tänä päivänä usein lainattuja tutkimuksia kannabiksen käyttäjistä, on Yhdysvaltalaisen sosiologin, Howard Beckerin, vuonna 1953 julkaisema artikkeli ”Becoming a marihuana user”. Artikkelia varten Becker on havainnoinut kannabiksen käyttöä ja käytön aloittamista Yhdysvaltaisten jazz-muusikoiden keskuudessa 1950-luvun alussa. Kannabiksen käyttö oli noihin aikoihin Yhdysvalloissa tiettyihin etnisiin ryhmiin ja jossakin määrin myös jazz-musiikin ympärille rakentuneisiin käyttäjäryhmiin sitoutunutta. Beckerillä itsellään pääsy ryhmiin oli luonnollinen, sillä hän esiintyi myös itse jazzia soittavissa kokoonpanoissa. Beckerin seuraava, laajempi tutkimus ”Outsiders. Studies in the Sociology of Deviance” julkaistiin vuonna 1963 ja se tarkasteli kannabiksen käyttöä laajemmin Beckerin itsensä kehittämän ”leimautumisteorian” näkökulmasta. Moniin Beckerin esittämiin havaintoihin, kuten kokeneempien käyttäjien ja käyttötekniikan oppimisen merkitykseen käytön aloittamisen yhteydessä ja käytön poikkeavaksi leimaamisen merkitykseen käyttäjän uraan ja alakulttuuriseen kiinnittymiseen liittyen, viitataan yhä useissa aihealuetta tarkastelevissa tutkimuksissa. Beckerin poikkeavuuden tutkimuksen käsitteistöön palaan tarkemmin myöhemmin tässä tutkimuksessa.

Beckerin tutkimusten ohella kannabiksen käytön klassikkotutkimuksena voidaan mainita Erich Gooden (1970) tutkimus ”The marihuana Smokers”. Goode käsittelee tutkimuksessaan monia tässäkin tutkimuksessa esille nousevia kysymyksiä, kuten yleisesti yhteiskunnassa vallitsevia

näkemyksiä kannabiksen käytöstä ja käyttäjien itsensä näistä näkemyksistä vahvasti poikkeavia merkitysrakenteita. Tutkimuksensa johdantoluvussa Goode tuo esille muutamia tätäkin työtä ohjanneita näkökulmia kannabiksen käytön tutkimiseen. Hän esittää, että sosiologisessa tutkimuksessa kiinnostavia eivät varsinaisesti ole kannabiksen käytön vaikutukset vaan se, miten kannabiksen käytön yleisesti yhteiskunnassa oletetaan käyttäjiin vaikuttavan. Kannabista, kuten muitakaan huumeita ei Gooden (1970) mukaan tulisi tarkastella aineen farmakologisen määritelmän perusteella, vaan nimenomaan *sosiaalisesti rakentuvina merkityksinä*.

Kannabiksen käytön kansainvälisestä tutkimuksesta voidaan kokoavasti sanoa, että aihetta on tutkittu paljon ja useista erilaisista näkökulmista. Paitsi yhteiskuntatieteellisestä ja yleisestä päihdetutkimuksen näkökulmasta, kannabis-kasvia tutkitaan myös sen farmakologisten ja lääkinnällisten ominaisuuksien sekä muiden raaka-aine ominaisuuksien osalta. Kannabistutkimus, erityisesti kasvin lääkinnällisiin ja raaka-ainekäyttöön liittyvien käyttötarkoitusten osalta, on lisääntynyt merkittävästi viimeisen kymmenen vuoden kuluessa. Kannabistutkimusta varten on perustettu myös omia kansainvälisiä julkaisufoorumeita (kuten esimerkiksi ”Journal of Cannabis Therapeutics”). Kannabiksen käyttöön liittyvän kansainvälisen tutkimuskentän kattava läpikäyminen on lyhyen tutkimuskatsauksen puitteissa lähes mahdotonta. Nostan tämän vuoksi tutkimuksista esille muutamia sellaisia, jotka kiinnostuksen kohteiltaan tulevat mahdollisimman lähelle tätä tutkimusta.

Hammersleyn, Jenkinsin ja Reidin (2001) artikkeli ”Cannabis use and social identity” on toiminut tätä työtä monella tavoin motivoivana tutkimuksena. Tekijät tarkastelevat kannabiksen käyttöä sosiaalisen identiteetin tutkimuksen näkökulmasta ja esittävät, että kannabiksen käyttö lainsäädännöllisen asemansa vuoksi vaatii (Iso-Britanniassa, jossa tutkimus on toteutettu) käyttäjältä aina jonkinasteista identiteetin tasolla käytävää neuvottelua. Hammersley ym. (mt.) viittaavat mm. Goffmanin käsitteeseen ”leimattu identiteetti ja Beckerin käsitteeseen ”piilevä poikkeavuus” tarkastellessaan kannabiksen käyttäjän sosiaalisen identiteetin muodostumista. Näihin ”yksilöllisiin neuvotteluihin” palataan tässä tutkimuksessa tarkemmin teoreettisen osuuden tarkastelussa.

Kannabiksen käytön tutkimukseen kiinnostavan näkökulman tuovat Alankomaiset tutkijat, joiden omaa maataan koskevissa tutkimuksissa kannabiksen käytön merkityksiä on mahdollista tarkastella

sellaisessa yhteiskunnallisessa kontekstissa, jossa käyttö ei ole laittomaksi sanktioitua samalla tavoin kuin se muissa maailman maissa pääosin on. Esimerkiksi Cohenin ja Kaalin (2001) tutkimus, jossa vertaillaan kannabiksen käyttäjien kokemuksia Saksassa, Yhdysvalloissa ja Alankomaissa, luo kiinnostavan näkökulman kannabiksen käyttötapojen muodostumiseen erilaisissa yhteiskunnallisissa konteksteissa. Tutkimuksen tulosten mukaan käyttötavat eivät juuri poikkea toisistaan missään edellä mainituista maista, minkä mukaan tutkimus onkin osuvasti nimetty ”The Irrelevance of Drug policy”.

Espanjalaisten Calafatin ym. (2000) tutkimus on kansainvälisistä tutkimuksista lähimpänä omaani kannabisaktivismiin liittyvän näkökulmansa pohjalta. Calafat ym. (mt.) ovat tutkineet ”pro-cannabis” liikettä Espanjassa. He ovat todenneet kannabismyönteisen ajattelun liittyvän varsin laajasti erilaisten ryhmien (kannabisjärjestöjen, poliittisten toimijoiden, median) toimintaan Espanjassa ja saavan yhä enemmän jalansijaa myös kannabiksen käyttöön liittyvissä yhteiskunnallisissa määrittelyprosesseissa. Vaikka tilanne tuntuu Espanjassa olevan ”pro-cannabis” – liikkeen vahvan roolin osalta pitkälti erilainen kuin Suomessa, on lähtökohtaisesti kiinnostavaa tietää, että kannabiksen käyttöön liittyvät yhteiskunnalliset neuvottelut on koettu tutkimuksellisesti kiinnostaviksi muidenkin tutkijoiden mielestä ja muuallakin kuin Suomessa.

Kannabiksen käyttöä on maassamme perinteisesti tutkittu erityisesti osana muiden laittomien huumeiden käyttöä, mutta myös jonkin verran omana tutkimusalueenaan. Väestökyselyihin pohjautuvia selvityksiä laittomien huumeiden käytöstä tehdään maassamme säännöllisesti yhteistyössä Euroopan Unionin huumetietokanta REITOX: in kanssa. Myös muita kansallisia kyselytutkimuksia, joissa huumeiden käyttöä selvitetään osana muita elämäntapoja (esim. Kouluterveyskyselyt, AVTK, Stakesin päihdekyselyt) tehdään maassamme säännöllisesti.

Ensimmäisinä kannabiksen käyttöä käyttäjähaastattelujen pohjalta ovat maassamme tutkineet Pia Rosenqvist (1970) ja Paula Määttä (1975a & 1975b & 1975c). Edellinen tutki kannabiksen käyttöä ja käyttötapoja Helsingissä 1960-luvun lopussa ja jälkimmäinen kannabiksen käyttöä Jyväskylässä 1970-luvun alussa. Kummassakin tutkimuksessa todettiin mm. koululaisten ja opiskelijoiden olevan aktiivisimpia kannabiksen käyttäjiä ja tiettyjen keskuspaikkojen liittyvän olennaisesti kannabiksen hankkimiseen ja käyttöön. Cannabis on edellisten tutkimusten ohella ollut pääroolissa joissakin kotimaisissa pro gradu -tutkielmissa, kuten Aarne Kinnusen (1990) tutkimuksessa ”Hedonistinen

pilvenpoltto” ja Taru Oinosen (2001) tutkielmassa ”Kannabiksen käyttö piilevänä poikkeavuutena suomalaisessa yhteiskunnassa”. Tuoreinta kannabiksen käyttöön sinänsä keskittyvää tutkimusta edustaa Hakkaraisen, Kainulaisen ja Perälän (2006) artikkeli ”Suomen kannabismarkkinat - Paljonko pilveä palaa?”, jossa selvitetään sekä kansallisesti että kansainvälisesti kannabiksen käyttäjien vuosittain kuluttamaa kannabismäärää ja arvioidaan näin esimerkiksi sitä, millainen osuus käytetystä kannabiksesta saadaan vuosittain poliisin haaviin sekä sitä, mitkä seikat vaikuttavat maamme kannabismarkkinoihin.

1990-luvulla uudelleen yleistynyt huumeiden käyttö vaikutti ilmeisesti siihen, että huumausaineisiin yleisesti sekä tiettyihin laittomiin huumausaineisiin erityisesti liittyviä tutkimuksia on maassamme tehty viimeisen kymmenen vuoden aikana kiihtyvässä tahdissa. Pauliina Seppälän (2000) pro gradu -tutkielma rave-huumeista avasi tutkimuksellisen näkökulman nuorison juhlintaan ja viikonloppujen viettoon liittyvien ”bile-huumeiden” käyttöön. Seppälän ja Mikkolan (2004) kartoitus huumeista Internetissä ja nuorisokulttuureissa laajensi käyttäjänäkökulmaan perustuvaa tietämystä useiden erilaisten huumausaineiden käytöstä maassamme. Jussi Perälän (2002) tutkimus heroiniin käyttäjistä oli puolestaan ensimmäinen opiaattien käyttöön keskittyvä suomalainen etnografinen tutkimus.

Käsillä oleva tutkimus on maassamme käsittääkseni ensimmäinen yhteiskuntatieteellinen väitöskirjatutkimus, joka keskittyy spesifisti tietyn laittoman huumausaineen (kannabiksen) käyttöön. Useimmiten kannabista ja sen käyttöä on suomalaisissa tutkimuksissa tarkasteltu osana sitä ryhmää, jonka muodostavat kaikki laittomat huumausaineet ja niiden käyttö. Tällöin näkökulma ei ole ollut erityisesti kannabiksen käytössä vaan laittomien huumeiden käytössä yleisesti. Pekka Hakkarainen on tarkastellut kannabiksen käyttöä osana muiden laittomien huumeiden käyttöä lisensiaatintyössään ”Huumausainekulttuuri ja käyttötavat Suomessa (1987). Hakkarainen esittelee tutkimuksessaan laittomien huumeiden käyttötapoja Suomessa sekä laajemmin käytön kulttuurisia jäsentelyjä. Väitöskirjassaan ”Suomalainen huumeekysymys. Huumausaineiden yhteiskunnallinen paikka Suomessa toisen maailmansodan jälkeen” Hakkarainen (1992) tarkastelee suomalaisia huume kuvioita 1900-luvun alkupuolelta 1990-luvulle tultaessa sekä tutkii huumausainekysymyksen sosiaalisia määrittelyjä. Monilta teoreettisilta lähtökohdiltaan Hakkaraisen (mt.) väitöskirjatyö on lähellä tämän tutkimuksen kysymyksenasetteluja. Myös Tapani Sarvannin (1997) väitöskirjatyö ”Huume politiikka ja oikeudenmukaisuus” on tutkimusasetelmaltaan käsillä olevan tutkimuksen näkökulmasta kiinnostava.

Mikko Salasuo (2004) tarkastelee väitöskirjassaan huumeiden käyttöä ajankuvana. Salasuo nostaa tutkimuksessaan esille mm. huumeiden viihdekäytön termin, johon palataan myöhemmin tässäkin tutkimuksessa. Salasuon osa-artikkeleista lähimpänä tämän tutkimuksen kiinnostuksen kohdetta on työn ensimmäinen artikkeli, jossa Salasuo tarkastelee Suomen enimmäistä huumeaaltoa ja kannabiskulttuurin nousua, valtakautta ja hiipumista Suomessa 1960-luvulta 1980-luvulle tultaessa. Artikkelin näkökulma on kuitenkin historiallisessa tarkastelussa, eikä artikkeli erityisesti pyri valottamaan käyttäjien ja yhteiskunnan välille muodostuvaa suhdetta, mistä lähtökohdasta käsillä olevassa tutkimuksessa tämän päivän tilannetta tarkastellaan.

Kannabiksen käyttöä sivuavat myös useat viime vuosina valmistuneet päihdehoidon kenttää eri näkökulmista tarkastelevat väitöskirjatyöt. Tällaisia ovat Elina Virokannaksen (2004) tutkimus nuorten huumeiden käyttäjien identiteetin rakentumisesta huumehoidossa, Antti Weckrothin etnografinen tutkimus huumehoitolaitoksesta (2006), Arja Ruisniemen (2006) tutkimus minäkuvan muutoksesta päihderiippuvuudesta toipumisessa yhteisöhoitossa ja Kristiina Kuussaaren (2006) tutkimus terveydenhuollon, sosiaalitoimen ja nuorisotoimen työntekijöiden käsityksistä huumeiden käyttäjien hoitopalvelujärjestelmästä. Sekä hoitopalveluita käyttävät huumeiden käyttäjät että huumeiden käyttäjiä työssään kohtaavat työntekijät esittävät joitakin näkemyksiä kannabiksesta ja sen erityisyydestä muihin laittomiin huumeisiin nähden, mutta missään edellä mainituista tutkimuksista kannabista ei ole nostettu erityiseksi kiinnostuksen kohteeksi käyttäjien tai työntekijöiden näkökulmasta, kuten tässä tutkimuksessa käyttäjänäkökulmasta tarkasteltuna tehdään.

Tuoreimpia huumeaineiden käyttöön liittyviä tutkimuksia ovat Ulla Knuutin (2007) väitöskirjatutkimus huumeiden käytön lopettaneiden elämäntavasta ja toipumisesta sekä Sanna Väyrysen (2007) sukupuoliteoriaan kiinnittyvä tutkimus nuorten naisten elämästä huumeekuvioissa. Knuutin (mt.) tutkimuksen kohderyhmä poikkeaa omastani jo lähtökohtaisesti siinä, että tutkimuksen kohteena ovat huumeiden käytön lopettaneet henkilöt, joilla on aiemmin ollut ”vakava huumeongelma” (Knuuti mt., 57). Tutkimuksessa keskeinen kiinnostus kohdistuu entisten huumeiden käyttäjien toipumisprosessiin ja elämäntavan muodostumiseen käytön lopettamisen jälkeen. Knuutin (mt.) tutkimus ei siis tule kovin lähelle käsillä olevan tutkimuksen kiinnostuksen kohteita, vaikkakin toereettisen käsitteistön osalta tutkimuksissa on löydettävissä joitakin yhteneviä

piirteitä. Väyrysen (mt.) tutkimuksessa kannabis kuuluu aineisiin, joita haastatellut, hoitokäytäntöjen kautta tavoitetut naiset ovat käyttäneet, mutta useimmiten pääaineena on ollut jokin muu huumausaine tai kannabis on liittynyt muiden laittomien huumeiden tai alkoholin ja lääkkeiden sekakäyttöön. Kiinnostuksen kohteena ovat naisten sukupuolittuneet tulkinnat elämästään ja huumeiden käyttöön liittämistään merkityksistä huume kuvioissa. Huumeiden käyttöön liitettyjen merkitysten osalta Väyrysen (mt.) tutkimuksessa lähestytäänkin tämän tutkimuksen eräitä kiinnostuksen kohteita, mutta tutkimuksen kohdejoukko (hoitoon hakeutuneet ongelmakäyttäjät) ja kiinnostuksen kohde (huume kuvioihin liittyvät sukupuolittuneet merkitykset) eroavat Väyrysen tutkimuksessa tämän tutkimuksen kohdejoukkona olevista kannabiksen käyttäjistä ja heidän yhteiskuntasuhteensa tutkimisesta.

3. Yhteiskunnallinen reagointi ja neuvottelut teoreettisena viitekehyksenä

Tämän tutkimuksen kiinnostuksen kohteena on kannabiksen käyttöön suuntautuva yhteiskunnallinen reagointi sekä neuvottelut, joita kannabiksen käyttäjien ja yhteiskunnallisten toimijoiden välillä käydään. Yhteiskunnallinen reagointi ja siihen vastaamisen neuvottelut rakentavat kannabiksen käytön ja käyttäjien yhteiskunnallista asemaa. Yhteiskunnallisella asemalla tarkoitan sitä tiettyjen *yhteiskunnallisten reunaehtojen rajaamaa tilaa ja toimintaympäristöä*, johon kannabiksen käyttö ja käyttäjien toiminta maassamme asettuu. Kannabiksen käytön yhteiskunnallisella asemalla viittaa myös siihen *suhteeseen*, joka käyttäjän ja yhteiskunnan välille muodostuu. Yhteiskunnallisilla reunaehdoilla tarkoitan tässä yhteydessä lainsäädäntöä ja sen noudattamista valvovaa kontrollikoneistoa sekä yleistä moraalista suhtautumista, joka ilmenee kannanotoissa kannabiksen käyttöä ja sen yhteiskunnallista asemaa kohtaan esimerkiksi hoitokäytännöissä, päihdekasvatuksessa ja valistuksessa sekä mediassa ja muualla julkisuudessa käytävissä keskusteluissa. Olennaista kannabiksen käytön yhteiskunnallisessa asemassa on yhteiskunnallisten toimijoiden taholta käyttöön suunnattu, marginaalia tuottava leimaaminen. Tämä marginaalisuus on kuitenkin suhteellista ja jatkuvien rajankäyntien ja neuvottelujen kohteena. Näihin neuvotteluihin osallistuvat yhteiskunnallisten toimijoiden ohella myös kannabiksen käyttäjät itse.

Kannabiksen käyttäjäksi määrittelen tutkimuksessani henkilön, joka kertoo käyttävänsä kannabista (säännöllisesti tai epäsäännöllisesti), ja joka on käyttänyt kannabista vähintään vuoden ajan tai pitemmän ajan kuluessa vähintään kymmenen kertaa. Tulkitsen kannabiksen käyttäjäksi myös sellaisen henkilön, joka ei sulje pois mahdollisuutta käyttää kannabista vielä jossakin vaiheessa elämäänsä, vaikkei hän vallitsevassa elämäntilanteessaan kannabista käyttäisikään. En siis tee kannabiksen käyttäjän määritelmässäni tiukkaa rajausta käyttötavan tai käytön intensiteetin suhteen. Olennaista on se, että käyttäjällä on tietty, jo saavutettu kokemustaso kannabiksen käytöstä, ja että hän ei ole täysin lopettanut käyttöä, vaikkei kaikissa elämänvaiheissaan kannabista käyttäisikään. Yhteiskunnallisiksi toimijoiksi puolestaan määrittelen tässä tutkimuksessa sellaiset yhteiskunnallisen toiminnan tahot, jotka osallistuvat kannabiksen käytön yhteiskunnallisen aseman määrittelyyn. Näitä ovat lainsäädäntöön ja sen toimeenpanoon liittyvät tahot (eduskunta, hallitus, oikeusasteet), päihdepolitiikkaan ja -hoitoon kytkeytyvät tahot (tutkimus- ja hoitolaitokset), koulutukseen, kasvatukseen ja valistukseen liittyvät tahot (päihdealalla toimivat järjestöt ja

laitokset, tutkijat ja muut alan ammattilaiset) sekä muut sellaiset viranomaiset, jotka toimintansa kautta tulevat tekemisiin kannabiksen käyttäjien ja näihin liittyvien yhteiskunnallisten määrittelyjen kanssa (esimerkiksi armeija-, koulu-, sosiaali- ja muut vastaavat viranomaiset).

Kiinnostukseeni tutkia kannabiksen käyttöä 2000-luvun Suomessa sellaisen ”vanhan” sosiologisen käsitteen kuin ”yhteiskunnallinen reagointi” avulla on vaikuttanut sen historiallisuuden tunnistaminen, jota erilaisten ”poikkeavien”, nykyään usein marginaalisiksi nimettyjen ryhmien tutkimukseen sisältyy. Useat postmodernin tutkimuksen teemat ja käsitteet ovat olleet esillä jo vuosikymmeniä sitten poikkeavuuden tutkimuksessa, mutta niiden historiallisuutta ei ole juuri uusissa tutkimuksissa korostettu (Smart 1990).

Yhteiskunnallisen reagoinnin käsitteen juuret ovat sosiologisessa poikkeavuuden tutkimuksessa, joka osaltaan pohjautui Chicagon koulukunnan oppeihin. Rikollisuus ja esimerkiksi alakulttuurien synty selitettiin yleisesti luokkaristiriidoilla. Luokkien välisistä eroista huomio kiinnittyi yksilön ja yhteiskunnan välisiin suhteisiin. Mertonin (1968) kehittänyt anomiteoria esitti rikollisuuden syntyvän siitä ristiriidasta, joka muodostui yhteiskunnassa yleisesti vallitsevien arvojärjestelmien sekä yksilöiden todellisten menestymismahdollisuuksien välille. Varsinaisen yhteiskunnallisen reagoinnin käsitteen poikkeavuuden tutkimukseen toivat kuitenkin leimautumisteoriat (Lemert 1951/1967, Becker 1953/1963, Goffman 1955/1961), jotka kiinnittivät huomion siihen problematiikkaan, mikä liittyi poikkeavaan käyttäytymiseen suunnattuun sosiaaliseen kontrolliin. Esimerkiksi Colin Sumner (1994) pitää leimautumisteoreetikkoja varsinaisen poikkeavuuden sosiologian luoja. Leimautumisteorioista voidaan käyttää myös nimitystä interaktionistinen perspektiivi tai ”yhteisöllisten reaktioiden teoria” (social reaction theory).

Kannabiksen käyttöön suuntautuvalla yhteiskunnallisella reagoinnilla tarkoitan niitä toimintatapoja ja käytäntöjä, joita erilaiset yhteiskunnalliset toimijat sekä valtaväestö harjoittavat kannabiksen käyttöä ja käyttäjiä kohtaan Suomessa. Nämä käytännöt perustuvat yhtäältä kannabiksen laittomaksi sanktioituun lainsäädännölliseen sekä toisaalta moraalisesti arveluttavaan yhteiskunnalliseen asemaan. Yhteiskunnallisen reagoinnin avulla tietyt ilmiöt voidaan tuottaa yhteiskunnallisiksi ongelmiksi (vrt. esim. Harrikari 2006, Strandell & Forsberg 2005).

Yhteiskunnalliseen reagointiin vastaamisella tarkoitan niitä yksilöllisiä, kulttuurisia ja yhteiskunnallisia käytäntöjä ja toimintatapoja, joiden avulla kannabiksen käyttäjät ottavat kantaa (sekä puheen että toiminnan tasolla) kannabiksen käyttöön kohdistuvaan yhteiskunnalliseen reagointiin. Vastatessaan yhteiskunnalliseen reagointiin kannabiksen käyttäjät osallistuvat niihin määrittelyprosesseihin, joissa luodaan kannabiksen käytön ja käyttäjien yhteiskunnallista asemaa.

Viittaan yhteiskunnalliseen reagointiin ja siihen vastaamiseen myös *neuvottelujen* käsitteellä. Neuvotteluina voidaan nähdä sekä yhteiskunnallisten toimijoiden tiettyyn toimintaan tai ryhmään suuntaama reagointi että reagoinnin kohteena olevan ryhmän edustajien yhteiskunnalliseen reagointiin vastaaminen. Käytän neuvottelujen käsitettä lähinnä puhuessani yhteiskunnalliseen reagointiin vastaamisesta. Ymmärrän neuvottelujen sisältävän sekä diskursiivisen että toiminnallisen tason.

Neuvottelun käsite pitää sisällään yhteiskunnallisen reagoinnin vuorovaikutuksellisuuden; sen, että tietyn ihmisryhmän marginaaliseksi määrittelyyn osallistuvat paitsi yhteiskunnalliset toimijat, myös itse reagoinnin kohteet. Sama näkemys on ollut esillä jo 1960-luvun leimautumisteorioissa (Becker 1963, Lemert 1967). Neuvottelun termiä on käytetty useissa viimeaikaisissa tutkimuksissa, joissa mielenkiinnon kohteena ovat olleet erilaiset marginaaliryhmät sekä näiden edustajien identiteettiä tai kulttuurista paikkaa koskevat määritelmät (ks. esim. Jokinen & Huttunen & Kulmala 2004, Raitakari 2006).

Yhteiskunnallinen reagoinnin ja neuvottelujen sijaan voisin puhua myös kannabiksen käyttöön suuntautuvasta *hallinnoinnista*. Hallinnointi on kuitenkin mielestäni suppea termi kuvaamaan yhteiskunnallisen reagoinnin moninaisuutta ja kaikkia niitä toimijoita, jotka osallistuvat kannabiksen käytöstä yhteiskunnallisen reagoinnin ja sen vastaamisen keinoin käytäviin neuvotteluihin. Lisäksi termi hallinnointi voisi viitata ainoastaan korkeimman hallinto- ja lainsäädäntövallan käyttäjiin, kuten eduskunnan ja hallituksen sekä muiden arvostetussa asemassa olevien asiantuntijoiden toimintaan.

Eduskunnan toimintaan perustuva *lainsäädäntö* onkin ehkä merkittävin yhteiskunnallisen reagoinnin järjestäytynyt muoto, joka määrittää osaltaan kannabiksen käyttäjien asemaa

yhteiskunnassa. Lainsäädäntöön pohjautuu suurilta osin se, miten kannabiksen käyttöön ja käyttäjiin maassamme virallisesti ja julkisuudessa suhtaudutaan. Siitä, että kannabiksen käyttö on maassamme laittomaksi sanktioitua, seuraa välttämättä myös se, että kannabiksen käyttäjä tulee määritellyksi lainrikkokjaksi ja tämän perusteella valtaväestöstä tietyllä tavalla ”poikkeavaksi” yksilöksi.

Yhteiskunnallista reagointia kannabiksen käyttöä kohtaan tuottavat mitä suurimmissa määrin myös lainsäädännön valvomiseen ja sen rikkomisen seurauksiin keskittyneet yhteiskunnalliset toimijat kuten *poliisi- ja tulliviranomaiset sekä syyttäjä- ja tuomioistuinkäytännöt*. Nämä toimijat tuottavat toiminnallaan konkreettisia seuraamuksia kannabiksen käyttäjille.

Toisaalta yhteiskunnallista reagointia kannabiksen käyttöä kohtaan tuotetaan myös *päihdekasvatuksen ja -valistuksen* käytännöissä. Näiden avulla luodaan ja tuotetaan yleistä tietämystä ja suhtautumistapoja, jotka kannabiksen käyttöä kohtaan yhteiskunnassamme vallitsevat. Toisaalta ei tietenkään pidä ohittaa sitä tosiasiaa, että yksilöiden näkemyksiin ja suhtautumiseen aihetta kohtaan vaikuttaa myös moni muu asia kuin ulkopuolelta saatu valistus tai kasvatus. Päihdekasvatusta ja -valistusta annetaan useissa institutionaalisissa yhteyksissä kuten kouluissa, oppilaitoksissa ja armeijassa, mutta myös työpaikoilla ja erilaisissa vapaa-ajan yhteyksissä. Päihdekasvatukseen ja valistukseen erikoistuneet järjestöt ovat tällä kentällä huomattava lisä virallisiin kasvatus- ja valistuskäytäntöihin.

Myös *päihdehuollon ja -hoidon* sekä yleisemminkin sosiaali- ja terveystieteiden käytännöissä puututaan ja otetaan kantaa kannabiksen käytön aiheuttamiin ongelmiin. Hoitokäytännöissä määritellään kannabiksen käytön aiheuttamia ongelmia sekä kehitetään ja arvioidaan niiden ratkaisemiseen ja hoitamiseen käytettäviä menetelmiä. Tämän seurauksena myös hoitokäytännöt tuottavat yhteiskunnallista reagointia kannabiksen käyttöä kohtaan.

3.1 Marginaali yhteiskunnallisena asemana

Tässä tutkimuksessa olen kiinnostunut siitä yhteiskunnallisesta asemasta, johon kannabiksen käyttö ja käyttäjät maassamme sijoittuvat heihin kohdistuvan yhteiskunnallisen reagoinnin ja siihen

vastaamisen seurauksena. Konkreettisesti kannabiksen käyttäjiä ei välttämättä erota valtaväestöstä mikään muu kuin se seikka, että he käyttävät kannabista. He käyvät töissä tai opiskelevat, heillä on monenlaisia ystäviä ja harrastuksia, he voivat asua avo- tai avioliitossa ja heillä voi olla lapsia. Ulkoisesti mikään ei erota heitä muista ihmisistä ja ympäröivästä yhteiskunnasta. Kuitenkin kannabiksen käyttäjän suhde yhteiskunnan keskiöön perustuu tiettyyn ”osittaiseen osallisuuteen”. Kannabiksen käyttö on laissa rangaistavaksi sanktioitua toimintaa. Käyttämällä kannabista, kasvattamalla sitä kotona tai hankkimalla sitä laitonta väylää hyväksikäyttäen, kannabiksen käyttäjät omaehtoisesti asettuvat yhteiskunnan tietyn ”suvaitsevaisuuskynnyksen” ulkopuolelle (vrt. Helne 2002, 25). Samalla he vetäytyvät ainakin joillakin elämänalueilla syrjään yhteiskunnan valtakulttuurisen keskuksen arvoista.

Kannabiksen käytön suhdetta yhteiskuntaan ja sen valtakulttuuriseen keskiöön voidaan tarkastella *marginaalin* käsitteen avulla. Käsite on peräisin latinankielisestä reunaan tai rajaa tarkoittavasta sanasta *margo* (Helne 2002, 21). Marginaalisuuden käsitteen esitteli poikkeavuuden tutkimukselle aikoinaan Chicagon koulukunnan edustaja Robert E. Park, joka kehitti 1920- ja 30 -luvulla Georg Simmelin muukalaiseseen innoittamana käsitteen ”marginal man”. Se viittasi ihmiseen, usein maahanmuuttajaan, joka joutui elämään samanaikaisesti kahdessa erilaisessa kulttuurissa ja/tai yhteiskunnassa (Park 1937; 1967; Helne 2002, 24). Adjektiivinakin ”marginaalinen” luonnehtii tapahtumaa tai asiaa, jonka luokittelu on horjuvaa tai joka on kahden luokan tai kategorian välillä (Reber 1985, 417; Helne 2002, 24). Yleistajuisesti marginaalilla voidaan viitata myös johonkin vähemmistönä olevaan tai pienimuotoiseen.

Marginaalisuuden määrittelyt sisältävät usein symbolisia tilan määreitä. Gordon (1993, 169) kuvaa marginaalisten ihmisten sijaintia *ulkopuolisuudeksi sisäpuolella*. Helne (2002, 24) esittelee Bronislaw Geremekin tulkinnan, jonka mukaan marginaalissa olevat ovat *paradoksaalisesti sisäpuolella olevia Toisia*. Marginaalin voidaan ymmärtää myös symboloivan yhteiskunnan *suvaitsevaisuuskynnystä tai vedenjakajaa*, jossa inkluusio (sisällä oleminen) ja ekskluusio (ulos sulkeminen) erottuvat toisistaan (Helne 2002, 25).

Helneen (2002, 21-22) mukaan marginalisaatiolla tarkoitetaan eksklusion tapaan yhteiskunnasta syrjäytymistä. Kun eksklusiolla tarkoitetaan täysin yhteiskunnasta ulkopuolelle sulkemista, marginalisaatio-mekanismen kohteet ajautuvat tai ajetaan *reunalle*, muttei sen toiselle puolen.

Marginaalissa olevat ovat siis kuitenkin inklusion piirissä. Tämän käsityksen mukaan marginalisaatio ja syrjäytyminen tarkoittavat sinänsä samaa asiaa, niillä on vain tietty sävyero.

Eksklusiota eli syrjäytymistä tapahtuu Youngin (1999) mukaan jälkimodernissa yhteiskunnassa kolmella tasolla. Syrjäytyminen voi olla taloudellista syrjäytymistä työmarkkinoilta, sosiaalista syrjäytymistä siviiliyhteiskunnasta tai rikosoikeudellisiin käytäntöihin liittyvää syrjäytymistä. Aikaisemmin tutkimani kannabiksen käyttäjät eivät ole olleet minkään edellä mainitun ulottuvuuden tasolla yhteiskunnasta syrjäytyneitä tai syrjäytettyjä (Oinonen 2002). Kannabiksen käyttäjistä valtaosa noudattaa monella tavalla yhteiskunnassa yleisesti hyväksyttyä elämäntapaa (vrt. esim. Hakkarainen & Metso 2005, Cohen & Kaal 2001). Kuitenkin kannabiksen käytön osalta he tulevat raja-alueelle, poikkeavat käyttäytymisellään ja sen myötä osakseen saamansa yhteiskunnallisen reagoinnin vuoksi valtavirrasta. Vaikka tämä ”poikkeavuus” saattaa koskettaa vain yhtä elämänaluetta, voi se silti olla esteenä täysivaltaiselle yhteiskuntaan kuulumiselle. Erottuminen yhteiskunnan keskiöstä voi olla paitsi väistämätöntä, myös tietoisesti valittu asema.

Noudattamalla käyttökulttuurin sisäisiä kontrolleja ja näin pitämällä kannabiksen käyttö salassa niiltä henkilöiltä, joiden ei toivota siitä mitään tietävän, käyttäjä voi pitää yllä yhteiskunnallista asemaansa (Hammersley ym. 2001, 140-142). Käyttämällä kannabista väärässä seurassa, väärässä paikassa tai väärään aikaan, yksilö saatettaisiin julkisesti leimata ”huumeiden käyttäjäksi”. Tämä taas vaikuttaisi niihin arvostuksiin, joiden perusteella yksilön asema esimerkiksi työ- tai opiskelupaikan menettämisen myötä. Tämän prosessin myötä kannabiksen käyttäjän marginaalinen asema yhteiskunnassa voi vahvistua, vaikkei käyttäjän elämäntapaan välttämättä liitykään sellaista huono-osaisuutta, joka on perinteisesti liitetty syrjäytyneisyyteen ja marginaaliryhmiin.

Syrjäytyminen ja marginalisaatio eivät välttämättä tarkoita samaa asiaa, vaan ne voidaan ymmärtää myös selvästi eritasoisina prosesseina. Esimerkiksi Järvinen ja Jahnukainen (2001, 138) toteavat syrjäytymisen käsitteen soveltuvan vain kaikkein huono-osaisimman joukon elämäntilanteen kuvaamiseen, kun taas ”marginalisaatio voidaan ymmärtää myös eri elämänalueisiin ja kuhunkin kulttuuriseen kontekstiin liittyvän keskustan ja periferian välisenä suhteena”. Järvisen ja Jahnukaisen (2001, 141) mukaan yksilö voi olla samanaikaisesti marginaalissa joillakin sosiaalisen elämän alueilla, mutta silti keskustassa, valtavirrassa, joillain toisilla. Lähteenmaa (2000) on

nuorisotutkimuksen alueella käyttänyt termiä 'kevyt yhteisöllisyys', jolla viitataan nuorille ominaiseen tapaan sukkuloida ryhmästä toiseen. Sama henkilö voi osallistua aktiivisesti jonkin marginaalisen ryhmän toimintaan ja samanaikaisesti kuitenkin toimia valtakulttuurin odotusten ja normien mukaisesti muualla, esimerkiksi koulussa tai työelämässä. Tällaista marginaalisuutta kannabiksen käyttöön liittyen kuvaa se, että kannabista usein käytetään vain tietyissä vapaa-aikaan liittyvissä tilanteissa, kun taas esimerkiksi työelämässä kannabiksen käyttöä ei tuoda esille. Yhteen tai useampaan elämän alueeseen liittyvä marginaalisuus voi siten olla myös tietoinen valinta. Marginaalisuus voi olla haluttu, distinktiivinen keino erottua massasta (Järvinen & Jahnukainen 2001, 142-143).

Marginaalin käsite antaa Suutarin (2001a, 157-158) mukaan tilaa yksilöllisyydelle ja erilaisuudelle. Sitä ei pidä aina ymmärtää negatiivisena asiana, vaan se voi olla myös näköalapaikka, josta käsin voi katsella yhteiskuntaa ja omaa elämää erilaisesta näkökulmasta (vrt. Granfelt 1998; Ahponen 2001a; Pohjola 2001). Kuure (1996, 12, 18) määrittelee marginaalista näköalapaikkana puhuessaan sen avantgardistiseksi tilaksi, jolloin syrjäytyminen on luonteeltaan innovatiivista. Poikkeavaan näkökulmaan oletetaan tällöin sisältyvän jotain uutta ja tulossa olevaa. Tämän vuoksi marginaalin tutkimus on myös kiinnostavaa: sosiaalisen todellisuuden oletetaan rakentuvan marginaalissa toisin kuin valtavirrassa. Tälle vastakkainen lähestymistapa on nähdä marginaali pelkkänä syrjäytymisenä. Tällöin marginaalin tutkimuksen tekee kiinnostavaksi oletettuun poikkeavaan sisältyvä uhkakuva ja siitä nousevat marginaalin hallinnoinnin vaateet. Molemmille ääripäille on yhteistä marginaalin tuottaminen erilaisuutena, poikkeavuutena tavanomaisesta. Sen avulla voidaan itse erottua valtavirrasta tai erotella vastaavasti muita. Innovatiivisesta marginaalista puhuttaessa Kuure (mt., 12) näkee vaarana marginaalin romantisoinnin, syrjäytymistä korostavissa tulkinnoissa puolestaan kurjuuden patologisoinnin. Becker (1970, 176) viittaa samaan seikkaan poikkeavuuden tutkimuksessa ja ehdottaa ratkaisuna, että poikkeavuus tulisikin nähdä yksinkertaisesti käyttäytymisenä, jota toiset paheksuvat ja toiset arvostavat. Hänen mukaansa poikkeavuuden tutkimuksen tulisikin kohdistua niihin prosesseihin, joille nämä toisistaan eroavat näkökulmat perustuvat.

Marginaali -keskustelussa korostetaan *suhteellisuuden* ja *liikkeessä olemisen* käsitteitä. Keskustaa ja periferiaa ei käsitetä staattisina tiloina. Tietyn asteinen marginaalissa oleminen voi olla varsin yleistä. Esimerkiksi populaarikulttuurissa käy usein niin, että aiemmin marginaalisesta voi tulla yllättäen valtavirtaa (Järvinen & Jahnukainen 2001, 143). Toisaalta marginaalisuus voi edetä myös

syrjäytymiseksi, erityisesti silloin kun ollaan useiden elämänalueiden ulkopuolella samanaikaisesti. Marginalisaatio on suhteellinen ilmiö myös siitä näkökulmasta, että se syntyy ja määrittyy aina suhteessa muihin ihmisiin ja koko yhteiskuntaan. (Helne 2002, 25).

Hammersley ym. (2001, 137) esittävät, että kannabiksen käyttö vaatii kykyä hallita negatiivisesti sanktioitu laiton toiminta, joka kuitenkin on melko yleinen ja voidaan hallita monella tavoin. Tällaisen piilevän vamman (Goffman 1963) tai piilevän poikkeavuuden (Becker 1963) hallitseminen vaatii käytön salaamista toisilta ja paljastamista toisille, oikeille ihmisille oikeissa sosiaalisissa olosuhteissa. Käyttäjän sosiaalinen identiteetti muotoutuu kunkin tilanteen mukaiseksi ja on siis jatkuvasti kehittyvä, dynaaminen ominaisuus.

Yksilön suhteesta yhteiskuntaan puhuu myös Jenkins (1996), jonka mukaan yksilön identiteetti rakentuu jatkuvassa rajankäynnissä samanlaisuuden ja erilaisuuden välillä. Kannabiksen käyttäjän identiteetti rakentuu itsen erottamisessa ei-käyttäjistä, jolloin yhtäläisyyden tunne muiden kannabiksen käyttäjien kanssa samalla vahvistuu. Tärkeitä erottelun välineitä ovat myös käytettävät huumeet: esimerkiksi kannabiksen käyttäjät vetävät usein myös selkeän rajan itsensä ja muiden huumeiden käyttäjien välille (esim. Oinonen 2002; Peretti-Watel 2003; Seppälä & Mikkola 2004).

Matti Piispa (2002c) huomio Internetin Puolitotuus.com –keskusteluryhmän puheenvuoroja analysoidessaan, että keskusteluun aktiivisesti osallistuva ryhmä, ”huumeliberaalit”, joista suurin osa on nimen omaan kannabista ja sen käyttöä puolustavia henkilöitä, marginalisoivat itse itseään erotellessaan selkeästi itsensä ja omat mielipiteensä valtaväestöstä ja sen mielipiteistä. Erottelu tapahtuu Piispan (emt.) analyysin mukaisesti kolmen keskustelussa ilmenevän piirteen avulla. Ensinnä pyritään luomaan vahva viholliskuva eli vihollistamaan vallitseva huumeepoliittinen käytäntö, joka usein tapahtuu henkilöimällä se tiettyyn julkisuuden hahmoon (esim. Puolitotuus.comissa Ritva Santavuoreen). Toinen leirimäisyyttä korostava piirre on se, että keskustelukumppaneiksi pyritään valitsemaan sellaisia henkilöitä, jotka sopivat tähän yksinkertaiseen vihollisasetelmaan ja joita vastaan hyökkääminen näin ollen kirkastaa oman leirin ylivoimaisuutta. Kolmantena piirteenä voidaan nähdä poliittisen toiminnan käsittelyn vähäisyys liberaalien puheenvuoroissa, sillä politisointi vaatisi vastustajan kanssa tehtäviä kompromisseja ja mustavalkoisista vastakkainasetteluista luopumista. Piispan (mt.) näkemys onkin, että liberaalit ovat tyypillinen avantgardistinen yhden asian liike, joka vahvistaa itse marginaalista asemaansa

pitäytyessään jyrkästi omassa leirissään ja kieltäytyessään asettumasta vastustajan asemaan tai tekemästä minkäänlaisia myönnytyksiä vastustavalle näkemykselle.

Helne (2002, 21) toteaa, että määrittellessämme marginaalia tulemme aina samalla hahmotelleeksi myös keskusta. Marginaalien ja keskuksen välinen suhde onkin olennainen; marginaalit eivät ole absoluuttisesti syrjässä vaan ne ovat syrjässä nimenomaan keskuksiin nähden. Marginaalien ja keskusten käsittäminen monikossa on myös ensiarvoisen tärkeää. Ei ole olemassa vain yhtä kulttuurista tai symbolista keskusta, vaan keskus näyttäytyy eri marginaaleista katsottuna erilaisena. Marginaalien heterogeenisuus tulee näkyviin myös siten, että reunoilla eläminen voi joillakin olla itse valittua. Silloin marginaalien ja keskusten välinen suhde näyttäytyy hyvin erilaisena kuin tilanteissa, joissa reunalle asettaminen on poissulkevaa ja jopa väkivaltaista. (Jokinen ym. 2004, 12-13.)

Ryhmien, joita valtaväestön näkökulmasta tarkastellaan marginaalisina, voidaan usein ajatella itse aiheuttaneen marginaalisen asemansa. Esimerkiksi kannabiksen käyttäjät rikkovat lainsäädäntöä ja yleisiä käyttäytymisnormeja vastaan käyttämällä kannabista. Kuitenkaan kannabiksen käyttäjät eivät koe rikostaan kovin merkittäväksi, ja heidän näkökulmastaan tavoiteltava elämä ja heille mielekäs kulttuurinen ja symbolinen keskus voikin näyttäytyä toisenlaisena kuin se hyvinvointivaltion instituutioissa määrittellään. Valtakulttuurin keskuksen rinnalle voi näin ollen hahmottua erilaisten marginaaliryhmien omia symbolisia tai kulttuurisia keskuksia (Jokinen ym. 2004, 13).

Toisaalta valtakulttuurin keskuskaan ei ole yksiselitteinen ja täysin yhtenäinen. Pikemminkin se näyttäytyy ristiriitaisena ja epäyhtenäisenä, ainakin kun sitä katsellaan erilaisten marginaalien näkökulmasta. Onkin tärkeää tunnistaa se, että erilaisissa arjen käytännöissä ja kulttuurisessa ymmärryksessä piirretään jatkuvasti rajoja tavoiteltavien ja paheksuttavien elämäntyylien välille ja samanaikaisesti tuotetaan kulttuurisia marginaaleja ja keskuksia. (Jokinen ym. 2004, 13-14.)

Marginaali voidaan edellä olevan tarkastelun perusteella ymmärtää sellaiseksi yhteiskunnalliseksi asemaksi, johon sisältyy tietty reunalla oleminen ja osittainen osallisuus suhteessa valtakulttuuriseen keskuksen. Kannabiksen käyttäjien voidaan nähdä sijoituvan tavalla tai toisella marginaaliin kannabiksen käyttöön suuntautuvan yhteiskunnallisen reagoinnin ja sen

seurausvaikutusten perusteella. Marginaalissa ei kuitenkaan vain “olla” vaan liike marginaalin ja yhteiskunnan valtakulttuurisen keskuksen välillä on monien erilaisten neuvottelujen tulos. Seuraavaksi kiinnitänkin huomion sellaisiin teoreettisiin näkökulmiin, joissa tarkastellaan erilaisten yksilöiden tai ryhmien “poikkeavaksi” määrittelyä ja tämän perusteella marginaaliin sijoittamista.

3.2 Yhteiskunnallinen reagointi

Yhteiskunnallisen reagoinnin rooli siinä prosessissa, jossa tuotetaan poikkeavuutta, on vaihdellut eri aikoina. Yhteiskunnallisen reagoinnin merkitystä poikkeavuuden tuottamisessa korostavan lähestymistavan juuret ovat funktionalismin kritiikissä, konstruktionismissa ja erityisesti leimautumisteorioissa. Kiinnitän yhteiskunnallisen reagoinnin käsitteen esittelyn sen historiallisen taustan tarkasteluun. Esittelen lyhyesti joitakin sellaisia tutkimussuuntauksia, joissa yhteiskunnallisen reagoinnin käsite on ollut keskeinen. Lopuksi esitän joitakin näkemyksiä siitä, millaiseen suuntaan yhteiskunnallinen reagointi ja sen tutkimus on kehittynyt postmodernissa yhteiskunnassa.

Leimautumisteoriat (esim. Lemert 1951/1967; Goffman 1955/1963; Becker 1953/1963) ovat monella tavoin pohja uudemmmille poikkeavuuden tutkimuksen suuntauksille. Youngin (1999, 33) mukaan postmodernin tieteen teorian tärkeimmät teemat ovat olleet kriminologiassa ja poikkeavuuden tutkimuksessa esillä jo 1960-luvun leimautumisteorioista lähtien. Sosiaalisen konstruktionismin teorian kautta ne puhkesivat täyteen kukoistukseensa postmodernismissa 1980-luvun lopulla.

Leimautumisteorialla tarkoitetaan Scullin (1988, 677) mukaan monia erilaisia teoreettisia lähtökohtia yhdistelevää tutkimussuuntausta, jota yhdistää funktionalismin kritiikki ja huomion kohdistaminen poikkeavuuden yhteisöllisiin määrittelyprosesseihin ja niiden seurausvaikutuksiin. Leimautumisteoreetikot ymmärsivät sosiaalisen konstruktionismin olevan tärkeä tiettyjen yksilöiden tai ryhmien poikkeavaksi leimaamiseen vaikuttava tekijä. Kunkin yhteiskunnallisen ja ajallisen kontekstin ymmärrettiin vaikuttavan siihen, mikä milloinkin koetaan poikkeavaksi. Samoin leimautumisteoreetikot ymmärsivät, että on useita tapoja määrittellä todellisuus ja totesivatkin, että länsimaisissa yhteiskunnissa useimmiten valkoiset, ylempiluokkaiset, keski-ikäiset tai sitä vanhemmat miehet pitävät hallussaan huomattavinta asemaa sääntöjen määrittelijöinä.

Youngin (1999, 33-39) mukaan leimautumisteorian termit ovat antaneet pohjan edelleenkin käytössä olevalle poikkeavuuden ja siihen liittyvän yhteiskunnallisen tutkimuksen terminologialle. Tärkeintä kuitenkin oli leimautumisteorian siitä kritiikistä lähtöisin oleva syntytausta, joka kohdistettiin yhteiskunnan tungetteluun yksilöiden henkilökohtaiselle elämänalueelle selittäen puuttumista joko yksilöiden toiminnan aiheuttamalla haitalla valtaväestön hyvinvoinnille tai toiminnan rikosoikeudellisella asemalla. Kyse on siis yhteiskunnallisesta reagoinnista ja sen merkityksen korostamisesta poikkeavuuden määrittelyissä.

Edwin M. Lemertin teosta ”Social Pathology” (1951) on pidetty ensimmäisenä leimautumisteoreettisen näkökulman esitellenä sosiologisenä teoksena. Kirjassa Lemert pyrki osoittamaan, että poikkeavuus rakentuu yksilöiden ja heihin kohdistuvan yhteiskunnallisen reagoinnin vuorovaikutuksen tuloksena. Lemert itse käytti teorian keskeisenä käsitteenä nimenomaan yhteiskunnallinen reagoinnin käsitettä. Lemertin keskeinen anti tälle poikkeavuuden tutkimuksen suuntaukselle olivat hänen käsitteensä primääri- ja sekundääripoikkeavuus. Primääripoikkeavuuden Lemert (1951, 75) määrittelee yksilön normin rikkovaksi käyttäytymiseksi ilman, että yksilö itse kokee olevansa ”poikkeava”. Sekundääripoikkeavuudella Lemert (1951, 76) viittaa tilanteeseen, jossa yksilön poikkeavaan käyttäytymiseen aletaan suunnata yhteiskunnallista reagointia ja jolloin yksilö joutuu puolustelemaan poikkeavaa käyttäytymistään, hyökkäämään itseään kohtaan suunnattua reagointia vastaan tai mukautumaan hänelle yhteiskunnan taholta annettuun ”poikkeavan” rooliin. Tämä saattaa näkyä yksilön käyttäytymisessä esimerkiksi roolin myötä omaksutussa pukeutumisessa, puhetavassa ja eleissä. Sekundääripoikkeavuuden tasolla yksilö tulee siis myös identiteettinsä tasolla tietoiseksi käyttäytymiseensä suunnatusta leimaamisesta ja siihen liitetystä poikkeavan roolista.

Lemert tarkoittaa käsitteellään ”yhteiskunnallinen reagointi” (societal reaction) sitä prosessia, jossa yhteiskunta vastaa poikkeavaan käyttäytymiseen joko epävirallisesti tai erilaisten viranomaisten (poliisi, oikeuslaitos, hoito- ja rangaistuslaitokset yms.) toiminnan välityksellä. Hän näkee sen hyvin yleisenä terminä, joka sisältää sekä yleiset julkiset reaktiot, että poikkeavaan käytökseen suunnatun virallisen kontrollin.

Lemertin mukaan vielä yksi tai muutama yhteiskunnallinen puuttuminen tiettyyn poikkeavaan käyttäytymiseen ei aiheuta tarpeeksi vahvaa yhteiskunnallista reagointia sekundääripoikkeavuuden

syntymiseksi. Hänen mukaansa sekundääripoikkeavuuteen johtaa kahdeksanvaiheinen prosessi, jossa sekä poikkeava käyttäytyminen että siihen kohdistuvat yhteiskunnalliset rangaistukset vahvistuvat vaihe vaiheelta kunnes yhteiskunnan ”suvaitsevaisuuskynnys” (”tolerance quotient”) ylittyy, jonka seurauksena poikkeava satus lopullisesti liitetään yksilöön ja myös tämä itse omaksuu asosiaalisen roolinsa. (Lemert 1951, 76.)

Edwin M. Lemertin ohella Howard S. Beckerillä oli merkittävä rooli leimautumisteorian kehittämisessä, ja useimmiten Beckeriin (1953; 1963) viitataan varsinaisen leimautumisteorian kehittäjänä. Tutkimuksessaan marihuanan käyttäjistä 1950-luvun yhdysvaltalaisen jazzmuusikkojen keskuudessa Becker (1953) esitti, ettei käyttäytyminen itsessään ole poikkeavuutta, vaan poikkeavuutta aiheuttaa käyttäytymiseen valtaväestön omaksumien sääntöjen ja normien seurauksena kohdistettu poikkeavaksi leimaaminen. Becker käytti Lemertin yhteiskunnallisen regoinnin sijaan käsitettä leimaaminen (labeling) ja hänen näkemyksensä mukaan poikkeava on henkilö, joka sellaiseksi leimataan. Beckerin teorian mukaan leimaaminen on kaksisuuntainen prosessi, jossa valtaväestö ja sen yleisesti hyväksymät säännöt ja normit aiheuttavat leimaamista, johon poikkeavaksi leimattu osaltaan vastaa. Yksilön identiteetissä tapahtuu poikkeavaksi leimautumisen myötä muutoksia, ja hän alkaa myös identiteettinsä tasolla kokea olevansa yhteiskunnasta ulossuljettu.

Becker oli Lemertiä kiinnostuneempi ”poikkeavasta urasta”, siitä prosessista, joka johtaa poikkeavaksi leimautumiseen ja jatkuu tämän jälkeenkin. Beckerin mukaan yksilö valtaväestön osalta poikkeavaksi leimautumisensa seurauksena vetäytyy sellaisiin ryhmiin, joissa ei koe saavansa tätä leimaa osakseen. Näin syntyvät poikkeavat alakulttuurit. Poikkeavassa alakulttuurissa yksilö omaksuu yhteiskunnan valtakulttuurisen keskuksen sääntöjen ja normien sijalle alakulttuurin säännöt ja normit, jotka paremmin sopivat hänen omiin normikäsityksiinsä ja käyttäytymiseensä, ja samaan aikaan valtakulttuurista ja sen edustajista tulee hänen näkökulmastaan ”ulkopuolisia”. Kiinnittyminen alakulttuuriin vahvistuu samaan aikaan kuin halu yhteiskunnan valtakulttuuriseen keskuksen kuulumiseen ja valtaväestön hyväksymien sääntöjen noudattamiseen heikkenee. Tämä ulkopuolisuuden kaksoisasettelu on Beckerin (1963) teorian perustavana ajatuksena. Ulossuljetut ovat ulkona vain valtakulttuurisen keskuksen näkökulmasta, kun taas valtakulttuuri saattaa näyttäytyä ulkopuolisuutena sen reunoille tai ulkopuolelle ”työnnetyille” tai asettuneille henkilöille. Samalla tavoin keskustusten ja marginaalien moninaisuutta ja moniarvoisuutta korostetaan tämänpäivän marginaalin tutkimuksessa (esim. Jokinen ym. 2004).

Becker (1963, 42) pitää kannabiksen käyttöä kiinnostavana tutkimuskohteena juuri sen vuoksi, ettei se sinänsä ole erityisen merkittävästi poikkeavaa käyttäytymistä, jollaisesta esimerkkinä voisi olla vaikkapa vahvasti rikollisuuteen kiinnittynyt elämäntapa. Kannabista voidaan käyttää vain silloin tällöin, vain pieniä määriä kerrallaan tai esimerkiksi vain tietyssä seurassa. Kannabista voivat käyttää, ja laittomista huumausaineista yleisimmin käyttävätkin myös sellaiset henkilöt, joiden elämäntapa on muuten varsin konventionaalinen. Tämän vuoksi Becker havainnoi kannabiksen käytön olevan usein *piilevää poikkeavuutta*, joka pyritään pitämään valtaväestön silmistä näkymättömissä, jottei lainkuuliaiseen elämäntapaan muuten sitoutunut henkilö tule ainoastaan tämän käyttäytymistavan vuoksi poikkeavaksi leimatuksi.

Erving Goffman (1955/1963) oli kolmas Chicagon koulukunnan perillinen, jonka työpanos leimautumisteorioiden kehittämisessä oli merkittävä. Goffman oli kiinnostunut erityisesti totalitaarisista laitoksista sekä siitä, millaisia seurauksia yksilön identiteetille koitui laitokseen sulkemisesta. Hänen merkittävimpänä leimautumisteorioihin tuomanaan käsitteenä voidaan pitää *leimatun identiteetin* käsitettä, johon palaan tarkemmin tarkastellessani vastapuhetta yksilön strategiana yhteiskunnalliseen reagointiin vastaamisen neuvotteluissa.

Leimautumisteorioiden suosio laantui 1970-luvun loppua kohden ja sosiaalisen konstruktionismin tutkimusperinne jatkoi sen viitoittamalla jalanjäljillä (esim. Sumner 1994). Tämän koulukunnan tärkein anti sosiaalisten ongelmien tutkimukselle oli erottaa sosiaalisten ongelmien alkuperän tutkimus siitä, miten sosiaaliset ongelmat määritellään. Se keskittyi jälkimmäiseen ja erityisesti siihen, miten määrittely on muuttunut ajan myötä.

Konstruktionistinen koulukunta näkee sosiaaliset ongelmat, kuten esimerkiksi huumeiden käytön, ihmisten luomina sosiaalisina konstruktioina ja sen mielenkiinnon kohteena on niiden prosessien tarkastelu, joiden kautta jokin asiantila tulee määritellyksi sosiaaliseksi ongelmaksi (Spector & Kitsuse 1977). Konstruktiivisen analyysin lähtökohtana ovatkin jotakin asiantilaa koskevat ja sitä samalla rakentavat *vaatimukset*. Analyysissä keskitytään kolmeen seikkaan: esitettyihin vaatimuksiin (claims), niiden esittäjiin (claims-makers) sekä varsinaiseen esittämisprosessiin (claims-making-process) (Spector & Kitsuse 1977; Best 1989.) Merkittävä ero aikaisempiin tutkimusperinteisiin, esimerkiksi leimautumisteoriaan on siinä, että konstruktionismi näkee

sosiaalisten ongelmien varsinaisten kohderyhmien tai ”ongelman kantajan” myös itse osallistuvan ongelman määrittelyyn (Hakkarainen 1992, 29). Kohderyhmät eivät jää pelkästään muun yhteisön leimaamiksi ja ulossuljetuiksi, vaan niiden merkitys vaatimusten esittäjinä ongelman määrittelyprosessissa otetaan mukaan analyysiin. Eräs esimerkki kohderyhmän vaikutuksesta ongelman määrittelyn uudelleen muotoiluun on homoseksuaalien järjestäytyminen oikeuksiaan puolustavaksi liikkeeksi (esim. Gusfield 1989). 1970-luvulla syntyneet yhteiskunnalliset liikkeet alkoivat toteuttaa käytäntöön leimautumisteoreettista perinnettä sääntöjen ja kontrollimekanismien kyseenalaistamisesta ja niillä oli suuri merkitys lainsäädännön ja moraalisten näkökulmien uudelleen muotoilussa (Young 1999, 40).

Bestin (1989) mukaan tyypillisiä vaatimusten esittäjiä ovat sosiaalisen ongelman ”uhrit” (joko ongelmasta todellisesti kärsivät tai sen sanktioista kärsivät henkilöt), kansalaisaktivistit sekä erilaiset ongelmaan liittyvät viranomaiset ja painostusryhmät. Huumekeskustelussa Suomessa tällaisia painostusryhmiä ovat vahvasti olleet erilaiset vanhempainyhdistykset, esimerkiksi Irti huumeista ry. (ks. Esim. Majava 2003), mutta 1990-luvulta alkaen ääntänsä ovat pyrkineet saamaan kuuluviin myös huumeiden käyttäjien käyttäjäjärjestöt. Tammi (2004, 388-390) on tarkastellut käyttäjäjärjestöjen toimintaa osana laajempaa haittojen vähentämiseen (harm reduction) pyrkivää huumeepoliittista suuntausta (ks. myös Tammi 2007). Viranomaisten rooli on kuitenkin ollut keskeinen suomalaisen huumeekysymyksen muotoilussa (Hakkarainen 1992).

Kannabikseen liittyen ideologisiin mielenilmauksiin törmää tänä päivänä yhä enemmän niin Suomessa kuin muuallakin maailmassa. Kannabis ja siihen liittyvät kysymykset ovat monissa Euroopan maissa sekä ainakin Yhdysvalloissa, Kanadassa ja Australiassa huumeepoliittisten linjausten ja mielipiteiden merkittävin vedenjakaja (vrt. esim. Cohen & Kaal 2001). Kannabiksen aseman yhteiskunnallisessa keskustelussa voidaankin nähdä ainakin joissakin maissa muuttuneen sosiaalisesta ongelmasta *julkiseksi ongelmaksi* (public problem) (Gusfield 1981, 5). Sosiaalisella ongelmalla tarkoitetaan asiantilaa, joka on tunnustettu yhteiskunnassa yleisesti ongelmaksi ja jonka hoitamiseksi suunnitellaan ja toimeenpannaan virallinen toimenpideohjelma lainsäädännöllisiä toimenpiteitä tai muita keinoja hyödyntämällä (esim. Blumer 1971, Spector & Kitsuse 1977, Hakkarainen 1992, 32-36). Julkisella ongelmalla sen sijaan tarkoitetaan sitä, että sosiaalisen ongelman vallitseva määrittely ja siihen liittyvä käytäntö on joidenkin yhteiskunnallisten toimijoiden taholta kyseenalaistettu ja asiasta on tullut julkisen keskustelun kohde, johon keskustelun eri tahoilla voi olla merkittävästi toisistaan poikkeavia näkökulmia (Gusfield 1981, 5).

Kannabiksen kohdalla tämä tarkoittaa sitä, että kannabiksen käytön kriminalisoinnin aiheuttamat kustannukset ja ongelmat suhteessa käytön aiheuttamiin todellisiin haittoihin olisivat tulleet julkisen keskustelun kohteeksi. Näin tapahtui esimerkiksi Alankomaissa 1970-luvuilla, jolloin kannabiksen käyttö ja pienten määrien osto ja hallussapito päätettiin siellä dekriminalisoida. Ongelman uudelleen määrittely jatkuu tosin kaiken aikaa niin Alankomaissa kuin monissa muissakin maissa, joissa pieniä lainsäädännöllisiä muutoksia kannabikseen liittyen tehdään kaiken aikaa, viime vuosina ehkä eniten kannabiksen lääkinnälliseen käyttöön liittyen. Suomessa tällainen muutos on verrattain hidasta, mutta joitakin yrityksiä ongelman esiin nostamiseksi ja uudelleen määrittämiseksi on tehty (ks. esim. Peltoniemi & Larmela 1998, Onnela 2002).

Young (1999, 78) toteaa, että inklusion ja eksklusion käsitteet sulkevat piiriinsä sekä valtaa pitävien että vallattomien halut ja pelot; ne eivät palvele vain vallassa olevien tavoitteita. Prosessi, jossa poikkeavuudesta tulee ”vaikeutta” juontaa Youngin (1999, 79) mukaan juurensa leimautumisteoriaan ja Edwin Lemertin (1967) käsitteisiin primaari- ja sekundaaripoikkeavuus. Poikkeavasta käyttäytymisestä tulee postmodernissa yhteiskunnassa vaikeuksia tuottavaa ja ongelmallista sekundaaripoikkeavuutta yhteiskunnan ja valtion käyttäytymiseen suuntaaman reagoinnin ja sen seurausten myötä. Samantapaisesta ilmiöstä Stanley Cohen (1972) käytti termiä ”moraalinen paniikki”. Yhteiskunnalliset toimijat aiheuttavat (yli)reagoinnillaan tilanteen, jossa tietty asia nähdään merkittävänä uhkana yhteiskunnalle. Tällä tavoin voidaan asia, joka todellisuudessa ei ole erityisen vaarallinen, esittää sellaisena ja aiheuttaa siihen kohdistuvaa paniikkia.

Samankaltaiseen tilanteeseen viittaavat myös Nils Christie ja Kjetil Bruun (1984) nimetessään huumeiden käytön ”hyväksi viholliseksi”. Huumeiden käytöstä hyvän vihollisen eli sopivan yhteiskunnallisen ongelman tekee se, että tätä ongelmaa vastaan taistelevat ”hyökkääjät” saavat kunniaa, kukaan tai juuri kukaan ei puolusta uhreja, heikot ryhmät kantavat suuren osan sodan kustannuksista eikä enemmistön elämäntapaa häiritä. Huumeiden käyttö on myös siinä mielessä ihanteellinen yhteiskunnallinen ongelma, että se voidaan käsittää selitykseksi muillekin ei-toivotuille ilmiöille kuten nuoriso-ongelmille ja rikollisuudelle. Huumeiden käytön määrittely merkittäväksi yhteiskunnalliseksi ongelmaksi jättää valtakoneiston rauhaan ja vie huomiota pois muista, kenties vaarallisemmista yhteiskunnallisista ongelmista. (Christie & Bruun 1984, 60-63.)

Kannabiksen käytön laillistamisen ympärillä käytävän keskustelun argumentointi liittyy suurelta osin tällaisen yhteiskunnallisen (yli)reagoinnin arvosteluun (Young 1999, 79). Kannabiksen käytön jonkin asteista tai täydellistä laillistamista ajavat tahot perustelevat laillistamisen tarvetta sillä, että käytön valvomiseen suunnatut yhteiskunnalliset toimet, esimerkiksi poliisin ja tullin harjoittama valvonta, oikeuskäsittelyt yms., itse asiassa aiheuttavat suurimman osan kannabiksen käyttöön liittyvistä ongelmista ja kustannuksista. Kannabiksen käyttö ei sinänsä välttämättä ole käyttäjälle tai yhteiskunnalle ongelmia tuottavaa, sillä laittomista huumeista etenkin kannabista voidaan käyttää vain pieniä määriä kerrallaan tai vain silloin tällöin, käytettävä kannabis voidaan kasvattaa omassa kodissa eikä käytöllä usein ole yhteyksiä muiden huumeiden käyttöön tai rikollisiin toiminta-alueisiin (esimerkiksi niin, että käyttö rahoitettaisiin rikollisiin toimin). Toisin sanoen voidaan ajatella, että käyttöön yhteiskunnan taholta suunnatut toimenpiteet tekevät tästä primaaripoikkeavuudesta vaikeutta aiheuttavaa sekundääripoikkeavuutta. Käyttäjistä tulee rikollinen, jonka käyttäytymisen valvomiseen ja siitä rankaisemiseen on valjastettu suuri määrä yhteiskunnallisia resursseja.

Youngin (1999, 59) mukaan yhteiskunnallinen kehitys modernista postmoderniin on tarkoittanut siirtymistä yhteiskunnallisesta inklusiosta sosiaaliseen eksklusion. Jälkimoderni yhteiskunta arvostaa erilaisuutta, mutta ei voi sietää vaikeita ihmisiä tai luokkia. Modernissa yhteiskunnassa vaikeat ihmiset koettiin haasteina ja haluttiin sulauttaa yhteiskuntaan ja erilaisuutta vähäteltiin. Esimerkiksi kannabiksen laillistamisesta kansainvälisesti käyty vilkas keskustelu 1970-luvulla sijoittuu tuohon inklusion narratiiviin: kannabiksen käyttäjät haluttiin liittää yhteiskunnan valtakulttuuriseen keskustaan, jolloin marginaalista ”narkomaanien” joukkoa saataisiin pienenemään yhdellä ryhmällä.

Jälkimodernissa sosiaalisen kontrollin mekanismit ovat joutuneet vastaamaan erilaistuneen maailman ja lisääntyneen rikollisuuden aiheuttamiin paineisiin. Sekä todelliset riskit että riskien tiedostaminen ovat kasvaneet. Riskistä on tullut Giddensin (1991, 3-9) mukaan sellainen perustavanlaatuinen käsite, jonka mukaan niin arkipäiväiset toimijat kuin asiantuntijatkin järjestävät sosiaalista todellisuutta koskevia näkemyksiään. Tästä tilanteesta mm. Beck (1992) ja Giddens (1991) ovat käyttäneet termiä ”riskiyhteiskunta”.

Riippuvuudet voidaan riskiyhteiskunta-teorian näkökulmasta nähdä yhtenä riskinä, jota postmoderni yhteiskunta yhtäältä tuottaa ja toisaalta pyrkii erilaisten kontrolloikeinojen avulla hallitsemaan (ks. esim. Giddens 1992). Ranskalainen Peretti-Watel (2003) on tutkinut kannabiksen käyttöä riskiyhteiskunta-teorioiden valossa lähtökohtanaan ajatus, että kannabiksen käyttö on nyky-yhteiskunnassa tyypillistä, riskejä aiheuttavana pidettyä toimintaa. Peretti-Watel (mt.) on kiinnostunut siitä, miten kannabiksen käyttäjät torjuvat omaan kannabiksen käyttöönsä liittyvät leimautumisriskit. Nämä riskien torjumismenetelmät ovat lähellä Sykesin ja Matzan (1957) aikoinaan esittelemiä ”neutralisointitekniikoita”. Peretti-Watelin mukaan kannabiksen käyttäjät pyrkivät välttämään itseensä kohdistuvaa leimautumisriskiä esittämällä vahvempien huumeiden käyttäjät syntipukkeina, korostamalla kykyä kontrolloida omaa käyttöönsä sekä tuomalla esille alkoholin ja kannabiksen haittavaikutusten välisiä eroja (kannabiksen eduksi). Vastaavia leimautumisriskin välttämiseen tähtäviä käyttäjien puhetapoja on havaittu myös suomalaisissa tutkimuksissa (esim. Seppälä & Mikkola 2004, Oinonen 2002) ja samankaltaisia puhetapoja tullaan tulkitsemaan myöhemmin myös tässä tutkimuksessa.

Garlandin (2001) ”History of present” -menetelmään pohjautuva näkemys Yhdysvalloissa ja Britanniassa 1970-luvulta lähtien tapahtuneesta kriminaalipoliittisesta muutoksesta lähestyy Giddensin ja Beckin riskiyhteiskunnan käsitettä. Garlandin mukaan toisen maailmansodan jälkeinen sivilisoitumiseen tähdännyt kriminaalipolitiikka on vaihtunut 1970-luvun alusta lähtien uudenlaiseen kontrollikulttuuriin, johon sisältyy aineksia myöhäismoderneille yhteiskunnille ominaisesta riskiajattelusta. Garlandin mukaan kontrollikulttuurissa on tapahtunut rehabilitaation ihanteen alasajo, ja vastaavasti erittäin ankaria rangaistuksia on alettu suosia. Julkinen vihan ja närkästyksen ilmaiseminen on tullut näkyvämmäksi ja se on jopa alkanut ohjata rikollisuutta koskevan päätöksenteon prosesseja. Kontrollipolitiikan vallitsevaksi teemaksi on noussut yhteiskunnan suojeleminen ja asiantuntijoiden sijaan kriminaalipolitiikan hallitsevaksi ääneksi on noussut kärsivien ja pelokkaiden ihmisten ääni julkisuudessa. Yhdysvalloissa vankiluku onkin noussut jopa 500 % vuosina 1973-1997. (Garland 2001, 8-14; Harrikari 2006, 16; ks. myös Christie 1993, 82-97.)

Yhteenvedonä käsillä olevasta kappaleesta voidaan esittää, että yhteiskunnallisen reagoinnin käsite on lähtöisin 1950-60 lukujen poikkeavuuden tutkimuksesta. Sillä on vahva kiinnike leimautumisteorioihin, jotka ensimmäisinä nostivat yhteiskunnallisen reagoinnin kiinnostuksen kohteeksi nimenomaan siinä prosessissa, jossa poikkeavuutta tuotetaan. Yhteiskunnallisen

reagoinnin merkityksen korostaminen ja sen tutkimisen tavat ovat vaihdelleet merkittävästi. On kiinnitetty huomiota ongelman määrittelyprosessiin ja yhteiskunnallisen reagoinnin osapuoliin. Tarkasteltaessa viimeaikaisia näkemyksiä yhteiskunnallisesta reagoinnista ja sen merkityksestä poikkeavuuden määrittelyprosesseissa voidaan tunnistaa kehityssuuntaus, jossa yhteiskunnallinen reagointi erilaisia poikkeavia käyttäytymismuotoja ja yksilöitä kohtaan on vahvistunut. Aiemmasta yhteiskunnallisen inklusion ihanteesta on siirrytty yhä eksklusiivisempaan ja voimakkaammin yksilöitä syrjäyttävään yhteiskunnalliseen toimintamalliin (Young 1999). Eksklusiivisten toimintojen lisääntymistä on perusteltu esimerkiksi riskien tosiasiallisella ja diskursiivisella lisääntymisellä.

Yhteiskunnallisen reagoinnin voimistumisen ja eksklusiivisten käytäntöjen lisääntymisen myötä on yhä enemmän alettu kiinnittää huomiota myös syrjäytettyjen tai marginaaliin asetettujen ryhmien omiin näkemyksiin yhteiskunnallisesta asemastaan ja näkemyksistään yhteiskunnasta ja siinä toimimisen mahdollisuuksista. Tällaista tutkimuksellista suuntausta myös käsillä oleva tutkimus edustaa. Kiinnitänkin seuraavaksi huomion niihin yksilöllisiin, kulttuurisiin ja yhteiskunnallisiin neuvotteluihin, joiden avulla yhteiskunnallisen reagoinnin kohteeksi joutuneet yksilöt tai ryhmät voivat osallistua oman yhteiskunnallisen asemansa uudelleenmäärittelyyn.

3.3 Yhteiskunnalliseen reagointiin vastaaminen neuvotteluina

Edellä olen hahmotellut poikkeavuuden tutkimuksen sellaista taustaa, jossa huomio kiinnitetään yhteiskunnalliseen reagointiin ja sen rooliin sosiaalisten ongelmien tuottamisessa. Näen yhteiskunnallisen reagoinnin käsitteen liittyvän kiinnostavalla tavalla kannabiksen käytön tutkimiseen, sillä juuri yhteiskunnallisen reagoinnin kannabiksen käyttöä kohtaan voidaan nähdä tuottavan merkittävästi sellaisia ongelmia ja ristiriitoja, joita kannabiksen käyttöön yleisesti liitetään kuten käytön laittomuus ja käyttäjien syrjäytyminen tai marginalisoituminen.

Seuraavaksi kiinnitän huomion kannabiksen käyttäjien mahdollisuuksiin osallistua itse niihin neuvotteluihin, joissa kannabiksen käytön yhteiskunnallista asemaa tuotetaan. Tarkastelen yhteiskunnalliseen reagointiin vastaamisen neuvotteluja kolmella eri tasolla. Yksilöllisellä tasolla viitataan niihin neuvotteluihin, jotka koskevat yksilön identiteetin muotoutumista ja toteutuvat neuvottelussa yksilön ja yhteiskunnan sekä sen muiden toimijoiden välillä. Teoreettisesti lähestyn

yksilöllisiä neuvotteluja vastapuheen ja leimatun identiteetin sekä näille läheisten käsitteiden avulla. Kulttuurisen tason neuvotteluilla tarkoitan sellaisia yhteiskunnalliseen reagointiin vastaamisen tapoja, joissa huomio kiinnittyy valtakulttuurin ja erilaisten kulttuuristen keskustusten välillä tapahtuvaan neuvotteluun. Toimintana tämä tarkoittaa yksilön erottautumista valtakulttuurisesta keskuksesta ja sen arvoista ja kiinnittymistä vaihtoehtoisin kulttuuriin keskuksiin. Peruskäsitteinä tässä tarkastelussa ovat alakulttuurin ja vastakulttuurin käsitteet sekä kulttuurisen kriminologian teoreettinen keskustelu. Yhteiskunnallisella neuvottelujen tasolla tarkoitan puolestaan sellaisia yhteiskunnalliseen reagointiin vastaamisen neuvotteluja, joissa marginaalin asema halutaan nostaa yhteiskunnalliseksi, jopa poliittiseksi kysymykseksi ja tällainen toiminta sijoittuu yhteiskunnallisen toiminnan kentälle. Teoreettisesti lähestyn tätä neuvottelujen tasoa yhteiskunnallisen liikkeen ja sille läheisten teoreettisten käsitteiden avulla.

3.3.1 Vastapuhe ja yksilölliset neuvottelut

Vastapuhe voidaan nähdä eräänä omaan toimintaan tai itseen liitetyn leiman vastustamisen ja samalla omaan yhteiskunnalliseen asemaan vaikuttamisen keinona. Beth Humphries (2005, 286) esittää termin englanninkieliseksi vastineeksi alun perin Bell Hooksin (1989) käsitteen ”talking back” puhuessaan siitä, miten tärkeää sosiaalityön tutkimuksessa on antaa marginaaliin sijoitettujen ryhmien päästä ääneen eli ”puhua vastaan”. Bell Hooksin (1989, 14) sanoin: ”Ne, jotka ymmärtävät, mikä valta äänellä on kapinan ja vastustuksen välineenä, patistavat riistettyjä ja sorrettuja puhumaan”. (Those who understand the power of voice as gesture of rebellion and resistance urge the exploited, the oppressed to speak.)

Hooksin (1989, 14) mukaan omaan itseen kohdistuvasta riistosta tai epäoikeudenmukaisesta kohtelusta puhuminen on kivuliasta ja vaatii uskallusta. Siksi vastapuheen tuottaminen (kuten sen kuuleminenkaan) ei välttämättä ole kovin helppoa. Vastapuhe voi olla myös vaarallista, sillä sorrettujen ääntä ei ehkä kuulla, se voidaan torjua, se voidaan kokea uhkaavana tai irrationaalisena tai sitä voidaan käyttää hyväksi tai palvelemaan muiden tarkoitusperiä. Sorrettujen on hankalaa tuoda ääntään kuuluville myös siksi, että ääni usein sekoittaa totuttuja sosiaalisia suhteita ja sen esille tuomiseen sisältyy riski ystävien, työkavereiden ja tuttavien menettämisestä. Kuitenkin taistelu hiljaisuutta vastaan on olennaista eri tavoin sorrettujen toipumiselle ja kokonaiseksi tulemiselle. (Humphries 2005, 286.)

Arja Jokinen, Laura Huttunen ja Anna Kulmala (2004) ovat käyttäneet vastapuheen käsitettä toimittamassaan teoksessa, jossa tarkastellaan erilaisten marginaalisten ryhmien käsityksiä omasta asemastaan sekä sen tuottamisesta suomalaisessa yhteiskunnassa. He viittaavat vastapuheella sellaisiin puhetapoihin, joilla ihmiset pyrkivät kyseenalaistamaan heihin kohdistuvia määritelmiä, kieltämään ne tai muuttamaan ne toisenlaisiksi. Vastapuhe voi olla suoraa tai epäsuoraa ja se voi käyttää erilaisia keinoja. Vastapuhe voidaan myös ymmärtää ei-kielelliseksi toiminnaksi. Oleellista on se, että vastapuhe tähtää vallitsevien määrittelytapojen horjuttamiseen (Jokinen ym. 2004, 11-12).

Sakari Hännisen, Jouko Karjalaisen ja Tuukka Lahden (2005) esittelemä käsite ”toinen tieto” on vastapuheen sisarkäsite. Haluan tuoda sen esille vastapuheen käsitteen rinnalla, sillä sisällöllisesti käsillä olevassa tutkimuksessa on kyse myös ”toisen tiedon tuottamisesta”. Toisella tiedolla ei kuitenkaan Hännisen ym. (mt., 4) mukaan viitata tiettyyn puheenvuoroon tai puhujaan, vaan sillä tarkoitetaan yksinkertaisesti virallista tietoa haastavaa ja täydentävää tietoa. Toinen tieto on mahdollisimman yksityiskohtaista, kokemuksellista, paikantunutta, ihmettelevää, paljastavaa ja pohdiskelevaa. Toisen tiedon alamuotoina voidaan pitää muun muassa täsmätietoa, hiljaista tietoa ja vastatietoa. Täsmätiedolla tarkoitetaan sellaista tietoa, joka pyrkii kuvaamaan ilmiötä mahdollisimman läheltä sulkematta silmiään yksityiskohdilta. Se on tilanteessa itsessään muodostuvaa, sen tapahtumia suuntaavaa luonnollista tietoa tai kokemuksellista silminnäkiätietoa. Hiljainen tieto viittaa sellaiseen luonnolliseen tietoon, kokemukseen ja osaamiseen, johon ihmiset käytännössään ja toiminnoissaan nojaavat, mutta joka on vaikeasti eksplikoitavissa. Hiljainen tieto on joskus myös piilotietoa. Vastatieto puolestaan on haastavaa tietoa, joka kyseenalaistaa vakiintuneiden näkemysten perustavia otaksumia, niiden asettamia ehtoja ja kehyksiä tiedonmuodostukselle. Horjuttamalla virallisen tiedon itsestäänselvyksiä ja paljastamalla sen sisäisiä ristiriitoja, vastatieto raivaa tilaa vaihtoehtoisille näkemyksille ja syrjään sysätyille katsantokannoille. (Hänninen ym. 2005, 4-5.) Näistä toisen tiedon lajeista vastatieto on osuvin nimitys sille tiedolle, joita käsillä olevassa tutkimuksessa tarkastelun kohteena olevat kannabiksen käyttäjien näkökulmat tuottavat.

Jokinen ym. (2004, 11) toteavat, että keskusta ja marginaalia tuotetaan jatkuvasti erilaisissa arkipäiväisissä käytännöissä. Kulttuuriset käsitykset keskuksesta ja marginaalista muotoutuvat

pitkälti keskuksesta käsin; sillä on valta määrittellä, mikä on marginaalia. Toisaalta tämä valtasuhde avaa mahdollisuuden vastapuheelle ja toiminnalle, jossa vakiintuneita käsityksiä ja toimintatapoja kyseenalaistetaan. Jokinen ym. (mt.) näkevät tämän puheen paitsi marginaalin rajoista neuvotteluna, myös puheena identiteettimäärittelyksiä vastaan, neuvotteluna toisenlaisista identiteeteistä.

Juhila (2004, 21-24) näkee kategorisoinnin ja leimatun identiteetin käsitteiden liittyvän olennaisina vastapuheeseen, kun ollaan kiinnostuneita erityisesti marginaaliin sijoitettujen ihmisten pyrkimyksestä neuvotella omasta asemastaan. Saksin (1992, 40) mukaan suuri osa yhteiskuntaa ja kulttuuria koskevasta tiedosta on varastoitunut kategorioihin. Kategorioihin liittyvä tieto muodostaa eräänlaisen kulttuurisen tietovarannon, jonka sisältöä hyödyntämällä rakennamme ymmärrystä yhteiskunnasta, itsestä ja toisista. Stephen Hester ja Peter Eglin (1997) painottavat, että yhteiskuntaa ja kulttuuria pitää tutkia ennen kaikkea toimintana, jossa kategorisointi on keskeisessä roolissa. Toimiessaan ja toisia kohdatessaan ihmiset herättävät kategorioita eloon ja käyttävät niitä. Kategoriat antavat meille vinkkejä siitä, miten toiseen henkilöön tulisi suhtautua ja mitä hänestä tulisi ajatella, sillä kategorioihin on kiinnittynyt tiettyjä ominaisuuksia ja toimintoja, joita oletamme kategoriaan kuuluvalla henkilöllä olevan. (Juhila 2004, 21-23.)

Charles Antaki ja Sue Widdicombe (1998, 3; ref. Juhila 2004, 23) kirjoittavat, että kategoriat tuottavat ihmisille *sosiaalisia identiteettejä*. Tämä tapahtuu siten, että ihminen itse tai toiset asettavat hänet tiettyyn kategoriaan, johon liitetään tietyt ominaisuudet ja toimintaodotukset. Kun luonnehdinnat ovat vahvasti kulttuurisesti jaettuina, usein pelkkä kategorian mainitseminen riittää luomaan henkilölle sosiaalisen identiteetin, johon kategoriaan liitettyt ominaisuudet liittyvät. Kuten Juhila (mt., 24) kirjoittaa, kategorisoinnilla ja sosiaalisten identiteettien tuottamisella on kaksi puolta. Yhtäältä kategoriat pitävät yllä yhteiskunnallista ja kulttuurista harmoniaa helpottaessaan suhtautumista ja ihmisten välisiä kohtaamisia erilaisissa tilanteissa. Toisaalta ne ylläpitävät eriarvoisuutta tuottaessaan ihmisille kielteisillä ominaisuuksilla ladattuja ”identiteettivankiloita” (ks. Silverman 1998, 88).

Leimatun identiteetin käsite on alun perin lähtöisin Erwing Goffmanin tutkimuksista totalitaarisista laitoksista. Goffmanin teksteissä leimatun identiteetin syntyä on kuvattu institutionaalisen mallitarinan pohjalta. Goffmanin (1961) mukaan erilaisissa laitoksissa, kuten vankiloissa ja mielisairaaloissa, eläviä ihmisiä ohjataan aktiivisesti etenemään urallaan niin, että he myöntäisivät

epäonnistumisensa eivätkä syyttelisi tilanteestaan huonoa onneaan tai muita ihmisiä. Tällainen *mallitarina* voi rakentua myös laitosten ulkopuolella. Esimerkiksi huumeiden käyttäjien uraan liitetään vahvoja mallitarinoita, joilla epäilemättä on merkityksensä huumeiden käyttäjien leimatun identiteetin rakentumisessa.

Leimatun identiteetin synty voi mallitarinoiden ohella perustua myös *stereotypioihin*. Stereotypiat perustuvat vastakohtapareihin; miehet ja naiset, työssä käyvät ja työttömät, lainrikkajat ja lakia noudattavat määritellään suhteessa toisiinsa keskinäisten erojensa kautta. Eron tekeminen on vallankäyttöä, sillä ihmisillä on taipumus määritellä erot etuoikeutettujen kategorioiden ehdoilla. Etuoikeutetun kategorian ominaisuuksista tulee peili, jota vastaan toinen kategoria näyttäytyy puutteellisena tai poikkeavana, jolloin myös kategoriaan luokiteltu henkilö tulkitaan ominaisuuksiltaan tai tekojensa puolesta vajavaiseksi tai erilaiseksi suhteessa tavalliseen. Hänen identiteettinsä leimautuu. (Hall 1999, 139-222; Fook 2002, 79-85; ref. Juhila 2004, 24-26.)

Identiteetit, niin leimatut kuin muutkin, rakentuvat dialogisesti, eikä niiden merkityksiä ole mahdollista kiinnittää lopullisesti, vaikka sitä jatkuvasti yritämme muun muassa stereotyyppjä ja mallitarinoita rakentamalla. Olemassa olevat, kulttuurisesti vahvat identiteetit on mahdollista ottaa haltuun ja neuvotella niille uusia merkityksiä. Tämä neuvoteltavuus mahdollistaa sen toiminnan, jota kutsutaan leimattuihin identiteetteihin kohdistuvaksi vastapuheeksi (Juhila 2004, 29).

Vastapuhe kohdistuu aina kulttuurisesti vakiintuneisiin kategorioihin. Ilman vakiintuneita merkityksiä vastapuhetta ei olisi olemassa, vaan vallitsisi jonkinlainen vapaa identiteetin määrittelyleikki. Vastapuheelle ei niinkään ole ominaista jyrkkä leimatun identiteetin kieltäminen, vaan se on pikemminkin hienovaraista neuvottelua, jossa kyseenalaistetaan vakiintuneita kategorisoiteja ja esitetään vaihtoehtoisten identiteettien mahdollisuuksia. Tältä pohjalta *vastapuhe voidaan määritellä sellaisiksi leimattua identiteettiä kommentoiviksi ja vastustaviksi teoiksi, joiden tarkoituksena on esittää tämän identiteetin erilaisuus suhteessa kulttuurisesti vallitsevaan kategorisoinnin tapaan.* (Juhila 2004, 29.)

Vaikenemisesta vastapuheena kirjoittavat Jokinen ym. (2004 12) toteavat, että marginaaliin asetetut ryhmät vaikenevat usein, ja että tälle on syynsä (vrt. Hooks 1989, 14). Ensinnäkin marginaalin ääni

ei yleensäkään tule yhteiskunnassa kuulluksi. Muut ryhmät puhuvat kovemmin ja enemmän. Toisaalta marginaaliin asetetut ryhmät saattavat vaieta myös sen vuoksi, että marginaalissa olon kokemuksen kuvaaminen voidaan kokea vaikeaksi. Voi olla helpompaa vaieta, sillä koetaan, että marginaalissa olon kokemusta ei kuitenkaan osata kuvata niin, että se tulisi ymmärretyksi sellaisille henkilöille ja ryhmille, jotka eivät tuosta kokemuksesta omakohtaisesti ole osallisia. Kolmanneksi vaikeneminen itsessään voidaan nähdä eräänlaisena vastapuheena, kieltäytymisenä sellaisesta vuorovaikutuksesta, jossa eräät henkilöt on asetettu ”vähempiarvoisen keskustelukumppanin rooliin”.

Vaikenemisen merkitys on nostettu esiin erilaisten marginaalien tutkimuksessa. Esimerkiksi Eve Kosofsky Sedgwick (1990) painottaa sitä, kuinka puhumisen rinnalla myös vaikeneminen on keskeistä homoseksuaalisuutta koskevan tiedon tuottamiselle. Sekä näkymättömyys että tietämättömyys ovat oleellisia tekijöitä siinä, millaiseksi homoseksuaalisuus ymmärretään. Tällaiseen vaikenemiseen viittaa myös Tuula Juvonen (2002) käyttämällään termillä ”puhumattomuuden kulttuuri”. Kuten Juvonen (2002, 58) väitöskirjassaan homoseksuaalisuuden rakentumisesta sodan jälkeisenä aikana Tampereella toteaa, Suomessakin homoseksuaalina olemiseen on erottamattomasti kuulunut vaiteliaisuus. Olla homoseksuaali on ollut yhtä kuin olla vaitelias omasta homoseksuaalisuudestaan, sekä itsensä vuoksi että solidaarisuudesta muita homoseksuaaleja tai esimerkiksi omaa perhettä kohtaan. Tämän vuoksi myös paljon sellaista materiaalia kuten valokuvia, kirjeitä ja päiväkirjoja on jätetty tuottamatta tai ne on tuhottu. Samanlainen puhumattomuuden kulttuuri liittyy monien haastattelemiini henkilöiden mukaan myös kannabiksen käyttöön. Suojellakseen itseään tai ollakseen säilyttämättä lähipiiriään kannabiksen käyttäjät eivät halua tuoda käyttöään esille tai säilyttää minkäänlaista ”todistusaineistoa” siitä. Tämä vaikuttaa osaltaan niihin aineistoihin ja menetelmiin, joilla kannabiksen käyttöä kuten muitakin ainakin jollakin tasolla marginaalisia ilmiöitä voidaan tutkia.

Vastapuhetta, vakiintuneiden kategorioiden kyseenalaistamista, on oikeastaan kaikessa toiminnassa, jossa ihmiset pohtivat omaa identiteettiään. Identiteettiin liittyvän neuvottelun vakavuus kuitenkin vaihtelee. Vakavimpia ovat vahvasti leimautuneesta identiteetistä käytävät neuvottelut, joissa ihmiset joutuvat rakentamaan minäänsä suhteessa oletettuun toisen kategoriaan. Näissä neuvotteluissa oletettuja identiteettejä voi purkaa ainakin kahdella tavalla. Juhila (2004, 29-31) on nimennyt nämä tavat *tavallisuusretoriikaksi* ja *eron politiikaksi*. Tavallisuusretoriikka perustuu Erwing Goffmanin havaintoon, jonka mukaan henkilöt, joihin leimattu identiteetti on liitetty,

kokevat usein itse olevansa tavallisia, mutta muut näkevät heidät toisin. Harvey Sacks (1963) kuvaa samaa tilannetta sanoilla ”doing being ordinary”. Tähän Juhilan (mt., 30) tavallisuusretoriikaksi nimeämään retoriikkaan ovat kiinnittäneet huomiota monet tutkijat, jotka ovat haastatelleet ihmisiä tietyn ryhmän edustajina, esimerkiksi asuntolan asukkaina, päihteidenkäyttäjinä, työttöminä tai jonkin alakulttuurin edustajina. Haastatellut kommentoivat haastattelutilanteissa herkästi oletetun jäsenyyden heille tarjoamia identiteettejä esimerkiksi toteamalla, että vaikka asunkin asuntolassa, minulla ei ole alkoholiongelmaa. Tämä on yksilön pelastautumisstrategia, jossa oma minä irrotetaan leimatusta ryhmästä ja siihen kiinnitetyistä ominaisuuksista. (Kulmala 2004; Virokannas 2002; Strandell & Julkunen & Lamminen 2002; Widdicombe & Wooffit 1995; Juhila 2004, 30.)

Tavallisuusretoriikka on yhtäältä hyvin olennaista ihmisten kasvojen säilymiselle (Goffman 1955). Tilanteissa, joissa muut näkevät ihmisen leimatun identiteetin läpi, on tärkeää esittää oma minä tavallisena ja irrottautua tällä tavoin leimasta. Toisaalta tavallisuusretoriikka on loputon ja tuloksetonkin prosessi. Tämä johtuu siitä että kulttuuriset kategoriat ja niihin liitetyt piirteet ovat niin vahvoja, etteivät yksittäiset ”poikkeustapaukset” niitä juuri horjuta. Leimaava kategorisointi säilyy, vaikka poikkeuksista sen sisällä kerrottaisiinkin.

Leimattuihin kategorioihin liittyvä vastapuhe saa edellisten lisäksi myös muotoja, joita Juhila (2004, 30-31) kutsuu eron politiikaksi. Eron politiikassa kategorioista käydään kamppailua, jossa etsitään hallitsevien, etuoikeutettujen kategorioiden suunnasta tuleviin määrityksiin verrattuna toisenlaisia minän esittämisen tapoja. Näin syntyvät identiteetit eivät asetu alisteisiksi etuoikeutettuihin kategorioihin nähden, vaan niiden rinnalle.

Eron politiikasta kirjoittanut Iris Marion Young (1990) toteaa sen vastakohtaksi niin sanotun yhtenäisen identiteetin logiikan, joka pyrkiessään palauttamaan kaiken erilaisuuden samuudeksi tuottaa samalla täydellistä toiseutta. Samuutta tavoitteleva politiikka sylkee pois itseensä sopimattomat asiat, jolloin erosta tulee hierarkkinen sisällä-ulkona asetelma, jossa arvostetaan enemmän sisäpuolella olevaa. Samuuden tavoittelussa voi päämääränä olla esimerkiksi kaikkien pitkäaikaistyöttömien aktivoiminen palkkatyöhön. Niistä, joilla tämä tavoite ei toteudu, tulee syrjittyjä ja leimattuja ulkopuolisia. Eron politiikka perustuu samanlaisten identiteettien tavoittelun sijaan positiivisille eron merkityksille. Se hyväksyy identiteettien moninaisuuden ja suhteellisuuden. Erojen merkitykset ovat positiivisia esimerkiksi, kun palkkatyön ulkopuolella olevan

ihmisen tekemä sosiaalinen vapaaehtoistyö nähdään riittäväksi toiminnaksi itsessään. (Juhila 2004, 30; ks. myös Fook 2002; Helne 2002; Hyväri 2001.)

Tässä tutkimuksessa ymmärrän vastapuheen paitsi diskursiiviseksi neuvotteluksi yksilön yhteiskunnallisesta asemasta, myös yksilön kokemuksiksi ja toiminnaksi oman yhteiskunnallisen asemansa määrittelykäytännöissä. Vastapuhe on niitä kertomisentapoja, kokemuksia ja käytäntöjä, joissa kannabiksen käyttäjät määrittelevät omaa yhteiskunnallista asemaansa ja yhteiskunnassa toimimisen rajojaan. Vastapuhe kuvaa tässä tutkimuksessa niitä toiminnan mahdollisuuksia, joita yksilöllä on käytössään tämän ottaessa osaa oman yhteiskunnallisen asemansa määrittelyyn. Nimeän tällaisia neuvotteluja kannabiksen käyttöön liittyen yksilöllisten neuvottelujen tasoksi. Seuraavaksi erittelen niitä neuvottelun mahdollisuuksia, joita käydään eronteoissa valtakulttuurista ja kiinnittymisissä muihin, erilaisiin kulttuuriin keskuksiin. Tätä neuvottelujen tasoa nimitän kulttuuristen neuvottelujen tasoksi.

3.3.2 Erilaiset keskuksat ja kulttuuriset neuvottelut

Huumeiden käytön tutkimukseen on koko sen historian ajan liittynyt läheisesti kulttuurin ja erityisesti *alakulttuurin* käsite. Alakulttuureiden syntyä, toimintaa ja merkitystä marginaalisten toimintatapojen esiintuojina on poikkeavuuden tutkimuksessa ja sittemmin muillakin yhteiskunnallisen tutkimuksen alueilla tutkittu ja selitetty monella tavoin. Lähden liikkeelle alakulttuurin käsitteestä tarkastellessani kannabiksen käytöstä kulttuurisella tasolla käytäviä neuvotteluja. Kulttuurisen tason neuvotteluilla tarkoitan sellaisia yhteiskunnallista asemaa koskevia kannanottoja ja toimintatapoja, jotka toteutuvat valtakulttuurin ja erilaisten kulttuuristen keskusten (joita voitaisiin nimetä myös alakulttuureiksi) välillä käytävissä rajanvedoissa ja neuvotteluissa. Määrittelen tässä luvussa alakulttuurin käsitettä ja sen tutkimuksen uudempia suuntauksia sekä pyrin valaisemaan niitä neuvottelutapoja, joita kannabiksen käyttäjien tai muiden marginaalisten toimijoiden on mahdollista käydä kulttuurisella tasolla.

Jotta voidaan ymmärtää, mitä alakulttuurilla tarkoitetaan, on syytä määritellä ensin hieman kulttuurin käsitettä. Termi on peräisin latinankielen sanasta, joka tarkoittaa viljelystä tai maan tuottavaa käyttöä. Kulttuuri -sanalla on kaksi perusmerkitystä (Fornäs 1998, 167). ”Kapeampi”, esteettinen käsitys kulttuurista viittaa kaunotaiteisiin; esteettisiin teoksiin ja niiden perinteiseen institutionaaliseen asemaan. Toinen määritelmä on selvästi edellistä laajempi. Se on

”antropologinen” käsitys tietystä elämänmuodosta tai kokonaisesta elämäntavasta, jota käytetään kun paikallisista tai alueellisista yhteisöistä puhutaan kulttuureina. Kuten Fornäs (1998, 168) toteaa, tämän määritelmän perusteella kulttuuria voi olla hankalaa erottaa inhimillisten ilmiöiden sosiaalisista aspekteista, jolloin kulttuuri alkaa tarkoittaa samaa kuin yhteiskunta tai yhteisö. Tästä syystä onkin kehitetty kolmas määritelmä kulttuurista *symbolisena viestintänä*. Vaikuttajina tässä ovat olleet Talcott Parsons ja hermeneuttinen filosofi Paul Ricoeur. Tämän näkemyksen mukaan kulttuuri voidaan tiivistää inhimillisen vuorovaikutuksen aspektiksi, jossa on kyse merkitysten luomisesta symboleja käyttämällä ja joka sisältää moninaiset tyylin tuottamisen ja kommunikatiivisen toiminnan muodot (Fornäs 1998, 167).

Fornäs (1998, 133) määrittelee alakulttuurit kussakin yhteiskunnassa toteutuviksi sosiokulttuurisiksi malleiksi, joita toisesta näkökulmasta tarkasteltuna voisi kutsua *elämäntyyleiksi*. Kulttuurintutkimuksen piirissä alakulttuureita on tutkittu ja tulkittu semioottisesti ja semanttisiksi maagisina teksteinä, salaisten, koodattujen viestien kantajina, ”merkitysten kattoina” (vrt. Hebdige 1979, 18).

Alakulttuurien tutkimuksen juuret ovat brittiläisen kulttuurintutkimuksen piirissä ja erityisesti Birminghamin nykyculttuurin tutkimuskeskuksessa (Centre for Contemporary Cultural Studies, CCCS), jossa kehitettiin monia erittäin hyödyllisiä malleja nuorison alakulttuureiden tutkimiseen. Tutkimuksessa käytetyt käsitteet juonsivat juurensa Chicagon kriminologian koulukunnasta, Gramscin hegemoniateoriasta, Claude Lévi-Straussin strukturalistisesta antropologiasta ja uudemmasta semiotiikasta ja jälkistrukturalismista.

Alakulttuurit tematisoitiin ensin suhteessa ikään, sukupolveen ja luokkaan (esim. Cohen 1972/1980, Willis 1977, Hall & Jefferson 1975/76). Nuorison alakulttuurit nähtiin symbolisiksi yrityksiksi ratkoa aikuiskulttuurin ongelmia, jotka johtuivat modernisaatioon liittyvistä yhteiskunnallisista kriiseistä. Alakulttuurit ymmärrettiin oireiksi tällaisista kriiseistä, mutta myös symbolisesti muotoilluiksi utooppisiksi ehdotuksiksi vaihtoehtoisista ratkaisuista ja näin myös valtarakenteisiin kohdistuviksi vastarinnan siemeniksi.

Vähitellen alakulttuurien ymmärryksessä on luovuttu luokkapohjaisista, sukupolven ja ikään liittyvistä määrittelyistä. Alakulttuurit on alettu nähdä ensisijaisesti symbolisina malleina, joihin ihmisten yksilölliset elämäntyylit voivat nojata suuremmassa tai pienemmässä määrin. Alakulttuurit ovat jonkin laajemman kulttuurin segmenttejä, jotka määrittyvät suhteessa muihin, mutta nämä segmentit voidaan puolestaan konstruoida monella eri akselilla. Jotkut alakulttuurit ovat ei-refleksiivisiä elämäntyylejä, jotka voidaan havaita, mutta joita niihin identifioituvat eivät ole tarkoittaneet havaittaviksi. Tällöin tyylilliset piirteet ovat vain tietyillä elämänalueilla tehtyjen valintojen toissijaisia tuloksia (kuten ammatti) tai kategorioita, joihin ihmiset ovat syntyneet tai joita ei voi noin vaan halutessaan muuttaa, kuten sukupuoli tai etninen tausta. Toisissa, itse valituissa alakulttuureissa, ulkoinen näkyvyys on ehdottoman tärkeää kulttuurisen identiteetin rakentamisen kannalta. Tällaiset alakulttuurit eivät ole vain laajemman kulttuurin osia, vaan usein myös alistettuja, marginalisoituja ja vastahankaisia suhteessa niiden ylikäyvän kulttuurin hallitsevampiin kerrostumiin. (Fornäs 1998, 138-141.)

Huumetutkimuksessa alakulttuurin käsitettä on käytetty varsin paljon. Yksi tunnetuimpia huumausaineiden käytön kulttuurisia tarkasteluja on yhdysvaltalaisen Bruce D. Johnsonin (1973 /1980) teoria (Hakkarainen 1987, 138). Johnson on tulkinnut huumeiden käytön osallistumiseksi huumealakuulttuuriin. Hän määrittelee alakulttuurin niiksi arvoiksi, käyttäytymisnormeiksi, sosiaalisiksi tilanteiksi, kieleksi, rituaaleiksi, roolin määrittäviksi ja toiminnoiksi, jotka ovat kytkeytyneet laittomaan huumausaineiden käyttöön. Johnsonin tulkinnan mukaan alakulttuuri muuttuu, kun siihen sisältyvät arvot, normit jne. muuttuvat. Muutoksen sosiaalishistoriallinen perusta on nuorten ikätoveriryhmissä ja informaation välityksessä. Johnsonin näkemyksen mukaan alakulttuuri saattaa kuitenkin kattaa hyvinkin suuren määrän mitä erilaisimpia sosiaalisia ryhmiä. Tärkein yhdistävä tekijä on intentio huumeäihäytymykseen. Huumealakuulttuurin keskeisimmät toimijat ovat ”myyjä”, ”ostaja” ja ”käyttäjä”.

Johnson (1980, 115-117) erottaa huumausainealakuulttuurissa kolme variaatiota tai ”alakuulttuuria, jotka hän nimeää seuraavasti 1) kannabis-alakuulttuuri (the cannabis subculture) 2) sekakäytön alakuulttuuri (the multiple-drug-use subculture) ja 3) heroisiin suonensisäisen käytön alakuulttuuri (the heroin-injection subculture). Erottelun perustana on siis käytetty aine. Johnsonin tulkinnan mukaan eri aineisiin liittyy erilaisia arvoja ja käyttäytymisnormeja. Jos henkilö vaihtaa käyttämästään aineesta toiseen, hän siirtyy Johnsonin mukaan myös uuteen alakuulttuuriin. Mallin mukaan käyttäjä voi kuulua samanaikaisesti useampaankin huumealakuulttuuriin.

Huumausaineiden käyttöön liittyvä alakulttuuria voidaan tarkastella myös ryhmäperusteisesti. Esimerkiksi Jock Young (1971b) määrittelee kulttuurin kokoelmaksi hyväksytyjä ratkaisuja ongelmiin, joita yhteiskunnan jäsenet elämässään kohtaavat. Alakulttuuri rakentuu tiettyjen ryhmien erityisongelmien ympärille. Se koostuu ryhmän tavoittelemista päämääristä ja niiden saavuttamiseen soveltuvista keinoista. Alakulttuurit syntyvät Youngin mukaan anomiaasta. Kun ryhmän tavoitteiden saavuttamiseksi ei ole käytössä kulttuurisesti hyväksytyjä keinoja, se luo oman keinovalikoimansa, jossa huumeiden käyttö voi olla yksi tarjolla oleva ratkaisu. (Hakkarainen 1987, 139-140.)

Pekka Hakkarainen (1987) on tulkinnut suomalaisen huumeiden käyttökulttuurin rakentuvan kolmen toisistaan eroavan kulttuurisen koodin ympärille. Nämä ovat psykedeelinen koodi, hauskanpitoon tähtäävä koodi ja narkomaanikoodi. Koodien mukainen huumausaineiden käyttö eroaa toisistaan niin tavoitteiltaan, ainepreferensseiltään, elämysmaailmoiltaan, ihmis- ja maailmankuviltaan kuin käytön säätelyltäänkin. Koodit perustuvat sekä kansainvälisiin että kansallisiin vaikutteisiin. Huumausaineiden kulttuuriset koodit yhtäältä houkuttelevat käyttöön ja toisaalta ylläpitävät sitä. Koodien vetovoima on yhteydessä ajan aatteelliseen ja kulttuuriseen ilmastoon. Hakkarainen (1987, 160) näkee aine- tai ryhmäkohtaisia huumeekulttuurierittelyjä tärkeämmiksi sellaiset lähestymistavat, joissa huomio kiinnitettäisiin käytetyn aineen, käyttäjän persoonakohtaisten ominaisuuksien sekä sosiaalisen ja kulttuurisen ympäristön keskinäissuhteisiin ja siihen, miten ne kytkeytyvät käytön hallintaan.

Mikko Salasuo (2004, 83-98) on tutkinut kannabiksen käytön saapumista Suomeen sekä tämän niin kutsutun ”ensimmäisen huumeaallon” synnyttämää kannabiskulttuuria. Kannabiskulttuurin kehitys kävi Salasuon mukaan läpi kolmivaiheisen kehityskaaren, jossa kaikilla ajanjaksoilla oli tiettyjä niille ominaisia ja keskeisiä piirteitä. Kannabiskulttuurin ympärille rakentui keskusalueita, joissa kannabiksen käyttäjät kokoontuivat, ja jotka vahvistivat ja pitivät yllä kannabiskulttuuria. Vanha Ylioppilastalo Helsingissä toimi kannabiskulttuurin keskuksena vuodesta 1966 lähtien. Myöhemmin vastaavia keskusalueita muodostui lähioihin ostoskeskusten ja nuorisotalojen ympärille. Kannabiskulttuurin kasvu aiheutti myös julkisuudessa laajaa keskustelua huumeiden asemasta suomalaisessa yhteiskunnassa. Viranomaisten reaktio oli kannabiksen kriminalisointi asetuksin vuonna 1966 ja poliisin huumausaineyksikön perustaminen 1967. Salasuo (mt., 97-98)

toteaa kannabiskulttuurin heikenneen 1970-luvun puoliväliin mennessä. Silti yhteiskuntaan syntyi ryhmiä, joissa kannabiksen käyttöä jatkettiin ja jatketaan edelleen.

Seppälä ja Mikkola (2004, 81-83) esittävät käyttäjähaastatteluihin sekä Internetin keskustelupalstoilla käytyjen keskustelujen analyysiin pohjautuvassa tutkimuksessaan, että kannabiksen käytön merkitysmaailma rakentuu suomalaisessa yhteiskunnassa kahdelle tasolle. Ensimmäinen näistä on kannabiksen käyttökulttuurien sisäinen taso, jonka he nimeävät kannabisfetisiseiksi ja symboleiksi. Kannabisfetisiseiksi ja symboleiksi määrittyvät heidän tutkimuksessaan erilaiset käyttöön liittyvät välineet ja käyttötilanteisiin liittyvät rituaalit sekä kannabislaadut. Myös erilaiset väri- ja kuviosymbolit, joita käytetään esimerkiksi pukeutumisessa, voivat olla symboleita, jotka kuvaavat kannabiksen ympärille rakentunutta merkitysmaailmaa. Tällaisia symboleja käytetään toisaalta laajemminkin populaarikulttuurissa edustamassa erityisesti boheemeja arvoja ja asettumista porvarillista arvomaailmaa vastaan. Myös erilaiset iskulauseet ja elokuvien ja laulujen sanat voivat olla symboleja, jotka tunnetaan laajalti käyttäjäpiireissä. Useat Seppälän ja Mikkolan (mt., 82) tutkimuksessa haastatellut henkilöt määrittelevät suhteensa kannabikseen harrastuksena. Kannabisharrastuksesta voidaan Seppälän ja Mikkolan (mt., 82) tulkinnan mukaan puhua varsinkin kannabiksen kotikasvatukseen ja sen välineistöön liittyen.

Toinen kannabiksen käytön merkitystaso liittyy kannabiksen rooliin osana yksilön yhteiskunnallista asennetta ja maailmankuvaa. Seppälä ja Mikkola (mt., 82-83) näkevät kannabiksen käyttäjien yhteiskunnallisen asenteen rakentuvan kannabiksen väärinymmärretyn luonteen, alkoholin voimakkaan valtakulttuurisen merkityksen sekä epäoikeudenmukaisen yhteiskunnan vuoksi syntyneen kannabiskiellon merkitysten pohjalle. Kannabiksen käyttäjien maailmankuvaan ja yhteiskuntaan kohdistuvaan asenteeseen liittyy myös *kannabisaktivismi*; yhteiskunnallinen toiminta kannabiksen yhteiskunnallisen aseman parantamiseksi.

Tarkasteltaessa kannabiksen käyttöä alakulttuurina se voidaan lainsäädännössä säädetyn asemansa vuoksi määritellä *rikolliseksi alakulttuuriksi*. Eräänlaista rikollisen alakulttuurin määritelmää se lähestyy tässä tutkimuksessa siinäkin mielessä, että kannabiksen käyttö rikollisena käyttäytymistapana on usein ainoa tekijä, joka erottaa kannabiksen käyttäjät valtaväestöstä. En tarkastele kannabiksen käyttöä mihinkään tiettyyn alakulttuuriin (esimerkiksi nuorisoalakulttuuriin) liittyvänä toimintana, vaan olen kiinnostunut puhtaasti kannabiksen käyttöön liittyvistä

alakulttuurisista merkityksistä, joista mitä erilaisimmat ja erilaisiin ryhmiin kuuluvat henkilöt kannabiksen käyttäjinä tulevat osallisiksi. On kyse alakulttuurista, joka ei ole tiiviiksi ryhmäksi jäsentynyt tai tiettyjä tiukkoja sääntöjä noudattava, vaan pikemminkin hyvin joustava, vain joillakin kommunikaation ja kanssakäymisen tasoilla ja tilanteissa ilmenevä ja alituudessa muutoksessa oleva. Kyseessä on postmoderni ymmärrys alakulttuurista. Tällaisia alakulttuureja on viime vuosina tutkittu etenkin *kulttuurisen kriminologian* tutkimusperinteessä, jonka näkemyksiä rikollisuuteen liittyvien kulttuuristen merkitysten tutkimisesta tarkastelen seuraavaksi.

Viitataan kulttuurisella kriminologialla näkökulmaan, jonka kriminologian tutkimukselle esittelivät Ferrel & Sanders (1995) ja jota ovat kehittäneet mm. Redhead (1995), Kane (1998a) ja Presdee (2004). Kulttuurisessa kriminologiassa analyttinen huomio kiinnitetään populaarikulttuuriin ja median konstruktioihin rikollisuudesta ja sen kontrollista. Se korostaa median ja kulttuurin tutkimuksen roolia erityisenä kriminologian osa-alueena. Kulttuurisen kriminologian tutkimusta on esiintynyt viime vuosina useilla toisiinsa nivoutuvilla alueilla. Kaksi huomattavina näistä voidaan nimetä yksinkertaisesti tutkimusorientaatioina, jotka ovat kiinnostuneita "rikoksesta kulttuurina" ja "kulttuurista rikollisuutena". Kolmas laajempi kulttuurisen kriminologian tutkimusalue sisältää ne moninaiset tavat, joilla media rakentaa rikollisuuden ja rikoskontrollin todellisuutta. Neljäs kulttuurisen kriminologian osa-alue tarkastelee rikollisuuden ja kulttuurin vuorovaikutusta sen yhteiskuntapoliittisen merkityksen näkökulmasta.

Rikollisuuden tarkastelu kulttuurina sisältää näkemyksen siitä, että rikolliseksi leimattu käyttäytyminen on aina myös alakulttuurista käyttäytymistä, jossa on omat lainalaisuutensa. Kulttuurisessa kriminologiassa käsitteen "alakulttuuri" tarkasteluun lisätään postmoderni ymmärrys. Alakulttuurit nähdään minän representaatioina, jotka toimivat yhteisten motiivien ja intressien kokoajina ja jäseniensä edustajina.

Postmodernissa maailmassa poikkeavat ja rikolliset alakulttuurit eivät ole enää selvärajaisia ja selkeästi tunnistettavissa, vaan ne perustuvat aiempaa enemmän symboliseen kommunikaatioon. Esimerkiksi hakkerit, graffitin piirtäjät ja huumeiden välittäjät eivät halua tulla tunnistetuksi tiettyjen ulkoisten tuntomerkkien avulla, vaan heidän alakulttuurinsa perustuvat kasvoittain tapahtuvan vuorovaikutuksen sijasta jaettuun symbolisiin koodeihin (Gelder & Thornton 1997, 473-550). Tyyli (style) on yksi tällainen symbolinen koodi, jonka on havaittu määrittävän

poikkeavia ja rikollisia alakulttuureita sekä sen sisäisten piirteiden että siitä vallitsevien ulkoisten käsitysten osalta. Ferrelin (2003, 580-581) mukaan tyylin kaikkein tärkein tehtävä on kuitenkin se, että se mahdollistaa alakulttuurin sisäisten ja ulkoisten (poliittisten ja mediassa esiintyvien) määritysten välisen vuorovaikutuksen.

Paitsi symbolisina organisaatioina, alakulttuurit määrittävät jäsenilleen myös sen perusteella, miten intensiivisiä yhteisöllisiä kokemuksia ja tunteita niissä koetaan. Lyng (1990, 1998) ja Ferrel (1996) ovat ottaneet käyttöön ymmärrys ("verstehen") -orientoituneet metodologiat dokumentoidakseen "edgework" ja "adrenalin rush" -kokemuksia välittöminä tunnetiloina, jotka liittyvät alakulttuureissa koettuihin riskeihin ja vaaroihin sekä tällaisista tilanteista selviytymisiin. Yhdessä jaetut kokemukset hahmottavat alakulttuuriin kuulumista ja sen jäsenyyttä. Nämä intensiiviset ja usein ritualisoidut mielihyvän ja jännityksen hetket määrittävät alakulttuuriin kuulumisen kokemusta ja alakulttuureiden jäsenten oman kertoman mukaan houkuttelevat jäseniä edelleen pysymään alakulttuurisissa ryhmissä.

Mike Presdee (2000) on käyttänyt kulttuuria rikollisuutena tarkastellessaan termiä "rikoksen karnevalisointi". Termi karnevalisointi on lähtöisin karnevaalin käsitteestä. Karnevalisoinnilla viitataan hetkelliseen mahdollisuuteen olla yhteiskunnan sääntöjen ja totuttujen käyttäytymistapojen ulkopuolella, josta karnevaaleissa historiallisesti on ollut kysymys (Presdee 2000, 38). Presdeen mukaan yliorganisoiu, tehokkuuteen pyrkivä nyky-yhteiskunta on herättänyt ihmisissä halun kokeilla "extremeä", vaihtoehtoisia hauskanpidon muotoja -elämistä hetkellisesti sääntöjen ja yleisten arvostusten ulkopuolella. Tämä halu on johtanut vallassa olevien tahojen laittomiksi sanktioimien huvittelumuotojen lisääntymiseen, joista Presdee kiinnittää huomion esimerkiksi varastetuilla autoilla ajamiseen (joyriding). Tällaisessa käyttäytymisessä viehättää Presdeen (2000, 50) tulkinnan mukaan vaaran (sekä onnettomuuden riskin että kiinnijäämisen riskin) lisäksi "väärin tekemisen juhlinta" ("celebration of doing wrong"). Lisäksi autovarkauksiin sisältyy kulutuksen vastustaminen, joka osaltaan liittyy myös autoja varastelevien nuorten heikkoon taloudelliseen tilanteeseen; otetaan rikkailta pois eräs heidän taloudellista asemaansa viestittävä statussymboli. Varastetut autot voidaan ajon lopuksi polttaa, jolloin ne rituaalinomaisesti "uhrataan tulelle, niiden olemassaolo pyyhkäistään pois kulutuksen maailmasta" (Presdee 2000, 50). Presdee (mt., 47) näkee myös esimerkiksi huumeiden viihdekäytön, rave-kulttuurin, kehon muuntelun, sadomasokismin, festivaalit, extreme-urheilun ja jopa Internetin käytön sisältävän joiltakin osin 2000-luvun maailmassa karnevalisoijuja piirteitä. Nämä käyttäytymismallit ovat sinällään kulttuurin tuotteita ja

kulttuuria heijastelevia käyttäytymistapoja, mutta eivät kuitenkaan kaikkien yhteisesti jakamia. Presdee (mt., 47) toteaaakin että ne omaavat karnevalisoituja piirteitä, sillä ne sisältävät elementtejä marginaalisista, vallitseville raittiuden ja pidättyneisyyden ihanteille vastakkaisista arvostuksista.

Tässä kappaleessa olen tarkastellut sellaisia kulttuurin- ja alakulttuurin tutkimukseen liittyviä käsitteitä, joihin voidaan tukeutua tutkittaessa ja tulkittaessa kannabiksen käytön kulttuurisia neuvotteluja. Valtakulttuurin arvojen kyseenalaistaminen ja alakulttuuristen tai ”erilaisten kulttuuristen keskustusten” arvostusten hyväksyminen niiden sijalle, ovat keinoja neuvotella kulttuurisella tasolla omasta yhteiskunnallisesta asemasta. Esimerkiksi tyyli tai muut symboliset koodit voivat olla sekä kulttuurin sisäisiä että sen ulkopuolisten tahojen kanssa käytävän kommunikoinnin mahdollistavia piirteitä, joilla omaa kulttuurista keskusta ja sen suhdetta valtakulttuuriin määritellään ja rakennetaan.

3.3.3 Aktivismi ja yhteiskunnalliset neuvottelut

Vastapuhetta voi ilmetä paitsi arjen vuorovaikutustilanteissa yksilöiden välillä sekä erilaisten kulttuuristen ryhmien välillä, myös yhteiskunnallisen toiminnan ulottuvuudella. Tarkastelen seuraavaksi näitä *yhteiskunnallisen tason neuvotteluita* yhteiskunnallisen liikkeen sekä sen tutkimuksesta nousevien muiden teoreettisten käsitteiden avulla. Näen yhteiskunnallisen tason neuvottelut sellaisina yhteiskunnalliseen reagointiin vastaamisen tapoina, joissa yksilön asema yhteiskunnassa halutaan nostaa yhteiskunnallisen keskustelun kohteeksi. Yhteiskunnalliset neuvottelut pyrkivät nostamaan tietyn sosiaalisen ongelman myös poliittiseksi kysymykseksi, vaikka tällaiset pyrkimykset eivät välttämättä saa vastakaikua yhteiskunnan virallisten toimielinten taholla. Keskeistä on kuitenkin pyrkimys tehdä yksilöllisestä yhteiskunnallista; politisoida yksilöiden ja/tai näiden käyttäytymistävän yhteiskunnallinen asema ja nostaa se julkisen keskustelun ja yhteiskunnallisten toimenpiteiden kohteeksi.

Yhteiskunnalliset liikkeet voidaan nähdä tahoina, jotka tuottavat vastapuhetta ja pyrkivät näin määrittelemään tiettyjä ilmiöitä tai marginaaleja valtaväestön määrittelyistä poikkeavilla tavoilla. Kannabiksen käyttäjien omasta asemastaan käymissä yhteiskunnallisen tason neuvotteluissa on kyse nimenomaan ongelman määrittelyn uudelleen muotoilun yrityksestä. Huomio kiinnittyy siihen prosessiin, joka alkaa sosiaalisen ongelman alkuperäisen määrittelyn, sen pohjalta tehdyn

lainsäädännön, viranomaisten toiminnan organisoinnin ja ohjelman täytäntöönpanon jälkeen (Spector & Kitsuse 1977, 130-158). Muutosta ongelman määrittelyyn voidaan hakea joko esittämällä uusia vaatimuksia toimenpideohjelmaa kohtaan tai kehittämällä oma, viralliselle toimenpideohjelmalle vaihtoehtoinen toimintamalli.

Eräinä ongelman määrittelyyn osallistuvina tahoina kannabiksen käytön ja sen yhteiskunnallisen aseman määrittelyssä voidaan nähdä *kannabisaktivistit*. Määrittelen kannabisaktivistit henkilöiksi, jotka omalla toiminnallaan (joko kannabisjärjestöjen tai yksityisen toimintansa kautta) pyrkivät toimimaan yhteiskunnallisesti aktiivisesti kannabiksen käytön ja käyttäjien aseman parantamiseksi maassamme. Tällaista yhteiskunnallista ajattelua ja toimintaa nimitän *kannabisaktivismiksi*. Kannabisaktivismi voi olla yksityisellä tasolla tai organisoimattomissa ryhmissä toteutettavaa toimintaa, tai se voi kanavoitua kannabisjärjestöjen toimintaan. Kannabisjärjestöjä toimi tutkimukseni aineistonhankinnan aikana (keväällä 2003) maassamme kolme: Suomen kannabisyhdistys, Vihreet panterit ry ja Hamppukaupunki, joiden kaikkien edustajia osallistui tutkimushaastatteluihin.

Yhteiskunnallisen keskustelun eri tahoilla ei ole yhtäläinen valta määrittellä keskustelun sisältöjä, eivätkä kannabisaktivistit olekaan Suomessa näyttäytyneet kovin merkittävänä tahona määriteltäessä kannabiksen käyttöä yhteiskunnallisena ilmiönä tai ongelmana. Gusfield (1989, 10) käyttää termiä *omistaminen* (ownership), jolla hän viittaa eri tahojen eri aikoina tietyn ongelman määrittelyssä omistamaan hegemonia-asemaan. Pösö (2004, 51) viittaa samaan asiaan todetessaan, ettei ongelman määrittelyn "omistaminen" tee ongelman nimeämisestä oikeaa tai väärää. Tulkitsijan tai tulkinnan vahvuus onkin Pösön (mt.) näkemyksen mukaan koetussa *kattavuudessa*; siinä, miten kattavasti tietty asia koetaan oikeaksi tai vääräksi.

Suomalaisten kannabiksen käyttöön liittämät riskikäsitteet eroavat joiltakin osin muiden huumeiden käyttöön liitetystä riskikäsitteistä. Asenteet kannabiksen käytön aiheuttamia riskejä kohtaan sekä sen lainsäädännöllisen aseman muuttamista kohtaan ovat muihin laittomiin huumeisiin verrattuna myönteisiä ja kehitystrendi näyttää kulkevan sallivampaan suuntaan (Hakkarainen & Metso 2004, 42-45). Huomionarvoista on kuitenkin se, että muutokset tapahtuvat lähinnä nuorimmissa ikäryhmissä. Nämä ikäryhmät eivät juuri näy poliittisessa tai muussakaan päätöksenteossa, joten ongelman määrittely ei tältä osin ole maassamme merkittävästi muuttunut.

Tilanteen voidaan odottaa muuttuvan, kun nuoret ikäryhmät vähitellen alkavat osallistua päätöksen tekoon ja tätä kautta julkisten ongelmien näkyvämpään määrittelyyn. Toisaalta mielipiteet voivat vastaavasti muuttua kielteisemmiksi iän lisääntyessä ja kosketuspinnan huumeiden käyttöön mahdollisesti vähentyessä. (Hakkarainen & Metso 2004, 42-45).

Kannabiskeskustelussa Suomessa merkittävimmän hegemonia-aseman ongelman määrittelyssä omistavat vallitsevaa huumausainepoliittista käytäntöä kannattavat tahot kuten virallinen päätöksentekokoneisto, alan asiantuntijat ja viranomaiset sekä jossakin määrin myös erilaiset vanhempain- ja muut päihdehaittojen korjaamiseksi ja ehkäisemiseksi toimivat järjestöt ja säätiöt (ks. esim. Hakkarainen 1992). Kannabisaktivistit ja muut ”huumeliberaalit” (vrt. Piispa 2002c) muodostavat suomalaisessa kannabiskeskustelussa edelleen opposition, jonka sanoma ei ole saavuttanut kansan suurta hyväksyntää ja samalla tavoittanut ongelman määrittelyssä sitä asemaa, joka tarvittaisiin asiantilan todelliseen muuttamiseen. Kannabisaktivistien rintama on syntynyt ja kehittynyt marginaalin, jopa ”vihollisen” asemassa, jossa sen voidaan edelleen ainakin jossakin määrin nähdä olevan suomalaisessa huumeoliittisessa keskustelussa.

Yhteiskunnallinen liike voidaan määritellä monin tavoin ja monenlainen toiminta voi muodostaa yhteiskunnallisen liikkeen. Käytännössä yhteiskunnalliset liikkeet on yleensä nähty uusien ideoiden esiin nostajina (Eyerma & Jamison 1991, 3) tai sen hetkiseen yhteiskunnalliseen tilanteeseen puuttuvina hälytyskelloina, kritiikin esittäjinä vallitsevia olosuhteita kohtaan (Siisiäinen 1993, 260). Matti Hyvärinen (1994) mukaan yhteiskunnallisen liikkeen tutkimusta hankaloittaa usein se, etteivät liikkeet yleensä esiinny erillisinä ja selvärajaisina. Liikehdintä muodostuu erilaisista toimijoista ja yhteisöistä, joilla on joitakin yhteisiä päämääriä ja toimintakeinoja. Liikehdintää voi sanoa pitävän löyhästi koossa niin sanottu solidaarinen yhteisöllisyys.

Hyvärinen (1994, 32-39) lähestyy väitöskirjassaan *Viimeiset taistot* yhteiskunnallista liikettä kolmesta näkökulmasta: liike kertomuksena, liike retorisenä figurina ja liike koosteena. Liike *kertomuksena* on metafora, joka yhdistää kaksi eri liikkumisen lajia: liikkeen tilassa ja liikkeen ajassa. Liike vastustaa tavalla tai toisella vakiintunutta tilallista järjestystä. Sille on myös välttämätöntä määrittää menneisyys, josta on tultu ja tulevaisuuden tila, jota kohti ollaan menossa. Hyvärinen (1994, 33) kuvaileekin liikkeen olevan kertomuksena ”kollektiivisten odotushorisonttien luomista ja sen manipulointia”. Toisaalta liike on poikkeuksellisen vahvasti myös *puheen tuottamaa*

todellisuutta: se eroaa esimerkiksi projektista ja järjestöstä siinä mielessä, että ne voivat käynnistää asioita ja päättää niistä, mutta liike itsessään ei toimi tai vaadi, vaan joku muu toimii aina sen nimissä. Puheessa liike kuitenkin esiintyy toimivana organismina. Liike *koosteena* on alun perin Italialaisen Alberto Meluccin (1989) määritelmä. Liike nähdään monien erilaisten prosessien tuloksena, mikä kumoaa käsityksen liikkeestä ”yhtenäistettynä empiirisenä faktana”: käsityksenä, että aktivistien toiminnan taustalla on yhtenäinen motivaatio ja että yksilöiden toiminta muodostaa yhtenäisen henkilön tai hahmon. Liikkeen tarkastelu koosteena sisältää halun selvittää myös sitä, kuinka liikkeen kollektiivinen identiteetti tuotetaan ja miten sitä pidetään yllä.

Kollektiivinen identiteetti voi rakentua myös yhteiskunnallisen liikkeen ulkopuolella. Hyvärinen (1994, 37) huomauttaa, että on olemassa kollektiivista toimintaa, joka perustuu *solidaarisuuteen*: esimerkiksi AA-liikkeessä koko toiminnan perusta on anonyymien alkoholistien keskinäinen solidaarisuus (ks. myös Mäkelä ym. 1996). AA-liikkeessä on nähtävissä myös kollektiivisiin ilmiöihin usein liittyvä toimijoiden konsensus. Kollektiivisiin ilmiöihin *voi liittyä* myös konflikti, jolloin kaksi tai useampia toimijoita kamppailee samojen arvokkaiksi näkemiensä resurssien hallinnasta. Sen sijaan yhteiskunnallinen liike *perustuu* Hyvärisen (mt., 37) näkemyksen mukaan konfliktiin ja konfliktuaaliseen toimintaan: tässä mielessä se on myös poliittinen ja politisoiva ilmiö.

Kun kannabisaktivismia tarkastellaan yhteiskunnallisena liikkeenä Suomessa, olennaista on se, että se ei ole valtaväestön silmissä korrekti poliittinen toimija. Lainsäädäntö ja yleinen yhteiskunnallinen suhtautuminen kannabiksen käyttöä ja sen puolustamista kohtaan asettavat kannabisaktivismille tietyn paikan ja toimintaympäristön, joka ei ole samalla tapaa yhteiskunnan keskiössä kuin jonkin yleisesti hyväksyttävän asian ajama yhteiskunnallinen liike (vaikkapa lapsiperheiden etuuksien kohentamista ajava liike). Kiinnostavaa on tarkastella sitä, kuinka tämä marginaalinen toimintaympäristö vaikuttaa kannabisaktivismin sisältöjen ja toimintatapojen rakentumiseen maassamme.

Johan Fornäs (1998, 101-103) määrittelee teoksessaan ”Kulttuuriteoria” yhteiskunnallisen liikkeen kollektiiviseksi muodostelmaksi, joka on liikkeessä ja yrittää liikuttaa valtarakenteita ja yhteiskuntaa. Liikkeitä luonnehtii kollektiivinen toiminta, pyrkimys muuttaa vallitsevaa yhteiskunnallista järjestystä tarkoituksellisella yhteistyöllä sekä kunkin osallistujan toiminta ja tahto

tehdä päämääristä totta. Fornäsin (mt., 101-102) mukaan liikkeet tuottavat ja käyttävät toiminnassaan enemmän tai vähemmän institutionalisoituneita organisaatioita. Liikkeet reagoivat epätyytyttäviin asiantiloihin, vastustavat valtarakenteita ja sisältävät edistyksellisiä, jopa utopistisia aineksia. Joskus liikkeet voivat liittyä yhteen ja tehdä yhteistyötä arvostellessaan vallitsevia olosuhteita, mutta monissa tapauksissa liikkeet ovat törmäyskurssilla toistensa kanssa koska niissä usein nousee esiin toisilleen vastakkaisia vaateita.

Fornäs (1998, 102-103) viittaa Melucciin (1989, 70) käyttäessään yhteiskunnallisista liikkeistä käsitettä ”nykyajan nomadit”. Tällä viitataan siihen, että liikkeet tekevät liikkuvuutensa ansiosta vallan muodot näkyviksi ja saavat liikkeelle sellaisia kätkeytyjä vastarinnan potentiaaleja, joita ilman nämä liikkeet eivät olisi olemassa. Edelleen Meluccin (mt.) mukaan yhteiskunnalliset liikkeet muodostavat nykyään näkymättömämpiä verkostoja kuin aiemmin, näkyvien joukkoliikkeiden aikaan. Liikkeiden kollektiivinen toiminta sietää myös aiempaa enemmän sisäisiä eroja ja moninaisuutta. Uudet yhteiskunnalliset liikkeet eivät toimi yhtenäisten subjektien lailla - erilaisten motiivien, näkökulmien ja suhteiden moninaisuudesta ne lähestyvät toisiaan ja kristallisoituvat kollektiiviseksi toiminnaksi. Uudet liikkeet ottavat toiminnassaan uudella tavalla huomioon myös informaation ja kulttuurin, jotka ilmentävät myöhäismoderneja tendenssejä kohti refleksiivisyyttä, median aseman vahvistumista sekä politiikan, talouden ja arjen estetisoitumista. Liikkeet muuttuvat myös itse yhä välittyneemmiksi, ja tämä vaikeuttaa edelleen niiden määrittelyä millään yksinkertaisella tavalla. Kun liikkeiden kollektiivinen toiminta voi toteutua mediavälitteisen kommunikaation avulla, on vaikea tehdä eroa esimerkiksi liikkeiden ja alakulttuurien välillä.

Usein sosiaalisten ongelmien määrittelystä käytävässä keskustelussa unohdetaan se, että käsite media pitää sisällään valtaväestön suosiman median lisäksi myös erilaisten rikollisten, poikkeavien ja rikoskontrolliin liittyvien alakulttuurien suosimat median ilmenemismuodot. Erilaiset ”lain toisella puolella” toimivat alakulttuurit tulevat säännöllisesti vuorovaikutukseen median kanssa ja niin tehdessään ne ottavat haltuun ja luovat uudelleen median kanavia, tuotteita ja merkityksiä. Lisäksi erilaiset alakulttuurit kaiken aikaa luovat omaa mediaansa ja vahvistavat tämän myötä sekä keskinäistä että ulkomaailman kanssa käytävää kommunikaatiota: esimerkiksi kannabiksen käyttäjät järjestäytyvät ja vahvistavat ideologiaansa omien vaihtoehtokulttuuristen lehtiensä sekä internet-sivustojensa välityksellä. Useat ryhmät siis sekä tuottavat että kuluttavat (niin mediassa

kuin muuallakin yhteiskunnassa) kilpailevia käsityksiä rikollisuudesta, jotka kollektiivisesti luovat sen todellisuuden, jonka ymmärrämme rikollisuudeksi. (Ferrel 2003, 586-587.)

Fornäs (1998, 151) on kiinnostunut yhteiskunnalliseen liikkeen käsitteen suhteesta alakulttuurin käsitteeseen. Fornäsin (mt, 151) mukaan käsite *vastakulttuuri* kuvaa parhaiten niitä alakulttuureja, jotka lähestyvät ominaisuuksiltaan yhteiskunnallista liikettä. Tämä poikkeaa 1970-luvun brittiläisistä näkemyksistä (esim. Hall & Jefferson 1975/1976), joiden mukaan alakulttuurit ja vastakulttuurit eroavat toisistaan sillä perusteella, että alakulttuurit ovat luokkapohjaltaan alistettujen luokkien kulttuureja, kun taas vastakulttuurit perustuvat keskiluokkaiseen hegemonisen kulttuurin vastustamiseen ja kyseenalaistamiseen. Fornäs (mt., 151) ei allekirjoita tätä erontekoa vaan hahmottaa vastakulttuurit alakulttuureiksi, jotka ovat kehittyneet liikkeiksi, tai liikkeiksi, jotka ovat kehittäneet omat alakulttuurinsa. Yhteiskunnalliseen muutokseen tähtäävinä tietoisina ja intentionaalisina yhteenliittyminä yhteiskunnalliset liikkeet voivat osua yksiin alakulttuurien kanssa, mutta useimmiten yhteiskunnalliset liikkeet ovat laajempia ja monimuotoisempia koska niihin kuuluvilla voi olla keskenään hyvinkin erilaisia elämäntyylyjä, jotka käyvät yksiin vain tiettyjen asioiden kohdalla. Useimmilla alakulttuureilla on puolestaan varsin häilyvä suhde poliittisiin ja yhteiskunnallisiin asioihin ja ne järjestävät vain harvoin määrätietoista, muutoksiin tähtäävää toimintaa. Yhteenvetona Fornäsin (mt., 150-151) käsityksistä voidaan esittää, että alakulttuureilla on aina enemmän tai vähemmän vastakulttuurisia piirteitä ja vastakulttuurisia piirteitä omaavat alakulttuurit taas muistuttavat enemmän tai vähemmän yhteiskunnallisia liikkeitä, jotka taas puolestaan voivat olla enemmän tai vähemmän alakulttuurisia.

Yhteiskunnallisista liikkeiden varsinaisia toimijoita ovat usein liikkeiden asiaa ajavat erilaiset *kansalaisjärjestöt*. Kansalaisjärjestöillä tarkoitetaan sellaisia pääsääntöisesti yhdistyspohjaisesti toimivia järjestöjä, jotka toimivat monella eri tasolla ja yhä useammin myös kansainvälisesti. Kansalaisjärjestöjen aseman on koettu vahvistuneen viime vuosikymmeninä yhteiskunnallisen vaikuttamisen muotojen laajentuessa, kansallisia rajoja ylittävän toiminnan lisääntyessä ja verkostollisen organisoitumisen korvatussa perinteisempiä kollektiivisen identiteetin ja toiminnan muotoja.

Anker, Asmussen, Kouvonen ja Tops (2006, 7-10) toteavat toimittamansa huumeiden käyttäjäjärjestöjä käsittelevän teoksen alkupuheessa, etteivät he käsitä yksittäisiä käyttäjäjärjestöjä varsinaiseksi yhteiskunnalliseksi liikkeeksi (vrt. Eyerman & Jamison 1991). He kirjoittavat, että

yksittäisiä järjestöjä voidaan kuitenkin tutkia yhteiskunnallisen liikkeen teorian valossa ja että ne voidaan nähdä ”yhteiskunnallisen liikkeen järjestöinä” (social movement organisations) (Zald & Mc Carthy 1987). Tällaiset järjestöt ovat sinällään vain tavallisia järjestöjä, jotka ajavat tietyn ihmisryhmän intressejä (interest organisations), mutta samaan aikaan ne ovat osa jotakin suurempaa ”liikettä”. Lisäksi niiden toiminta kohdistuu tiettyyn konfliktiin yhteiskunnassa, tässä tapauksessa huumeiden käyttäjien asemaan ja huumeepoliittisiin linjauksiin. Käyttäjäjärjestöt voidaan nähdä esimerkiksi osana kansainvälistä haittojen vähentämispoliittikkaa (harm reduction policy) ajavaa yhteiskunnallista liikettä, joka haastaa vallitsevan huumeevapaan yhteiskunnan ihanteeseen perustuvan diskurssin (esim. Tammi 2005). Tammi (2004) on jakanut haittojen vähentämisen kolmeen ulottuvuuteen, jolloin käyttäjäjärjestöjen toiminta voidaan nähdä sellaisena haittojen vähentämisen tähtäävänä toimintana, joka perustuu käyttäjien keskinäiseen ”vertaistuki” -liikkeeseen (ks. myös esim. Mäkelä ym. 1996). Hurmeen (2002) esittämistä haittojen vähentämisen näkökulmista käyttäjäjärjestöjen toiminta voidaan nähdä sekä ihmisoikeusnäkökulmaan (erityisesti kannabisjärjestöt) että sairausnäkökulmaan (erityisesti suonensisäisten huumeiden käyttäjien järjestöt) sitoutuvana toimintana. Haittojen vähentämispoliittikan kansanterveydellinen näkökulma ei sen sijaan saa vahvistusta käyttäjäjärjestöjen toiminnasta.

”Pro-cannabis” -kulttuuria Espanjassa tutkineet Calafat ym. (2000) ovat sisällyttäneet tutkimukseensa paitsi kannabisjärjestöjen harjoittaman kannabisaktivismiin, myös poliittisella tasolla ja esimerkiksi mediassa esiintyvän aiheeseen liittyvän liikehdinnän. He kuvaavat tätä liikehdintää yhteiskunnalliseksi liikkeeksi, joka on saamassa entistä enemmän valtaa kannabiksen yhteiskunnallisen aseman määrittämisessä. Calafat ym. (mt.) ovat kiinnostuneita liikehdinnän toimijoista ja heidän rooleistaan sekä toiminnan sisällöistä ja argumenteista. He näkevät liikehdinnän eräänlaisena kulttuurisena verkostona, joka sisältää liittymäkohtia useisiin yleisesti hyvinä pidettyihin tavoitteisiin kuten ekologisuuuteen, terveyteen, suvaitsevaisuuden lisäämiseen, oikeudenmukaisuuteen, kulttuurienvaihtoon ja jopa uskonnollisuuteen. ”Pro-cannabis” -liikehdintä hahmottuu Calafatin ym. (mt.) mukaan selkeästi keski-ikäisten henkilöiden toiminnaksi ja jäsentyy näin etäälle yleensä huumeiden käyttöön liitetystä nuoriso-ongelmasta.

Tässä tutkimuksessa olen lähtenyt liikkeelle yhteiskunnallisen liikkeen käsitteestä tarkastellessani niitä yhteiskunnallisen neuvottelun tasoja, joita kannabiksen käytöstä ja sen asemasta yhteiskunnassamme käydään. Määrittelen omassa tutkimuksessani kannabisaktivismiin löyhäksi yhteiskunnalliseksi liikkeeksi, jonka toimijoita ovat yksilöt, erilaiset ryhmät ja ryhmittymät sekä

varsinaiset kannabisjärjestöt. Näen yhteiskunnallisen liikkeen teorian omassa tutkimuksessani monella tavoin esimerkiksi järjestötutkimuksen käsitteistöä käyttökelpoisempänä. Ensinnäkin yhteiskunnallisen liikkeen toimijoiksi voidaan käsittää monet muutkin tahot kuin tietyn asian ajamisen ympärille rakentuneet järjestöt. Kannabisaktiivisissa toimijoina näyttäytyvät järjestöjen ohella myös yksilöt ja varsinaisia järjestöjä löyhemmin, esimerkiksi Internetin välityksellä syntyneet ryhmittymät. Yhteiskunnallista liikettä voidaan tarkastella myös useammanlaisena toimintana kuin järjestöjen toimintaa; esimerkiksi kertomuksena, puheen tuottamana todellisuutena tai koosteena (vrt. Hyvärinen 1994). Kannabiksen käyttäjien yhteiskunnalliset neuvottelut asemastaan yhteiskunnassa perustuvat tiettyyn yhteiskunnalliseen konfliktiin (kannabiksen käytön lainsäädännölliseen asemaan ja sen seurauksiin käyttäjälle ja yhteiskunnalle). Tällaista toimintaa voidaan havaita tapahtuvan maailmanlaajuisesti ja sitä voivat toteuttaa monenlaiset yksilöt, ryhmät ja organisaatiot. Myös toimintatavat ovat moninaisia. Kaiken kaikkiaan näen yhteiskunnallisen liikkeen käsitteen varsin käyttökelpoisena tarkastellessani tutkimuksessani niitä yhteiskunnallisella tasolla käytäviä neuvotteluja, joita kannabiksen käytön yhteiskunnalliseen asemaan maassamme kohdistuu.

4. Tutkimuksen tehtävä ja toteutus

4.1 Tutkimuskysymykset

Tämän tutkimuksen kiinnostuksen kohteena on kannabiksen käytön ja käyttäjien yhteiskunnallisen aseman muodostuminen ja siihen vaikuttavat tekijät; käyttöön kohdistuva yhteiskunnallinen reagointi sekä käyttäjien neuvottelut, joilla he pyrkivät vastaamaan reagointiin ja näin määrittelemään uudelleen käytön yhteiskunnallista asemaa. Tätä tarkastellaan kannabisaktivistien näkökulmista käsin analysoimalla niitä kertomisentapoja, joilla he kuvaavat omaa kannabiksen käyttöönsä, siihen kohdistuvaa yhteiskunnallista reagointia ja neuvottelujaan käytön yhteiskunnallisesta asemasta. Tutkimuskysymykset voidaan esittää seuraavassa muodossa:

1. Miten kannabisaktivistit kertovat kannabiksen käytön aloittamisen tapahtuneen ja käytön merkitysten rakentuvan siinä yhteiskunnallisten reunaehtojen rajaamassa tilassa, johon kannabiksen käyttö maassamme asettuu?
2. Millaista yhteiskunnallista reagointia ja missä tilanteissa kannabisaktivistit kertovat suuntautuvan kannabiksen käyttöä ja käyttäjiä kohtaan maassamme?
3. Miten kannabisaktivistit itse näkevät oman yhteiskunnallisen asemansa muodostuvan ja millaisia mahdollisuuksia heillä on osallistua neuvotteluihin kannabiksen käytön ja käyttäjien yhteiskunnallisesta asemasta?

Vastaukset ensimmäiseen tutkimuskysymykseen sisältyvät tutkimuksen lukuun viisi. Luku sisältää tutkimuksen ensisijaiseen kiinnostuksen kohteeseen, kannabiksen käytön yhteiskunnalliseen asemaan johdattelevaa, yleisempää tietoa kannabiksen käytöstä maassamme. Tarkastelen tässä analyysiosuudessa ensimmäiseksi kannabiksen käytön aloittamiseen johtaneita syitä ja kehityskulkuja haastattelemieni käyttäjien kertomana. Käytön aloittamisen kertomukset on yleensäkin koettu kiinnostaviksi huumausainetutkimuksessa (vrt. esim. Becker 1963). Koska käytön aloittaminen on luonnollisesti käyttöuran ensimmäinen tapahtuma, on tämänkin vuoksi mielekästä aloittaa juuri käytön aloittamisen kertomusten kuvaamisella. Myös teemahaastattelujeni ensimmäinen teema haastateltavien perustietojen kysymisen jälkeen liittyi käytön aloittamisen kertomuksiin, joten näiden kuvaaminen ensimmäisenä tutkimuksen empiriaosuudessa mukailee myös teemahaastattelun runkoa. Seuraavaksi kuvailen haastattelemieni kannabiksen käyttäjien

kertomuksia käyttöön liittämistään merkityksistä. Myös nämä kuvaukset esittelevät tutkimusaineistoa ja laajemmin ottaen suomaista kannabiksen käyttöä ja sen merkitysrakenteita muuta empiriaosuutta yleisemmältä tasolta, ja olenkin siksi sijoittanut ne osuuden ensimmäiseen lukuun. Ajattelen näiden kuvausten toimivan eräänlaisena johdantona ”kannabiksen käytön kentälle” ja siksi tämä analyysiosuus on sijoitettu ensimmäiseksi empiriaosuuden luvuksi.

Käytön yhteiskunnallista asemaa tarkastelen ensimmäisenä analysoimalla kannabiksen käyttäjien kertomuksia osakseen saamastaan yhteiskunnallisesta reagoinnista (tutkimuskysymys 2). Tarkastelen ensin käyttäjien kertomuksia yleisestä yhteiskunnallisesta suhtautumisesta kannabiksen käyttöä kohtaan ja seuraavaksi niitä kertomuksia, joissa kerrotaan yhteiskunnallisen reagoinnin kohteeksi joutumisesta henkilökohtaisina kokemuksina. Tämä analyysiosuus sijoittuu tutkimuksen lukuun kuusi. Ajattelen näiden yhteiskunnallisen reagoinnin kertomusten pohjustavan osaltaan seuraavaa lukua seitsemän, jossa kiinnitän huomion kannabiksen käyttäjien omiin mahdollisuuksiin osallistua neuvotteluihin yhteiskunnallisesta asemastaan (tutkimuskysymys 3). Sekä luvun kuusi, että luvun seitsemän kuvaukset yhteiskunnallisesta reagoinnista ja siihen vastaamisesta kertovat näistä ilmiöistä nimenomaan kannabiksen käyttäjien näkökulmasta.

Tutkimusaineisto koostuu kannabiksen käyttäjien haastatteluista, enkä siis tarkastele yhteiskunnallista reagointia tai siihen vastaamista esimerkiksi yhteiskunnallisten toimijoiden tai valtaväestön näkökulmasta. Yhteiskunnalliseksi reagoinniksi tässä tutkimuksessa on tulkittu ne seikat, joista kannabiksen käyttäjät ovat sellaisina kertoneet. Samoin yhteiskunnalliseen reagointiin vastaamisen neuvottelut rakentuvat niiden kertomisentapojen puitteissa, joilla kannabiksen käyttäjät itse ovat näitä neuvotteluja kuvanneet.

Ennen tutkimuksen empiriaosuuteen siirtymistä perustelen vielä tekemiäni aineiston hankintaan ja sen analyysiin liittyviä valintoja. Pohdin tutkimuksen tekemisen rajoja sekä valitun metodin, metodologian että tutkimuksen kysymyksenasettelun pohjalta. Kiinnitän huomion myös niihin yhteiskunnallisen reagoinnin mekanismeihin, joihin aiheen tutkijana olen itse törmännyt.

4.2 Miksi kvalitatiivinen haastattelututkimus?

Tutkimusprosessin alussa tutkija joutuu aina pohtimaan sitä, millaisin keinoin hankkia aineisto, joka parhaiten mahdollistaa vastausten saamisen hänen kiinnostuksen kohteenaan oleviin kysymyksiin. Tämän tutkimuksen alkutaipaleella pohdin kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen tutkimusotteen yhdistämistä saadakseni koottua sekä laadullista että määrällistä aineistoa tutkimusaiheesta, jonka silloin määrittelin varsin löyhästi suomalaisen kannabiksen käytön ja sen yhteiskunnallisten ulottuvuuksien tutkimukseksi. Tulin kuitenkin lopulta siihen tulokseen, ettei määrällinen aineisto ehkä pysty vastaamaan niihin kysymyksiin, joista olen tutkimuksellisesti eniten kiinnostunut. Kuten Rhodes (2000 24; ks. myös Agar 1980; Layder 1993) yksinkertaistaa, kvantitatiivisen huumeetutkimuksen keinoin pyritään useimmiten tuottamaan valmiiseen runkoon muotoiltuja, ennalta asetettua hypoteesia testaavia ja huumeiden käytön objektiivisia lukuja kartoittavia tutkimustuloksia. Laadullisilla metodeilla pyritään sen sijaan aineistolähtöiseen, hypoteesia tuottavaan ja subjektiivisia merkityksiä analysoivaan tutkimusotteeseen. Rhodes (mt., 25; Becker 1970, 311) näkee laadullisten metodien käytön huumeetutkimuksessa ensiarvoisen tärkeänä silloin, kun halutaan selvittää huumeiden käytön ja siihen liittyvien seikkojen vaihtelevia sisältöjä ja määrittelyjä erilaisissa sosiaalisissa ryhmissä, ympäristöissä ja olosuhteissa.

Huumeetutkimuksessakin näiden kahden metodin yhdistäminen, triangulaatio, tuottanee kattavinta tietoa. Esimerkki tällaisesta metodien yhdistämisestä voisi olla tilanne, jossa muuttujien välillä voidaan kvantitatiivisen tutkimuksen keinoin osoittaa olevan korrelaatio, mutta vain kvalitatiivisen tutkimuksen keinoin voidaan selvittää, miksi ja miten korrelaatiot syntyvät ja mitkä ovat tilanteen merkitykset käytännössä. (Rhodes 2000, 25; Denzin 1970.) Rhodes (mt., 23-29) näkee laadullisten metodien roolin huumeetutkimuksessa kuitenkin jo sinänsä moniulotteisena. Ensinnäkin niiden avulla kyetään tavoittamaan ja tutkimaan yhteiskunnallisista palveluista syrjäytyneitä tai muuten ”piilossa olevia” ryhmiä ja yksilöitä, johon määrällisillä metodeilla harvoin pystytään. Laadullisin metodein voidaan tutkia myös huumeiden käytön sosiaalista kontekstia. Laadullisen ja määrällisen tutkimusotteen tiukka vastakkainasettelu ei kuitenkaan ole tarkoituksenmukaista, sillä samaa asiaa voidaan usein selvittää tuloksellisesti monilla eri menetelmillä. Itse olen päätenyt tutkimuksessani laadullisten menetelmien käyttöön.

Laadullisista tutkimusmenetelmistä huumeiden käyttäjien tutkimuksessa on käytetty eniten etnografista tutkimusotetta (esim. Weckroth 2006; Perälä 2002; Tourunen 2000). Kannabiksen

käyttöä tutkittaessa etnografisen tutkimuksen menetelmiä on kuitenkin vaikea toteuttaa, sillä kannabiksen käyttäjistä vain osa on kiinnittynyt tiettyihin ryhmiin, paikkoihin tai "alakulttuureihin", joissa etnografista tutkimusta voitaisiin tehdä. Osallistuvaan havainnointiin perustuva tutkimus olisi voinut olla mahdollinen, jos olisin ollut kiinnostunut esimerkiksi vain käyttäjäjärjestöissä toimineista kannabiksen käyttäjistä tai järjestötutkimuksesta ylipäänsä. Kiinnostuksenkohteeni oli kuitenkin laajempi ja halusin tavoittaa haastatteluilla mahdollisimman monenlaisia "kannabisaktivisteja", ei vain järjestöissä toimivia vaan myös muilla tavoin kannabiksen käytön yhteiskunnallisesta asemasta kiinnostuneita ja siihen omalla toiminnallaan vaikuttamaan pyrkiviä henkilöitä. Kannabiksen käyttäjät koostuvat suuresta kirjosta erilaisia yksilöitä, joita ei välttämättä yhdistä toisiinsa muu kuin kannabiksen käyttö. Kannabiksen käyttäjät eivät välttämättä ole juuri tekemisissä muiden kannabiksen käyttäjien kanssa, joten käyttäjäryhmienkin tutkiminen voi olla hankalaa. Siksi tässä tutkimuksessa aineiston hankintatavaksi on valittu laadulliset tutkimushaastattelut, joissa pyritään selvittämään käytön ja sen yhteiskunnallisen aseman yksilöllisiä merkityksiä kannabisaktivisteille.

Törrönen (2005, 21) esittää, että "toista tietoa", virallista tietoa haastavaa ja kiistauttavaa tietoa, voidaan koota periaatteessa kolmella tavalla: havainnoimalla vahvojen instituutioiden ja huono-osaisten toimintaa, tekemällä haastatteluja kyseisten ryhmien parissa tai käsittelemällä heitä koskevaa tekstiaineistoa. Haastattelut Törrönen (mt., 22-23) jakaa Denzinin (2003, 146-147) erotteluun pohjautuen objektiivisuutta hakeviin neutraaleihin haastatteluihin; viihdyttäviin ja journalistisiin haastatteluihin; yhteistyöhön perustuviin ja aktivoiviin haastatteluihin sekä refleksiivisiin, dialogisiin haastatteluihin. Näistä kaksi ensimmäistä haastattelun muotoa Törrönen näkee ongelmallisina "toisen tiedon" tuottamisen näkökulmasta, sillä objektiivinen ote kohtelee huono-osaisia etäisyyden päästä objekteina ja journalistinen ote taas kadottaa etäisyyden heihin uppoutuessaan heidän "aitoihin kokemuksiinsa" (Gubrium & Holstein 2003, 29). Aktivoivaa ja dialogista haastattelumuotoa sen sijaan voidaan pitää lupaavimpina tapoina tuottaa yksityiskohtaista, kokemuksellista ja paikallista tietoa huono-osaisuudesta (tai muista marginaali-ilmiöistä). Niissä korostetaan haastattelijan ja haastateltavan välistä yhteistyötä tiedon tuottamisessa. Haastatteluja lähestytään vuorovaikutustilanteina, joissa kahden yksityisen ja erillisen äänen lisäksi kommunikoi lukuisia ääniä. Ihmisen identiteetti ymmärretään liikkeessä olevaksi, fragmentaariseksi ja joustavaksi äänten kokoelmaksi, joka on muotoutunut vuorovaikutuksessa perheen, työn, opiskelun, hoidon, erilaisten ryhmien jne. kanssa (Gubrium & Holstein 2003, 39-45). Aktivoivassa haastattelussa haastattelijan tehtävä on saada haastateltava

puhumaan mahdollisimman moniäänisesti niistä yhteisöistä, jotka ovat olleet muokkaamassa hänen huono-osaisuuttaan ja jotka valottavat konkreettisesti hänen nykyistä tilannettaan. Dialogisessa haastattelussa painotetaan tämän lisäksi haastattelijan ja haastateltavan tasavertaisuutta. Haastattelun katsotaan edellyttävän osapuoliltaan kokemusten vastavuoroista jakamista (Denzin 2003, 147). Tällä tarkoitetaan kysyjän ja vastaajan roolien sekoittumista, jolloin sekä haastateltava että haastattelijat kysyvät ja vastaavat vuorollaan. Aktivoivassa ja dialogisessa haastattelussa suositetaan usein narratiivisia kysymyksiä tai asioiden käsittelyä tarinoina. Tarinat eroavat yleiskatsauksellisesta ja abstrakteja luokituksia sisältävästä virallisesta tiedosta siinä, että ne ovat ainutlaatuisia, yksityiskohtaisia ja kokemuksiin kiinnittyviä. Niissä esiintyvät luokitukset ovat ajallisesti ja paikallisesti konkreettisia. Tarinoista voidaan myös päätellä, millä tavoin huono-osaisuuden perustapahtumia, päätoimijoita ja keskeisiä olosuhteita valotetaan ja jäsennetään haastatteluissa. Lisäksi kun aineisto kerätään narratiivisin kysymyksin, voidaan kysymysten ja vastausten analyysiin soveltaa tarina- ja kertomusanalyysin välineitä. (Törrönen 2005, 23-24.)

Edellä tyypitellyistä, marginaalien tutkimukseen Törrösen (2005) mukaan parhaiten soveltuvista haastattelutavoista tässä tutkimuksessa sovellettua haastattelujen tekotapaa lähimpänä on *aktivoivan tai dialogisen* haastattelun malli. Pyrin luomaan haastatteluissa luottamuksellisen, keskusteleavan ilmapiirin, jossa halusin sanoutua irti omasta tiukasta roolistani haastattelijana ja pyrin pikemminkin tasavertaiseen asetelmaan itseni ja haastateltavieni välillä. Koin tämän paitsi itselleni mielekkääksi työskentelyn tavaksi, myös haastattelujen sisältöjen kannalta huomattavasti tiukkaan roolijakoon perustuvaa haastattelutapaa onnistuneemmaksi menetelmäksi. Huomasin, että osallistumalla itse keskusteluun ja antamalla haastateltavankin välillä esittää minulle kysymyksiä, sain vastavuoroisesti myös haastateltavan kuvaamaan monimuotoisemmin ja avoimemmin omia kokemuksiaan ja näkökulmistaan keskustelun kohteena olevista ilmiöistä.

Tutkimushaastatteluni olivat *puolistrukturoituja* ja perustuivat *teemahaastattelurunkoon*, johon olin viiden teeman alle koonnut kysymyksiä, joihin haastatteluissa halusin saada vastauksia (Liite1). Käytin haastattelurunkoa kuitenkin tiukasti haastattelua ohjaavan ohjeistuksen sijaan pikemminkin muistilistana, josta tarkastin, että olin haastattelussa muistanut kysyä jotakuinkin kaikista ennalta tärkeäksi määrittelemistäni asioista. Pyrin haastatteluja tehdessäni esittämään avoimia kysymyksiä, välttämään ohjailevia kysymyksiä ja saamaan aikaan keskusteleavan ilmapiirin, jossa omista kokemuksista kertominen olisi haastateltavalle helppoa ja mielekästä. Rohkaisin haastateltavia kertomaan kokemuksistaan ja näkökulmistaan mieluummin omiin jäsennyksiinsä perustuen kuin

niin, että etenemme aihealueissa orjallisesti haastattelurunkoa seuraten. Korostin haastattelujen ”keskustelevaa” sävyä, eli saatoin ottaa kantaa haastateltavien kertomiin kokemuksiin tai kertoa vastaavasti omista kokemuksistani, jos koin tällaisen osallistumisen edesauttavan haastattelun kulkua ja edistävän sen luottamuksellista ilmapiiriä.

Tässä suhteessa en pyrkinyt tutkimushaastatteluissa usein ihanteena pidettävään neutraalisuuteen. Esimerkiksi Hirsjärvi & Hurme (2001, 97) toteavat, että haastattelijalta vaaditaan yleensä oman osuutensa minimoimista, mikä tarkoittaa sitä, että tutkijan tulisi olla puolueeton, hän ei saisi osoittaa mielipiteitään (esimerkiksi hämmästellen jotakin tutkimushenkilön sanomaa) eikä osallistua väittelyyn tutkimushenkilön kanssa. Haastattelijan tehtävänä onkin Ruusuvuoren ja Tiittulan (2005, 44-45) mukaan kysymysten esittäminen, ja hänen muut puheenvuoronsa käsittävät lähinnä jatkamiseen kehottavia tai vastauksen riittävyttä kommentoivia lyhyitä palautteita. Varsinaista kommentointia kehoitetaan monissa haastatteluoppaissa välttämään tai ainakin muotoilemaan kommentit neutraaleiksi (esim. Hirsjärvi & Hurme 2001, 109).

Neutraalius mielletään usein osaksi professionaalisuutta, se on haastattelu yhteiskunnassa vallitseva yleinen käsitys siitä, miten haastattelut pitäisi tehdä. Haastateltava on tämän näkemyksen mukaan haastattelussa mukana koko persoonallaan toisin kuin haastattelija, jolle haastattelun teko on vain osa ammatillista rutiinia. Itse en ole kokenut neutraalisuuden vaadetta tutkimushaastatteluja tehdessäni kovin tärkeänä, sillä näkemykseni mukaan laadullinen tutkimus on joka tapauksessa niin monella tapaa tutkijan valinnoista, tulkinnoista ja persoonasta riippuvainen, että tutkimushaastattelujen ”neutraalius” ei tätä asetelmaa juuri pelasta. Samoin sitoudun sellaisiin tutkimustiedon tuottamista koskeviin näkemyksiin, joissa haastatteluaineiston nähdään kertovan jotakin haastateltavan sosiaalisesta maailmasta sinänsä, mutta johon yhtä paljon vaikuttaa tilanne, tarkoitus ja vuorovaikutus, jossa tai jota varten haastatteluaineisto on tuotettu (esim. Glassner & Loughlin 1987).

Esimerkiksi Gubrium ja Holstein (2002b, 13-16) ovat kritisoineet neutraaliutta ja kontrolloitua kysymistä korostavia haastatteluohjeita. Heidän mukaansa näissä haastatteluissa haastateltavista tehdään passiivisia ”vastaussäiliöitä”, jotka ovat faktojen, tunteiden ja niihin liittyvien kokemusten erityispiirteiden varastoja. Tämän näkemyksen mukaan tieto on kohteilla valmiina säilössä ja sitä ei sovi vääriin kysymyksillä turmella. Haastattelija on tässä perinteessä ”hajuton, mauton ja väritön

olio” (Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 201). Gubrium ja Holstein (mt.) näkevät haastattelijan ja haastateltavan sen sijaan aktiivisina, merkityksiä antavina ja refleктоivina subjekteina ja haastattelun aktiivisena, vuorovaikutuksellisenä yhteisprojektina. Haastateltava ei tämän näkemyksen mukaan vain ”säilytä elämän kokemuksen detaljeja, vaan siinä prosessissa, jossa hän tarjoaa niitä haastattelijalle, myös luovasti muokkaa tätä informaatiota” (Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 201).

Keskustelussa haastatteluyhteiskunnasta on otettu esiin myös tunnustuksellisuuden ja tunnustuksellisten teknologioiden kriittinen teema (Atkinson & Silverman 1997; Gubrium & Holstein 2002b; ref. Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 219-220). Tässä näkemyksessä kritisoidaan romanttisia käsityksiä haastatteluissa esiin nousevista ”autenttisista” minuuksista ja pyritään päinvastoin näyttämään, miten tunnustukselliset, haastattelupuheessa ja -vuorovaikutuksessa syntyvät teknologiat rakentavat minuuksia. Paul Ricoeur (1991, 198-199, ref. Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 220) viittaa samaan asiaan lauseella ”itse ei voi tuntea itseään välittömästi”. Tarvitaan kiertotie kulttuuristen merkkien, ennen muuta kertomisen kautta, jotta kuva ylipäänsä voi syntyä. Kertominen ei ole vain jonkin valmiin tunnustamista, vaan yhtä paljon etsimistä ja uuden luomista. Mark Freeman (1999; ref. Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 221) jatkaa Ricoeurin ajatusta tällaisesta *luovasta kertojasta*. Hän etsii keskitietä essentialismin ja konstruktionismin väliltä ja päätyy ajatukseen poeettisen (ts. luovan) mielikuvituksen ideasta. Poeettinen mielikuvitus on se kertoja, joka jaetuista tarinamalleista ja kielellisen kerronnan keinoin alati punoo tarinaa minuutensa esitykseksi. Luovuuden lähde ei Freemanin (mt.) näkemyksen mukaan ole ensisijaisesti kertojassa, vaan kertoja ammentaa luovuutta kertomukseensa toisilta, kohtaamiltaan erilaisilta ihmisiltä ja näiden sanoista ja tarinoista. Tällainen kerrottu minuus on ”yhtä aikaa sama ja itsessään erilainen, yksi ja moninainen, erityinen vaan ei lopullinen ja muuttumaton”. (Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 220- 221.)

Se, kuka aineiston on hankkinut ja analysoinut vaikuttanee käsillä olevan tutkimuksen tyyppisessä kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkimustuloksiin kenties enemmän kuin mikään muu tutkimuksen tekoon liittyvä yksittäinen seikka. Tutkijalla on ollut haastattelijana vaikutus haastattelujen sisältöön ja niiden tulkitusajana varsinaisen analyysin sisältöön. Haastattelut mitä luultavimmin sisältävät haastateltujen henkilöiden kannabiksen käyttöön liittämiä merkityksiä, mutta kuitenkin se, miten tutkija on näistä merkityksistä kysynyt ja miten hän niitä tulkitsee, vaikuttaa tutkimustuloksiin yhtä paljon kuin aineiston sisältö sinänsä. Tutkimusmetodin valinta, tutkimukselle asetetut tavoitteet ja

kiinnostuksen kohteet sekä analyysitavan valinta ohjaavat tutkimusta merkittävästi. Näistä valinnoista olen tutkijana yksin vastuussa.

Tutkijan suhde tutkittavaan aiheeseen ja tutkimuskenttään on käsillä olevassa tutkimuksessa ammatillinen. Tutkija ei itse ole kannabiksen käyttäjä tai kannabisaktivisti, vaan aiheeseen tutkimuksellisesti perehtynyt asiantuntija. Tutkija on pitkään seurannut kannabisjärjestöjen toimintaa ja on jo kauan ollut tutkimuksellisesti kiinnostunut kannabiksen käytön merkityksistä ja käyttäjien suhteesta yhteiskuntaan. Myös tutkijan tuttavapiiriin on tutkimusprosessin aikana kuulunut sekä kannabiksen käyttäjiä että kannabisaktivisteja. Tältä kokemuspohjalta tutkijalle on muodostunut ammatillisen suhteen rinnalle myös henkilökohtaisempi suhde tutkimusaiheeseen ja tutkittaviin henkilöihin tiettyjä arvoja ja elämäntapoja edustavana ryhmänä.

4.3 Tutkimusaineiston hankkiminen ja sen yleispiirteitä

Tutkimusaineiston hankkimisen aloittaessani esitin haastattelupyynnön Suomen kannabisyhdistyksen sähköpostilistalla sekä yhdistyksen jäsenille kotiin postitetussa jäsentiedotteessa ja jaoin tutkimuksen esittelyn ja tutkijan yhteystiedot sisältäviä monisteita Tampereen hampumarssin yhteydessä keväällä 2003 (Liite2). Näin toimin sen vuoksi, että tutkimusta aloittaessani ensisijainen kiinnostukseni kohdistui nimenomaan kannabisaktivismiin ja käyttäjien suhteeseen yhteiskuntaan aktivismin näkökulmasta tarkasteltuna. Haastattelupyynnössä tutkimus esiteltiin lyhyesti ja kerrottiin tutkijan kaipaavan tutkimushaastatteluun halukkaita *kannabisaktivisteja*. Käsitteelle ”kannabisaktivisti” ei haastattelupyynnössä esitetty tarkkaa määritelmää, vaan pyynnön lukeneet henkilöt itse saivat määritellä sen, mitä kannabisaktivistilla tarkoitettiin. Jotkut haastatteluihin osallistuneet tiedustelivat etukäteen minulta, mitä tarkoitin kannabisaktivistilla ja varmistivat näin, kuuluivatko itse tämän käsitteen määräämään joukkoon. Haastateltavat itse ymmärsivät termin monella eri tavoin, kuten sain huomata haastatteluja tehdessäni. Noin puolet haastatelluista oli sellaista käyttäjäjärjestöissä tai muulla tavoin kannabiksen käytön yhteiskunnallisen aseman puolesta yhteiskunnallisesti aktiivisesti toimivia henkilöitä, joihin kannabisaktivistin termin ajattelin itse alun perin viittaavan. Toisaalta osa haastatelluista ei kuulunut kannabisjärjestöihin (vaikka seurasivatkin aktiivisesti Suomen Kannabisyhdistyksen sähköpostilistaa) eikä toiminut muullakaan tavoin erityisen aktiivisesti kannabiksen yhteiskunnallisen aseman kohentamiseksi. Kuitenkin kannabiksen käytön

yhteiskunnallinen asema oli heille henkilökohtaisesti tärkeä asia, ja he kertoivat aiheen ympärillä käymistään keskusteluista lähiyhteisöissään tai anonyymisti muissa yhteyksissä, esimerkiksi Internetin keskustelufoorumeilla. He saattoivat myös seurata aihealuetta tiiviisti esimerkiksi kansainvälisen lehdistökirjoittelun näkökulmasta. Joillekin termi ”kannabisaktivisti” tuntui tarkoittavan lähinnä sitä, että he käyttivät kannabista aktiivisesti. Kuitenkin näillekin henkilöille käytön yhteiskunnallinen asema oli puhuttava tekijä.

Sillä, että hain haastateltavikseni nimenomaan kannabisaktivisteja, ja lähestyin heitä kannabisaktivismiin käytäntöjen kautta, on suuri merkitys haastatteluaineiston edustavuudelle. Haastattelemiani kannabisaktivistit olivat yhtä lukuun ottamatta myös kannabiksen käyttäjiä, mutta he eivät edusta kattavasti kaikkia kannabiksen käyttäjiä maassamme. Mikä heistä tekee erityisen joukon suhteessa kaikkiin kannabiksen käyttäjiin maassamme? Ensinnäkin, haastattelemiani kannabisaktivistit suhtautuvat kannabiksen käyttöön hyvin *ideologisesti*. Kannabiksen käytön ideologiset merkitykset voivat liittyä esimerkiksi tajunnallisiin kokeiluihin, lääkekäyttöön, elämäntapakäyttöön tai uskonnollisiin yhteyksiin liitettyihin käyttötapoihin. Kaikki haastattelemani henkilöistä kertoivat kannabiksen käyttöönsä sisältyvän myös muita kuin hauskanpitoon tai ”viihdekäyttöön” liitettyjä merkityksiä. Näin ollen he eivät edusta erityisen hyvin sellaista kannabiksen käyttäjien ryhmää, joka koostuu kannabista kokeilullisesti, viihdekäytön kontekstissa käyttävästä, usein verrattain nuoresta väestöryhmästä. Haastattelemilleni aktivisteille *kannabiksen käytön yhteiskunnallinen asema* näyttäytyy kiinnostavana yhteiskunnallisena kysymyksenä, sillä heidän näkemyksensä mukaan kannabiksen käytön kriminalisointi tuottaa yhteiskunnalle (ja kannabiksen käyttäjille) merkittävästi suurempia ongelmia kuin kannabiksen käyttö sinänsä. Haastattelemiani henkilöt käyttivät haastatteluhetkellä laittomista huumausaineista *ainoastaan tai pääasiassa kannabista*. Muutamat tosin kertoivat muidenkin laittomien huumausaineiden aiemmasta tai satunnaisesta käytöstä. Suurin osa haastatelluista käytti kannabiksen ohella joskus myös alkoholia, mutta harvoin molempia päihteitä yhtä aikaa. Siis myös suomalaiselle päihteidenkäytölle ominainen sekakäyttäjien ryhmä on tämän tutkimuksen aineistossa lähes vailla edustusta. Kannabiksen käytön vuoksi *päihdehoidossa* haastatteluhetkellä ei ollut yksikään haastattelemani henkilöistä. Neljä aktivistia oli aiemmassa elämänvaiheessa ollut (vanhempiansa ohjaamana) avohoidossa kannabiksen käytön vuoksi. Yhden haastateltavan kannabiksen käyttöä seurattiin haastatteluhetkellä virtsatestein, sillä hän oli menettänyt ajokorttinsa ajettuaan autoa kannabispäihtymyksen alaisena ja ajokortin takaisin saamiseksi hänen oli osoitettava, että hän oli lopettanut kannabiksen käytön. Yksi haastatelluista oli haastatteluhetkellä

korvaushoidossa koviin huumeisiin liittyvän aiemman käyttöuransa vuoksi ja hän käytti kannabista korvaushoidon ohella.

Haastattelin tutkimukseen kevään ja alkukesän 2003 aikana kaikkiaan kolmeakymmentäseitsemää kannabisaktivistia. Yhden haastattelun jouduin litterointivaiheessa hylkäämään sen huonon äänenlaadun vuoksi, jolloin lopullinen aineisto koostuu 36 kannabisaktivistin haastattelusta. Aktivisteista yksi ei käyttänyt lainkaan kannabista, muiden 35:n käyttötapa vaihteli erittäin satunnaisesta käytöstä (muutamia kertoja vuodessa) hyvinkin runsaaseen päivittäiseen käyttöön. Haastateltavista suurin osa suosi marihuanan käyttöä hasiksen käytön sijaan, mutta käytännössä moni käytti sitä, mitä milloinkin oli saatavilla.

Haastateltavista suurin osa (23) oli miehiä, ja hieman reilu kolmannes (13) naisia. Tutkimukseen on siis haastateltu sekä naisia että miehiä, mutta aineistoa ei tarkastella sukupuolispesifisti. Sukupuolisidonnaista lähestymistapaa on viimevuosina korostettu niin päihteiden käytön tutkimuksessa (esim. Väyrynen 2007) kuin päihdehoidonkin tutkimuksessa (esim. Granfelt 2007). Oman tutkimukseni kohdalla en kuitenkaan ole osannut ajatella, että sukupuolispesifi analyysi toisi tutkimukselle erityistä lisäarvoa. Teoreettinen kiinnostukseni kannabiksen käyttäjän ja yhteiskunnan välisessä suhteessa liittyy leimautumisen ja marginaalin käsitteisiin sekä käyttäjien itsensä kertomiin erilaisiin yksilöllisiin, kulttuurisiin ja yhteiskunnallisiin neuvotteluihin omasta yhteiskunnallisesta asemastaan. Sukupuolisidonnaisen analyysin liittäminen tutkimuksen jo muutenkin monia erilaisia näkökulmia yhdistävään teoreettiseen viitekehykseen olisi mielestäni tehnyt analyysin turhan monimutkaiseksi. Tuon käyttäjien sukupuolta esille suorien lainauksien perässä olevilla tiedoilla, joista näkyy kertojan sukupuolen lisäksi ikä tiettyihin ikäryhmiin tyypiteltynä.

Haastateltavien yhteenlaskettu keski-ikä oli 32 vuotta sen vaihdella 19:stä 56 vuoteen. Väestökyselyjen perusteella eniten kannabiksen säännöllistä käyttöä arvellaan olevan hieman tätä nuoremmassa väestöryhmässä: eniten viimeksi kuluneen vuoden aikana tapahtuneesta käytöstä raportoivat 15-24 -vuotiaat suomalaiset (10 %), samoin kuin käytöstä viimeksi kuluneen kuukauden aikana (6 %) (Hakkarainen & Metso 2005). Haastateltavat olivat pääosin Etelä-, Länsi ja Keski-Suomen suurehkoista kaupungeista tai niiden lähialueilta, mutta muutamat haastateltavat olivat pohjoisemmasta Suomesta tai pienemmiltä paikkakunnilta. Haastattelujen lisäksi keskustelin

tutkimuksesta usean kannabisaktivistin kanssa, jotka eivät halunneet osallistua varsinaiseen tutkimushaastatteluun ja olin yhteydessä esimerkiksi muutamaan ulkomailla asuvaan suomalaiseen, jotka olivat tutkimuksesta kiinnostuneita, mutta joiden haastattelu ei käytännön syistä onnistunut. Haastateltavat ilmoittautuivat kaikki tutkijalle vapaaehtoisesti, ja haastattelut suoritettiin kolmea puhelinhaastattelua lukuun ottamatta kasvokkain ja kahta 2-3 henkilöä sisältävää ryhmähaastattelua lukuun ottamatta yksilöhaastatteluina. Litteroituina haastattelujen pituudet vaihtelivat viidestä 22 liuskaan.

Taulukko 1. Haastatellut kannabisaktivistit esitettynä lukumäärällisesti ja prosentuaalisesti tiettyjen muuttujien osalta.

Sukupuoli	Lukumäärä	%
Mies	23	64
Nainen	13	36

Ikä	Lukumäärä	%
18-25	13	36
26-35	13	36
36-45	4	11
46-55	5	14
56-60	1	3

Asuinpaikka	Lukumäärä	%
Pääkaupunkiseutu	16	44
Muu suurehko kaupunkiseutu	15	42
Pieni kaupunki tai maaseutu	5	14

Työssä olo	Lukumäärä	%
Työssä	16	44
Työtön	6	17
Opiskelija	13	36
Vanhempainvapaalla	1	3

Siviilisäätty	Lukumäärä	%
Vanhempien luona asuva	2	6
Yksin asuva	17	47
Avo/avioliitossa, ei lapsia	9	25
Huollettavana alaikäisiä lapsia	8	22

Kannabiksen käyttötapa	Lukumäärä	%
Päivittäin	12	33
Lähes päivittäin/muutaman kerran viikossa	10	28
Muutaman kerran kuukaudessa	10	28
Kausiluontoisesti	2	6
Muutaman kerran vuodessa	1	3
Ei lainkaan	1	3

Pyysin haastatteluun halukkaita kannabisaktivisteja ilmoittautumaan minulle puhelimitse tai sähköpostilla, sillä pidin tärkeänä, että haastattelut perustuivat haastateltavien omaehtoiseen halukkuuteen osallistua niihin. Sain haastattelupyyntöön runsaasti vastauksia tutkimukseen osallistumisesta tai siitä muuten kiinnostuneilta henkilöiltä. Suuri osa saamistani yhteydenotoista johti varsinaisen tutkimushaastattelun tekemiseen. Kolme haastateltavaa rekrytoitui mukaan myös ”lumipallomenetelmän” avulla niin, että haastatellut aktivistit informoivat tutkimuksesta tuttaviaan, jotka sitten ilmaisivat tutkijalle halunsa osallistua tutkimukseen. Myös tällaisissa tapauksissa halusin haastateltavien itsensä ottavan minuun yhteyttä ja ilmaisevan omaehtoisesti halukkuutensa haastatteluun osallistumiseen ennen tutkimushaastattelusta sopimista. Yksi ryhmähaastattelu tosin suoritettiin niin, että haastateltavat olivat kuulleet tutkimuksesta tuttavansa välityksellä ja haastattelu suoritettiin heidän keskinäisiin järjestelyihinsä perustuen ilman haastateltavien aiempaa, suoraa yhteydenottoa tutkijaan.

Suoritin kaksi koehaastattelua ennen varsinaisten haastattelujen tekemistä. Koehaastatteluiden avulla pyrin testaamaan sitä, saanko haastattelurunkoon tukeutuen haastatteluhenkilöitä kertomaan sellaisista asioista, joista olin haastatteluissa kiinnostunut. Haastattelurunko toimi mielestäni melko hyvin ja pienillä muutoksilla otin sen käyttöön varsinaiset haastattelut aloittaessani. Haastattelujen tekoon sinänsä, esimerkiksi nauhurin käyttöön tai haastattelujen tekniseen suorittamiseen en kokenut tarvitsevani harjoitusta, sillä olin työskennellyt aiemmin tutkimusapulaisena projektissa, jossa tein useita kymmeniä samantyyppisiä tutkimushaastatteluja. Tämän vuoksi haastattelujen sopiminen ja niiden käytännön suorittaminen sujuikin rutiinilla. Tietenkin jokainen haastateltava ja haastattelutilanne oli erilainen. Toisten haastateltavien kanssa tunsin varsin nopeasti saavuttavani luottamuksellisen ja avoimen keskusteluilmapiirin, jossa tutkimushaastattelun tekeminen sujui ongelmitta ja haastateltavat rohkaistuivat kertomaan näkökulmistaan varsin avoimesti ja monisanaisesti. Toisaalta jotkut haastattelut lähtivät alusta saakka liikkeelle hieman varautuneemmissa merkeissä. Nämä haastattelut jäivät joko haastateltavan ja haastattelijan välisen

vuorovaikutuksen tai muiden tilanteeseen vaikuttavien seikkojen (ympäristö, aikataulut tms.) vuoksi melko lyhyiksi ja sisälsivät haastattelurunkoon perustuvan kysymys-vastaus puheen lisäksi vain vähän haastateltavien omaa kerrontaa.

Haastattelut tehtiin pääosin haastateltavien asuin- tai työpaikkakunnilla, useimmiten kahviloissa tai ravintoloissa, mutta joskus myös haastateltavien kotona tai kannabisjärjestöjen tiloissa. Yksi haastattelu suoritettiin tutkijan omassa kodissa. Halusin sopia haastatteluntekopaikoiksi epävirallisia tiloja esimerkiksi yliopiston tilojen sijaan, sillä uskoin haastattelutilanteen muodostuvan niissä miellyttävämmäksi ja ilmapiirin avoimemmaksi kuin virallisemmissä ympäristöissä.

Aloitin haastattelut kertomalla itsestäni, tutkimuksestani ja sen tavoitteista sekä siitä, minkälaisista aiheista olen haastattelussa kiinnostunut keskustelemaan. Kerroin, millä tavoin pyrin turvaamaan haastateltavien tunnistamattomuuden tutkimusaineistossani ja tulevassa tutkimusraportissa. Kerroin haastateltaville myös sen seikan, että en heidän oman anonymiteettinsä turvaamiseksi aio säilyttää heidän yhteystietojaan itselläni, mutta että he ilman muuta voivat olla minuun päin yhteydessä, jos haluavat esimerkiksi tiedustella tutkimuksen edistymisestä tms. Joitain sähköpostiviestejä ja puheluita olenkin haastattelemltani henkilöiltä saanut tutkimuksen tekemisen myöhemmissä vaiheissa.

Käynnistin nauhurin yleensä vasta siinä vaiheessa, kun siirryin tutkimuksen esittelystä varsinaiseen tutkimushaastatteluun. Tähän kysyin luvan haastateltavalta, eikä kukaan kieltäytynyt haastattelun nauhoittamisesta. Haastattelujen kesto vaihteli noin puolesta tunnista reiluun kahteen tuntiin; yleisin kesto oli hieman reilu tunti. Haastattelut etenivät siihen vuorovaikutukseen perustuen, joka haastatteluiden aikana itseni ja haastateltavan henkilön välillä syntyi. Joskus vuorovaikutusta ei tuntunut juuri syntyvän, ja minun oli turvauduttava haastattelurunkoon pitääkseni keskustelun edes jollakin tavoin käynnissä. Joskus taas keskustelu riistäytyi heti alkuun tai pienen alkujäykkyyden kadottua käsistä niin, etten muistanut haastattelun aikana edes vilkaista haastattelurunkoa. Joihinkin haastatteluihin olin unohtanut ottaa haastattelurungon mukaan, joten tämänkään vuoksi kaikissa haastatteluissa ei ollut mahdollista varmistaa, että olin käsitellyt aivan kaikkia haastattelurungossa tärkeiksi määrittelemiäni aihealueita. Olennaisimpana mittarina haastattelun onnistumisesta pidin omaa tuntemustani siitä, että haastattelussa oli kuultavissa haastateltavan näkemys niistä asioista, joita olin lähtenyt haastatteluilla selvittämään. Usein haastatteluissa puhuttiin myös asioista, joista

en ollut edes osannut kysyä. Kun tällaisia, mielestäni olennaisia asioita tuli haastatteluissa esille, pyrin seuraavissa haastatteluissa johdattelemaan puhetta samaan suuntaan. Parhaani mukaan yritin luoda haastatteluihin avoimen ja miellyttävän ilmapiirin esimerkiksi kertomalla vastavuoroisesti myös omista tutkimusaiheeseen liittyvistä näkemyksistäni tai ottamalla kantaa haastateltavan kertomiin tapahtumiin. Usein koin tässä onnistuvanikin, ja haastattelujen teko oli itselleni mielekäs ja mielenkiintoinen vaihe tutkimusprosessissa.

Kvalitatiivista tutkimushaastattelua tehdessä on kiinnitettävä erityistä huomiota hyvien tutkimuseettisten käytäntöjen noudattamiseen sekä tutkimusaineistoa hankittaessa, käsiteltäessä, että siitä raportoidessa. Aineistonhankintavaiheessa pidin tarkasti huolta siitä, että halukkuus tutkimushaastatteluun osallistumiseen lähti aidosti haastateltavasta itsestään, enkä halunnut houkutellessa tai suostutella ketään mukaan tutkimukseen. Pidin tärkeänä myös sitä, että informoin jokaista haastateltavaa ennen tutkimushaastattelun tekemistä tutkimuksen tarkoituksista, tutkimuksen tekotavasta ja -aikataulusta sekä omista lähtökohdistani tutkijana. Tutkimusaineistoa litteroidessani ja analyysia tehdessäni sekä edelleen tutkimusraporttia kirjoittaessani pyrin häivyttämään haastattelutekstistä sellaiset yksityiskohdat, jotka voisivat johtaa ulkopuolisen tunnistamaan tietyn haastateltavan muiden haastateltavien joukosta. Poistin aineistosta kaikki erisnimet (niin paikan kuin henkilöidenkin nimet) ja poistin tekstistä esimerkiksi joitakin murreilmaisuja, jotka voisivat antaa viitteitä haastateltavan asuinpaikasta. Myös joitakin muita yksityiskohtia saatoin haastattelukatkelmissa muuttaa niin, että haastattelutekstin sisältö ei merkittävästi muuttunut, mutta ulkopuolisen olisi mahdotonta tunnistaa kussakin katkelmassa puhuvaa kannabiksen käyttäjää. Tämä ei aina ollut helppoa ja esimerkiksi tietyistä lähihistoriaan liittyvistä, yleisesti ainakin joissain kannabiksen käyttäjäryhmissä tiedossa olevista tapahtumista kerrottaessa, tällaiseen ryhmään kuuluvalle lukijalle saattaa syntyä mielikuva siitä, kuka tapahtumasta haastattelulainauksessa kertoo. Tämä vaatii kuitenkin myös lukijalta tiettyä asiaan paneutumista tai kulttuurisen tietovarannon jonkinasteista jakamista. Jotkut haastateltavat erikseen mainitsivat, ettei heidän tunnistettavuutensa häivyttäminen haastattelulainauksissa heidän omasta mielestään ole tarpeellista. Pyrin kuitenkin tekemään samanlaista häivyttämistä kaikissa lainauksissa haastateltavan omasta kannasta huolimatta.

Haastatteluaineiston lisäksi käytin tutkimusaineistonani pienimuotoisesti myös kahden maassamme vakiintuneesti toimivan kannabisjärjestön (Vihreet Panterit ry ja Suomen Kannabisyhdistys) tuottamia kirjallisia materiaaleja. Näitä materiaaleja hyödynsin pääasiassa etsiessäni haastatteluja

täydentävää tietoa kannabisjärjestöjen toimintatavoista maassamme. Printtasin kannabisjärjestöjen tuottaman materiaalin (toimintasuunnitelmia, toiminnankuvauksia, kannanottoja) järjestöjen Internet-sivuilta ja tulkitsin tekstejä samantyyppiseen analyysitapaan nojautuen, jota käytän haastatteluaineiston analyysissa.

4.4 Analyysimenetelmät

Postmodernissa tieteen tutkimuksessa yksilön henkilökohtaisen kokemuksen tutkiminen muuttumattomana sisäisenä minänä nähdään vanhentuneena, modernina ajatteluna (esim. Gubrium & Holstein 2001). Sen sijaan postmoderneissa tieteenteorioissa puhutaan sosiaalisista identiteeteistä: identiteetin nähdään rakentuvan sosiaalisessa kanssakäymisessä. Huomio kiinnittyy sosiaalisessa vuorovaikutuksessa tuotettaviin minän puhunnan ja konstruoinnin tapoihin. Korostetaan sitä, miten kulttuuriset käsitykset toivottavasta ja hyvästä elämästä ohjaavat yksilön kerrontaa ja myös sen, kenelle kokemuksesta kerrotaan, ymmärretään ohjaavan kertojan puhetapaa. Tutkija ja tutkittava luovat yhdessä haastattelukeskustelussa kokemuksille merkityksiä, tutkittava käyttää hyväkseen ja haastaa kulttuurissa runsaasti tarjolla olevia kokemuksen ja minän kerronnan resursseja. Tutkijan valinnaksi jää se, mistä näkökulmasta hän sosiaalisesti jäsenyviksi ajatelluista kokemuksista kirjoittaa (Forsberg 2002, 108).

Postmoderni tieteenteoria ja tutkimusmenetelmät pohjautuvat sosiaalisen konstruktionismin tieteelliseen perinteeseen. Sosiaalinen konstruktionismi tutkimuksen metodologisena viitekehyksenä tarkoittaa sitä, ettei todellisuutta voida ikinä koodata ”puhtaana” vaan se rakentuu meille aina jostakin näkökulmasta merkityksellistettynä (kielen tai muun symbolijärjestelmän kautta). Konstruktionismi aineiston lukemisen tapana voidaan ymmärtää karkeasti jaettuna kahdella tavalla. Ontologisessa konstruktionismissa tekstien ja puheen ulkopuolella ajatellaan olevan ei-diskursiivisia maailmoja, joiden vastaavuutta suhteessa diskursiivisiin maailmoihin pyritään aineiston analyysissa kartoittamaan. Episteemisessä konstruktionismissa huomio kiinnitetään siihen, miten maailmasta tehdään tosi kielellisissä käytännöissä. Tällöin kieltäydytään ottamasta kantaa siihen, onko kielen ulkopuolella olemassa erillistä todellisuutta vai ei. (Jokinen & Juhila & Suoninen 1999, 162-163; Edwards 1997, 47-48; Potter 1996.)

Sitoudun tässä tutkimuksessa Glassnerin & Loughlinin (1987) näkökulmaan, jonka mukaisesti aineisto kertoo aina jotakin siitä mitä tosiasiallisesti tapahtuu, mutta samanaikaisesti tieto on juuri tutkimustilanteessa ja sitä varten tuotettua. Tällä valinnalla kiinnityn siis sellaiseen tutkimusmetodologiseen näkemykseen, jonka mukaan realistisen ja konstruktionistisen orientaation välillä on mahdollista kulkea (vrt. Pösö 2004a, 34-35). Silvermanin (1993, ks. myös Dawson & Prus 1995, 113; Miller & Glassner 1997, 100) mukaan haastattelututkimuksella ei kyetä saavuttamaan suoraa heijastusta haastateltavien sosiaalisista maailmoista, mutta tutkimus kykenee valaisemaan kokemusten ja sosiaalisten maailmojen merkityksiä tutkimushenkilöille. Laadulliset tutkimushaastattelut antavat keinon tutkia tutkimushenkilöiden näkökulmia tuomalla nämä näkökulmat kulttuurisesti tunnettujen todellisuuden rakentumisen tapojen joukkoon.

Tässä tutkimuksessa käytetty aineiston analyysiote sijoittuu laadullisen aineiston sisällönanalyysin sekä narratiivisen tutkimusotteen välimaastoon. Narratiivisuudella en kuitenkaan viittaa tarkasti määriteltyyn lingvistiseen, diskurssianalyysia lähestyvään analyysiotteeseen. Analyysissa olen etsinyt tutkimusaineistosta erilaisia *kertomisentapoja* kannabiksen käytöstä ja sen yhteiskunnallisen aseman muodostumisesta. Kertomisentavat määrittelen tutkimushenkilöiden haastattelupuheessaan käyttämiksi tavoiksi kuvata omaan sosiaaliseen maailmaansa liittyviä ilmiöitä, kokemuksia tai merkityksiä. Kertomisentapojen näen muodostuvan kertomuksista, joissa tietyt ilmaukset ja/tai yksittäiset sanat yhdistyvät tietynlaiseen kokemukseen, käyttäytymistapaan tai merkityksiin. Esimerkiksi erilaisia kertomisentapoja käytön merkityksistä haastatteluaineistosta etsiessäni tulkitsin *viihdekäytöstä* kertomisentapaan kuuluviksi sellaiset haastatteluaineiston kertomukset, joihin sisältyi ilmauksia juhlimisesta, käytön sosiaalisesta luonteesta, vapaa-ajanviettoon tai rentoutumiseen yhdistyvästä kannabiksen käytöstä sekä usein rinnastuksia alkoholin ja kannabiksen käytön välillä. Näen siis kertomisentavan eräänlaisena ”yläkäsittteenä” tai kokoavana käsitteenä kertomuksille, jotka kuvaavat samansuuntaista kokemusta tai merkitystä, mutta jotka kuitenkin joltakin osin voivat poiketa toisistaan.

Kertomisentavan moniselitteisen ja helposti diskurssianalyysiin tai juonelliseen narratiiviseen tutkimukseen sekoittuvan käsitteen sijaan voisin käyttää omasta lähestymistavastani nimitystä ”selontekojen tutkimus”. Kertomisentapa viittaa mielestäni kuitenkin paremmin siihen, mitä olen pyrkinyt aineistosta sen analyysissa etsimään ja ymmärtämään. Selonteko tarkoittaa Hallin (1997, 11) mukaan kertomusta tai selitystä siitä, mitä on tapahtunut. Toisaalta selonteko sisältää myös selityksen asian oikeutuksesta. Selonteolla voidaan myös viitata siihen, että tietyn asian eri puolet

on siinä otettu kattavasti huomioon. Näen selonteon -käsitteen olevan lähellä käyttämäni kertomisentavan käsitettä, mutta kertomisentavan kuvaavan paremmin metodologista lähestymistapaani, jossa yhdistyy sekä realistinen että konstruktiiivinen käsitys tiedon tuottamisesta.

Tutkimukseni näkemys narratiivisuudesta pohjautuu Jerome Brunerin (1986/1987/1996) narratiivikäsitteeseen, jossa narratiivi viittaa sekä narratiiviseen ajatteluun että sen avulla tuotettuihin tarinoihin. Narratiivit ovat Brunerin mukaan ihmisen tärkeimpiä tapoja muodostaa merkityksiä elämäntapahtumistaan ja yksi keskeinen tapa representoida kokemuksiaan. Tässä tutkimuksessa narratiivien tutkimukseen ei sitouduta sen tiukassa mielessä eikä esimerkiksi narratiivien juonirakenteista olla tässä kiinnostuneita. Narratiivista analyysiotetta tutkimuksessani ilmentää lähinnä se, että tutkimuksen analyttinen kiinnostus on nimenomaan *haastattelupuheen* tulkinnassa. Haastatteluista tulkitut kertomisentavat kuvastavat haastatteluhenkilöiden elämäänsä ja kokemuksiinsa liittämäänsä merkityksiä, mutta pääasiallisesti ne ovat kuitenkin haastattelutilanteessa tuotettuja tapoja todellisuuden kuvaamiseen (Dawson & Prus 1995, 113; Miller & Glassner 1997, 100).

Narratiivisesta tutkimuksesta puhuttaessa on syytä määritellä siihen suomenkielisessä tutkimuksessa liittyviä tarinan ja kertomuksen käsitteitä. Donald Polkinghornen (1995, 7) mukaan tarinan (story) käsite sisältää vahvempia sivumerkityksiä kuin kertomuksen (narrative) käsite. Kertomus tarkoittaa tekstin tai puheen lajia, jossa esitetään tapahtumista temaattisesti ajassa etenevä kokonaiskuvaus, jonka tarkoitus on sitoa yksittäiset episodit yhteen juonen avulla. Tarinan käsite puolestaan sisältää merkityksen, joka viittaa epätodenmukaiseen, mielikuviukselliseen tai tunneperäiseen kertomiseen. Tämä Polkinghornen havainto vastaa myös suomen kieltä; kertomus on tarinaa neutraalimpi ilmaisu jälkimmäisen viitattaessa selvemmin johonkin keksittyyn tai epätoteen. Kirjallisuustieteessä tarinan ja kertomuksen käsitteille onkin vakiintunut erillinen merkitys; kertomusta pidetään yläkäsitteenä ja tarinaa sen yhtenä alakäsitteenä. (Lehtinen 2000, 57.)

Aineiston analyysimenetelmänä narratiivintutkimus voidaan jakaa narratiivien analyysiin ja narratiiviseen analyysiin (Erkkilä 2005, 200), joista jälkimmäinen edustaa narratiivisen tutkimuksen uusinta analyysitapaa. Narratiivisen analyysin tavoitteena on esimerkiksi etsiä tarinan juoni, kuulla ja säilyttää kertojan ääni, analysoida kertojan ja tutkijan välistä yhteistyötä tarinan tuottamisessa tai tutkia erilaisia kerronnan tapoja ja kontekstia. Narratiivien analyysillä viitataan puolestaan analyysitapaan, jossa narratiiveja tematisoidaan ja luokitellaan.

Kokemuksen käsite on narratiivitutkimuksessa keskeinen (Erkkilä 2005, 200). Kerrottujen kertomusten ajatellaan kuvaavan tutkittavan henkilön kokemusmaailmaa. Kuvattaessa kokemuksia joko itselle tai toiselle kokemukset kerrotaan tavallisesti kertomuksen muodossa (Clandinin & Connelly 1994, 154). Narratiivisessa tutkimuksessa tutkimuskohteiksi tulevat kertomukset kokemuksista. Kertomuksiin suhtaudutaan narratiivisessa tutkimuksessa samalla tavoin kuin fenomenologisessa tutkimuksessa suhtaudutaan ihmisen kokemukseen: ne ovat kertojalle tosia. Narratiivisen tutkimuksen suhde fenomenologiaan onkin mielenkiintoinen; siinä missä fenomenologi etsii kokemuksen olemusta (ks. esim. Perttula 1996, 9-10), pyrkii narratiivinen tutkimus kuvaamaan kokemuksen monia ulottuvuuksia (vrt. fenomenografia) ja ymmärtämään, miten kokemus on mukana kerrotussa tarinassa. Narratiivisessa tutkimuksessa kokemusta pidetään luonteeltaan muuttuvana. Narratiivista tutkimusta tekevä voi aineistoa analysoidessaan ottaa lähtökohdaksi myös fenomenologisen asenteen ja pyrkiä kuvaamaan jotakin ilmiötä sinänsä. Näin voidaan tehdä silloin, kun kysymys on nimenomaan narratiivien analyysistä (Polkinghorne 1995, 12). (Erkkilä 2005, 201-202.)

Fenomenologinen käsitys narratiivien tutkimuksesta tietyn ilmiön kuvaajana on melko lähellä omaa näkemystäni, että aineisto kertoo jotakin siitä, mitä tosiasiallisesti tapahtuu, mutta samanaikaisesti se on nimenomaan tutkimustilanteessa ja sitä varten tuotettua. Samaan asiaan viittaa myös esimerkiksi Kirsi Juhila (1999) pohtiessaan sitä, onko kulloinkin analysoidun laadullisten aineistojen perusteella mahdollista sanoa jotakin yleistä. Juhila (mt., 174) toteaa, että yhteyden rakentaminen keskustelujen kulttuuriseen virtaan on suunta, joka mahdollistaa yksittäisten aineistojen rajojen ylittämisen. Tämä ymmärrys palautuu Kenneth Gergenin (1994) konstruktionistiseen näkemykseen, jossa huomioidaan sekä paikalliset merkityksenantotilanteet että laajempi kulttuuristen keskustelujen taso. Näkemys pohjautuu ajatukseen siitä, että kuvaukset, joiden kautta ymmärryksemme maailmasta rakentuu, ovat historiallisen toiminnan tuotteita. Kun merkityksiä luovat ja rajoittavat teot alkavat toistua, kehittyvät yhteisymmärryksellisiä ontologioita (Juhila 1999, 181). Tässä tutkimuksessa haastateltujen puheesta tulkitut kertomisentavat nähdään myös kulttuurisesti jaettuina kertomisentapoina, jotka sisältävät kannabiksen käyttäjien ainakin jossakin määrin yhteisöllisesti jakamia merkityksiä sosiaalisesta maailmastaan. Vaikka vain yksi haastateltu käyttäisi tiettyä kertomisentapaa, tutkija olettaa sen olevan kulttuurisesti jaettu kertomisentapa jo sillä perusteella, että tällaista kertomisentapaa ylipäänsä käytetään kerrottaessa

ulkopuoliselle tukijalle omista näkemyksistä kannabiksen käyttöön ja sen yhteiskunnalliseen asemaan liittyen.

Amia Lieblich, Rivka Tuval-Mashiach ja Tamar Zilber (1998) esittelevät narratiivisen analyysin tyyppiluokittelun, joka muodostuu kahdesta ulottuvuudesta. Ensimmäinen ulottuvuus viittaa analyysin kohteena olevan tekstin laajuuteen. Sen ääripäät, holistinen ja kategorinen, selittävät sen, onko kyse koko tarinasta vai tekstin osasta. Holistisessa lähestymistavassa yksilön elämäntarinaa tarkastellaan kokonaisuutena, ja tekstin osioita tulkitaan koko tarinan kontekstissa. Tätä tapaa suositaan kun tutkimuksen kiinnostuksen kohteena on yksilö ja tämän elämäntarina. Kategorinen lähestymistapa sen sijaan viittaa siihen, että tutkija on kiinnostunut tietylle ihmisryhmälle ominaisesta ongelmasta tai ilmiöstä. Tällöin alkuperäinen teksti paloittellaan ja tiettyyn kategoriaan kuuluvat tekstin osat etsitään koko tarinasta tai useamman kertojan tarinoista. Nelikentän toinen ulottuvuus tekee jaon tarinan sisällön ja muodon välille. Tarinan sisältöön keskittyvässä analyysissä ollaan kiinnostuneita tarinan eksplisiittisestä sisällöstä eli siitä, mitä kertojan näkökulmasta tapahtuu ja miksi. Implisiittisestä sisällöstä kiinnostuneissa lähestymistavoissa tarkastellaan tarinan tai sen tietyn osion merkitystä. Ulottuvuuden toisessa ääripäässä keskitytään tarinan muotoon; juonirakenteeseen, tapahtumien järjestykseen, sanavalintoihin, tarinan herättämiin tunteisiin yms. Näiden kahden ulottuvuuden ristikkäisasettelusta rakentuu Lieblichin ym. (1998, 12-14) mukaan narratiivisen analyysin neljä muotoa: holistinen/sisältö, kategorinen/sisältö, holistinen/muoto ja kategorinen/muoto. Ensimmäinen analyysimuoto keskittyy koko elämäntarinaan ja sen sisältöön. Toisesta analyysin muodosta voitaisiin käyttää myös nimitystä sisällönanalyysi. Kolmannessa analyysimuodossa tarkastellaan kokonaisen elämäntarinan muotoa eli esimerkiksi sen juonirakennetta. Neljäs analyysimuoto keskittyy tarinasta erotettujen kategorioiden lingvistisiin piirteisiin. Kukin analyysimuoto soveltuu tiettyntyyliisiin tutkimuskysymyksiin ja vaatii tiettyntyyppiset ja – kokoiset aineistot. Todellisuudessa narratiivitutkimuksessa rajat eivät ole aina näin selväpiirteisiä, ja näiden analyysimuotojen välimuotojakin käytetään yleisesti. (Lieblich ym. 1998, 12-14.)

Lieblich ym. (1998) kuvaavat edellä esitellyn nelikentän toisena analyysimuotona tarkastellun sisällönanalyysin yleensä etenevän seuraavasti. Tutkimuskysymyksen kannalta tärkeät tekstiosiot merkitään (koodataan) muodostamalla niistä *alateksti*, jota voidaan kutsua myös tutkittavan aiheen *sisältömaailmaksi*. Seuraavaksi määritellään *sisältökategoriat*. Sisältökategoriat ovat teemoja tai näkökulmia, joita aineistosta on löydettävissä. Kategoriat voidaan muodostaa deduktiivisesti tai

induktiivisesti; valmiin teorian pohjalta tai aineistolähtöisesti. Seuraavaksi aineiston yksittäiset sanat, lauseet tai lausejoukot liitetään sopiviin kategorioihin. Lopuksi näin syntyneiden kategorioiden sisällöistä tehdään johtopäätöksiä. Kategorioiden sisältöjä voidaan laskea, järjestää tai käsitellä tilastollisilla menetelmillä. Niitä voidaan käyttää myös kuvailevasti muodostettaessa kuvaa tutkittavan ihmisryhmän tai kulttuurin sisältömaailmasta. Jos tutkijalla on ollut tutkimushypoteeseja, myös ne voidaan tässä vaiheessa testata. (Lieblich ym. 1998. 13-14.)

Käyttämäni sisällönanalyysi aineiston analyysiotteena muistuttaa monilta osin edellä kuvailtua narratiivista sisällönanalyysia, mutta se sisältää piirteitä myös Grounded Theorysta (ks. esim. Glaser & Strauss 1967). Aineiston järjestäminen kategorioihin ja käsitteisiin, sekä näiden välisten ja sisäisten erojen, yhtäläisyyksien ja sisältöjen tarkastelu on Grounded Theorylle tyypillinen työskentelytapa. Grounded Theorysta voidaan käyttää myös nimitystä ”aineistoperusteinen lähestymistapa”. Analyysimenetelmän kehittäneet Barney Glaser ja Anselm Strauss (1967) loivat sen alun perin laadullisen aineiston analyttiseksi työkaluksi, jonka avulla laadullinen tutkimus on mahdollista suorittaa tiettyihin sääntöihin perustuen, ja jonka avulla laadullisen tutkimuksen validiteettia on mahdollista parantaa. Grounded Theoryssa teoria muodostetaan aineistoon perustuvien kysymysten ja hypoteesien testausten kautta. Grounded Theorya käytetään usein sellaisessa laadullisessa tutkimuksessa, jossa lähdeaineistoina on useita erityyppisiä aineistoja. Grounded Theory korostaa myös aineistonhankinnan ja analyysin teon vuorovaikutuksellisuutta. Näistä kumpikaan peruseriaate ei omassa tutkimuksessani toteudu. Sen sijaan olen käyttänyt avukseni Grounded Theoryn keskeistä sisältöä aineiston koodaamisesta käsitteiksi ja kategorioiksi. Corbinin ja Straussin mukaan käsitteet (concepts) ovat analyysin perusyksiköitä ja kategoriat (categories) niiden yläkäsitteitä. Tutkijan keräämä aineisto sisältää Corbinin ja Straussin mukaan ”indikaattoreita”, joista koodausvaiheiden kautta muodostetaan käsitteitä. Käsitteiden muodostamisessa on Grounded Theoryn mukaan kyse paljon muustakin kuin pelkästä nimeämisestä: nimeäminen on perusteltava tutkimalla mm. ilmiön esiintymisen ehtoja ja seurauksia sekä vertailemalla sen esiintymistä eri olosuhteissa. Vertailemalla käsitteitä toisiinsa ja tutkimalla niiden välisiä suhteita luodaan kategorioita, jotka sulkevat sisäänsä useita käsitteitä. Grounded Theoryyn pohjautuvan analyysin apuvälineenä käytetään usein tietokonepohjaisia työvälineitä. (Strauss & Corbin 1990, Kääriäinen 1994.)

Käsillä olevan tutkimuksen analyysiotte perustuu narratiiviseen sisällönanalyysiin, joka on saanut vaikutteita Grounded Theorysta. Narratiivisuutta tutkimusotteessa edustaa se, että olen pyrkinyt

analyysissa tulkitsemaan kertomisentapoja, joiden avulla haastateltavat kannabisaktivistit kertovat näkökulmistaan ja kokemuksistaan kannabiksen käytöstä ja sen yhteiskunnallisesta asemasta Suomessa. Käyttämäni analyysiotteen voi jakaa kolmeen ”koodausvaiheeksi” nimittämäni työvaiheeseen. Esittelen seuraavaksi koodausvaiheet sekä niiden pohjalta aineiston analyysin kulun tarkemmin.

Koodauksen ensimmäisessä vaiheessa luin tutkimushaastatteluja läpi useaan kertaan ja esitin tutkimusaineistolle tutkimuksen merkittävimpiin kiinnostuksenkohteisiin liittyviä kysymyksiä. Niihin saamieni vastausten perusteella luokittelin tutkimushaastattelut ”raaka-kategorioihin”. Tässä vaiheessa olin kiinnostunut kannabisaktivistien ”yhteiskuntasuhteen” ulottuvuuksista, ja pyrin ryhmittelemään aineistoa tämän perusteella. Aineistolle tässä vaiheessa esitetyt kysymykset olivat seuraavanlaisia: Mikä on aktivistin suhde yhteiskunnallisiin toiminta-alueisiin: työ/opiskelu, toimeentulo, asuminen, yhteiskunnallinen vaikuttaminen yms.? Miten aktivisti puhuu valtaväestöstä (muista ihmisistä)? Miten kannabisaktivisti toteuttaa elämäntapaansa suhteessa muihin ihmisiin (salaileeko/ kertooko avoimesti, keneltä/kenelle)? Luokittelin tässä vaiheessa kunkin haastattelun siinä ”vallitsevasti” käytetyn kertomisentavan perusteella johonkin seuraavista ryhmistä: ”käytön salaajat”, ”avoimet vaihtoehtoisuudet” sekä ”syrjäytyneet /syrjäytetyt”.

Seuraavassa koodausvaiheessa kävin aluksi jokaisen haastattelun yksitellen tarkasti läpi ja esitin sille edellisiä yksityiskohtaisempia kysymyksiä. Näihin kysymyksiin vastaamalla syntyi jokaisesta haastattelusta noin yhden sivun mittainen yhteenveto, jossa huomio kiinnitettiin niihin kertomisentapoihin, joilla haastatellut kannabiksen käyttäjät kertoivat kannabiksen käytöstään sekä suhteestaan yhteiskunnallisiin reunaehtoihin. Tässä koodausvaiheessa aineistolle esittämäni kysymykset olivat seuraavanlaisia: Miten kannabiksen käyttö asettuu osaksi aktivistin jokapäiväistä elämää? Miten aktivisti kokee asemansa yhteiskunnassa muuttuneen kannabiksen käyttöuran myötä? Mitä ongelmia (jos mitään) hän joutuu kannabiksen käytön vuoksi kohtaamaan? Millaisia kontroleja, neuvotteluja ja rajankäyntejä liittyy hänen suhteeseensa valtaväestöön ja yhteiskunnallisiin reunaehtoihin? Millaisia kannabisaktivismiin keinoja aktivisti toteuttaa omassa elämässään ja miten hän kokee kannabisaktivismiin osallistumisen vaikuttavan yhteiskunnalliseen asemaansa?

Tiivistelmiin koottujen, haastateltujen käyttämien kertomisentapojen ympärille tutkimuksen kokonaisuus alkoi vähitellen hahmottua. Tarkastellessani lähemmin kustakin haastattelusta tehtyä tiivistelmää ymmärsin, että jokainen haastateltava käytti kannabiksen käytöstään ja suhteestaan yhteiskuntaan puhuessaan useita erilaisia kertomisentapoja, eikä kertomisentapoja näin ollen ollut tarkoituksenmukaista yrittää tiivistää yhdeksi ainoaksi, haastattelussa ”vallitsevasti” käytetyksi kertomisentavaksi. Aloin kiinnittää huomiota kertomisentapojen moninaisuuteen. Usein haastateltavat käyttivät varsin samanlaisia kertomisentapoja kuvatessaan esimerkiksi kannabiksen käytön merkityksiä, mutta olin kiinnostunut myös harvinaisemmista kertomisentavoista. Kertomisentapoja kartoittaessani minulle alkoi myös muodostua kuva siitä, mikä oli aineiston keskeinen sisältö; keskityin etsimään tiivistelmistä erityisesti kertomisentapoja, joissa kuvattiin kannabiksen käyttöä, käyttöön suuntautuvaa yhteiskunnallista reagointia ja siihen vastaamista. Vaikka tutkimusta ohjaavat mielenkiinnon kohteeni olivat olleet samansuuntaiset, voidaan analyysia kuitenkin pitää induktiivisena, sillä varsinainen tutkimusongelma ja tämän pohjalta tutkimuksen sisältö rakentui vasta aineistolähtöisesti analyysin kuluessa.

Näin kartoitettujen kertomisentapojen pohjalta syntyi luettelo aineistosta tulkituista kertomisentavoista. Se oli samalla ensimmäinen ja hyvin alustava versio tutkimuksen sisällöstä. Tuossa vaiheessa se sisälsi vielä epämääräisiä ja päällekkäisiäkin ilmauksia ja jopa suoria lainauksia haastatteluista. Esiinnousseet haastateltujen sosiaalista maailmaa kuvaavat kertomisentavat ja niistä tulkittavissa olevat merkitykset asetin yläluokkien (kategorioiden) ”Me”, ”Muut” ja ”Miksi” alle. Purin siis edellisen luokittelun, joka perustui käyttäjän yhteiskuntasuhteeseen, tässä vaiheessa uuden kategorisoinnin mukaisiin luokkiin. Me-luokittelun alle kokosin alakulttuurin sisäisiä jäsenyyksiä, kuten käyttötappoihin ja aktivismin ilmenemismuotoihin liittyviä jäsenyyksiä sekä ”kannabiskulttuurin” sisäisiä kertomisentapoja. Tähän kategoriaan kuuluviksi tulkitsin esimerkiksi alakulttuurin sisäisiin merkityksiin, sen symbolisiin ulottuvuuksiin sekä kannabistarinaan liittyvät kertomisentavat. Miksi -luokitteluun kokosin haastateltujen kannabiksen käyttöön ja käytön yhteiskunnallisen aseman parantamiseen haastattelupuheessaan liittämiä motiiveja. Muut -luokitteluun tulkitsin puolestaan kuuluviksi sellaiset kertomisentavat, joita haastatellut käyttivät puhuessaan ympäröivästä yhteiskunnasta, valtaväestöstä sekä niiden kannabiksen käyttöä kohtaan suuntaamasta reagoinnista.

Kolmatta koodausvaihetta voitaisiin kutsua aineiston *lähiluvuksi* tai *syväanalyysiksi*. Lähilukuvaiheessa palasin toisen koodausvaiheen tiivistelmistä alkuperäisen haastattelutekstin

pariin. Tässä koodausvaiheessa otin jokaisen aineistossa analyysiini perustuen esiintyvän kertomisentavan yksityiskohtaisemman tarkastelun kohteeksi. Kartoitin puhettavan esiintymistä aineistossa, pohdin sen suhdetta muihin kertomisentapoihin ja pyrin kartoittamaan, millaisia merkityksiä ja tutkittavien henkilöiden sosiaalisen maailman kuvauksia kukin kertomisentapa piti sisällään. Tutkin, millaisista sanoista, lauseista tai ilmauksista kukin kertomisentapa muodostui, mikä kertomisentapoja erotti tai yhdisti, ja millaisiin ryhmiin kertomisentapoja voisi jakaa. Etenin analyysissä aiemmin syntyneen ”sisällysluettelon” kertomisentapojen mukaisesti, niitä jatkuvasti tarkastaen ja tarvittaessa niihin muutoksia tehden.

Tässä koodausvaiheessa tutkimuksen kokonaisuus sai lopullisemman muotonsa; jotkin aiemmin esiinnousseet kertomisentavat jäivät pois tai liittyivät toisiinsa ja myös joitain aiemmin näkymättömiin jääneitä kertomisentapoja jäsenyi esiin. Luovuin ”me, muut ja miksi” -luokittelusta kun analyysin edetessä kykenin muodostamaan kertomisentavoille ”yläkatgorioita”, joiden sisälle nämä nyt tutkimukseni ”käsitteiksi” tulkitsemani kertomisentavat tuntuivat luontevasti asettuvan. Näin muodostuneista yläkatgorioista syntyivät lopulta tutkimuksen empiriaosuuden (Luvut 5,6, ja 7) pääotsakkeet, kun taas alaotsakkeet muodostuvat analyysissä esiinnousseiden kertomisentapojen pohjalta syntyneiden käsitteiden muodostamista katgorioista. Olen siis koonnut aineiston analyysin pohjalta nimeämäni kertomisentavat omiin katgorioihinsa, jotka puolestaan jäsenyvät tutkimuksen empiriaosuuden pääotsakkeista muodostuvien yläkatgorioiden alaisuuteen. Jätin tutkimusraporttiin suhteellisen runsaasti autenttisia katkelmia haastattelutekstistä osoittamaan kertomusten ja kertomisentapojen ilmenemistä alkuperäisessä haastattelupuheessa ja näin tekemään läpinäkyvämmäksi niitä käytäntöjä, joilla olen kunkin kertomisentavan sisältöjä tulkinnut ja tiivistänyt tutkimuskäsitteiksi.

Määrittelen analyysiotteeni osin perinteiseksi laadullisen aineiston sisällönanalyysiin perustuvaksi, realistiseen tieteenkäsitykseen pohjautuvaksi analyysiksi, jonka mukaan tutkimusaineistosta voidaan löytää ainakin jossakin määrin realistisia kokemusmaailman kuvauksia. Toisaalta tutkiessani haastatteluhenkilöiden haastattelutilanteissa käyttämiä kertomisentapoja sitoudun samalla myös sosiaaliseen konstruktionismiin. Näen, että analysoimani teksti on nimenomaan haastattelutilanteessa ja sitä varten tuotettua, ja tämä, kuten kulttuuriset toimintamallitkin määräävät osaltaan merkittävästi haastatteluissa käytettyjä kertomisentapoja. Paitsi että aineisto on tietystä tilanteesta tuotettua, sen analyysi ja tulkinta perustuu tietyn henkilön (tutkijan)

kiinnostuksenkohteisiin, näkökulmiin ja tutkimuksen tekemiseen liittyviin kykyihin ja taitoihin. Tämänkään vuoksi en näe tutkimuksen koskaan voivan täysin sitoutua realistiseen näkökulmaan.

Mieluiten määrittelen analyysimenetelmäni *erilaisten laadullisten analyysimenetelmien yhdistelmäksi*, jollaisina suurin osa kvalitatiivisista analyyseista voidaan yleensäkin nähdä. Yleensä ottaen kovin tiukka sitoutuminen tiettyyn analyysimenetelmään ei ole käytännössä mahdollista eikä välttämättä edes tarkoituksenmukaista. Kvalitatiivisen tutkimuksen yhdeksi tehtäväksi voidaankin määritellä uudenlaisten analyysimenetelmien kehittäminen. Tämän tutkimuksen analyysimenetelmä voidaan nähdä eräänä ehdotuksena erilaisten laadullisten tutkimusmetodien yhdistämisestä ja uusien laadullisen aineiston analyysitapojen kehittelystä.

4.5 Tutkimus ja tutkija marginaalissa?

Huumeiden käyttöä on maassamme tutkittu perinteisesti varsin ”ongelmalähtöisesti”. Tarkastelun keskiössä on ollut laittomien huumeiden ongelmakäyttö ja alkoholin, lääkkeiden ja huumeiden ongelmallinen sekakäyttö. Esimerkiksi huumeiden käytön esiintyvyyttä sosiaali- ja terveystalouksissa (Pompidou-tutkimukset) on selvitetty säännöllisesti jo vuosien ajan, samoin kuin lasten ja nuorten huumeiden käyttöä (kouluterveyskyselyt). Erillisiin huumealakulttuureihin ja huumeiden käytön yksilöllisiin ja yhteisöllisiin kokemuksiin liittyvää tutkimusta on maassamme tehty verrattain vähän (ks. esim. Hakkarainen 1987/1992, Perälä 2002, Seppälä & Mikkola 2004, Virokannas 2004, Weckroth 2006, Väyrynen 2007).

Oman pääaineeni, sosiaalityön, tutkimusperinteessä tutkimukseni on selkeämmin ”marginaalissa”, sillä kannabiksen käyttö on sosiaalityön kentällä herättänyt vain vähäisessä määrin kiinnostusta. Tämä selittyy ainakin osin sillä, etteivät kannabiksen käyttäjät määriyty selkeäksi asiakasryhmäksi, joka olisi päivittäin nähtävissä sosiaalityön tietyissä käytännöissä. Sen sijaan kannabiksen käyttäjät ovat varsin hajanainen ryhmä, jonka edustajia kohdataan sosiaalityön eri sektoreiden alueilla (esimerkiksi päihdetyössä, toimeentulotukityössä ja lastensuojelussa) ja johon sosiaalityöntekijät ja sosiaalityön tutkijat ajoittain törmäävät, tunnistivat he henkilön tämän ryhmän edustajaksi tai sitten eivät (ks. esim. Kuussaari 2006, Pösö 2004a).

Paitsi sosiaalityön tutkimuksen kontekstissa, tutkimukseni asema voidaan nähdä marginaalisena myös yleisen yhteiskunnallisen reagoinnin näkökulmasta. Tutkimusaihe kiinnostaa monia, mutta ehkä juuri sen vuoksi, että sillä on tabu-luonteensa (ks. esim. Partanen 2002, 19-22) vuoksi tietty marginaalinen ja tyyppillisenä pidetystä tutkimuksesta poikkeava kaiku. Tutkimusaihe tunnustetaan sen verran ”vastakulttuuriseksi”, että tutkijan kyseisestä aiheesta kiinnostuneena oletetaan ainakin osittain kannattavan tutkittaviensa kanssa samoja asioita ja arvoja.

Kannabiksen käyttöön kohdistuvan vahvan yhteiskunnallisen reagoinnin olen saanut kokea aiheen tutkijana ajoittain hyvinkin voimakkaasti (mielenkiintoista kyllä) vahvimmin juuri tutkijayhteisöissä. Tältä osin minun ei ole vaikea asettautua kannabiksen käyttäjien asemaan ja ymmärtää sitä leimatun identiteetin syntyprosessia ja siihen vastaamisen erityisluontoisuutta, mikä kannabiksen käyttäjäksi (tai ainoastaan asiasta kiinnostuneeksi tutkijaksi) osoittautumiseen maassamme liittyy.

Tutkimusaiheeni on otettu hyvin vastaan kotilaitoksellani Tampereen yliopiston Sosiaalipoliitikan ja sosiaalityön laitoksella ja Tampereen yliopisto on tukenut työtäni myös tutkimusstipendin muodossa usean vuoden ajan. Samoin tutkimukseni sai jo sen alkuvaiheessa Alkoholitutkimussäätiön taholta osakseen kiinnostusta ja rohkaisua. Tutkimusaiheen merkityksen kyseenalaistamiseen, omiin intresseihin kyseistä aihetta tutkivana nuorena tutkijana kohdistuvaan epäluuloon ja vahvaankin tutkimusasetelman vastustukseen olen kuitenkin törmännyt useita kertoja esitellessäni työtäni sen eri vaiheissa muille jatko-opiskelijoille ja heidän ohjaajilleen niin oman laitokseni jatko-opintoseminaareissa kuin tohtori-opiskelijoille laajemminkin suunnatuissa seminaareissa. Esimerkkinä mainittakoon tapaus, jolloin tutkimussuunnitelmaa oponoimaan pyydetty jatko-opiskelija kieltäytyi oponoimasta työtäni sillä perusteella, että hänen mielipiteensä aiheesta poikkesi omastani niin merkittävästi, ettei hän uskonut kykenevänsä oponoimaan työtäni objektiivisesti. Tämän kommentin oponointipyyntöön henkilö esitti tuntematta aihetta tai tutkimusasetelmaa tarkemmin, saati olematta selvillä tutkijan henkilökohtaisista mielipiteistä tutkimusaiheeseen liittyen.

Olen tutkimustyöni kuluessa joutunut pohtimaan paljonkin sitä, mitä kannabiksen käyttöön liittyen ”on soveliasta” sanoa ääneen tai mitä kannabiksen käyttöön liittyen on soveliasta edes tutkia. Tällaisten pohdintojen taustalla ovat olleet jotkin työtäni tai itseäni tutkijana kohtaan suunnatut

reaktiot. Eräs tällainen reaktio oli seminaaripaperiani kohtaan eräessä jatko-opintoseminaarissa esitetty tiukkasanaanainen kommentti, jonka mukaan kannabiksen käyttöä ei saa liittää sosiaalityöntekijöiden ammattikunnan edustajiin. Tämä kommentti liittyi seminaaripaperissa omaan tutkimusaineistooni ja aiempiin tutkimuksiin perustuen esittämäni näkemykseen, jonka mukaan kannabiksen käyttö voi liittyä sosiaalityön kenttään niinkin, että myös sosiaalityöntekijät (kuten minkä tahansa muunkin ammattikunnan edustajat) voivat käyttää kannabista, mutta tällainen käyttö ei välttämättä tule koskaan julki, sillä omasta kannabiksen käytöstä ei työpaikalla tai muissa virallisissa yhteyksissä leimautumispelon vuoksi juuri puhuta.

Osa kannabiksen käytön tutkimuksen kiinnostavuutta on mielestäni siinä, että monenlaiset ja myös erilaisilla yhteiskunnallisen toiminnan alueilla ja ammateissa työskentelevät ja toimivat henkilöt käyttävät kannabista, vaikka käyttöä ei julkisesti tuodakaan esille. Jos käyttäjien erilaisiin ammatteihin ei voi viitata loukkaamatta muita kyseisten ammattiryhmien edustajia, mitä muuta tutkimustuloksista on oikeastaan mahdollista sanoa ääneen? Kuitenkin nimenomaan maassamme vallitsevien vahvojenkin asennelatauksien vuoksi on mielestäni tärkeää tehdä tutkimuksen avulla näkyvämmäksi suhdetta, joka kannabiksen käytön ja ympäröivän yhteiskunnan välillä vallitsee. Tähän osaltaan liittyy myös se ammattialojen ja yhteiskunnallisten toiminta-areenojen kirjo, joilla kannabiksen käyttäjät muiden kansalaisten tavoin toimivat.

Edellä kerrottujen sekä lukuisten muidenkin tutkimusaiheeni ja yleisen mielipiteen ”yhteentörmäysten” perusteella olen kokenut, että joidenkin ihmisten taholta tai joissakin tilanteissa niin tutkimusaiheeni kuin myös kyseisen aiheen tutkija halutaan sijoittaa marginaaliin; hieman ulkopuolelle normaalin ja sovinnaisen kentästä. Olen ainakin satunnaisesti kokenut olevani ”sopeutumaton” akateemisen tutkimuksen kenttään. Olen toisaalta kääntänyt tämän kokemuksen myös edukseni siinä mielessä, että marginaalin tutkijan on mielestäni hyvä olla itsekin jollain tasolla tietoinen siitä, millainen kokemus marginaaliin asettaminen (ainakin joillakin elämänalueilla) on. Tämä on auttanut merkittävästi myös luottamuksellisen suhteen luomisessa haastattelemiini kannabiksen käyttäjiin. Usein haastateltavat itse nostivat haastatteluissa puheenaiheeksi sen, miten tutkimukseeni suhtaudutaan akateemisessa maailmassa. He tiedostivat hyvin tutkimusaiheeseen liittyvän ”epäsovinnaisen” kaiun, jonka he ymmärsivät vaikuttavan niin tutkimukseen suhtautumiseen kuin myös esimerkiksi apurahojen haku- ja saamismahdollisuuksiin. Kun kerroin kokemuksistani ja yhteentörmäyksistä vahvaankin asenteellisuuteen tutkimustani kohtaan, itseni ja haastattelemieni kannabiksen käyttäjien välille syntyi eräänlainen

samansuuntaisiin marginaalistaviin kokemuksiin pohjautuva yhteisymmärryksen tunnelma. Tämä osaltaan edesauttoi haastattelujen luottamuksellista luonnetta ja käsitykseni mukaan myös haastateltavien halua ja kykyä kertoa niissä kipeistäkin ulossulkemisen ja leimaamisen kokemuksista, joita kannabiksen käyttöön maassamme liittyy.

Toisaalta ymmärrän saman asian kuin moni haastateltavanikin: saatan tuottaa marginaalista asemaani myös itse pelkästään kuvittelemalla asenteellisuuden ja lukemalla sitä tilanteista, joissa sitä ei tosiasiallisesti ole lainkaan läsnä. Marginaaliin sysäävä kokemus on kuitenkin käsittääkseni sama, perustui se tosiasialliseen leimaamiseen tai ainoastaan kokemukseen siitä. Beckerin (1963) mukaan leimautumisprosessissa tämä kaksisuuntaisuus on merkittävää. Leimautumisen kokemus syntyy paitsi ulkopuolelta tulevan leimaamisen seurauksena, myös leimatun vastatessa siihen. Pohjimmiltaan on siis kyse leimatun identiteetin (Goffman 1963) omaksumisesta yhteiskunnallisen reagoinnin seurauksena.

Marginaaliseksi tutkijan aseman voi etenkin tutkimushaastattelutilanteissa nähdä vielä kolmannestakin näkökulmasta tarkasteltuna. Joissakin haastattelujen tekoilanteissa haastateltavat nimittäin polttivat kannabissavukkeita joko haastattelun aikana tai sen jälkeen. Joskus savuketta tarjottiin tutkijallekin, mutta kieltäydyin kohteliaasti tarjouksesta. Olin tutkijana tilanteessa, jossa käytettiin laitonta huumausainetta. Tähän pohjautuen ainakin joidenkin tutkimusentekotilanteiden voidaan nähdä sijoittuneen ”laittoman huumeiden käytön marginaaliin”. Toisaalta olin ehkä ”marginaalissa” myös kyseisessä tilanteessa, sillä ympärilläni olevat henkilöt (usein tällaisessa tilanteessa oli läsnä useampiakin kuin yksi haastateltava ja/tai muita henkilöitä) jakoivat keskenään kannabissavukkeen polttamiseen liittyvän sosiaalisen kokemuksen, josta itse kannabista käyttämättömänä henkilönä jäin ulkopuolelle. Tilanne ei sinällään ollut minulle uusi tai tuntunut erityisen hankalalta, sillä olin ollut vastaavissa tilanteissa ”ulkopuolisena” myös muissa kuin tutkimusentekoon liittyvissä tilanteissa. Kuitenkin kannabiksen käytön liittyessä tutkimushaastattelujen tekoon, jouduin pohtimaan myös tilanteeseen liittyviä (tutkimus)eettisiä kysymyksiä.

Jos olisin pyrkinyt edellä mainittuun neutraalisuuteen tutkimushaastatteluissa, olisin ehkä pyytänyt haastatteluhenkilöitä pitäytymään kannabiksen käytöstä haastattelujen aikana. Näin toimimalla olisin voinut olla varma myös haastateltavien toimintakyvystä haastattelussa (joskaan en huomannut kannabiksen polttamisen haastattelujen aikana alentavan haastateltavien kykyä

osallistua haastatteluihin). Toisaalta uskoin tällaisen selkeästi kielteisen suhtautumisen kannabiksen käyttöä kohtaan haittaavan luottamuksellisen suhteen syntymistä itseni ja haastateltavien välille. Olin jo tutkimusta suunnitellessani tehnyt itselleni selväksi, etten kyseisen aiheen tutkijana voi esiintyä kovin tiukkana aiheen vastustajana, joskaan en varsinaisena kannabiksen käytön kannattajana. Tiukasti käyttöä vastustava asennoituminen olisi ollut erittäin ongelmallista jo tutkimushenkilöitä mukaan rekrytoitaessa, kuten myöhemmin haastatteluja tehdessäkin. Toisaalta vahva kannabiksen puolesta puhuminenkaan ei mielestäni kuulunut tutkijan rooliin. Pyrinkin suhtautumisessani kannabikseen ja sen yhteiskunnalliseen asemaan noudattamaan melko neutraalia linjaa, jota myötäilin myös haastateltavien (varsin usein) tiedustellessa omaa kantaani asiaan.

Suhtautumistavaksi haastateltavien kannabiksen käyttöön haastattelutilanteissa valitsin keskitien, jossa en puuttunut haastatteluhenkilöiden kannabiksen käyttöön, mutta toisaalta en itse halunnut olla myöskään osallisena käytössä. Tällaista linjausta noudattaessani asetuin tietenkin vastakkain vallitsevan lainsäädännön sekä vallitsevan huumausainepoliittisen linjauksen kanssa. En kuitenkaan kokenut tämän yleisen etiikan rajoissa ehkä hieman kyseenalaisen suhtautumistavan olevan tutkimuseettisesti arveluttava. Ymmärsin tutkimusaiheeni valinnan myötä tulevani ajoittain välttämättä osalliseksi tietyistä sosiaalisista tai kulttuurisista normeista, jotka minun aiheen tutkijana oli kyseisissä tilanteissa hyväksyttävä, vaikka ne joskus poikkesivat yleisesti vallitsevista käyttäytymisnormeista. Näissä tilanteissa koin tutkimusetiikan noudattamisen ja haastattelemani henkilöiden elämänvalintojen kunnioittamisen sekä tutkimustilanteiden luottamuksellisuuden velvoittavammaksi kuin yleiset moraaliset arvot.

5. Kannabiksen käytön aloittaminen ja käytön merkitykset

Edellä olen esitellyt tutkimuksen taustaa sekä sen teoreettisia, metodisia ja metodologisia lähtökohtia. Käsillä olevassa luvussa siirryn tutkimuksen empiiriseen osuuden analyysin raportointiin. Tarkastelen ensimmäisenä niitä kertomisentapoja, joita haastattelemi kannabisaktivistit käyttävät kuvatessaan kannabiksen käytön aloittamista ja käyttöön liittämääns merkityksiä. Luku sisältää kuvauksia siitä, miten kannabiksen käyttöön ylipäänsä tullaan maassamme tutustuneiksi ja mitä kannabiksen käyttö käyttäjille henkilökohtaisena kokemuksena merkitsee. Ajattelen käytön aloittamisen ja käytön merkitysten kertomusten rakentavan osaltaan kuvaa siitä yhteiskunnallisten reunaehtojen rajaamasta toiminta-alueesta, johon kannabiksen käyttö maassamme sijoittuu. Käsillä olevaa lukua voi ajatella myös osuutena, joka johdattelee lukijan tutkimuksen ”kentälle”; tarkastelemaan suomalaista kannabiksen käyttöä yhteiskunnallisessa kontekstissaan.

5.1 Käytön aloittaminen

Usein huumeiden käytön tutkimuksessa ja tutkimusten raportoinnissa lähdetään liikkeelle siitä, miten ja miksi haastatellut käyttäjät ovat alun perin huumeisiin tutustuneet. Käytön aloittaminen on tietenkin myös lähtökohta käyttäjän ”käyttöuralle”; sille, että yksilöstä tulee ”huumeiden käyttäjä” (vrt. esim. Becker 1953). Tämänkin vuoksi on kiinnostavaa tarkastella ensimmäisenä sitä, miksi ja miten haastattelemi kannabiksen käyttäjät tulivat aikoinaan aloittaneeksi kannabiksen käytön. Olen ryhmitellyt käytön aloittamisen kertomukset neljään ryhmään. Nämä ovat ”sosiaalinen reitti”, ”suunnitelmallinen reitti”, ”päihdereitti” ja ”aatteellinen reitti”. Haastatteluissa saatettiin kertoa myös näiden reittien yhdistelmistä, jolloin kannabiksen käytön aloittamiseen oli johtanut usea edellä mainituista käytön aloittamisen tavoista.

5.1.1 Sosiaalinen reitti

Yleisimmin käytön aloittamisen kertomukset haastatteluaineistossani noudattelivat ”sosiaalisen reitin” kertomisentapaa. Sosiaalisella reitillä viitataan tässä sellaisiin kannabiksen käytön aloittamisen kertomuksiin, joissa kannabiksen käyttäjät kertovat ensimmäisen käyttökokeilun

tapahtuneen kavereiden tai tuttavien esimerkin rohkaisemana ja usein kokeneempien käyttäjien ohjaamana. Kokeilun ajankohtaa ei yleensä ole etukäteen suunniteltu, vaan ensimmäisen kokeilun kerrotaan tapahtuneen enemmän tai vähemmän sattumalta. Jonkinlaista kiinnostusta tai uteliaisuutta käyttöä kohtaan kokeilijoilla on kuitenkin ollut jo ennen ensimmäistä kokeilukertaa. Toisaalta sosiaalisen reitin kertomisentapaan liittyy myös se, ettei käytöstä tai kannabiksesta ylipäänsä tiedetä kovin paljoa ennen ensimmäistä kokeilua. Käyttökokeilun ”ohjaajana” sosiaalisen reitin kertomuksissa toimii kokeneempi käyttäjä, joka jollakin tavoin kuuluu kokeilijan tuttavapiiriin. Tyypillistä sosiaalisen reitin kertomuksille onkin se, että ensimmäisen käyttökokeilun kerrotaan tapahtuneen tilanteessa, jossa kokeneemmat käyttäjät käyttävät kannabista ja tarjoavat sitä myös kokeilijalle (vrt. Becker 1963, 47-48). Kokeiluun voi johtaa myös muunlainen tilanne kokeneemman käyttäjän ja ensimmäistä kertaa kannabista kokeilevan henkilön välillä kuten seuraavassa lainauksessa, jossa haastateltava kertoo käytön kokeilusta ”velan maksuna”:

Se oikeestaan lähti siitä kun mun kaveri oli mulle satasen auki ja sit se sano, kun mä tiesin että se polttee, mut mä en muista mitä mä silloin ajattelin, varmaan että se on jotain tosi jännää, silleen että mä en tienny siitä mitään(...). Sit se sano että mä tarjoon sulle paukut...

Nainen, 18-25v.

Sosiaalisen reitin kertomuksissa toistuu usein kertomus, jossa ennen varsinaista käytön aloittamista kannabista on kokeiltu aiemminkin, mutta syystä tai toisesta ensimmäinen kokeilu ei ole johtanut vakiintuneeseen käyttöön. Myöhemmällä kerralla käyttöä kokeillessa kerrotaan ”olosuhteiden” olleen oikeanlaiset ja käyttökokemuksen tämän myötä niin positiivinen, että varsinainen käyttö on aloitettu tämän kokemuksen rohkaisemana. Oikeita olosuhteita sosiaalisen reitin kertomuksissa kerrotaan olevan hyvä seura, rauhallinen tilanne, hyvä musiikki sekä muut vastaavat tekijät, jotka saavat kokeilutilanteen tuntumaan turvalliselta ja käyttökokemuksen miellyttävältä. Aiempi kokeilu on voinut edellä mainittujen tekijöiden puutteellisuuden vuoksi olla epämiellyttävä, eikä ole tämän vuoksi johtanut käytön jatkumiseen:

No siis ihan silleen että joskus niinkun pienempänä, siinä joskus 16-17 -vuotiaana, tai 17 tai 18 -vuotiaana kokeilin ensimmäistä kertaa. Ei se silloin niinkun vaikuttanu mihinkään, en mä sitten ihmetelly siitä asiasta sen kummemmin enkä sitten kokeillu edes vuoteen tai oisko vierähtäny jopa pari vuotta. Ja tuli sitten, no tässä just tarkalleen semmoset kolme vuotta sitten enkä silloin

odottanu mitään ja silloin sanotaan että olosuhteet oli oikein että tolleen... Että siitä lähtien aina silloin tällöin. Olin yhen kaverin luona vaan ja hän kysy että haittaako jos mä tässä poltan, en ollu tiennyt sitä aikasemmin että tää, kysyin sitten että jos mä saan maistaa ja maistoin sitten.

Mies, 18-25v.

Kokeneempien käyttäjien seura ja heidän käyttötilanteelle luomat ”oikeanlaiset” olosuhteet voivat siis toimia paitsi käyttökokeiluun rohkaisevana, myös vakiintuneen käytön aloittamiseen motivoineena tekijänä. Sosiaalisen reitin kertomisentapaan sisältyy myös sellaisia kertomuksia, joissa käyttäjä kertoo suhtautuneensa kannabiksen käyttöön aiemmin epäluuloisesti, mutta kavereiden käytön aloittamisen myötä hän on huomannut, ettei käyttö aiheutakaan epämiellyttäviä tai arveluttavia seurauksia, joista etenkin koulun huumevalistuksessa on totuttu kuulemaan. Tämän huomion perusteella hän uskaltautuu itsekkin kokeilemaan ja kokemus on niin miellyttävä, että hän päättää jatkaa käyttöä edelleen. Näissä kertomuksissa käyttäjät kertovat aiemmin kannabiksesta ja sen käytöstä saamansa ”väärän” tiedon korvautuneen kavereiden ja omien kokemusten pohjalta saavutetulla ”oikealla tiedolla” kannabikseen liittyen. ”Väärää” tietoa he ovat saaneet yleensä kouluvalistuksen tai huumeisiin liittyvän valistus- tai muun kirjallisuuden pohjalta, ja se korostaa kannabiksen haittoja, pohjautuu porttiteoriaan ja liittyy kannabiksen totuudenvastaisesti muihin laittomiin huumeisiin ja niiden käyttöön liittyviin ongelmiin. ”Oikea” tieto sen sijaan on käyttäjäpiireissä vallitsevaa, kannabiksen omakohtaisen käytön myötä saavutettavaa tietoa, joka korostaa kannabiksen luonnonmukaisuutta, mietoutta ja vaarattomuutta päihteenä. Saattaa olla myös niin, että kokeilija on aiemmin suhtautunut kannabikseen hyvin negatiivisesti, mutta kokeilun myötä hän on huomannut asenteensa täysin perusteettomaksi ja tämän pohjalta hänen suhtautumisensa kannabiksen käyttöä kohtaan on muuttunut. Nämä kannabiksen vastustajista käyttäjiksi ”kääntyneet” haastatellut kertovat usein ensimmäisistä käyttökokeiluistaan erittäin miellyttävänä kokemuksina. Ensimmäisiä käyttökertoja kuvailtaessa voidaan kertoa jopa ”kannabikseen rakastumisesta”, sillä niin voimakkaana ja miellyttävänä kokemuksena jotkut käyttäjät ovat ensimmäiset käyttökertansa kokeneet. Huumeisiin ”rakastumisen” kertomuksia on tulkittu myös muiden huumeiden kuin kannabiksen käyttäjien kuvaamina (ks. esim. Väyrynen 2007). Seuraava lainaus on esimerkki kannabikseen rakastumisen kertomuksesta, ja siinä tulee esille myös viittaus ”väärään” ja ”oikeaan” tietoon kannabiksen käyttöön liittyen:

No ensinnäkin mä tiesin aika paljon, mä olin aika pitkään tosi totaali ei kaikkii huumeita kohtaan. No mä sain väärää tietoa tavallaan, elikä ne 90-luvun alussa, 80-luvun lopussa ne kirjat,

kirjallisuus huumeista, niin siellähän oli suunnilleen et kun kerran vedät kannabista niin se on heroini sen jälkeen, et se oli se, sen takia mulla oli niin negatiivinen kuva. Mut sit kato mun kaveripiirissä oli ihmisiä jotka oli kokeillu ja ne kerto siitä vähän erilaista niin sit mä olin, että minäkin testaan sitten, ja rakastuin ensisilmäyksellä!

Nainen, 26-35v.

Kannabikseen rakastumisesta voidaan kertoa myös muista käytön aloittamisen reiteistä kuin sosiaalisesta reitistä kerrottaessa. Haastatteluissa kerrotaan myös käytön alkuvaiheeseen liittyneestä ”ensirakkaudesta”, joka käyttöuran myötä pikku hiljaa vaimenee. Säännöllisen käytön aloittamiseen johtavana kokemuksena kannabikseen rakastuminen on olennainen. Välttämättä näin vahvoista kokemuksista ei kerrota, mutta tavalla tai toisella kaikki sosiaalisen reitin kautta käyttönsä aloittaneet käyttäjät kuvailevat kokeneensa kannabiksen käytön alusta saakka varsin miellyttävänä toimintana. Kukaan haastatteleistani henkilöistä ei kerro aloittaneensa käyttöä muiden painostuksesta, vaikka kokeilu onkin voinut tapahtua muiden rohkaisemana. Säännöllisen käytön aloittaminen on sosiaalisen reitin kautta käyttönsä aloittaneillakin ollut omakohtainen päätös, johon muut käyttäjät eivät ole merkittävässä määrin vaikuttaneet.

5.1.2 Suunnitelmallinen käytön aloitus

Edellisestä kertomisen tavasta poiketen kannabiksen käyttäjä on voinut olla jo pitkään ennen ensimmäistä kannabiksen käyttökertaa kiinnostunut kannabiksen kokeilusta, mutta hän on mahdollisesti harkinnut kokeilua perusteellisesti tai on muusta syystä joutunut odottamaan varsinaisen käytön kokeilun mahdollistumista. Käytön kokeilun ei tällöin kerrota tapahtuneen ”sattumalta” tai muiden rohkaisemana, kuten edellisissä kertomuksissa, vaan usein pitkän suunnittelun ja valmistautumisen seurauksena. Tämän kertomisen tavan olen nimennyt ”suunnitelmalliseksi käytön aloittamiseksi”.

Suunnitelmallista käytön aloittamista edeltää käyttäjien kertomuksissa usein kirjallisuudesta, musiikista, viihteen maailmasta tai median välityksellä saatu virike, joka saa kiinnostuksen kannabiksen käyttöä kohtaan heräämään. Henkilöiden tuttavapiiriin ei kuitenkaan välttämättä kuulu kannabiksen käyttäjiä, tai kannabista käyttämättömät henkilöt eivät ole näistä tietoisia, joten käytön aloittaminen ei ole mahdollista tai ainakaan kovin helppoa sosiaalista reittiä hyväksi käyttäen.

Aihepiiristä otetaan usein perusteellisesti selvää ennen kuin käyttöä ollaan valmiita kokeilemaan tai ennen kuin kokeilu mahdollistuu sen myötä, että kannabista onnistutaan jostakin saamaan käsiin. Kiinnostuksen herättäjänä aihepiiriä kohtaan toimii usein media, josta tietoa tällaisen päihteen olemassaolosta, vaikutuksista ja käytöstä saadaan. Toisaalta käyttökokemusten kuvauksia voidaan lukea myös kirjallisuudesta, ja useassa haastattelussa kerrotaankin Alexandre Dumas (1844) ”Monte Criston kreivissä” olevasta hasiksensyönti-kokemuksen kuvauksesta kimmokkeena, joka on saanut kiinnostuksen kannabiksen käyttöä kohtaan heräämään jo lapsuusvuosina. Ajanmukaisempia kuvauksia kannabiksen käyttötavoista ja muusta aihepiiriin liittyvästä saadaan useimmiten ja pääasiassa Internetistä, mutta jonkin verran myös lehdistä ja televisiosta. Erään 60-luvulla käyttönsä aloittaneen aktivistin kertomus kiinnostuksen heräämisestä ja sen johtamisesta käytön aloittamiseen on erinomainen esimerkki suunnitelmallisesta käytön aloittamisesta, vaikka nykyaikana vastaavanlainen kimmoke olisi epäilemättä saatu pikemmin Internetin kuin aikakauslehden välityksellä:

No mä luin lehdestä tai siis, mä näin, sellanen viikkolehti kun Allers, ruotsalainen Allers, niin siinä oli yks taiteilija, joka esitteli sellasia mielenkiintosisia nykytietojen mukaan sellasia parin heiton kokosia kakkuja jotka oli muistaakseni marokkolaista, se oli hassista ja se esitteli sitä sitten lehdessä, niinkun nautintoaineena. Ja se oli ennen, siis tää oli Ruotsissa ennen kun se sillä tavalla kiellettiin, 60-luvun alussa. Niin se oli erittäin mielenkiintosta... Ja Monte Criston kreivi, sehän on niinkun numero ykkönen, mistä tietysti aina niinkun mielenkiinto herää. Mä oon ihan varma, tai mä tiedän et mä en oo ainoo joka on lapsena lukenu sen ja aatellu et hmmm, tämähän on mielenkiintoista... Ja tota niin, sen jälkeen mä aktiivisesti yritin etsiä, ei ollu vielä keksitty mitään hippejä, aktiivisesti yritin etsiä sit kannabista, jotta mä saisin kokeilla sitä. Mä olin 13 kun mä lopulta sain käsiini jotain mikä oli aitoo...Ja sen jälkeen mä oon polttanu niinkun periaatteessa.

Mies, 46-55v.

Edellisessä lainauksessa suunnitelmallinen reitti on johtanut käytön aloittamiseen hyvin nuorena. Myös kiinnostus käyttöä kohtaan on kyseisellä haastateltavalla herännyt hyvin varhaisessa vaiheessa, mikä suunnitelmallisen käytön aloittamisen kertomuksissa on tyypillistä. Kuitenkin useimmat käyttäjät kertovat varsinaisen käytön alkaneen vasta suhteellisen myöhään, useilla vasta aikuisiässä, vaikka käytön kokeilusta onkin oltu pitkään kiinnostuneita. Tätä ennen kannabiksen käytöstä, sen käyttökulttuureista, käytön hyödyistä ja haitoista ja muusta käyttöön liittyvästä on

ennätetty ottaa perusteellisesti selvää. Käytön aloitus näyttäytyykin suunnitelmallisen käytön aloittamisen kertomuksissa pitkään harkittuna, rationaalisena ratkaisuna.

Kiinnostuksen käytön aloittamista kohtaan voidaan kertoa syntyvän vasta nuoruus- tai aikuisiässä. Tällöinkin kiinnostus herää jonkin oman elämänpiirin ulkopuolelta saadun virikkeen ansiosta, aiheesta pyritään ottamaan tarkemmin selvää ja lopulta asian mahdollistuessa käyttöä kokeillaan. Useimmiten käytön kokeilu mahdollistuu, kun käyttäjä saa luotua kontaktin muihin käyttäjiin. Tämä voi vaatia pitkäjänteistä uusiin ihmisiin tutustumista ja sellaisiin tilanteisiin hakeutumista, joissa kannabista saatettaisiin käyttää. Haastatteluaineistoon sisältyy myös muunlaisia kertomuksia käyttökokeilun mahdollistumisesta. Seuraavassa lainauksessa suunnitelmallisesta käytön aloittamisesta puhuva haastateltava kertoo päätöksestään ryhtyä kannabiksen kotikasvattajaksi, jotta on lopulta päässyt kokeilemaan sen käyttöä:

Mä en ees ollu käyttäny kannabista, mä katoin poliisi-tv:tä, siellä kerrottiin "hullusta puutarhurista" (Suomen Kannabisyhdistyksen opas kannabiksen kotikasvatukseen, lisäys TK), joskus, kauan sitten, varmaan yli kymmenen vuotta sitten ja tota niin, siinä haastateltiin jotain kasvattajaa. Sillon mulle tuli et jumalauta, toi on meikäläisen hommaa, mun on kokeiltava niinkun että mä yritän kasvattaa... Ja sitten mä niinkun kaikessa hiljaisuudessa yksin, en kertonu kellekkään että mä kasvatin, kolme satoo sitten onnistu ja siinä välissä mä niinkun polttelin, siitä se niinkun lähti. Että kiitos poliisiteeveen, kiitos!

Mies, 26-35v.

Suunnitelmallisen käytön aloittamisen kertomisentavassa on tyypillistä, että kannabiksen käytön ympärille rakentuva kulttuuri ja sen käytännöt koetaan vähintään yhtä kiinnostaviksi kuin itse käyttö. Kyseessä voidaan jopa ajatella olevan eräänlainen marginaalin romantisointi (vrt. Kuure 1996, 12), jolloin kannabiksen käytön ympärille rakentuva kulttuuri nähdään valtakulttuurista kiinnostavalla tavalla erottuvana ja omia ajattelutapoja paremmin vastaavana kulttuurisena keskuksena, mikä puolestaan johtaa kiinnostuksen heräämiseen itse käyttöä ja sen kokeilua kohtaan. Suunnitelmallisesta käytön aloittamisesta kertovat haastatellut ovat monista kannabiksen käyttöön liittyvistä ulottuvuuksista hyvinkin perillä ennen varsinaista käytön aloittamistaan. Tyypillisesti kiinnostus kohdistuu esimerkiksi huume politiikkaan, hampun hyötykäyttöön tai kuten edellisessä lainauksessa, kannabiksen kotikasvatukseen. Suunnitelmallisen käytön aloittamisen kertomuksissa

kerrotaan mm. yläaste-ikästä saakka pidetystä tietokannasta huumausaineaiheisista kirjoituksista ja tutkimuksista, huumausaineiden vaikutuksiin perehtymisestä mm. päihdelääketiede -kirjan pohjalta sekä monista muista tiedonhankinnan kanavista, joiden avulla omaa tietämystä kannabiksesta (ja muista huumeista) on rationaalisesti pyritty kartuttamaan. Tämän tiedonhankinnan ja -omaksumisen pohjalta kannabiksen käyttö on havaittu suhteellisen turvalliseksi ja käyttöä on lopulta myös itse kokeiltu.

5.1.3 Päihdereitti

Kolmannen kannabiksen käytön aloittamisesta kertovan kertomisentavan olen nimennyt päihdereitiksi. Päihdereitin kertomuksissa kannabiksen käytön aloittamisen kuvaillaan liittyneen vahvasti muiden päihteiden kokeiluun tai käyttöön. Usein haastateltavat kertovat päihdekokeilujensa edenneen niin, että he ovat aloittaneet alkoholista, edenneet kannabikseen ja sitten muihin huumeisiin ja lopulta palanneet taas kannabikseen, joka on koettu näistä parhaiten itselle sopivaksi ja miellyttävimmän olotilan aiheuttavaksi ja/tai vähiten haittoja aiheuttavaksi päihteeksi. Muiden päihteiden, usein monien päihteiden sekakäyttö, on saattanut kestää vuosia ja jopa vuosikymmeniä, mutta haastatteluhetkellä haastateltavat kertovat käyttävänsä säännöllisesti ainoastaan kannabista. Joillakin haastateltavilla muiden laittomien huumeiden kokeilullista käyttöä ilmenee edelleen. Myös alkoholin melko runsaasta satunnaisesta käytöstä saatetaan haastatteluissa kertoa. Päihdereitti on saattanut edetä toisaalta myös niin, että on aloitettu alkoholista, lääkkeitä ja/tai kovista huumeista, mutta vasta myöhemmin on kokeiltu kannabista, jonka vaikutus on huomattu edellisiä miellyttävämmäksi ja tämän vuoksi on pitäydytty myöhemmin ainoastaan tai pääasiallisesti kannabiksen käytössä.

Päihdereittiin käytön aloituksen kuvauksena liittyy muita kertomisentapoja hieman enemmän erilaisten ongelmien kuvausta. Päihteiden käyttö on jossakin elämänvaiheessa ollut niin rankkaa, että siitä on koitunut henkilölle rikosoikeudellisia, sosiaalisia tai terveydellisiä ongelmia. Haastateltavat kertovat tiedostavansa päihteiden käyttöönsä tuolloin liittyneet ongelmat, eivätkä enää halua palata tuohon elämänvaiheeseensa. Oman päihdehistorian pohjalta kannabis nähdään varsin mietona päihteenä, jonka käyttö ei juuri aiheuta ongelmia käyttäjälle itselleen tai tämän lähipiirille. Usein kertomisentavassa käytetään käsitettä ”porttiteoria” ja sen toimivuus allekirjoitetaan omien kokemusten pohjalta. Toisaalta myös kannabis saatetaan nähdä itselle

jossakin määrin ongelmia aiheuttavana päihteenä, jolloin kertomuksissa korostuu halu irtautua kokonaan päihteidenkäyttöön sitoutuneesta elämäntavasta. Tällöin kannabiksen kerrotaan aiheuttavan käyttäjälle samanlaisia ongelmia kuin muutkin päihteet ja kertomuksissa on kuultavissa kaipuu sellaiseen elämäntapaan, jossa myös kannabiksen käytöstä voitaisiin irrottautua kokonaan. Tällainen kertomus on tulkittavissa esimerkiksi seuraavasta haastattelulainauksesta, jossa kerrotaan porttiteoriasta ja riippuvuusproblematiikasta omaan kannabiksen käyttöhistoriaan liittyen:

No se monen kannalta pitää paikkansa se porttiteoria, kyllä, et menee vahvempiin päihteisiin. Henkilökohtaisesti täytyy sanoa et mä olen nuorempana porttini käyny läpi, et sit palannu juurilleen, et oon alottanu kannabiksesta noin kymmenen vuotta sitten, mä oon nyt kolmekymmentä, kaikki oon läpikäyny. Toisaalta mulla oli suvantovaihe siinä välissä että mä en pitkään, mä oon perheellinen, perhe on tärkeä. Mut nyt oon sitten palannu juurilleni. Mut sen voin sanoo et porttiteoria pitää paikkansa. Useimmat kuitenkin varmaan loppujen lopuks lopettaa ne kovat ja jää siihen niin. Viime aikoina mä oon ite kyl alkanu pitää sitä kannabista myös päihteenä, huumeena, ennen mul oli sellanen asenne siihen et se ei oo huume silleen... Mut viime aikoina on tullu vähän enemmän sellanen käsitys siitä. Nimenomaan sosiaalinen ja psyykinen tila, tilanteet.

Mies, 26-35v.

Haastatteluissa ei painotettu erityisemmin haastateltavan elämänhistoriallista kerrontaa ja haastatellut kannabiksen käyttäjät saivat itse vaikuttaa siihen, minkä verran halusivat oman elämänsä kulusta kannabiksen käyttöuran ohella kertoa. Myöskään haastattelujen kokonaiskeston rajaamiseksi haastatteluissa ei yleensä varattu aikaa kovin laajaan elämänhistoriallisen kerronnan osuuteen. Tämän vuoksi useissa haastatteluissa jäi tarkemmin selvittämättä se, mitkä tekijät alun perin olivat johtaneet päihdereitistä kertovan kannabiksen käyttäjän päihdekokeilujen pariin. Päihdereitistä kertovat käyttäjät olivat saattaneet aloittaa käyttönsä 1960 tai 1970 -luvuilla, jolloin käytön aloittaminen saattoi liittyä ns. ”ensimmäiseen huumeaaltoon”, hippideologiaan ja maailmanlaajuiseen nuorisokulttuurin muutokseen. Toisaalta päihdereitistä kertoivat myös muun ikäiset käyttäjät: sekä käyttönsä 1980-, 1990-, että 2000-luvulla aloittaneet. Päihderein kertomukset sisälsivät usein viittauksia ”lujaa menemiseen”, ”huonoon seuraan” tai muihin vastaaviin tekijöihin, joilla vihjattiin tiettyyn elämänvaiheeseen liittyneisiin ongelmiin, joihin päihteiden käyttö oli tavalla tai toisella liittynyt. Tällainen ongelmapuhe saattoi yhä olla läsnä käyttäjän haastattelupuheessa, jolloin kannabiksen käytöstä kerrottiin edelleen tietynlaisessa ongelmakehyksessä (kuten edellä olevassa lainauksessa). Toisaalta ongelmat olivat saattaneet liittyä

vain tiettyyn, jo ohitettuun elämänvaiheeseen, jolloin kertojan vallitsevaan elämänvaiheeseen liittyvä kannabiksen käyttö näyttäytyi pikemmin nautintoa kuin ongelmia tuottavana päihteidenkäyttötapana.

Päihdereitistä kertovaan haastattelupuheeseen sisältyy myös sellaisia kertomuksia, joissa kerrotaan vahvasti päihteidenkäyttöön sitoutuneen elämäntavan muuttuneen radikaalisti haastatellun ”löydettyä” kannabiksen käytön. Haastatteluissa kerrotaan muun muassa irtautumisesta kovien huumeiden käytöstä kannabiksen käytön aloittamisen myötä tai jopa kokonaan uuden elämäntavan löytämisestä kannabiksen käyttöön tutustumisen ja muiden päihteiden käytön lopettamisen seurauksena. Tällöin kannabiksesta kerrotaan ”silmien avautumisen” välineenä; vasta kannabiksen käytön aloittamisen myötä on ymmärretty omaan päihteidenkäyttöön liittyvän sellaisia ongelmia, jotka ovat vahvasti vaikuttaneet haastateltavan koko elämäntapaan ja elämänhallintaan. Tällaisesta elämäntapamuutoksesta kannabiksen käytön aloittamisen myötä kerrotaan seuraavassa lainauksessa:

TK: Käytät sä vielä alkoholia?

H: Aika radikaalisti vähentynyt. Ei se kokonaan ole jäänyt, kyllä sitä aina silloin tällöin tulee innostuttua kun on vieraita ja sitten just (...) jotain viskiä tai rommia tai viiniä, kyllähän siinä sitten maistellaan, mut se on kyllä radikaalisti muuttunu. Joskus tosiaan menneinä vuosina se oli aika ahkeraakin, en nyt tiedä onko se se kuuluisa alkoholismi-geeni mikä siinä on, se on vaan jossain vaiheessa... Kuitenkin kävi töissä ja opiskeli, se oli kuitenkin semmonen joka hallitsi aika paljon vapaa-aikaa. Et tosiaan mä oon painanut lähemmäs 120 kiloo ja sekin on tässä samassa elämäntapamuutoksessa syntynyt tämä painonpudotus. Kannabis on sitten korvannut näitä vanhoja elintapoja.

Mies, 26-35v.

Päihderein kautta kannabikseen tutustuneet käyttäjät voivat siis olla edelleen hieman muita käyttäjiä enemmän sitoutuneita muidenkin päihteiden käyttöön, mutta toisaalta kannabiksen käytön aloittaminen on voinut toimia heille myös lopullisena erontekona muuhun päihdeorientoituneeseen elämäntapaan. Kannabiksen käytöstä ja sen ympärille rakentuneesta kulttuurista on voitu löytää sellainen elämäntapa, joka parhaiten vastaa oman elämänhistoria perusteella rakentuneita näkemyksiä hyvästä ja toivottavasta elämästä. Tällöin kannabiksen käyttö voi näyttäytyä muiden

lääkkeiden tai päihteiden käytön korvaavana käyttäytymistapana, joka saatetaan kokea yksinomaan miellyttävänä, tai toisaalta omanlaisiaan ongelmia tuottavana päihteidenkäyttötapana.

5.1.4 Aatteellinen reitti

Aatteellisen reitin kannabiksen käyttöön voidaan nähdä rakentuvan erillään sosiaalisen reitin, suunnitelmallisen käytön aloittamisen ja päihdereitin kertomisen tavoista. Tällaisia kertomuksia haastatteluaineistossa on vain muutamia. Aatteellisella reitillä viitataan sellaisiin kertomuksiin, joissa kannabiksen käytön aloittamisen kuvataan liittyneen vahvaan hengelliseen tai muuhun aatteelliseen ”herätykseen”. Haastatteluaineistossa tällaiset herätykset liittyvät Rastafarilaisuuteen tai kannabiksen käytön ympärille muulla tavoin vahvasti rakentuvaan elämäntavalliseen.

Aatteellisen reitin kertomuksissa käytön aloitus liittyy laajempaan elämäntavalliseen muutokseen tai aatemaailmaan omaksumiseen. Haastatellut kannabiksen käyttäjät saattavat kertoa kokeilleensa kannabista aiemminkin, mutta varsinainen käyttö on alkanut hengellisen tai sitä vastaavan kokemuksen myötä. Aatteellinen reitti käytön aloittamiseen on vahvasti kuultavissa esimerkiksi seuraavassa lainauksessa, jossa kannabiksen käytön aloittamisesta kerrotaan Rastafari-uskontoon tutustumisen ja uskoontulon myötä:

Sanotaan et ihan ensimmäisen kerran mä oon kokeillu joskus 18-vuotiaana, se ei ollu silleen, se oli tämmösessä isossa porukassa ja se oikeestaan siin vaiheessa ei ees tuntunu miltään. Mut sit meni pari vuotta eteenpäin, sinä aikana ei oo niinkun kertaakaan minkäänäkösiä aineita, ja lopetin sit alkoholin käytönkin kokonaan ja tuli tämmönen maallisin termein kerrottuna tämmönen pieni hengellinen kokemus, ja sitten sen yhteydessä on semmonen niinkun jonkunlainen pieni polttelu alkanu sitten että... Se on tullu tämmösen rastakulttuurin mukana sitten mukaan kuvioihin, mut aika vähäisenä kuitenkin siinä mielessä että se on ollu aika tämmöstä yksityiskäyttöä, et ei oo sellasta isoissa porukoissa (...).

Mies, 26-35v.

Edellisessä lainauksessa kannabiksen käytön kerrotaan alkaneen puhtaasti seurauksena ”hengellisestä kokemuksesta”. Tämä on haastatteluaineistossa harvinaista. Useimmiten on niin, että käyttö on jollakin tasolla alkanut jo aiemmin ja käytön myötä on koettu ”aatteellinen herääminen”,

joka saattaa sisältää piirteitä rastafarilaisuudesta tai muuntasoisesta hengellisyydestä tai aatteellisuudesta. Tällöin ideologinen herääminen on tapahtunut osittain käytön aloittamisen seurauksena, mutta tämä saavutettu ideologinen tai hengellinen taso vaikuttaa osaltaan myös siihen, että kannabiksen käyttöä halutaan jatkaa. Samanaikaisesti kannabiksen käyttö koetaan yhä tärkeämmäksi tekijäksi oman elämäntavan kehyksessä. Tällaisesta ideologisesta heräämisestä kerrotaan seuraavassa lainauksessa, jossa haastateltu henkilö kertoo kääntymisestään ”skinhead-henkisestä tyypestä” ”hamppuaktivistiksi”. Tämän muutoksen haastateltava henkilö kertoo tapahtuneen kannabiksen käytön aloittamisen seurauksena. Vaikka käyttäjä kertoo käyttönsä alkaneen jo aiemmin, on ideologinen herääminen vahvistanut kannabiksen käytön merkitystä niin vahvasti, että kannabiksen käytön aloittamisesta kertomisen tavaksi voidaan nähdä aatteellinen reitti.

Mut kuitenkin tietää sen et miten tää yrtti on mua niinkun auttanu tavallaan omassa niinkun polussani silleen... Et tavallaan käyty silleen niinkun äärimmäisyydet tietyl taval läpi et, oon ollu sellanen skinihenkinen tyyppi ite ja meikäläisestä ei sitä kuvaa tällä hetkel saa ja se on hyvä niinkun kertoo ihmisille jotka ei oo mua tavallaan niinkun ennen tuntenu tai nähny ja muuten niinkun... Sit tavallaan aina et häh?! Mut se on niinkun nöyryyttäny totaalisesti mut siinä, et mä oon joskus lähteny sitä sokeeta putkee kulkemaan ilman näköä mistään tulevasta ja sit tää pössyttely on tuonu sen semmosen niinkun, voimistanu sellasta sisäistä ääntä mikä on tavallaan sellasen sokean kulun pysäyttäny ja sit tavallaan niinkun antanut voimaa astua vähän taaksepäin ja tarkastella sitä kaikkea mitä sen putken ulkopuolellakin on tavallaan, et ei oo sidottu vaan siihen ikäänkuin vakaumukseen sil taval.

Mies, 18-25v.

Aatteellinen reitti on kiinnostava kertomisentapa kannabiksen käytön aloittamisesta ja käytöstä nimenomaan *elämäntavallisena* valintana. Siinä hengellinen herääminen voi johtaa kannabiksen käyttöön, joka osaltaan on tärkeä osa henkilön omaksumaa elämäntapaa. Toisaalta myös kannabiksen käyttö voi johtaa voimakkaisiin aatteellisiin kokemuksiin, jotka määräävät merkittävästi käyttäjän elämäntavan muotoutumista. Aatteellisen reitin käytön aloittamisen kertomuksissa korostuu kannabiksen rooli tajuntaan ja henkisiin kokemuksiin vaikuttavana päihteenä. Haastatteluaineiston valossa kannabiksen käyttö näyttää siis voivan paitsi johtaa eritasoisiiin aatteellisiin ja hengellisiin kokemuksiin, myös saada alkunsa tai lisääntyä merkittävästi henkisten tai hengellisten kokemusten seurauksena.

5.2 Kannabiksen käytön merkitykset

Seuraavaksi siirryn tarkastelemaan haastattelemieni henkilöiden esittämiä kertomuksia kannabiksen käytön merkityksistä. Käytön merkityksiä analysoidessani olen pyrkinyt kartoittamaan aineistosta sellaisia kertomisentapoja, joiden avulla kannabiksen käyttäjät ovat kuvailleet sitä, *miksi kannabiksen käyttö on heille tärkeää*. Usein käyttäjät ovat halunneet sanoutua irti kulttuurisiksi puhetavoiksi tunnistamistaan käytön merkitysten kuvaamisista (esimerkiksi vastustamalla viihdekäytön termiä ja sen yhdistämistä omaan käyttötapaansa). Toisaalta useissa aiemmissakin tutkimuksissa kannabiksen käytön merkitysten on havaittu rakentuvan samansuuntaisten elämänalueiden ympärille kuin seuraavassa tarkastelussa. Esimerkiksi Pauliina Seppälä ja Tomi Mikkola (2004) ovat Internetin keskustelupalstoja, käyttäjähaastatteluja ja printtimediaa aineistonaan käyttäen päätyneet jakamaan kannabiksen käyttötarkoitukset arkiseen vapaa-ajankäyttöön, arkiseen suurkulutukseen, elämysten tavoitteluun, muuhun päihdekokemukseen liittyvään käyttöön sekä itselääkintään. Näistä etenkin itselääkintä ja joiltakin osin myös muut käyttötarkoitukset vastaavat tässä tutkimuksessa esitettävää käytön merkitysten luokittelua. Haastatteluaineiston analyysin perusteella olen nimennyt käytön merkityksiä kuvaavat kertomisen tavat seuraavasti; viihdekäyttö, tajuntaa avaava käyttö, lääkekäyttö, elämäntapakäyttö, uskonnollinen/rituaalinen/maaginen käyttö ja riippuvuuteen perustuva käyttö. Kuten analyysia aiemmin tarkemmin kuvaillessani kerroin, en ole etsinyt kunkin yksilön vallitsevasti käyttämää kertomisentapaa, vaan kukin käyttäjä voi kertoa omasta käytöstään useamman kertomisen tavan kontekstissa. Käytön merkitykset voivat siis yksittäisellä käyttäjällä vaihdella esimerkiksi elämänvaiheen perusteella. Käytön merkitykset eivät ole staattisia ja muuttumattomia vaan rakentuvat jatkuvassa vuorovaikutuksessa yksilön ja tämän sosiaalisen ympäristön välillä.

5.2.1 Viihdekäyttö

Termi viihdekäyttö on peräisin englanninkielisestä termistä ”recreational drug use”, joka on jo vuosikymmenien ajan ollut käytössä englanninkielisessä tutkimuskirjallisuudessa ja – keskustelussa (esim. Becker 1963, 43-44; Goode 1970, 24-25, 62, 83; ref. Salasuo 2004, 27). Ilmeisesti ensimmäisen kerran termiä on käyttänyt Howard Becker tutkimuksessaan ”Becoming a Marijuana User” (1953), mutta jo 1940-luvulla New Yorkin kannabiksen käyttäjistä tehdyissä tutkimuksissa viitattiin käytön viihteellisiin ominaisuuksiin (Becker 1963, 41-46; Salasuo 2004, 26).

Nykyisin termiä käytetään vakiintuneesti kuvaamaan huumeiden käytön sellaisia muotoja, joihin ei liity fyysistä tai psyykkistä riippuvuutta, ja jotka ovat luonteeltaan satunnaisia tai kytkeytyvät vapaa-aikaan (Parker ym. 1998; ref. Salasuo 2004, 26). Käännöksen ”viihdekäyttö” lanseerasivat suomalaisen huumeitutkimukseen Salasuo ja Rantala (2002) artikkelissaan ”huumeiden käyttö ajankuvana”. Ehdolla oli muitakin suomenkielisiä käännöksiä kuten huvikäyttö, virkistyskäyttö ja trendikäyttö, mutta termin viihdekäyttö katsottiin parhaiten kattavan käyttömuodon monitahtoiset vivahteet (Salasuo 2004, 26-27). Salasuo (2004, 27) tarkentaa väitöskirjassaan termin tarkoittavan nimenomaan vapaa-ajalla tapahtuvaa käyttöä, mikä puolestaan viittaa siihen, että käyttäjä useimmiten käy töissä tai opiskelee. Viihdekäyttöön liittyy aina oletus siitä, että käyttö on hallittua ja että sillä on pääosin myönteisesti koettuja seurauksia. Sana ”viihde” viittaa myös tylsyyden välttämiseen; johonkin joka on itsessään kiinnostavaa, haastavaa, inspiroivaa, innostavaa ja nautinnollista (Torvalds 2001; Himanen 2001, 3-7; ref. Salasuo 2004, 37). Viihdekäyttö voi Salasuon mukaan liittyä yhtä hyvin viikonloppuihin keskittyvään juhlintaan kuin elämäntapaan, johon sisältyy syvällisiä filosofisia ulottuvuuksia: tiedostavaa ja itsereflektiivistä minänmuokkausta. Viihdekäytön motiivit liittyvät Salasuon tutkimuksessa juhlimiseen, yhdessäoloon kavereiden kanssa, erottautumiseen, statuksen hankintaan, rentoutumiseen, itsen henkiseen kehittämiseen ja uteliaisuuteen. Näistä useampi ulottuvuus vaikuttaa usein samanaikaisesti. Viihdekäytön laajimpia kulttuurisia ilmenemisiä ovat Suomessa olleet Salasuon (mt., 27) mukaan kannabiskulttuuri 1960-70-luvuilla ja uusi juhlimiskulttuuri 1990-luvulla.

Tätä tutkimusta varten haastateltujen kannabisaktivistien puheessa käsite ”viihdekäyttö” tulee esille melko usein. Jotkut kuvaavat sillä omaa käyttötapaansa tai käytölle antamia merkityksiä kun taas toiset haluavat nimenomaan sanoutua irti tästä termistä eivätkä koe sen sopivan oman käyttönsä tai kannabiksen käytön määrittelyyn ylipäänsä.

Tässä tarkastelussa viitataan termillä ”viihdekäyttö” sellaiseen kannabiksen käytön merkitysten määrittelypuheeseen, jossa kannabista kerrotaan käytettävän rentoutumiseen, hetkelliseen irrottautumiseen arjen rutiineista ja ylipäänsä miellyttävän olotilan saavuttamiseen. Viihdekäytöllä voidaan viitata kannabiksen käyttöön, joka liittyy viikonloppujen viettoon tai juhlimiseen ylipäänsä. Yhtä lailla viihdekäyttö voi liittyä milloin tahansa vapaa-ajalla omassa kodissa rentoutumistarkoituksessa tapahtuvaan käyttöön. Viihdekäytön voidaan kertoa liittyvän vahvasti

kaveriporukan jakamiin käyttökokemuksiin, tai siitä voidaan kertoa yksin tapahtuvan käytön kuvauksissa. Yhdistävää viihdekäytön kertomuksille on se, että käytön kerrotaan niissä tapahtuvan vapaa-ajalla. Käyttöä ei tällöin liitetä esimerkiksi työskentelyyn eikä sille anneta ideologisia tai vahvasti välineellisiä merkityksiä, kuten esimerkiksi uskonnollisten tai lääkinnällisten käytön merkitysten kertomuksissa.

Viihdekäytön kertomuksissa keskiöön nousee usein kannabiksen ja alkoholin välisen suhteen määrittely; useimmiten kannabis nähdään alkoholille vaihtoehtoisena päihteenä, jonka vaikutukset käyttäjä kokee alkoholia miellyttävämpinä, ja jota tämä käyttää pääasiassa samasta syystä kuin alkoholiakin: rentoutumiseen ja hetkelliseen irrottautumiseen arjen rutiineista. Kannabiksen paremmuutta alkoholiin verrattuna perustellaan usein sillä, ettei siitä aiheudu samanlaista krapulaa kuin alkoholinkäytöstä. Kannabiksen alkoholia miellyttävämpinä vaikutuksina käyttäjät useimmiten mainitsevat sekavuuden pois jäämisen ja aggressiivisuuden puuttumisen käyttötilanteista, kuten seuraavassa lainauksessa kerrotaan:

(...)Siitä tulee hyvä fiilis, rentouttaa, jää semmonen alkoholimainen sekavuus pois, eli tavallaan se tila on paljon selkeämpi, vaikka saa kikattaa tai syödä tai tehdä muuta, niin siltikin se on semmosta miellyttävämpää päihtymistä kun alkoholi. Että se ei oo semmosta, kännissä usein ihmiset riitelee tai baarikäyttäytyminen on aika, kyllä mä joskus tykkään itekin dokailla mut se on just, itsekontrolli ei oo niin hyvää siinä. Se on musta mukava tapa vaan niinkun rentoutua. Siihen oikeestaan liittyy niin monia semmosia fiiliksiä että mä en osaa oikein eritellä sitä koska se riippuu niin paljon sun senhetkisestä mielentilasta, että millä tavalla se vaikuttaa. Että ei oikein voi sanoa että mitä vaikutuksia tulee, että jos sä poltat vaikka röökin jossain (...) niin tuskin sä voit sanoa että mä poltan tätä röökiä vaan sen takia kun mä poltan röökiä, vaan siihen liittyy kaikkee muuta siinä ympäristössä kuitenkin saman aikasesti.

Mies, 18-25v.

Kannabiksen käyttöä verrataan alkoholin käyttöön viihdekäytön kertomuksissa joskus myös niin, että kerrotaan itsellä tai ihmisillä yleensäkin olevan tietty taso, jonka verran päihhteitä (olivat ne mitä tahansa) käytetään. Tässä ”päihdekäyttäytymisessä” alkoholi ja kannabis määritellään rinnakkaisiksi päihhteiksi, joista yhtä käytetään välillä enemmän, välillä toista. Eräs haastateltava kertoo alkoholin ja kannabiksen käytöstään rinnakkaisina elementteinä lauseella: ” se voi jossakin

vaiheessa olla että mä poltan paljon enemmän kun juon”. Tällä haastateltava viittaa siihen, että käyttää viihdekäytön kontekstissa tällä hetkellä enemmän alkoholia kuin kannabista, mutta uskoo, että alkoholin käyttö jossakin vaiheessa lisääntyvissä määrin korvautuu kannabiksen käytöllä. Toki haastatteluaineistoon mahtuu myös sellaisia kertomuksia, joissa alkoholin tai mahdollisesti kannabiksenkin käyttö suunnitellaan lopetettavan kokonaan ilman, että sitä korvattaisiin jollakin muulla päihteellä. Pääosin haastateltavat kertovat arvostavansa myös täysin päihteetöntä elämäntapaa, joskaan sitä ei usein nähdä itselle sopivaksi käyttäytymistavaksi koska: ”Se on vaan niin kivaa!” kuten eräs haastateltava viihdekäytön kontekstia kuvatessaan motiivinsa kannabiksen käyttöön tiivistää.

Käytön merkitysten kertomuksissa, joissa kannabista verrataan alkoholiin, korostuvat usein negatiiviset kokemukset alkoholin käytöstä. Näiden kokemusten avulla kannabiksen paremmuutta alkoholiin nähden pyritään osaltaan perustelemaan. Usein kokemukset eivät ole omaan alkoholinkäyttöön liittyviä, vaan kerrotaan esimerkiksi omien vanhempien tai muun lähipiirin alkoholin käytöstä ja tähän liittyneistä ongelmista. Jos alkoholin aiheuttamista ongelmista on jouduttu kärsimään esimerkiksi lapsena vanhempien alkoholiongelman vuoksi, jotkut haastateltavat kertovat etsineensä itselleen ”vaihtoehtoista” päihteiden käytön tapaa. Monet ovat kokeilleet alkoholia itsekin, mutta eivät ole syystä tai toisesta kokeneet sitä itselleen sopivaksi päihteeksi. Yksi haastateltava kertoo olleensa täysin absolutisti kaikkien päihteiden suhteen ennen kuin on aloittanut kannabiksen käytön. Alkoholin ja kannabiksen käytön välillä kerrotaan olevan myös sellainen ero, että alkoholistit pyrkivät kannabiksen käyttäjien näkökulmasta alkoholin käytöllään helpottamaan joitakin jo olemassa olevia ongelmiaan, joita alkoholi kuitenkin vain entisestään pahentaa. Kannabiksen käyttäjät korostavat sitä, että oman käytön motiivit on tunnettava, eikä kannabista tulisi lainkaan käyttää, jos käytön motiivi on ongelmalähtöinen. Viihdekäytön kertomisentavassa käyttönsä merkityksistä kertovat käyttäjät eivät määrittelekään omaa käyttöönsä ongelmaksi tai riippuvuudeksi, vaan nimenomaan mukavuutta ja viihdettä omaan elämäänsä tuovaksi satunnaiseksi käyttäytymistavaksi.

Kannabiksen käytön vaikutuksia verrataan hyvin harvoin muiden päihteiden kuin alkoholin vaikutuksiin, vaikka jotkut haastateltavat kertovatkin kokeilleensa tai käyttäneensä muita laittomia huumeita kannabiksen käytön ohella tai ennen sen aloittamista. Käytön merkitysten kertomuksissa nimenomaan alkoholi näyttyy sinä päihteenä, johon kannabis rinnastetaan ja johon sitä halutaan verrata. Usein tähän vertailuun liittyy ääneen sanottuna tai lausumattomana vertailutekijänä myös

laillisuuden käsite. Kannabiksen hyviä ominaisuuksia alkoholiin nähden halutaan korostaa, jotta tehtäisiin näkyväksi alkoholin laillisuuden ja kannabiksen laittomuuden sekä näiden päihteiden aiheuttamien vaikutusten välistä ristiriitaa. Tässä mielessä kannabiksen käytön merkityksistä viihdekäytön kontekstissa kerrottaessa on haastattelupuheessa kuultavissa myös yhteiskuntapoliittinen viitekehys.

Toinen viihdekäytön merkityksiä korostavissa kertomuksissa usein esiintyvä käsite on kannabiksen käytön *sosiaalinen ulottuvuus*. Haastateltavat kertovat kannabiksen käytön yhdeksi tärkeimmäksi merkitykseksi sen sosiaalisen tilanteen, jossa käyttö tapahtuu. He kertovat kannabiksen käytön saavan aikaan tietyn tavallisuudesta poikkeavan kontaktin käyttäjien välille, ja tämä sosiaalinen tilanne kokonaisuudessaan koetaan erääksi kannabiksen käytön miellyttävimmistä ominaisuuksista. Kannabiksen käytön sosiaalinen ulottuvuus voidaan kokea niin vahvana, että kannabiksen ei oikeastaan kerrota ”toimivan” yksin käytettynä, vaan sitä halutaan käyttää nimenomaan kavereiden kanssa yhdessä. Kannabista kerrotaan käytettävän joskus yksinäänkin, mutta tuolloin käytön tarkoitus on pääosin rentoutuminen, ei varsinainen viihde tai viihtyminen niin kuin seurassa käytettäessä. Seuraavassa lainauksessa kerrotaan näistä viihdekäytön molemmista merkityksistä ja viitataan myös kannabiksen ”tajuntaa avaaviin” vaikutuksiin, joita käsitellen tarkemmin seuraavassa kappaleessa:

TK: Mitä sä koet sen käytön hyödyiks tai miellyttäviks puoliks, miks sä haluat käyttää sitä?

H: Ihan miellyttävii puolii, yleensä se jakaantuu niinkun kahteen, en mä voi sanoo et se on niinkun hirveetä bilettämistä mut se on mukava sellanen kavereiden kanssa semmonen, se on jotenkin semmonen sosiaalinen tapahtuma kuitenkin et ihmiset tietää et se on jotain erikoista. Et sanotaan aineen ulkopuolisista vaikutuksista, ehkä se on semmonen aika mielenkiintonen merkittävä et se sitoo ihmiset hyvin paljon yhteen. Mut muuten ihan mun henkilökohtainen kanta on se, tai mitä se mulle tekee niin se on hirveen semmonen rauhottava, siis sen stimulanssi on rauhottava ja se antaa muutenkin, kun taiteen saralla tekee paljon niin muutenkin se avaa tai ei nyt avaa mut lisää näitä sun aistimuksia, et saa niinkun sinänsä enemmän irti, ja ihan kaikesta et ei pelkästään musiikkia, myös jos lukee tai tekee ruokaa ja tolleen että...

TK: Käytät sä aina seurassa yleensä vai käytät sä yksinäänkin?

H: Se on vähän, sanotaan aika fifti fifti. Et siinon on se mukava tietysti olla ihan omissa oloissa ja ehkä sitten tehdä ruokaa ja ottaa iisisti, lukee kirjaa ja sitten kavereiden kanssa sitten tehdä musiikkia tai kuunnella musiikkia tai tolleen tai lähdetään jonnekin...

Mies, 18-25v.

Kuten edellä olevassa lainauksessa, myös useissa muissakin käytön sosiaalisen ulottuvuuden kuvauksissa musiikin kuuntelun kerrotaan liittyvän vahvasti tilanteisiin, joissa kannabista käytetään yhdessä muiden kanssa. Nimenomaan musiikkia kuunnellessa kannabiksen kerrotaan antavan erityisen paljon sisältöä sosiaaliseen vuorovaikutukseen toisten käyttäjien kanssa. Toisaalta kannabiksen käytön sosiaalisessa vuorovaikutuksessa muiden käyttäjien kanssa kerrotaan myös lisäävän musiikin kuunteluun uudenlaisia sisältöjä.

Erääksi kannabiksen käytön sosiaaliseksi merkitykseksi mainitaan se, että kannabista käyttäessä erilaiset ja hyvinkin eri lähtökohdista tulevat ihmiset tulevat tekemisiin toistensa kanssa ja kokevat yhdessäolon helpoksi ja miellyttäväksi. Kannabiksen käyttö voi tällä tavoin laajentaa käyttäjän sosiaalisia verkostoja ja osaltaan lisätä ymmärrystä ja avoimuutta erilaisia ihmisiä ja elämäntapoja kohtaan. Vaikka ihmiset ulkoisesti tai ajatuksiltaan voivat erota toisistaan merkittävästi, kannabista käyttäessään he jakavat yhteisen, valtaväestön näkökulmista poikkeavan ymmärryksen kannabiksen käytöstä ja kokevat olevansa tasavertaisia keskenään.

5.2.2 Tajunnan avaaminen

Toinen aineiston analyysiin pohjautuva kertomisentapa kannabiksen käytön merkityksistä korostaa kannabiksen ”tajuntaa avaavia” ominaisuuksia. Tällä viitataan kannabiksen yhtäältä ajattelua ja toisaalta aistitoimintaa stimuloivaan vaikutukseen. Kannabista käytettäessä kerrotaan pystyttävän tarkastelemaan asioita uusista näkökulmista ja kokemaan monet asiat vahvempina kuin ne ilman kannabiksen vaikutusta koettaisiin. Kokemusta verrataan haastatteluissa esimerkiksi matkustamiseen; kannabiksen käyttökokemuksen kerrotaan avartavan ajatusmaailmaa samantapaisesti kuin erilaisiin maihin ja kulttuureihin tutustumisen.

Salasuo ja Rantala (2002, 62) luokittelevat ”tajunnan laajennukseen tähtäävän huumeiden käytön” osaksi viihdekäytön kenttää. Tämä myös psykedeelikulttuuriksi tai Goa-kentäksi (Seppälä 2000, 69) nimetty kulttuurinosa muistuttaa Salasuon ja Rantalan (mt.) mukaan luonteeltaan 60-luvun hippikulttuuria, mutta sen sisältö on hioutunut nykypäivän yhteiskuntaan sopivammaksi; esimerkiksi poliittisuus ja radikalismi ovat vähäisempiä. Tässä tutkimuksessa käytetty käsite ”tajunnan avaaminen” on haastattelupuheesta suoraan lainattu termi, eikä sillä tässä tarkoiteta aivan

samaa kuin vakiintuneemmalla termillä ”tajunnan laajentaminen”. Hyvin harvat haastateltavat kertovat kannabiksen vaikutuksista varsinaisesti tajuntaa laajentavina, jos tällä viitataan prosessiin, jossa ajatus- tai aistikokemuksiin saadaan kannabiksen käytön myötä jotakin uutta tai ulkopuolelta tulevaa. Sen sijaan haastattelussa nousee esiin termi ”avaava”, jolla viitataan siihen, että cannabis avaa joitakin omassa ajattelu- ja aistitoiminnassa olemassa olevia väyliä tai prosesseja, jotka eivät ilman kannabiksen vaikutusta ”ole käytössä”. Tajunnan avaaminen on käyttäjien kertomuksissa jonkin luonnollisen ja ihmisessä jo sinällään olemassa olevan tajunnantason aktivoimista, kun taas tajunnan laajentaminen viittaa johonkin vahvemmin ulkopuolelta tulevaan, voimakkaampaan ja erityisempään kokemukseen. Vahvoista tajunnan laajentamisen kokemuksista kerrottaessa käytettyjä aineista ovat olleet useimmiten psilotsybiini-sienet tai LSD, yksittäisissä tapauksissa myös meskaliini tai DXM. Eräissä haastattelussa kerrotaan kannabiksen vaikutuksen ja varsinaisen tajunnan laajentamisen kokemuksen eroamisesta toisistaan seuraavasti:

Mut se, kun se ei mun mielestä sillä tavalla tajuntaa laajenna, et se auttaa pohtimaan asioita eri kantilta, näkemään jotenkin, vähän niinkun ulkopuolisen silmin, vertaamaan muitakin asioita kun vaan omia asioita ja omaa mielipidettä vaan. Mut ei se oikein sillai tajuntaa laajenna. Et sitä saa hakee.

Mies, 36-45v.

Tajunnan avaamisen kertomisentapa liittyy usein kertomuksiin muista käytön merkityksistä (esimerkiksi viihdekäytön, elämäntapakäytön ja uskonnollisen/rituaalisen/maagisen käytön kertomuksiin), mutta joskus sen kerrotaan olevan yksinäänkin tärkeä kannabiksen käyttöön liittyvä merkitys ja käyttöön motivoiva tekijä. Tajunnan avaamisen kertomisentavassa viihdekäytön kehys suljetaan omien käytön merkitysten ulkopuolelle, ja korostetaan tietynlaista analyttistä suhtautumista huumeiden käytön kokemukseen. Tajunnan avaamisen merkitykset lähestyvät tällöin vahvempaan tajunnan tilan muuttamiseen pyrkiviä kokemuksia. Kannabista käytetään vain sen erilaisia tajunnantiloja tuottavien vaikutusten vuoksi. Tällaisesta käytön merkityksestä kerrotaan seuraavassa haastattelulainauksessa, jossa käyttäjä kertoo paitsi kannabiksen myös joidenkin muiden laittomien huumeaineiden käyttökokeiluistaan. Tämä käyttäjä käyttää termiä ”tajunnan laajentaminen”, mutta olen sisällyttänyt kertomuksen tajunnan avaamisen kertomisentapaan, sillä se on sisällöltään hyvin samanlainen kuin useat tajunnan avaamisen kertomukset.

Mä en niinkun siis hae huumeista hyvää oloa, en mä niistä hae hyvää oloa, vaan mä haen semmosta niinkun, mä haluan niinkun nähdä asioita vähän eri kantilta, silleen niinkun, laajentaa tajuntaa vai mitä se nyt onkaan. Että mä oon vähän semmonen tosikko ja semmonen analyttinen, tiiät sä semmonen, en mä hauskanpirona hirveesti pidä sitä huumeiden käyttöä. Tai sitten en mä oo semmonen että mulla on niin paha olo että mä käytän huumeita sen takia, että mä peitän sen pahan olon siinä, ei semmosta.

Mies, 26-35v.

Tajunnan avaamisen kokemusta kuvaillaan haastatteluissa monella eri tavoin. Sitä voidaan kuvata ”ajatuksia puhdistavana” kokemuksena, tai sen voidaan kertoa olevan ”paluuta peruspersoonallisuuden juurille”. Olennaisinta tajunnan avaamisen kokemuksessa kerrotaan olevan sellaisten kokemustasojen avautuminen, joita ei voida muulla tavoin kuin kannabista käyttämällä saavuttaa. Kokemusta voidaan kertoa tavoiteltavan vain sen vuoksi, että se on miellyttävää ja maailmankuvaa avartavaa ylipäänsä, tai siihen voidaan pyrkiä tavoiteltaessa omien ajatteluprosessien tai oman persoonallisuuden parempaa ymmärtämistä.

Kannabiksen käytön tajuntaa avaavista merkityksistä kerrotaan haastatteluissa myös välineellisesti muiden kokemusten ”terästäjänä”. Kannabiksen tajuntaa avaavan vaikutuksen kerrotaan vahvistavan miellyttävällä tavalla monenlaisia eri aistitoimintoihin liittyviä kokemuksia. Tajuntaa avaavaa vaikutusta voidaan kuvailla esimerkiksi elokuvien katseluun, lukemiseen, ruuanlaittoon, syömiseen ja sukupuolielämään liittyen. Musiikin kuuntelu nostetaan myös tässä yhteydessä usein esiin, ja kerrotaan kannabiksen tajuntaa avaavien ominaisuuksien tuovan siihen aivan uudenlaisia kokemuksen tasoja. Kannabiksen tajuntaa avaavat merkitykset voidaan liittää myös työskentelyyn erilaisilla luovilla aloilla. Usein kerrotaan tajuntaa avaavien kokemusten auttavan työntekoa esimerkiksi musiikin, kirjoittamisen tai muiden taiteen alojen parissa työskennellessä. Eräs musiikin alalla työskentelevä haastateltava kertoo kannabiksen tajuntaa avaavasta ominaisuudesta ja sen liittymisestä musiikkiin seuraavasti:

Me pidetään niinku termiä ” kannabiksen hyväksikäyttö”, niinku tavallaan, että ei tää oo mitään ongelmakäyttöä, tää on ihan puhtaasti hyväksikäyttö, koska kun mä meen studiolle, jos mä poltan siellä blossia samalla kun teen duunia, ni mulle on siitä hyöty, ihan oikeesti hyöty. Koska jos mä meen päivällä sinne ja en esimerkiks polta mitään, ni mulla on joskus vähän vaikeuksia ruveta

tekeen sitä hommaa, että liikkuu jotain arkisia asioita päässä, usein taloudellisia asioita ja tällöisiä. Mut sit jos polttaa taasen, ni sit pystyy vaan keskittyy siihen ja kaikki maailma tavallaan jää.

Mies, 26-35v.

Tajunnan avaamisen merkityksiä korostavassa haastattelupuheessa kannabiksen käytölle annetaan tietty, esimerkiksi viihdekäyttöä "syvämmämpi" merkitys. Kannabiksen merkityksiä ei liitetä vain viihtymiseen tai hauskanpitoon kuten viihdekäytön kertomuksissa, vaan kerrotaan vahvemmista motiiveista, joilla tavoitellaan esimerkiksi uudenlaisia ajattelun tai kokemuksen tasoja. Edellä olevassa lainauksessa kannabista kerrotaan käytettävän keskittymisen parantamiseen taiteellisella alalla työskennellessä, jolloin tullaan jo lähelle seuraavassa kappaleessa käsiteltäviä, käytön lääkinällisiä merkityksiä. Tajunnan avaamisen kertomisentavassa käytöllä ei kuitenkaan yleensä pyritä olemassa olevien vaivojen tai ongelmien parantamiseen tai hoitamiseen vaan erilaisten kokemustasojen tavoitteluun. Keskittymisen parantamisessakin tämän tyyppisestä "siirtymästä" voidaan kertoa olevan huomattavaa apua.

5.2.3 Lääkekäyttö

Kannabiksen käytön lääkinällisistä merkityksistä kertovat lähes kaikki haastattelemiini henkilöt. Useimmiten kannabiksen lääkinällisten ominaisuuksien ei kerrota olevan tärkeimpiä syitä käytölle, vaan ne ovat vain yksi kannabiksen hyväksi koetuista ominaisuuksista. Kannabiksen lääkinällisistä ominaisuuksista kertoessaan käyttäjät kertovat käytön vaikuttavan sekä fyysiseen että psyykkiseen hyvinvointiinsa. Kannabiksen voidaan kertoa toimivan yleisellä tasolla lääkkeenä "kehoon ja mieleen" niin, että se auttaa yhteyden luomisessa omaan itseen ja itseymmärryksen parantumiseen. Tällöin lääkekäytön kertomisentapa on melko lähellä edellä kuvattua tajunnan avaamisen kertomisentapaa, jossa siinäkin puhuttiin "peruspersoonallisuuden juurille pääsemisestä". Lääkekäytön kertomuksissa samantyyppinen kertomisentapa tulee esille esimerkiksi seuraavassa lainauksessa:

On niinkun tavallaan sit kokenu sen että se on niinkun ollu lääkitsevä yrtti mones mieles niinkun kehoon ja mieleen ja tavallaan niinkun sitä kautta saanu sellasen yhteyden itseen ja omaan niinkun

keskukseen ja pystyny niinkun oivaltamaan ne asiat et mitkä syyt johtaa niinkun fyysisiin oireisiin ja tälleen niinkun...

Mies, 18-25v.

Samaan asiaan viittaa myös haastattelupuheessa käytetty viittaus kannabiksen ”puhdistavaan” ominaisuuteen. Kannabiksen kerrotaan vaikuttavan puhdistavasti sekä psyykkisesti että fyysisesti. Psyykkisesti tämä tarkoittaa turhien ja epäolennaisten ajatusten väistymistä olennaisempien tieltä kannabista käytettäessä sekä ylipäänsä psyykkisen hyvinvoinnin lisääntymistä kannabiksen käytön seurauksena. Fyysisesti tällä viitataan kehon puhdistumiseen kuona-aineista ja yleisen fyysisen hyvinvoinnin lisääntymiseen kannabiksen käytön seurauksena. Tällaiset kannabiksen ”puhdistavia” ominaisuuksia korostavat kertomukset liittyvät tässä aineistossa melko selvästi kannabiksen uskonnolliseen tai rituaaliseen käyttöön tai elämätavalliseen sitoutumiseen kannabiksen käyttöön.

Haastattelupuheessa viitataan myös mitä moninaisimpiin somaattisiin vaivoihin, joihin kannabiksesta on koettu saatavan apua. Yleisimpiä ovat erilaiset satunnaiset kivut kuten päänsärky, kuukautiskivut tai jonkin fyysisen vamman aiheuttamat kivut, esimerkiksi murtumat tai niska- ja selkäsäryt. Eräs haastateltu kertoo käyttäneensä kannabista myös supistuskipuihin ja olon rentouttamiseen synnytyksen alkuvaiheessa. Satunnaisiin flunssan oireisiin ja esimerkiksi oksennustautiin haastatellut kertovat myös käyttäneensä kannabista hyvin tuloksin. Somaattisista pitkäaikaissairauksista kannabiksella kerrotaan hoidettavan ainakin migreeniä, nivelreumaa ja astmaa. Etenkin pitkäaikaissairauksia kannabiksella hoitavat haastateltavat kertovat kannabiksen käytön merkitysten omassa käyttötavassaan varsin vahvasti rakentuvan kannabiksen lääkinnällisten ominaisuuksien ympärille.

Usein kerrotaan, että kannabiksesta on löydetty omaan sairauteen sellaista apua, jota muut lääkkeet eivät ole kyenneet tarjoamaan. Kannabiksen käyttöä muiden lääkkeiden sijasta perustellaan haastatteluaineistossa myös sillä, että kannabiksen jatkuvan käytön ei koeta olevan yhtä haitallista kuin muiden lääkkeiden pitkäaikaiskäytön. Esimerkiksi nivelreumaa sairastava haastateltava kertoo kokevansa helpottavana sen, että on voinut korvata aiemmin käyttämänsä haitallisia sivuoireita aiheuttavat reumalääkkeet kokonaan kannabiksella, joka haastateltavan kertoman mukaan toimii lääkinnällisesti jopa paremmin kuin lääkevalmisteet, eikä aiheuta ikäviä sivuvaikutuksia. Myös astmaa ja kausittaisia allergiaoireita kannabiksella lääkitsevät haastateltavat kertovat kannabiksen

paitsi toimivan tehokkaammin, olevan myös sivuvaikutuksiltaan vähemmän haittaa aiheuttava lääke kuin lääkäreiden oireisiin määräämät lääkkeet. Myös migreeniin tai muihin voimakkaisiin kipuihin kannabista lääkkeenä käyttävät henkilöt puhuvat kannabiksen puolesta jo siinäkin mielessä, että tiedostavat voimakkaiden kipulääkkeiden käytön aiheuttavan pitkällä tähtäimellä haitallisia sivuvaikutuksia. Kannabiksen lääkinällisen käytön negatiivisena sivuvaikutuksena mainitaan ainoastaan keuhkoille poltettaessa aiheutuva raskaus, mutta tätä pidetään melko vähäisenä ongelmana muiden lääkkeiden esimerkiksi vatsalle tai muille sisäelimille aiheuttamiin vaikutuksiin nähden, puhumattakaan esimerkiksi psyykelääkkeiden voimakastakin riippuvuutta aiheuttaviin sivuvaikutuksiin nähden. Kannabiksen tehokkuudesta muihin kipulääkkeisiin verrattuna, sekä sen selkeästi vähäisemmistä sivuvaikutuksista kerrotaan mm. seuraavassa lainauksessa:

Siis mä oon itte tutustunu omakohtaisesti tuohon lääkekäyttöön silleen kun mä kolme vuotta sitten (...) katkasin toisen käteni silleen ja huomasin kyllä heti et miten tehokas kivunlievittäjä kannabis on, ja sen lisäksi et se lievitti kipuja, silloin mä en tajunnu kieltäytyä kaikesta mitä lääkäri tarjoo niin mä söin sellasen kun panacod-kipulääkekuurin siinä kanssa ja se on tommonen opiaattipohjanen lääke niin siitä tulee niinkun ummetusta, ruokahaluttomuutta ja semmonen niinkun lievä pahoinvointi tai sellanen niinkun ällötys koko ajan niinkun päälle. Ja sitten kuitenkin se kivunlievitys ei oo ihan täydellistä et semmoset niinkun vihlasut ja kaikki tämmöset kuitenkin sitten pääsee läpi. Et kuitenkin siit panacodista makaa harmaana sängyssä, ei halua tehdä mitään ei jaksu tehdä mitään, ja silti on semmosia inhottavia kipuja. Sitten kun ottaa ihan pienetkin hatsit, siis se onkin niinkun nautintoainekäytön ja lääkekäytön ero silleen et jo pienet määrät antaa sellasia niinkun positiivisia vaikutuksia, niin 20 minuuttia paukkujen polttamisen jälkeen sitä on silleen niinkun, siis ekaks lähtee ne semmoset niinkun inhottavat vihlasut pois, mulla oli siis tosiaan neljä ruuvia luussa kiinni ja alussa nekin vihlo ja aiheutti kaikennäkösiä muitakin kipuja, niin parissakymmenessä minuutissa sitä on niinkun jalkeilla, on semmonen terve ruokahalu ja niinkun innoissaan lähdössä syömään... Et se on se dramaattisin ero just niinkun kannabiksen ja niinkun opiaattejen välillä. Et ehkä kannabiksen kivunlievitys ei sekään niinkun yksinomaan oo silleen täydellistä, mut siinä on se ero et mullakin kun oli ranteesta luu poikki ja vaik se oli niinkun jäykistetty, niin silti piti yrittää pitää lihaksia liikenteessä ja aina kun oli ne kauheet vihlomiset niin sitä ei yksinkertaisesti niinkun halunnu. Niin kannabis sillä tavalla rauhoittaa sen kivun et pystyy tekee liikkeitä ja sit toisaalta säilyy semmonen niinkun tuntuma siihen niinkun vahingoittuneeseen kohtaan et sitä pystyy silleen hoitaa.

Mies, 46-55v.

Kannabiksen kerrotaan olevan hyvä kipulääke myös siinä mielessä, että jo pienet määrät säännöllisesti käytettynä auttavat kipuihin tai muihin oireisiin. Esimerkiksi astmaa lääkitessä kannabista ei tarvitse erään haastateltavan kertomuksen mukaan käyttää kaiken aikaa, vaan muutama kerta viikossa auttaa pitämään astman oireet kurissa paljon varsinaisia astmalääkkeitä tehokkaammin:

Mulla on astma ja mä oon saanu astman takia muun muassa armeijasta vapautuksen, ni tota mulla just toukokuussa, kun on nää siitepölyt, ni muhun voi vaikuttaa kovin, tai ei nyt kovin mut öisin tulee just sellasia, et mä joudun ihan herään siihen, että eihän se oo kivaa. Tota, apteekin neuvot on nää suusuihkeet, mut ne ei auta, ne vaan, et jos sulle tulee semmonen, ni otat suusuihkeen, ni se menee pois, mut se voi tulla sitten tunnin päästä taas uudestaan. Mut sitten taas toi hamppuhan, se on vanha astmalääke, apteekissa myyty astmalääkkeenä. Mut mä kasvatan ite omat kasvini, poltan niit sillon tällön, just toi keskimäärin kolme kertaa viikossa, ni mä saan pidettyä sen astman ihan täysin kurissa. Et mä lääkitsen itse itseäni.

Mies, 26-35v.

Kuten edellä olevassa lainauksessa, lääkekäytön kertomisentavassa yleisestikin viitataan usein siihen, että kannabis on vielä 1900-luvun alkuvuosikymmeninä ollut apteekeissa myytävä lääkeaine niin suomessa kuin muuallakin maailmassa. Kannabiksen lääkekäytön historiallisuus on käyttäjien vahvasti jakama kertomisen tapa, eräänlainen ”kollektiivinen tarina”, joka ei ole juuri näkyvissä julkisessa keskustelussa ja joka osaltaan pyrkii kumoamaan kannabiksen käyttöön liittyviä stereotypioita.

Jotkut haastateltavat kertovat käyttävänsä kannabista lääkinnällisesti siinä mielessä, että sen käyttö auttaa pitämään yllä käyttäjän psyykkistä hyvinvointia. Tällöin haastateltavat korostavat kannabiksen käytön rentoutumiseen ja rauhoittumiseen liittyviä ominaisuuksia, ja kannabiksesta voidaankin käyttää esimerkiksi termejä ”balansiivi” tai ”relaxantti”. Varsinaisista psyykkisistä ongelmista, joihin kannabiksen käytöllä haetaan apua, ei tällöin kerrota, mutta kannabiksen käytöllä kerrotaan lääkittävän esimerkiksi työ- tai opiskelukiireistä johtuvia stressin oireita. Käyttäjät kertovat kannabiksen olevan myös erinomainen apu haluttaessa esimerkiksi hetkeksi irrottautua

stressaavista ajatuksista tai vain rentoutua pitkän työ- tai koulupäivän jälkeen. Tällaisesta lääkinnällisestä käytöstä kerrotaan seuraavassa lainauksessa:

Tai sit yks kanssa on toi jos on hirvee stressi eli mullon paljon töitä eli on pitkät työpäivät, välillä mä teen sellasta et mullon 12 tuntii töitä vähintään, se yleensä on jotain 16 tuntii ja sit kun se jatkuu päivästä toiseen niin silloin kun sä tuut niinkun himaan niin ei pysty niinkun relaa, et kaks tuntii siihen menee niin silloin yleensä möyhyttely on semmonen et sitä niinkun ihan silleen tuhdilla kädellä. Sit saa nukuttuu yön hyvin ja silleen relattuu ja oltuu vähän eri maailmassa ettei jää miettii niitä työasioita, et siinäkin on mun mielestä sama että ihmiset tekee niin että ne ottaa bissen tai kaks ja monet tekeekin niin samalla alalla olevat, mut ei se mua kiinnosta, mulla ei oo koskaan ollu silleesti et mä oisin hirveesti tykänny tai et se sopis mulle, mä oon hoitanu sen toleen..

Nainen, 26-35v.

Toisaalta hieman reilu kymmenesosa tätä tutkimusta varten haastatellusta kannabisaktivistista kertoo käyttävänsä kannabista lääkkeenä varsinaisiin psyykkisiin oireisiin tai ongelmiin. Tällaisia kannabiksella lääkittäviä oireita kerrotaan olevan mm. keskittymis- ja nukahtamisvaikeudet, masennusoireet ja eritasoiset traumat. Psyykkisiin oireisiin kannabista käyttävät haastateltavat korostavat fyysisiin oireisiin lääkinnällisesti käytettäviä enemmän kannabiksen vähäisiä sivuvaikutuksia ja ”haitattomuutta” lääkinnällisessä käytössä. Usealla haastateltavalla on kokemuksia aiemmasta masennus- tai mielialälääkkeiden käytöstä, eikä näitä kokemuksia koeta monestakaan eri syystä mielekkäänä. Kerrotaan mm. mielialälääkkeiden voimakkaista riippuvuutta aiheuttavista ominaisuuksista, niiden aiheuttamasta sekavuudesta ja epämiellyttävistä tuntemuksista tai niiden huonosta tehosta kyseessä olevaan oireeseen. Kannabiksesta kerrotaan saatavan sekä enemmän apua että sen aiheuttavan vähemmän ikäviä sivuvaikutuksia kuin varsinaiset psyykkisiin sairauksiin tai oireisiin määrätyt lääkkeet. Kaksi haastateltavaa kertoo irrottautuneensa psykelääkkeistä kannabiksen avulla joko niin, että on voittanut niiden lopettamisesta aiheutuneet riippuvuusoireet kannabiksen käytön avulla tai niin, että on huomannut lääkkeen käytön olevan täysin tarpeetonta, kun parempi apu oireisiin on löytynyt kannabiksesta. Tällaisista kokemuksista kerrotaan esimerkiksi seuraavassa lainauksessa:

H: No mä tota, ehkä sen takia kun, mullon ollu semmosia mielenterveysongelmia nuorempana ja mä oon syöny lääkkeitä, mut sit kun mä tutustuin kannabikseen niin se autto mua niin paljon niin

mullon jääny silleen tavallaan, et tässä holistien maassa, mitä enemmän on vihreetä niin sen parempi, mullon semmonen periaate. Kaiken maailman diapameja syöny...

T: Niin että sä pääsit niistä kokonaan tän ansioista...?

H: Joo, en oo sen jälkeen, en oo masentunu syvästi enkä oo käyttäny lääkkeitä, enkä oo käyttäny alkoholia, tosi vähän ja niin edelleen...

Mies, 26-35v.

Psykkisiin vaivoihin kannabista käytettäessä kannabiksen käyttömääristä ei kerrota samalla tavoin kuin fyysisiä oireita lääkittäessä, jolloin jo vähäisten tai satunnaisesti käytettyjen annosten kerrotaan auttavan vaivoihin. Lääkekäytön kertomusten perusteella vaikuttaakin siltä, että kannabista nimenomaan psykkisiin oireisiin käyttävät haastateltavat käyttävät kannabista verraten runsaasti. Tällöin käyttö on päivittäistä tai lähes päivittäistä, eikä käytössä pidetä pitempiä -esimerkiksi useamman viikon- taukoja. Jotkut haastateltavat mainitsevat käyttäneensä kannabista erittäin runsaasti silloin, kun ovat käyttäneet sitä lääkinnällisesti psykkisiin oireisiinsa. Seuraavassa lainauksessa kannabista kerrotaan käytettävän eräänlaisena ”kulmien tasoittajana” elämäntilanteissa, jotka ovat olleet tavalla tai toisella erittäin hankalia:

Välillä kun on ollu joku semmonen traumaa kehittävä tapaus, niitä on ollu mun elämässäni aivan tarpeeksi niin on silloin vaan polttanu niinkun ihan hirveesti ja vasta tän vuoden puolella, ei se ollu se Lancetin juttu mut jossain kuitenkin, New Scientist, niin siinä oli juttu et miten traumaa neutralisoiva vaikutus kannabiksella itseasiassa on, ja se on tullu koettuu ihan käytännössä. Ja ihan tietämättä mitään, silloin ei ollu vielä tehty kannabiskokeita niin paljon kun tänä päivänä. Tää elämä on niin täynnä traumoja koko ajan (...) hirveen niinkun traumoja kehittäviä tapauksia tai jos sattuu joutumaan esimerkiks tappeluun jonkun niin täydellisen psykopaatin kans tai jotain tollasta, se on mulle tapahtunu enemmän kun kerran. Silloin tuntuu siltä, että polttaminen, ellei olis polttanu niin paljon silloin niin olis se kyllä tuntunu tuhat viissataa miljoonaa kertaa pahemmalle.

Mies, 46-55v.

Kuten edellä olevassa lainauksessa, useisiin kertomuksiin kannabiksen lääkinnällisistä merkityksistä, liittyy viittaus tutkimustietoon siitä, mitä sairauksia tai oireita kannabiksella voi tutkimustenkin mukaan menestyksekkäästi hoitaa. Kertomuksissa viitataan usein myös siihen, että kannabiksen lääkinnälliset ominaisuudet on viime vuosina alettu tunnustaa myös lääkekehittelyssä

ja -teollisuudessa. Sellaisista tutkimustuloksista, joissa kannabiksen käytön roolia tarkasteltaisiin psyykkisten ongelmien aiheuttajana (ks. esim. Moore ym.2007), ei sen sijaan lääkekäytön kertomuksissa puhuta. Kuitenkin käyttäjien suhtautuminen lääketeollisuuteen ylipäänsä ja kannabiksen tiettyjen vaikuttavien ainesosien eristämiseen ja lääkkeiden valmistamiseen niiden pohjalta on hieman skeptistä. Vaikka periaatteessa ollaan mielissään siitä, että kannabiksen hyvät ominaisuudet on lääketutkimuksen ja -kehittelyn saralla huomattu ja tuotu julkisuuteen, ollaan kuitenkin pahoillaan siitä, että kasvi on näin valjastettu lääketeollisuuden alaisuuteen. Lääketeollisuus ylipäänsä määrittää kannabiksen käyttäjien puheessa usein "vihollisena" voimana, joka käyttää saavuttamaansa asemaa väärin tuputtaessaan ihmisille teollisesti valmistettuja lääkkeitä ja samanaikaisesti mustamaalamalla vaihtoehtoisia ja "pehmeämpiä" lääkinnällisiä menetelmiä. Kannabiksen käyttäjät puolustavatkin kannabiksen lääkekäytössä "luonnonläheisintä" vaihtoehtoa; kannabiskasvin käyttämistä lääkkeenä sellaisenaan.

Kontakteihin terveydenhuollon ammattilaisiin viitataan lääkekäytön kertomisen tavassa silloin tällöin. Muutama käyttäjä on kertonut omista vaihtoehtoisista hoitomenetelmistään lääkärille ja saatu palaute on joissakin tapauksissa ollut neutraalia tai jopa kannabiksen käyttöön myönteisesti suhtautuvaa. Pääasiassa kannabiksen käyttäjät jättävät kuitenkin kertomatta vaihtoehtoisista hoitomenetelmistään. Joskus niistä kertominen on johtanut hyvinkin negatiiviseen, jopa hoidon ulkopuolelle tällä perusteella sulkevaan reagointiin hoitohenkilöstön taholta.

5.2.4 Elämäntapakäyttö

Noin yksi kymmenestä tätä tutkimusta varten haastatellusta kannabisaktivistista kertoo kannabiksen käytöstään sellaisen kertomisentavan välityksellä, jonka olen nimennyt ”elämäntapakäytöksi”. Termi on lähtöisin haastattelupuheesta ja sillä viitataan käyttötapaan, jossa kannabiksella kerrotaan olevan suuri merkitys yksilön elämässä yleisesti. Cannabis ei ole vain päihde tai nautintoaine, jota käytetään rentoutumiseen, hauskanpitoon, tajunnan avaamiseen tai lääkinnällisesti kuten edellisissä kertomisentavoissa. Elämäntapakäytössä cannabis liittyy olennaisena osana käyttäjän elämäntapaan. Cannabisista kuvataan ”yleiseliksiirinä”, jota voidaan käyttää lähes milloin tahansa ja mihin tahansa tarkoitukseen, kuten seuraavassa haastattelulainauksessa elämäntapakäyttöä kuvataan:

Sellanen kannabiksen käyttö missä itse on mukana niin sellasta on aika mahdotonta kenellekään ulkopuoliselle selittää mitä se palvelee ja mikä siinä on... Koska mä oon kuitenkin suurimman osan elämästäni ollu kannabiksen kanssa tekemisissä, mä en pysty erittelee mun elämää siitä millään tavalla. Et se palvelee mulle niinkun valtavaa joukkoo erilaisia asioita, siinä on sama, kun jotkut ihmiset juo joka päivä kahvia, jotkut ihmiset juo joka päivä lasin viiniä tai jonkun muun, mä en tee tätä, mut mä silti teen sit tätä. Jotkut ihmiset juo joka päivä ginginiä tai juo vihreetä teetä tai syö vitamiineja, mä en tee sitä, mä taas teen tätä. Jotkut taas sitten kun tarvii piristystä niin ne ottaa sitten jotain limonaadia tai mitä tahansa, tai kun ne ei saa unta niin ne ottaa jonkun unilääkkeen tai jonkun, mut mä käytän näihin kaikkiin tätä samaa. Et kaikkiin, mä käytän sitä niinkun päihteenä, koska tämmösessä käytössä missä mä oon mukana, niin tätä voi sanoo kannabiksen käyttämiseksi, että sillon jos sä yleensä noin poltat ja oot vähän tekemisissä kannabiksen kanssa niin ethän sä sitä osaa käyttää, kannabishan vie sut mennessään, se tila vie sut mennessään, et sä osaa sitä millään tavalla käyttää. Et oon niin kauan polttanu ja työstäny ja syöny ja juonu tätä, niin sillon sitä voi käyttää ihan mihin tahansa, ei oo mitään semmosta mihin sitä ei vois käyttää, et se on tämmönen niinkun yleiseliksiiri. Ja tommonen yhteys niinkun tiettyyn elämänkenttään koko ajan.

Mies, 46-55v.

Elämäntapakäytöstä kertovat käyttäjät saattavat muiltakin osin kuin kannabiksen käytön osalta kyseenalaistaa ympäröivän yhteiskunnan arvoja. He voivat kertoa esimerkiksi haluttomuudestaan olla mukana tämän päivän kiireisessä työelämässä. Toisaalta elämäntapakäyttäjien, kuten haastattelemieni kannabisaktivistien ajatusmaailmaan yleisestikin, kuuluu vahva suvaitsevaisuus monenlaisia elämäntapoja kohtaan, eikä omia valintoja haluta nostaa toisten tekemien valintojen yläpuolelle.

Elämäntapakäyttöä kuvaillaan muutamassa haastattelussa myös tämän kertomisen tavan ”ulkopuolelta” käsin. Tällöin kuvaajina ovat esimerkiksi viihdekäytön kontekstissa omasta käytöstään kertovat käyttäjät, jotka eivät pidä elämäntapakäyttöä tavoiteltavana tai ainakaan itselleen sopivana kannabiksen käytön merkitysrakenteena. Eräs haastateltava harmittelee sitä, että juuri elämäntapakäyttäjät ovat se ryhmä, joka useimmiten kannabiksen käyttäjistä näkyy julkisuudessa. Käyttöön vähemmän sitoutuneen ja sen merkityksiä omalle elämälle vähemmän korostavan käyttäjän näkökulmasta elämäntapakäyttäjät antavat omasta käyttötavastaan kertoessaan väärienlaisen kuvan kaikista kannabiksen käyttäjistä. Haastateltava haluaa korostaa sitä, etteivät

kaikki kannabiksen käyttäjät suinkaan ole käyttöön yhtä vahvasti sitoutuneita kuin elämäntapakäyttäjät, kuten seuraavasta lainauksesta käy ilmi:

Niin mä luulen et se voi olla, et sitä ei välttämättä tajua jos ite elää koko ajan siinä, tavallaan sitä ei ajattele ollenkaan et puhuu ehkä koko ajan sillee... (...) Mua ärsyttää just se että kauheen moni puhuu kannabiksesta missä tahansa yleensäkin, mediassa tai jossain, niin se on aina se joka on silleen et minä poltan kyllä usein ja tämä kuuluu olennaisesti elämäni... Ja sit tavallaan mullon paljon sellasii tuttuja jotka on silleen et kyllä mä poltan joskus, mut se ei oo välttämättä mikään sellanen... Et kyllä mä puhun tarvittaessa kannabiksen puolesta, mut et se ei oo semmonen elämäntapa, et mä jotenkin silmät kiiluen et ootko polttanu, ai et, miks et... Et ei oo mitenkään semmonen et jotenkin pää tärysten pitää kaikkia käännättää... (...) Niin kun just ne jotka tietää kaikki laadut ja kaikki pienet silleen jonkun maailman pienimmän eron näkee silmämääräisesti niin tavallaan ne on kauheen niinkun, et enhän mä kaljastakaan oo silleen et kyllä tässä arvioin tätä pulloa ja tämä merkki et... Se on mun mielestä tavallaan, näkyy ne henkilöt joilla elämä pyörii just siinä, et mullakin tutuissa on osa semmosii ihmisii, joilla elämä pyörii hyvinkin paljon, et ne on kuitenkin ihan normaalei ja silleen ja tottakai voi puhuu muistakin aiheista mut et se on just jotenkin silleen... Jotenkin vaivihkaa aina menee tai siihen tulee semmonen pieni viittaus koko ajan.

Nainen, 18-25v.

Edellä on esitetty ensin elämäntapakäyttäjän kuvaus kannabiksen käyttöön liittämistään merkityksistä ja seuraavaksi viihdekäyttäjän kuvaus elämäntapakäytöstä kannabiksen käyttäjän, mutta kuitenkin omaa käyttöönsä eri näkökulmasta merkityksellistävän käyttäjän kertomana. Viihdekäyttäjän kuvauksessa elämäntapakäyttäjää kuvataan henkilöksi, joka ”mainostaa” kannabiksen käyttöä ja tulee julkisuuteen useammin kuin muut kannabiksen käyttäjät. Kuitenkaan omasta käytöstään elämäntapakäytön kontekstissa kertovat käyttäjät eivät viitanneet siihen, että haluaisivat erityisesti suositella kannabiksen käyttöä muille, vaikka kokevatkin sen omassa elämässään merkittävänä asiana. Päinvastoin he korostivat sitä, että elämäntapakäyttöä on vaikeata kuvailla tai määritellä henkilöille, jotka eivät liitä kannabiksen käyttöön samanlaisia merkityksiä. Tältä osin elämäntapakäytön omakohtainen kuvaus ja viihdekäyttäjän kuvaus siitä poikkesivat toisistaan.

Molemmassa lainauksissa kannabiksen käytön kerrotaan kuitenkin liittyvän niin olennaisesti elämäntapakäyttäjän elämään, että sitä on vaikeaa erottaa muusta elämästä. Elämäntapakäytössä käytön merkityksiä onkin huomattavasti hankalampaa erotella muista omaan elämään ja sen mielekkyyteen liittyvistä merkityksistä, kuin mitä edellä käsitellyissä muissa kannabiksen käytön merkityksiä kuvaavissa kertomisentavoissa. Elämäntapakäytössä kannabiksen käytön kerrotaan olevan tärkeä osa omaa elämää ja siihen kerrotaan liittyvän sellainen määrä erilaisia merkityksiä, että niitä on käyttötavasta ulkopuoliselle lähes mahdotonta selittää.

5.2.5 Uskonnollinen/rituaalinen/maaginen käyttö

Uskonnollisista merkityksistä kannabiksen käyttöön liittyen kerrotaan joissakin haastatteluissa, kuten tuli jo ilmi edellä ”aatteellisen reitin” kertomuksia tarkasteltaessa. Määrällisesti viittauksia käytön uskonnollisiin, rituaalisiin tai maagisiin ulottuvuuksiin löytyy noin viidesosassa haastatteluista. Uskonnollisista, rituaalisista tai maagisista ulottuvuuksista käytön merkityksinä kerrottaessa kyse on yleisimmin viittauksista miellyttäviin, uskonnollisävytteisiin kokemuksiin, joita kannabiksen käytön kerrotaan joskus aiheuttavan. Tällöin kokemukset liittyvät ainoastaan käyttötilanteisiin ja voivat olla hyvinkin satunnaisia. Esimerkiksi seksuaalisista kokemuksista kannabiksen vaikutuksen alaisena kerrotaan jopa uskonnollisina tai rituaalisina kokemuksina:

Sehän on taas niinkun yks alue mikä on tosi mielenkiintonen just se, seksi ja kannabis. Erittäin taas niinkun avaava, uusia portteja avaava, et siiton mulla kyllä erittäin miellyttäviä kokemuksia, et ihan semmosia jumalallisia suorastaan, et mä kosketan taivasta kerta kaikkiaan. Että jos se muutenkin on, seksi niinkun tosi mukavaa ja mulle tosi tärkeä juttu ja koen itteni tosi niinkun erroottiseks mieleltäni niin sit kun siihen viel lisää tän et se on ihan älytöntä jotenkin, se on sellasta jotain tantraa, hyvin tämmöstä uskonnollista jo, mäkin koen itteni hirveen uskonnolliseks vaikka mä en kuulu mihinkään kirkkoon enkä tunnusta minkään nimistä Jumalaa niin mä oon hyvin niinkun, ajattelen niitä asioita. Seksi kuuluu mun mielestä siihen, se on niinkun semmosta Jumalan palvelusta, siinä se tulee niinkun rituaalikäytöksi jotenkin, pyhä yrtti, vie vielä jonnekin ihmeellisiin paikkoihin...

Mies, 36-45v.

Edellä olevan lainauksen voisi tulkita myös "tajunnan avaamiseen" liittyvien käytön merkitysten kuvauksena, mutta koska siinä selkeästi puhutaan myös uskonnollisesta kokemuksesta, olen tulkinnut sen esimerkiksi uskonnollisten tai rituaalisten käytön merkitysten kuvauksista. Usein haastatteluissa kerrotaan myös uskonnolliseen ajatteluun liittyvistä oivalluksista kannabiksen käytön seurauksena. Kerrotaan esimerkiksi siitä, miten uskonnollinen ajattelu on avartunut kannabiksen käytön myötä. On saatettu oivaltaa, että kaikki maailmanuskonnot perustuvat pohjimmiltaan samaan ajatukseen. Myös suvaitsevaisuus tai kiinnostus muita uskontoja kohtaan on voinut kasvaa. Melko usein haastatteluissa viitataan esimerkiksi kannabiksen kotikasvatuksen ideologiaan liittyen joihinkin Kaukoidän uskontoihin (Buddhalaisuus, Zeniläisyys), mutta kukaan haastatelluista ei kerro varsinaisesti harjoittavansa tällaista uskontoa. Sen sijaan monet haastateltavat kertovat joogan ja meditaation harjoittamisesta, mutta näiden ei sinänsä kerrota liittyvän uskonnolliseen ajatteluun, vaikka niiden usein kerrotaankin liittyvän kannabiksen käyttöön. Viittaukset itämaisiiin uskontoihin liittyvät esimerkiksi ajatuksiin kaiken elämän kunnioittamisesta tai muuhun yleiseen suvaitsevaisuuteen, jonka kerrotaan laajemminkin liittyvän kannabiksen käyttökulttuureihin. Seuraavassa lainauksessa kerrotaan uskonnollisen ajattelun ”aukeamisesta” kannabiksen käytön seurauksena:

No niin kun tää uskonnollinen ajattelu on myös niinkun auennu tavallaan tän hampun käytön myötä ja siion niinkun tavallaan oivaltanu sen että mä koen että uskonnot on tavallaan niinkun yhtä uskontoa. Et ne on vaan eri paikoissa eri aikoina ilmenny ja eri ihmisten kautta eri yhteisöissä ja sit ne on saanu vähän omat muotonsa aina, mut tavallaan niinkun kuitenkin puhutaan hirveesti just ihan samoista asioista, vaik niillon vähän eri tekstit sitten niinkun ”oppikirjoissa”, raamatussa tai koraanissa. En oo luku kumpaakaan kokonaan, raamattuu joskus aukasen intuitiivisesti jostain kohtaa ja luotan, et siit tulee se mitä mä tarviin siit kohtaa ja ja... Nää kaikki idän uskonnot on mun mielestä ihan hirveen lähel kristinuskoo ja kaikki on niinkun yhtä toistensa kanssa et ei voi niinkun vaik kuuluukin evankelisluterilaiseen seurakuntaan niin ei voi silti ajatella et se ois ylempänä jotain muita et siion just se ajatus tullu et nää tukee toinen toisiaan ja tavallaan niinkun mitään ei pidä pois sulkea ja tavallaan niinkun jostain uskonopista saa vastauksen johonkin omaan kysymykseen, jostain toisesta voi saada taas johonkin toiseen kysymykseen. Et avartanu sitä omaa näkökulmaa niinkun älyttömän paljon.

Mies, 18-25v.

Toisaalta kaikki uskonnolliset kokemukset kannabiksen käyttöön liittyen eivät ole kovin miellyttäviä, vaan haastatellut kertovat myös epämiellyttävämistä uskonnollisista kokemuksista. Tällöin kokemukset ovat liittyneet oman ”syntisyyden” tunnistamiseen kannabista käytettäessä, mutta toisaalta anteeksiannon ja puhdistumisen kokemuksiin, kuten seuraavassa lainauksessa kerrotaan:

(...) Must niinkun epämiellyttävät kokemukset on ollu hyödyllisii kokemuksia et tota, tavallaan niinkun ne on ollu ehkä tämmösiä uskonnollisia kokemuksia niinkun tämmösistä synnintunnosta ja semmosista asioista. Et tavallaan siin niinkun, et jos niitä epämiellyttävii kokemuksiin, niin ne on ollu lähinnä semmosia synnintunto- ja synnintunnustus- ja anteeksiantokokemuksia. Et oikeestaan oon niinkun ajatellu siitä sillai et on pystyny niinkun hirveen syvästi kokemaan sen ja tavallaan niinkun puhdistautumaan. Mut et sinänsä niinkun se ei oo kauheen miellyttävä kokemus.

Nainen, 36-45v.

Muutamit haastateltavat kertovat kannabiksen käytön uskonnollisista merkityksistä omaan uskontoonsa liittyvinä seikkoina. Tämän tutkimuksen aineistossa kyse on silloin Rastafarilaisuuden eri suuntauksista. Kannabiksen kerrotaan toimivan eräänlaisena sakramenttina, ”ajatusten kohottajana”, joka auttaa siirtymisessä hengelliseen ulottuvuuteen. Tällöin kannabiksen käytön merkityksiä kuvaillaan lähinnä rituaalisina: kannabiksen käyttö auttaa tietyn hengellisen tilan tai ulottuvuuden saavuttamisessa ja on tällä tavoin käytettynä eräs uskonnollisen ajattelun tai uskonnon harjoittamisen apuväline.

Kannabiksen käytön maagisista merkityksistä kertoo ainoastaan yksi haastateltava. Tämä haastateltava kertoo oman maailmankuvansa olevan maaginen ja kannabiksen palvelevan tässä eräänlaisena ”liittolaisena”. Haastateltavan elämäntapaan, uskonnolliseen ajatteluun ja työn tekemiseen kannabiksen käyttö kuuluu vahvasti. Käytön maagisten merkitysten hän kertoo liittyvän kykyyn ”elää maagisessa maailmassa”. Tällöin kannabis ei toimi vain eräänlaisena rituaalina tai apukeinona toisenlaiseen hengelliseen ulottuvuuteen siirtymisessä vaan sen avulla kyetään toimimaan maagisessa maailmassa. Kannabis yksinään ei kuitenkaan mahdollista kaikkea tätä, vaan tarvitaan myös harjoittelua, oppimista ja keskittymistä kuten haastateltava seuraavassa lainauksessa kuvaa:

Kyl mun ensimmäinen kannabis-, se minkä takia mä innostuin kannabiksesta oli se kun mä luin Alexander Dumasin Monte Criston kreivin missä on tyyppikuvaus siitä kun miehelle syötetään hasista ja se on koko yön täysin todentuntuisessa hallusinogeenisessä maailmassa. Kyl se oli myös se mikä mua itseeni kiinnosti myös kannabiksessa, ton tyyppinen kokemusmaailma, ja koko toi, maaginen maailma, se mua kiinnosti niinkun kannabiksessa, ja kyllä se tajuntaa avaa, mutta en mä sillä tavalla polta päivittäin kannabista sen takia et mä haluan psykedeelisen kokemuksen tai jotain muuta tämmöstä, että silloin kun mä oon oikein pilvessä tai mä oon tämmösessä hengellisessä rituaalissa niin semmonen kokemus siinä syntyy niinkun itsestään, mut se ei suoranaisesti, kannabis ei sitä suoranaisesti mulle kyl tee. Että kyllä mun täytyy itseni niinkun suuntautua sillä tavalla, niinkun työstää sitä. Että kannabis on just semmonen aine että mä poltan sitä hetken ja sen jälkeen mä en niinkun siirry jonnekin psykedeeliseen maailmaan, se ei mene sillä tavalla, tai osittain meneekin sillä tavalla mut sit siinä on se puoli mikä mulle on tässä, että mulle ei niinkun riitä se että mä siirryn tollaseen toisenlaisuuden tilaan, vaan mua kiinnostaa enemmän se, mitä mä voin tehdä siinä maailmassa. Ja se on niinkun se työstämisen kysymys, että mä voin niinkun toimia siellä tietosena subjektina, ja mä voin niinkun räjähtää psykedeeliseen maailmaan, maagiseen elämänkenttään, ja elää ja olla siinä, toimia siinä maailmassa ja ymmärtää sitä todellisuutta ja sitä värähtelyä, tätä ei niinkun kannabis mitenkään automaattisesti tuota mun tietotaitoon, vaan se on ihan sit meditaatio ja keskittymisen ja kaiken tämmösen niinkun harjaantumisen aikaansaamaa. Kannabis ei oo semmonen automaatti vaan se on semmonen peruste jonka päälle sä voit ruveta rakentamaan sun omaa meditaatiota, sun omaa niinkun orientaatiota, sun omaa hiljaisuuttas, sun omaa... niinkun tän tyyppisesti.

Mies, 46-55v.

Edellä olevassa lainauksessa haastateltava kertoo osittain kannabiksen avulla kykenevänsä elämään maagisessa maailmassa, mutta myöhemmin samasta asiasta kertoessaan hän korostaa kykyään samanaikaisesti elää myös reaaliworldissa ja noudattaa sen sääntöjä. Käyttäjä korostaa sitä, että maagiseen maailmankuvaan liittyvä käyttötapa ei kuitenkaan ole hämärtänyt hänen ymmärrystään siitä, että muilla ihmisillä on hänen omasta maailmankuvastaan poikkeava maailmankatsomus. Tämän perusteella hän kertoo edelleen pystyvänsä toimimaan myös vallitsevassa yhteiskunnallisessa järjestyksessä, vaikka hänen maaginen maailmankuvansa poikkeakin yleisemmistä tavoista nähdä maailma ja siinä toimimisen mahdollisuudet.

Uskonnollisen/rituaalisen/maagisen käyttötavan merkitykset liittyvät, kuten edellä on kuvattu, varsin vahvoihin hengellisiin tai henkisiin kokemuksiin. Ne voivat olla kertaluontoiseen käyttökokemukseen liittyviä tai ne voivat ilmentää käyttäjän elämäntapaa yleisemmin. Uskonnollisessa, rituaalisessa ja maagisessa käytössä kannabiksen välineellinen merkitys tiettyjen uskonnollisten tai maagisten kokemusten saavuttamisessa on käyttäjälle merkittävä. Cannabis ei siis näille käyttäjille näyttäyty ainoastaan nautintoaineena (usein sellaisenakin), mutta myös mitä merkittävimpänä välineenä tiettyjen kokemusten tai "elämismaailmojen" tavoittelussa.

5.2.6 Riippuvuuteen perustuva käyttö

Noin yhdessä seitsemästä haastattelusta käytön merkitykset määrittävät vahvastikin riippuvuus käsitteen kautta. Tällöin kannabiksen aiheuttaman riippuvuuden kerrotaan olevan ainakin yksi tärkeä, omaan kannabiksen käyttöön liittyvä merkitys. Kannabiksen käyttöön liittyvästä riippuvuudesta kerrotaan hyvin samalla tavoin kuin riippuvuutta on päihdetutkimuksessa (esim. Robinson & Berridge 2003) ja -kirjallisuudessa klassisesti kuvailtu (esim. Burroughs 1953). Käyttäjät kertovat siitä, miten kannabiksen käyttö on heillä muodostunut tavaksi, jota vieroitusoireet osaltaan pitävät yllä. Kannabiksen käytöstä on saattanut tulla tapa, jota jatketaan koska käytön lopettamiseen uskottaisiin liittyvän riippuvuusoireita tai sen ei muuten uskottaisi muuttavan käyttäjän päivittäistä elämää mihinkään suuntaan. Tällöin kannabiksen käytöstä ei välttämättä kerrota löydettävän sen enempää hyviä kuin huonojakaan puolia, vaan kannabista käytetään koska sitä on totuttu käyttämään ja koska riippuvuusoireet sitä osaltaan pakottavat jatkamaan, kuten seuraavassa lainauksessa riippuvuus-problematiikka kuvataan:

En mä löydä siitä (kannabiksen käytöstä, lisäys TK) mitään hyvää, sen enempää kuin mitään huonoakaan, siitä on vaan tullu semmonen enemmänkin tapa. Must on aika hurjaa silleen olla...kyl mulle tossa kerran kävi, kun mä kävin Tallinnassa, ni mä en ottanut mitään mukaan. Kun en päässy polttaa pilvee, tossa neljän viiden aikaan iltapäivällä, ni kyl mä rupesin tossa 10-11 aikaan illalla, kun mä olin siellä laivassa, ni hikoilee ihan helvetisti niinku. Oli kylmä ja kuuma ja alko tulee vierotusoireita, et kyllähän tosta vierotusoireita tulee, kun on näinkin pitkä historia takana, kun mulla, ni se on ihan selvä asia niinku, että ei varmaan sais unta. Se on vaan tottumus tänä päivänä. Niinku ees mä en välillä edes pidä koko fiiliksestä, että mä vedän paukut himassa, niin ni tota. Monta kertaa kun oon vetänyt paukut, ni vittu, et on (?), mutta sit vaan se tapa niinku vie siinä mukanaan ja mä oon huomannut, että jos oon himas yksinään, ni en mä oikeestaan keksi mitään

muutakaan tekemistä, ni kun mä oon polttanut ne paukut, ni sitten mua ei enää huvitakaan tehdä mitään.

Mies, 46-55v.

Riippuvuuteen perustuvassa käytössä kannabiksen käyttöä voidaan kuvailla päivittäisenä tapana toimia, samalla tavoin kuin elämäntapakäytön kuvauksissakin, mutta käytön merkitykset eroavat toisistaan siinä, että riippuvuuteen perustuvan käytön merkitysten kuvauksissa nimenomaan *riippuvuus* kannabikseen esitetään tärkeimpänä käyttöä ohjaavana tekijänä. Etenkin ne haastateltavat, jotka kertovat käyttävänsä päivittäin runsaahkoja määriä kannabista, myöntävät lähes aina kannabiksen aiheuttavan jonkintasoista riippuvuutta. ”Ongelmaksi” tällaisessa tapapohjaisessa, riippuvuuteen perustuvassa käytössä kerrotaan käytön lopettamisen hankaluus tai se, että *”kannabista tarttee tavallaan saada tai mielellään tarttee saada”*, kuten eräs haastateltava (Nainen, 26-35v.) tilannetta kuvailee.

Muutamassa haastattelussa riippuvuudesta kerrotaan selvästi ongelmallisempina kannabiksen käytön ulottuvuutena. Kannabiksen käytön kerrotaan aiheuttavan sosiaalisia, psyykkisiä tai fyysisiä ongelmia. Voidaan myös kertoa halusta lopettaa käyttö, mutta tähän ei koeta pystyttävän kannabiksen aiheuttaman riippuvuuden vuoksi. Riippuvuuteen perustuvan kannabiksen käytön voidaan kertoa olevan myös taloudellinen rasite. Kun käytön siihen syntyneen riippuvuuden vuoksi täytyy olla jokseenkin jatkuvaa, joudutaan kannabiksen hankkimiseen myös jatkuvasti käyttämään jonkin verran rahaa. Vaikka päiväannokseen (joka käyttäjien mukaan voi vaihdella noin puolesta grammasta useampaan grammaan) ei kulu kovin suurta rahamäärää (EMCDDA:n vuosiraportin 2006 mukaan n.5-10e/g), on kyse kuitenkin pitkällä aikavälillä tarkasteltuna merkittävästä menoerästä. Samoin käytön rikosoikeudellisten seurausten ja niiden pelon kerrotaan olevan merkittävä käyttöön liittyvä ongelma ja usein ensisijainen syy siihen, miksi käyttö haluttaisiin lopettaa.

Riippuvuudesta kerrotaan haastatteluissa myös sellaisissa kertomuksissa, joissa kannabiksen myönnetään olevan riippuvuutta aiheuttava päihde, mutta samanaikaisesti vakuutetaan, ettei tätä koeta ongelmaksi. Tällaisessa kertomisentavassa kannabiksen käytön kerrotaan tekevän käyttäjän olotilan miellyttäväksi ja ”normaaliksi” kun taas ilman käyttöä olotilan kerrotaan olevan tavalla tai toisella epämiellyttävä. Kannabiksen käyttöön liittyvä riippuvuus myönnetään, mutta se kuvataan

ongelman sijaan pikemminkin hyväksi, omaan elämään rikastuttavasti ja myönteisesti vaikuttavaksi tekijäksi, joka väistämättömänä tekijänä liittyy kannabiksen käyttöön. Tällaisesta riippuvuuspuheesta esimerkkinä on seuraava lainaus, jossa haastateltu pariskunta kertoo toisiaan täydentäen millaisia merkityksiä he liittävät kannabiksen käytön aiheuttamaan riippuvuuteen:

H2: Ja jos se (kannabis, lisäys TK) loppuu niin se on kyllä ongelma.

H1: Sillä lailla se aiheuttaa riippuvuutta mut siitä riippuvuudesta ei voi samana päivänä puhuakaan kun jostain muusta riippuvuudesta. Mutta tota, sen mä, no en mä tiedä onko se haitta itse asiassa, se kuuluu siihen.

H2: Se tuntuu kyllä niin pirun kurjalta, nyt mä oon ymmärtäny et se on serotoniini, et tää nostaa niinkun serotoniinitasoa niinkun aivan valtavasti ja se et serotoniinitaso laskee tollasen niinkun nollan tasolle niin se on kyllä siis helvettiä, siis suoraan mulle...

H1: Mä meinasin sitä että se ei oo haitta siitä kannabiksesta vaan se on myös se syy minkätakia monet polttaa...

H2: Se on yks niistä syistä minkä takia on todella ruvennu polttaa... Minkä takia oli ekat kokemukset pilvestä että vau, tätä mä haluan... Tää oli ihan selvä että tätä mä poltan, aina...

Nainen, 26-35v. ja mies, 46-55v.

Riippuvuuden voidaan siis kertoa liittyvän itsestään selvästi niihin miellyttäviksi koettuihin vaikutuksiin, joita cannabis käyttäjälleen aiheuttaa. Samalla riippuvuus määrittyy yhdeksi syyksi, jonka vuoksi cannabisista käytetään. Edellisessä lainauksessa kannabiksen aiheuttamat miellyttävät kokemukset selitettiin aivojen aineenvaihduntaan vaikuttavan serotoniini -välittäjäaineen avulla. Käyttäjä kuvaa kannabiksen fysiologisiin vaikutuksiin kuvauksensa perustaen kannabiksen vaikutuksia niin miellyttäväksi, että hän ei enää kerta kaikkiaan halua olla ilman tätä miellyttävää olotilaa. Cannabisin aiheuttamaa ”hyvää riippuvuutta” voidaan kuvata myös muilla perusteilla kuin aineen fysiologisilla vaikutuksilla. Tällöin käyttäjät kertovat kokevansa esimerkiksi cannabisin uusia ajatuksia tai näkökulmia tuottavan vaikutuksen niin miellyttäväksi, että vaikka he tiedostavat omaan käyttötapaansa liittyvän tietynasteisen riippuvuuden, haluavat he silti jatkaa cannabisin käyttöä. Tällöin cannabisin käytön vaikutukset ja sen aiheuttama riippuvuus ikään kuin asetetaan vertailuasetelmaan, ja koska vaikutukset koetaan niin paljon miellyttävämpinä kuin riippuvuuteen liittyvät miellelyhtymät negatiivisina, käyttöä ja riippuvuutta kuvataan kumpaakin positiivisina tekijöinä.

Kuten edellisessä lainauksessa, haastattelutekstissä usein riippuvuudesta puhuttaessa nousee esiin vertailuasetelma kannabiksen ja muiden päihteiden aiheuttaman riippuvuuden välillä. Kannabiksen aiheuttamaa riippuvuutta kuvataan lähes aina heikommaksi ja merkityksettömämmäksi kuin muiden päihteiden aiheuttamaa riippuvuutta. Useilla kertojilla on kokemusta myös muiden päihteiden, useimmiten alkoholin tai psykieläkkeiden aiheuttamasta riippuvuudesta ja vieroitusoireista. Asetettaessa kannabiksen aiheuttama riippuvuus vastakkain tällaisten riippuvuuskokemusten kanssa, kannabiksen aiheuttaman riippuvuuden kerrotaan poikkeuksetta olevan lievempää. Toisaalta johonkin toiseen päihteeseen syntynyt riippuvuus voidaan kokea ongelmallisena pohjana kannabiksen käytölle; voidaan pelätä riippuvuusproblematiikan siirtymistä päihteestä toiseen. Esimerkkinä tällaisesta, päihteiden väliseen vertailuun liittyvästä riippuvuuspuheesta on seuraava haastattelukatkelma, jossa haastateltava kertoo ongelmallisesta suhteestaan alkoholinkäyttöön ja pelostaan tämän problematiikan esiin nousemisesta kun kannabiksen käyttö on ollut pakko lopettaa ajokortin takaisin saamiseen liittyvän käytön seurannan vuoksi:

TK: Niin miten sä nyt, tällä hetkellä sä oot ollu käyttämättä, mut miten sun käyttö viime aikoina?

H: Vähemmän päin se on ollu. Oikeesti tää on vähän ristiriitainen tilanne kun sä oot tullu haastattelemaan mua tällasesta asiasta mikä on mulle semmonen asia et mä en periaatteessa voi koskaan sanoo et mä koskaan lopettaisin sitä käyttämistä. Mut niinkun tällä hetkellä mun pitäis olla polttamatta. Mua pelottaa vitusti että mä en pysty. Varsinkin nyt kun mä oon huomannu et se on tosiaan addiktiivi, sit joutuu viel olemaan ilman. (...)

TK: Oot sä aatellu et nyt kun sä yrität lopettaa et tavallaan joku toinen päihde vois tulla siihen tilalle, ehkä alkoholi tai...?

H: Mä pelkään sitä, mullon ollu ton alkoholin kanssa joskus jotain, se on ku niskalenkissä istuis, et viedään viimeinenkin, kun viedään kannabis niin mä pelkään että mä en pääse pois siitä. Mä oon ryyppännytkin joskus ihan ylettömästi.

TK: Onks sulla kannabiksen käytön suhteen ollu samanlaisia ongelmia, koet sä että sä pystyt sitä paremmin kontrolloimaan?

H: Välillä on tullu semmonen kauhee et se lähtee silleen menemään, silloin sen on jotenkin huomannu. (...?)

Mies, 26-35v.

Riippuvuuteen perustuvan käytön kertomuksissa kannabiksen käyttöön liittyvä riippuvuus näyttäytyy joko ongelmia aiheuttavana tekijänä tai vastaavasti neutraalina tai jopa positiivisena käyttöön liittyvänä ulottuvuutena. Ongelmaisessa riippuvuuspuheessa korostuvat käytön pakotettuun luonteeseen liittyvät sosiaalisen leimautumisen pelot sekä pelko epämiellyttävistä vieroitusoireista, jos kannabista ei olisikaan saatavilla. Neutraalissa tai hyvän riippuvuuden kertomuksissa riippuvuutta pidetään käyttöön itsestään selvästi liittyvänä ominaisuutena, josta voidaan löytää jopa positiivisia ulottuvuuksia. Koska kannabista halutaan käyttää säännöllisesti, myös siihen syntyvä riippuvuus on käyttäjien mielestä tunnustettava. Riippuvuutta ei tällöin koeta niin hankalaksi tai elämää muulla tavoin rajoittavaksi, ettei käyttöä siitä huolimatta haluttaisi jatkaa.

5.3 Yhteenveto käytön aloittamisen reiteistä ja käytön merkityksistä

Edellä olen tarkastellut niitä kertomisentapoja, joita haastattelemanani kannabiksen käyttäjät ovat käyttäneet kertoessaan siitä, millaisten reittien kautta he ovat tutustuneet kannabiksen käyttöön sekä niitä kertomuksia, joissa kannabiksen käyttäjät kertovat käyttöön liittämistään henkilökohtaisista merkityksistä.

Käytön aloittamisen reitit poikkeavat toisistaan merkittävästi. Kun sosiaalisen käytön aloittamisen reitistä kertovat käyttäjät ovat saattaneet tutustua kannabiksen käyttöön lähes sattumalta, suunnitelmallisesta reitistä kertovat käyttäjät ovat voineet suunnitella tai harkita käytön aloittamista usean vuoden ajan. Sosiaalisesta käytön aloittamisesta kertoville käyttäjille käytön aloittamisessa merkittävin rooli on ollut toisilla, kokeneemmilla kannabiksen käyttäjillä sekä olosuhteilla, joissa kokeilu on tapahtunut. Toisaalta suunnitelmallisesta reitistä kertoneet käyttäjät ovat voineet aloittaa käyttönsä yksinkin, ilman suoraa kontaktia muihin käyttäjiin ja saamalla kokeneemmilta käyttäjiltä opastusta käyttöön, mitä useissa tutkimuksissa on pidetty kannabiksen käytön aloittamisessa tärkeänä (esim. Becker 1963; Hakkarainen 1987). Toisaalta vastaavaa opastusta on nykyaikana saatavissa suoraan esimerkiksi Internetistä, joten suora kontakti muihin käyttäjiin ei välttämättä käyttötieteeseen oppimisen osalta ole välttämätöntä (vrt. Seppälä & Mikkola 2004, 39-44).

Päihdereitissä motiivina kannabiksen (kuten muidenkin päihneiden) käytön kokeilemiseen näyttäytyvät usein käyttäjän sosiaaliset tai muut ongelmat. Toisaalta päihdereitille on saatettu lähteä myös kokeilunhalusta ja uteliaisuudesta. Muiden käyttäjien rooli käytön kokeilussa lienee

merkittävä myös päihdereitin myötä käyttönsä aloittaneilla, vaikkei tämä näissä kertomuksissa korostukaan. Sen sijaan päihdereitin kertomuksissa korostetaan yksilön päihdehistoriaa, läpikäytyä aineiden kirjoa ja sitä, että lopulta kaikista käytetyistä aineista käyttäjät ovat kokeneet kannabiksen mieluisammaksi tai eivät ole kyenneet irrottautumaan siitä peläten tästä seuraavan paluun muiden päihteiden käyttöön.

Aatteellinen reitti poikkeaa kaikista edellisistä siltä osin, että siinä käytön aloittamiseen tai käyttötavan muotoutumiseen merkittäväksi elämäntavalliseksi ulottuvuudeksi on johtanut ”hengellinen herätys”. Kyse voi olla varsinaisesta uskoon tulosta, jossa tämän tutkimuksen haastatteluaineistossa on kyse rastafarilaisuudesta. Toisaalta aatteellisen reitin kertomisen tavaksi olen tulkinut myös sellaisen kertomuksen, jossa haastateltava kertoo kannabiksen käytön aloittamisen myötä omaksuneensa voimakkaan kannabiksen käyttöön ja laajemmin hampun hyötykäyttöön liittyvän aatemaailman, jolla on käyttäjälle hengellisyyteen verrattavissa olevia merkityksiä. Aatteellisessa reitissä kannabista on kokeiltu tai kokeilun luontoisesti käytetty aiemminkin, mutta sellainen käyttötapa, josta käyttäjät haastatteluhetkellä kertovat olevansa osallisia, on alkanut vasta tietyn tyyppisen hengellisen heräämisen seurauksena.

Käytön merkityksistä kertomisen tavat olen nimennyt viihdekäytöksi, tajuntaa avaavaksi käytöksi, lääkekäytöksi, elämäntapakäytöksi, uskonnolliseksi/rituaaliseksi/maagiseksi käytöksi sekä riippuvuuteen perustuvaksi käytöksi.

Kertomisentavat poikkeavat toisistaan kerrottujen merkitysten osalta osin selkeästi, mutta niillä on myös joitakin toisiaan lähestyviä merkityksiä. Viihdekäyttö jäsentyy muista kertomisentavoista melko erilliseksi siinä mielessä, että viihdekäytön kertomuksissa kannabiksen käyttöön ei juuri kerrota liitettävän viihtymistä ja/tai rentoutumista syvällisempiä tarkoitusperiä. Viihdekäyttöä tältä osin lähimmäksi tulevat jotkin riippuvuuteen perustuvan käytön kertomuksista, joissa kannabiksen käyttöön ei liitetä ideologista tai henkistä ulottuvuutta, joskaan käyttöä ei toisaalta liitetä erityisemmin hauskanpitoon tai viihtymiseenkään. Kaikista muista kertomisentavoista on löydettävissä jonkin asteisia ideologisia tai aatteellisia merkityksiä. Tajunnan avaamisen kertomisentavassa käytön merkitykset liittyvät vahvasti tajunnallisiin kokemuksiin, ja käyttöön liittyy usein myös ideologinen ulottuvuus. Ideologisia piirteitä liittyy vahvasti myös elämäntapakäyttöön sekä käytön uskonnollisia, rituaalisia tai maagisia merkityksiä kuvaaviin

kertomuksiin. Lääkekäytössä erityisesti psyykkisen lääkitsemisen kertomuksissa, kannabiksen käyttöön liittyy vahva ideologinen ulottuvuus. Samoin viittauksia tällaisiin merkityksiin voidaan löytää riippuvuuteen perustuvan käytön niistä kertomuksista, joissa puhutaan riippuvuudesta hyvänä, käyttöön olennaisesti kuuluvana aspektina.

Kuitenkin käytön merkityksistä kertomisen tavoissa on myös selkeästi toisistaan poikkeavia piirteitä. Tajuntaa avaavia käytön merkityksiä korostavissa kertomuksissa käyttökokemukset koetaan oman kokemusmaailman kontekstissa tärkeiksi, mutta käyttö voi silti olla satunnaista, eikä sillä ole käyttäjälle sellaisia kokonaisvaltaisia merkityksiä kuin esimerkiksi elämäntapakäytössä. Riippuvuuteen perustuvassa käytössä käyttö on runsasta ja monella tavoin käyttäjän elämää jäsentävää, mutta käytön tärkeimmäksi motiiviksi kerrotaan kannabiksen aiheuttama riippuvuus, ei esimerkiksi elämäntavallisia valintoja. Uskonnollisessa, rituaalisessa ja maagisessa käytössä kannabiksen käytölle annetaan suuri ideologinen ja joskus myös välineellinen merkitys, mutta käyttö voi olla satunnaista. Lääkekäytön kertomuksissa kannabiksen käyttö näyttää varsin merkittävänä osa-alueena yksilön elämässä myös ideologisesti etenkin silloin, kun kannabista käytetään lääkitsemään psyykkisiä ongelmia tai fyysisiä pitkäaikaissairauksia. Viihdekäyttö näyttää tässä tarkastelussa satunnaisimpana käyttötapan, johon ei kerrota kuuluvan voimakkaita, yksilön muihin elämänalueisiin liittyviä merkityksiä.

Taulukko 2. Käytön merkitykset suhteessa kannabiksen satunnaiseen tai runsaaseen käyttötapaan ja käytön ideologiseen asteeseen.

	Käytön ideologinen aste		Käyttötapa	
	Vahva	Heikko	Satunnainen	Runsas
Viihdekäyttö		X	X	
Tajuntaa avaava käyttö	X		X	X
Lääkekäyttö	X		X	X
Elämäntapakäyttö	X			X
Uskonnollinen/ rituaalinen/ maaginen käyttö	X		X	X
Riippuvuuteen perustuva käyttö	X	X		X

Käytön merkitykset voidaan tiivistetysti esittää kannabiksen käytön taustalla vaikuttavina erilaisina motiiveina, jotka vaikuttavat eritavoin käyttäjän päivittäiseen elämään. Se, miten voimakkaita merkityksiä käyttäjät liittävät kannabiksen käyttöönsä, voi vaikuttaa myös käyttäjän suhteeseen ympäröivään yhteiskuntaan. Mitä voimakkaammiksi käytön merkitykset koetaan oman elämäntavan ja -ideologian kontekstissa, sitä suurempia ristiriitoja käytön laittomuus ja siitä seuraava yhteiskunnallinen reagointi saattaa käyttäjälle aiheuttaa. Tällöin käytön henkilökohtaisten merkitysten voitaisiin nähdä vaikuttavan myös niihin neuvottelun tapoihin, joilla käyttäjät pyrkivät vastaamaan yhteiskunnalliseen reagointiin ja näin määrittelemään uudelleen omaa asemaansa yhteiskunnassa. Tähän aiheeseen viittaa joissakin analyysin myöhemmissä vaiheissa, mutta kattavasti en aihetta tule pohtimaan, sillä en ole analyysissa pitänyt merkityksellisenä kertomistapojen vertailua eri empirialukujen välillä.

6. Yhteiskunnallinen reagointi kannabisaktivistien kertomana

Tässä luvussa tarkastelen haastattemieni kannabisaktivistien kertomuksia yhteiskunnallisesta reagoinnista kannabiksen käyttöä kohtaan. Yhteiskunnallisella reagoinnilla viitataan tässä niihin suhtautumis- ja toimintatapoihin, joita yhtäältä valtaväestö ja toisaalta yhteiskunnalliset toimijat kuten poliisi-, sosiaali- ja terveysalan viranomaiset, mutta myös esimerkiksi poliitikot tai muut merkittävässä yhteiskunnallisessa asemassa olevat henkilöt sekä media osoittavat tullessaan tekemisiin kannabiksen käytön tai käyttäjien kanssa.

Tutkimuksen rajauksesta sekä hankitusta aineistosta johtuen tarkastelen yhteiskunnallista reagointia nimenomaan kannabisaktivistien näkökulmasta. Olisi ollut kiinnostavaa analysoida myös valtakulttuurin näkökulmaa tuottavaa aineistoa (esimerkiksi lehtien pääkirjoituksia tai eduskuntakeskusteluja) ja verrata siinä rakentuvia yhteiskunnallisen reagoinnin tapoja niihin reagointeihin, joista aktivistit kertovat. Tässä tutkimuksessa olen kuitenkin tarkastellut yhteiskunnallista reagointia nimenomaan aktivisti- ja samalla siis käyttäjän näkökulmasta. Kiinnitän huomion siihen, miten kannabiksen käyttäjät haastattelupuheessaan kertovat yhteiskunnallisesta reagoinnista ja millaiseksi he tämän reagoinnin sekä siitä osalliseksi tulemisen kokemukset kertovat.

Tarkastelen ensimmäiseksi niitä kertomisentapoja, joissa kannabiksen käyttäjät kertovat yleisestä yhteiskunnallisesta suhtautumisesta kannabiksen käyttöä kohtaan. Yhteiskunnallisella suhtautumisella viitataan tässä sekä valtaväestön että eri viranomaisten suhtautumiseen kannabista kohtaan. Käyttäjien kertomuksissa yhteiskunnallinen suhtautuminen näyttäytyy eräänlaisena vallitsevana ilmapiirinä kannabista ja sen käyttöä kohtaan. Tähän ilmapiiriin vaikuttaa monien viranomaisten, ryhmien ja yksilöiden toiminta sekä laajemmin maamme historia ja päihdekulttuuri. Tämän tarkastelun jälkeen kiinnitän huomion niihin kertomuksiin, joilla käyttäjät kuvaavat yhteiskunnallisen reagoinnin kohteeksi joutumisen tilanteita. Yhteiskunnallinen reagointi voi näissä kertomuksissa kohdistua käyttäjään tai tämän lähipiiriin erilaisten viranomaisten tai median suunnalta.

6.1 Yhteiskunnallinen suhtautuminen kannabista kohtaan

Käsillä olevassa kappaleessa kiinnitän huomion niihin kertomisentapoihin, joilla haastattelemiini kannabiksen käyttäjät kuvailevat yleistä suhtautumista kannabista ja sen käyttöä kohtaan maassamme. Kertomuksissa kuvataan sitä, millaiseksi kannabiksen asema suomalaisessa yhteiskunnassa käyttäjänäkökulmasta tarkasteltuna koetaan, millaisiin käsityksiin ja tietopohjaan kannabiksen aseman ymmärretään perustuvan ja millaisten toimintatapojen pohjalle vallitsevan suhtautumisen nähdään rakentuvan. Olen koonnut kertomukset yhteiskunnallisesta suhtautumisesta kannabiksen käyttöä kohtaan kahden pääotsikon alle. Nämä ovat ”Väärä ja oikea tieto” sekä ”Hyvä alkoholi, paha kannabis”.

6.1.1 Väärä ja oikea tieto

Kannabiksen käyttäjien haastattelupuheessa yhteiskunnallinen reagointi kannabiksen käyttöä kohtaan näyttäytyy vahvan negatiivisena ja voimakkaasti kannabiksen käyttäjiä leimaavana ja marginalisoivana toimintana. Kertomuksissa yhteiskunnallisesta reagoinnista korostuu ristiriita käyttäjien itsensä kannabiksen käyttöön liittämien näkökulmien sekä yhteiskunnassa yleisesti vallitsevan suhtautumisen välillä. Käyttäjille kannabis ja sen käyttö näyttäytyy pääosin normaalina ja enemmän hyötyä kuin haittaa tuottavana käyttäytymisenä, vaikkakin jotkut käyttäjät liittävät myös tiettyä kriittisyyttä kannabiksen käytön tarkasteluun. Yhteiskunnassa yleisesti korostetaan selkeästi käytön laitonta ja ”poikkeavaa” luonnetta, käytöstä aiheutuvia haittoja ja ongelmia sekä sen yhteyttä muiden päihteiden käyttöön ja rikollisuuteen.

Kannabiksen käyttäjien kertomuksissa syyksi heidän voimakkaaseen leimaamisensa ja kannabiksen käytön yhdistämiseen vahvojen huumeiden käyttöön ja muihin vaarallisiin ja moraalittomiin asioihin mainitaan usein ”väärä tieto” tai ”harhaluulot”, jotka käyttäjien kertomusten mukaan sitkeästi pitävät pintansa suomalaisessa huume keskustelussa ja asennoitumisessa huumeisiin. ”Väärällä tiedolla” voidaan viitata tiedon puutteellisuuteen tai varsinaisiin virheellisiin käsityksiin kannabiksesta ja sen käytön seurauksista. Esimerkkinä yhteiskunnallisessa suhtautumisessa vallitsevasta ”väärästä tiedosta” mainitaan käsitys porttiteorian toimivuudesta. Porttiteorian mukaan kannabiksen käyttö johtaa vääjäämättä vahvempien huumeiden käyttöön ja tämän myötä syrjäytymiseen ja yhteiskunnalliseen huono-osaisuuteen. Kannabikseen liittyvä ”väärä tieto”

sisältää kannabiksen käyttäjien kertomusten mukaan myös virheellistä informaatiota kannabiksen aiheuttamista vaikutuksista, riippuvuudesta ja käytön aiheuttamista ongelmista.

Käyttäjät kertovat tällaisen puutteellisen tai virheellisen tietämyksen vaikuttavan merkittävästi yleiseen yhteiskunnalliseen suhtautumiseen kannabiksen käyttöä kohtaan. Heidän mukaansa keskusteluun olisi jo korkea aika saada todenperäisempää, "oikeaa tietoa", kannabiksesta. Tällaista "oikeaa tietoa" on kannabiksen käyttäjien mukaan tarjolla tieteellisissä tutkimuksissa kannabiksen ja sen käytön haittavaikutuksista sekä käyttäjäpiireissä, joissa kannabiksen käytön todellisista vaikutuksista on saatavilla asiantuntevinta ja kokemusperäisintä tietoa. Erityisen väritynyttä ja virheellistä tietoa sen sijaan kerrotaan sisältyvän esimerkiksi eräiden huumeiden vastaisten järjestöjen valistusteksteihin sekä valistusmateriaaliin ylipäänsä.

Suomalaisen huume keskustelun ongelmakohdista, ja erityisesti porttiteorian vallitsevasta asemasta siinä, kerrotaan seuraavassa lainauksessa:

H: Kyllä tässä asiassa ollaan mun mielestä vieläkin ihan jumissa. Ei siitä niinkun päästä puusta pitkälle, näköjään. (...) jos jokus julkisuuden henkilö erehtyy jotain sanomaan niin kyllä se kovin äkkiä painetaan maan rakoon et oleppas nyt hiljaa, esimerkiks jos poliitikko jotain myönteistä sanoo. Ensimmäinen mun mielestä on, pitäis erottaa se kannabis täysin niistä huumeista, sitten vois vasta lähteä pohtimaan sitä asiaa miten se kannattaa tehdä. Mutta siinäkin tulee kestää vielä kymmeniä vuosia ennen kun se tässä maassa voidaan tehdä.

TK: Miten se sun mielestä pitäis tehdä, siis aletaan puhua kannabiksesta kannabiksena?

H: Niin, koska mä en laske sitä millään tavalla huumeeks. Se on se porttiteoria aina kummittelee, että kun kannabista poltat niin seuraavana päivänä jo heroïnrikoukussa maataan jossain vessassa. Niin sillä tapaa se pitäis erottaa niistä huumeista että ei siinäkään nyt välttämättä niin käy. Mutta helpommin siinä käy niin niin kauan kun kannabis on laitonta ja sitä joudutaan vatkaamaan semmosissa paikoissa missä on kaikkee muutakin. Se on vaan ikivanha juttu se porttiteoria.

Nainen, 18-25v.

Edellä olevassa lainauksessa puhutaan kannabiksen ja muiden laittomien huumeiden välisestä yhteydestä ja erityisesti porttiteoriasta piirteinä, jotka pitävät pintansa suomalaisessa

huumekeskustelussa niiden virheellisyydestä huolimatta ja vaikuttavat näin ollen merkittävästi yleiseen suhtautumiseen kannabista kohtaan. Haastateltu käyttäjä itse ei halua nimetä kannabista lainkaan huumeeksi. Tällainen kannabiksen huume-statusen kieltäminen toistuu usein kannabiksen käyttäjien kertomuksissa. Toisaalta käyttäjät voivat myös nimetä lailliset päihteet kuten alkoholin ja tupakankin huumeiksi ja tarkastella kannabista osana tätä laajaa huume-kategoriaa. Tällöin tarkasteltaessa päihteen vaikutuksia ja riippuvuutta aiheuttavia ominaisuuksia kannabis sijoittuu tällä mitta-asteikolla miedoimpien huumeiden joukkoon, kun taas esimerkiksi alkoholi asettuu asteikon toiseen laitaan. Porttiteoria, kuten muukin suomalaisessa huumekeskustelussa vallitseva ”väärä tieto”, näyttäytyy kannabiksen käyttäjien kertomuksissa usein syynä sille, miksi suhtautuminen kannabiksen käyttöä kohtaan on maassamme (sekä viranomaisten että valtaväestön osalta) niin negatiivista. Tämä ”väärä tieto” estää käyttäjien kertomusten mukaan tehokkaasti myös toisenlaisten, käytön positiivisia puolia korostavien näkökulmien esiin pääsyn huumekeskustelussa.

Kannabisaktivistit kertovat itse voivansa tuoda jonkin verran "oikeaa tietoa" yhteiskunnalliseen keskusteluun muun muassa kannabisjärjestöjen toiminnan välityksellä tai esimerkiksi kirjoittamalla aktiivisesti kannabiksen mainetta parantamaan pyrkiviä mielipidekirjoituksia lehtiin tai Internetin keskustelupalstoille. Jotkut haastatellut tosin näkevät kannabiksen käyttäjien itsensä tuottaman informaation olevan ehkä liiankin positiivista ja kannabiksen käytöstä mahdollisesti aiheutuvia haittoja väheksyvää. Sama on todettu esimerkiksi joissakin tutkimuksissa Internetin huumekeskusteluista (Piispa 2002c).

”Väärän” ja ”oikean” informaation suhteesta ja valtaväestön suhtautumisesta kannabiksen käyttöön puhutaan haastatteluissa usein sellaisessa kontekstissa, jossa kerrotaan käyttäjän itsensä tai jonkun tämän läheisen kannabiksen käyttöön liittyvistä mielipiteiden muutoksista. Aiemmat ”väärään tietoon” perustuvat mielipiteet muuttuvat vähitellen henkilön saadessa toisenlaista informaatiota aiheesta ja ymmärtäessä kannabiksen käytön aiheuttavan todellisuudessa paljon vähemmän ongelmia ja olevan vähemmän yhteyksissä muiden laittomien huumeiden käyttöön, kuin mitä julkisuudessa yleensä annetaan ymmärtää. Tätä ”oikeaa tietoa” saadaan useimmiten kannabista käyttäviltä tuttavilta, internetin keskustelu- ja muilta kannabisaiheisilta sivustoilta sekä jonkin verran myös tieteellisestä kirjallisuudesta. ”Väärän tiedon” korvautumisesta ”oikealla tiedolla” ja mielipiteiden muokkautumisesta tämän seurauksena käyttäjän äidin tapauksessa kerrotaan eräässä haastattelussa seuraavasti:

Äitille se oli aluks niin järkytys, se vaan itki kotona et lapseni on huumeiden käyttäjä, ja toi mulle sellasen hirveen nivaskan kaikkii monisteita: ”kannabis aiheuttaa sitä ja tätä ja nyt kuolet ja...”. Sit mä vaan, se ei ollu ollenkaan halukas aluks puhumaan siitä asiast, se oli vaan ihan surullinen että lapseni kuolee, sit mä raahasin sille kaikkee tietoo niinkun siitä, niistä hyvistä ominaisuuksista ja kaikest. Ja nykyään sit, se itseasiassa just viime viikonloppuna näki nuo kasvit, tai sillai se kuuli kaapist ääntä ja sit se sillai et, mitäs täällä on ja sit mä sanoin sille mitä siellä on ja katottiin kaappiin ja... Et ei se ees oo nykyään, heittää jo jotain läppääkin siitä et meille pitäis ostaa semmoset verhot joissa on jotain kasvin kuvia et sopis hyvin meille, se suhtautuu siihen sillai vähän vitsinä.

Nainen, 18-25v.

Yhteiskunnallisen keskustelun alueella tällaista ”väärän tiedon” korvautumista ”oikealla tiedolla” ei kannabiksen käyttäjien mukaan kuitenkaan suurimittaisemmin ole tapahtunut huolimatta käyttäjien ja käyttäjäjärjestöjen yrityksistä ujuttaa huume keskusteluun ennakkoluuloista vapaata, kokemuspohjaista tietoa kannabiksen käytöstä. Keskusteluun osallistumisen kerrotaan kuitenkin olevan hankalaa, sillä usein mielipidekirjoitukset jätetään julkaisematta tai esimerkiksi järjestöjä ei huolitakaan tiettyihin keskustelutilaisuuksiin. Näihin seikkoihin palaan tarkemmin käyttäjien yhteiskunnallisia neuvotteluja käsittelevässä luvussa.

”Väärän ja oikean tiedon” kertomisentavassa voidaan kannabiksen käyttöön liittyvän väärän tiedon kertoa perustuvan huume hysteriaan. Huume hysteriaalla tarkoitetaan sellaista laittomiin huumeisiin kohdistuvaa asennoitumista ja mielipidettä, jonka mukaan minkä tahansa laittoman huumeaineen käyttö (kannabis mukaan lukien) on epäsuotavaa, vaarallista ja tuomittavaa käyttäytymistä ja jopa yksi yhteiskuntamme suurimmista ongelmista. Huume hysteria korostaa huumeiden käytön haitallisuutta ja huumeista yhteiskunnalle koituvia ongelmia sekä tähdentää huumeiden vastaisiin toimiin kohdennettavien toimenpiteiden merkitystä. Kannabiksen käyttäjien kertomuksissa huume hysteriaa tuottaa erityisesti media, mutta toisaalta monien viranomaisten, yksilöiden ja usein valtaväestönkin suhtautuminen ja toimintatavat perustuvat huume hysteriaan, ja samalla myös tuottavat sitä.

Joissakin huumeysterian kertomuksissa viitataan siihen, että huumeista on haluttu tarkoituksellisesti luoda merkittävä yhteiskunnallinen ongelma, jotta muut (mahdollisesti suuremmat) ongelmat jäisivät taka-alalle eikä niiden huonoon hoitamiseen kiinnitettäisi niin suurta huomiota. Tällainen argumentointi perustuu ainakin osittain Nils Christienin ja Kettil Bruunin (1986) klassikko-teokseen "Hyvä vihollinen -huumausaine politiikka Pohjolassa". Käsitteeseen "hyvä vihollinen" viitataan joissakin haastatteluissa huumeysteriasta ja suomalaisesta huume keskustelusta kerrottaessa.

Huumeysterian ilmentymiä kannabiksen käyttäjien kuvaamina ovat muun muassa kannabiksen käyttöön liittyvä julkinen paheksunta, kannabiksen käytön liittäminen julkisuudessa voimakkaasti muiden laittomien huumeiden käyttöön ja huumeiden ongelmakäyttöön sekä viimesijaisesti kannabiksen käytön ja kotikasvatuksen kriminalisoiva lainsäädäntö. Huumeysteriaan käyttäjät useimmiten törmäävät vallassa olevien henkilöiden puheenvuorojen sekä mediassa käytävien keskustelujen pohjalta, tosin useat haastateltavat kertovat myös henkilökohtaisista kokemuksista viranomaiskontrollin tai läheistensä tuomitsevan suhtautumisen kohteeksi joutumisesta. Kannabiksen käytön ja käyttäjien leimaaminen ei käyttäjien mielestä perustu tosiseikkoihin esimerkiksi käytön aiheuttamista ongelmista, vaan siihen liittyy paljon "hysteristä pelkojen lietsontaa", jota esimerkiksi valtakoneista poliittisessa päätöksenteossa ja media uutisoinnissaan soveltaa käytäntöön.

Seuraavassa lainauksessa huumeysteriasta puhutaan valtakoneiston ylläpitämänä "valheena", jonka avulla huomio pystytään pitämään poissa muista yhteiskunnallisista ongelmista. Kuvaus on huumeysteriasta kertomisen ideologisimmasta päästä ja siinä kuvataan "hamppuhysterian" ja "väärän tiedon" suhdetta sekä valtakoneiston pyrkimystä hallita väestöä lietsomalla pelkoa huumeiden käyttöä kohtaan.

Joo, joo tässä alkaa tuntuu se, että koko hamppu on niinku hyvä vihollinen, et kansalle just pidetään yksinkertaisesti (...) valehdellaan ja tällä tavalla ja sitten taas yhteiskunnas tapahtuu paljon suurempii niinku tällasii epäoikeudenmukaisuuksii, et sitte niinku ihmisille luodaan semmonen niinku, tota sanotaan, että tieto lisää tuskaa ja tiedottomuus lisää pelkoo, ni halutaan antaa, pitää ihmiset tiedottomina ja pelotella tässä asiassa. Sillä tavalla saadaan pidetty kansalaiset kurissa. Sitten taas tapahtuu tällasii isompää asioita (...). Suomalaisethan ei välitä tuommosesta tuon

taivaallista, et kuhan vaan, et ihan ku huumeet ois suurin turvallisuusuhka tälle maalle. (...) Tätä kahta-kolme miljoonaa suomalaista pidetään tiedottomana tässä, että levitetään hysteriaa hamppuu kohtaan.

Mies, 26-35v.

Väärän ja oikean tiedon kertomisentapa on haastatteluaineistossani varsin yleinen yhteiskunnallista suhtautumista kannabiksen käyttöä kohtaan kuvailtaessa. Kertomisentapaa käytetään haastatteluaineistossa jopa niin yleisesti, että se voidaan nähdä kannabiksen käyttäjien kulttuurisesti jakamana kollektiivisena kertomuksena yhteiskunnallisesta suhtautumisesta kannabiksen käyttöä kohtaan. Samalla se voidaan nähdä käyttäjien selityksenä sille, miksi kannabiksen käyttö suomalaisessa julkisuudessa näyttäytyy niin ongelmallisena ja miksi se edelleen julkisessa keskustelussa liitetään kiinteästi muiden laittomien huumeiden käyttöön. ”Väärän tiedon” kerrotaan selittävän sitä, miksi kannabis ei ole saavuttanut parempaa asemaa huumekeskustelussa ja tämän myötä myös lainsäädännössä. Jos tämä virheellinen tietopohja saataisiin korvautumaan todenperäisemmällä tiedolla, kannabiksen ja sen käyttäjien asema sekä yhteiskunnallisesti että lainsäädännössä parantuisi kannabiksen käyttäjien kertomusten mukaan merkittävästi.

6.1.2 Hyvä alkoholi, paha kannabis

Kannabiksen käyttäjien kertomuksien mukaan suomalaisessa päihdepolitiikassa ja -keskustelussa vallitsee voimakas kaksinaismoralismi suhtautumisessa yhtäältä valtapäihdettämme alkoholia ja toisaalta meille kulttuurisesti vieraampaa päihdettä, kannabista, kohtaan. Kannabiksen käyttäjien näkemyksen mukaan alkoholin käytöstä aiheutuu huomattavia yksilöllisiä ja yhteiskunnallisia ongelmia, mutta silti sen runsastakaan käyttöä ei yhteiskunnassamme yleisesti merkittävästi paheksuta. Päinvastoin, runsastakin alkoholin käyttöä pidetään kannabiksen käyttäjien kertomusten mukaan yhteiskunnassamme melko normaalina, sallittuna ja ”ongelmattomana” käyttäytymistapana. Sen sijaan kannabiksen käyttö näyttäytyy käyttäjien mukaan valtaväestön silmissä erittäin paheksuttavana, ei ainoastaan laittoman statuksensa, vaan myös käyttöön kohdistuvan moraalisen paheksunnan vuoksi. Kannabiksen käyttäjien kertomuksissa yleisessä yhteiskunnallisessa suhtautumisessa kannabiksen käyttöä kohtaan nousee usein esiin vertailuasetelma, jossa alkoholi näyttäytyy valtaväestön silmissä ”hyvänä” ja hyväksyttävänä päihteenä kun taas kannabis nähdään ”pahana” ja tuomittavana päihteenä. Arvoasteikon alimpana

yhteiskunnallisessa suhtautumisessa ovat kannabiksen käyttäjien kertomuksissa suomensisäisesti käytettävät huumeet kuten heroini ja amfetamiini, mutta usein kannabis liitetään julkisuudessa tällaisiin huumeisiin ja samalla sen julkisuuskuvaa jatkuvasti mustamaalataan.

Alkoholin ja kannabiksen käyttöön liittyvän yhteiskunnallisen suhtautumisen ristiriidoista kerrotaan seuraavassa lainauksessa. Kertomuksessa korostuu se vahvan negatiivisesti painottuva rooli, joka kannabiksella käyttäjien kertomuksissa usein on yhtenä osana laittomiksi huumeiksi luokiteltua päihderyhmää.

Ihmiset asettelee näin asiat: olen alkoholisti, puhut alkoholistimiehen kanssa niin se kertoo sulle että ”kyllä mä tota viinaa suhteellisen reippaasti juon, lähes päivittäin, mutta koskaan en oo käyttäny huumeita”. Ja sama esiintyy tosi monissa ihmisissä, niinkun että ne voi kertoo sulle, että mä oon tehny näin ja näin paljon kaikkee negatiivista juttua mutta koskaan en oo käyttäny huumeita... Kaikista negatiivisin asia, mitä ihmiset voi tehdä, ne painottaa sitä että kaikkee muuta ihmiset voi tehdä, vaikka juoda joka päivä kalsarikännit ynnä muuta, mutta kun ne ei oo käyttäny huumeita niin ne on kuitenkin parempia kun se porukka siellä jossain... Sama on kun puhuin yhen uskovaisen miehen kanssa sekin sano että ”kyllähän minäkin silloin nuorempana join viinaa ja harrastin irtosuhteita, kaikkee semmosta saatanallista tein mutta koskaan en käyttäny huumeita”; se toistuu tosi usein. Et se on se pahin asia mitä ihmiset voi tehdä.

Mies, 18-25v.

Edellä olevassa lainauksessa kerrotaan sellaisesta, kannabiksen käyttäjien mukaan suomalaisessa yhteiskunnassa vallitsevasta suhtautumistavasta, jonka mukaan huumeiden käyttö on pahinta mitä ihminen voi tehdä. Haastattelulainauksessa korostetaan sitä ”sylkykuppi- asemaa, joka laittomilla huumeilla on alkoholin käyttöön tai muihin yleisesti ei-toivottuina pidettyihin käyttäytymistapoihin nähden. Laittomien huumeiden käyttöä pidetään yhteiskunnassa yleisesti niin huonona asiana, että vaikka henkilö olisi tehnyt mitä tahansa muuta, hänen oletetaan kuitenkin saavan paljon anteeksi, jos hän ei ole käyttänyt huumeita. Päinvastaisesti käännettynä saman asian voisi esittää niin, että huumeiden käyttö on niin paha asia, että vaikka henkilö muuten olisi elänyt suhteellisen moitteettomasti, huumeiden käyttö yksinään riittää asettamaan hänet yhteiskunnallisesti arveluttavaan asemaan.

Kertomuksissa yhteiskunnallisesta suhtautumisesta yhtäältä alkoholiin ja toisaalta kannabikseen käyttäjät usein puhuvat kyseisten päihteiden vaikutustavoista ja niiden käytöstä aiheutuvista seurauksista käyttäjälle ja tämän läheisille. Kannabiksen kerrotaan olevan "luonnontuote", jonka vaikutukset ovat hyvin mietoja ja lähinnä aistitoimintaa stimuloivia sekä miellyttäviä tunnetiloja tuottavia. Jos kannabista kasvatetaan itse tai hankitaan lähipiiristä, kannabiksen käytön ei nähdä olevan edes rikosoikeudellinen ongelma siinä mielessä, että sen käyttö olisi yhteydessä kansainväliseen huumekauppaan ja siihen liittyvään muuhun rikollisuuteen. Kannabiksen käyttö ei käyttäjien mukaan myöskään aiheuta väkivaltaisuutta tai muuta sellaista käyttäytymistä, joka voisi aiheuttaa ongelmia käyttäjän lähipiirille. Kannabiksen käyttö on käyttäjien näkökulmasta "rikos ilman uhria" ja lähes ainoana siihen liittyvänä ongelmana näyttäytyy käytön laitton asema. Alkoholi taas esiintyy kannabiksen käyttäjien kertomuksissa "hermostomyrkkynä" joka tuhoaa aivoja ja aiheuttaa harkitsematonta ja aggressiivista käyttäytymistä ja näin ollen merkittävästi ongelmia myös muille kuin käyttäjälle itselleen. Alkoholin hallittu käyttö näyttäytyy kannabiksen käyttäjien kertomuksissa huomattavasti harvemmin ja huonommin toteutuvana kuin kannabiksen kohtuukäyttö. Useilla käyttäjillä onkin joko oman päihteidenkäyttöhistoriansa tai vanhempiensa tai muiden läheistensä alkoholin käytön seurauksena omakohtaisia kokemuksia alkoholin käytön aiheuttamista ongelmista. Toisaalta useat kannabiksen käyttäjät kertovat käyttävänsä edelleenkin kohtuudella myös alkoholia.

Suurin osa haastatelluista käyttäjistä toteaa myös kannabiksen käytön voivan aiheuttaa sosiaalisia tai psyykkisiä ongelmia, mutta tällöin ongelma on heidän mielestään muussa kuin käytettävässä päihteessä; kannabis ei sovi kyseisellä henkilölle tai tällä on ollut edellä mainittuja ongelmia jo ennen kannabiksen käytön aloittamista. Niin alkoholin kuin kannabiksenkin suhteen kannabiksen käyttäjät korostavat myös sitä, että käyttö ei sovi kaikkiin tilanteisiin ja esimerkiksi autolla ajettaessa ei sovi olla sen enempää kannabiksen kuin alkoholinkaan vaikutuksen alainen. Tämä voi olla myös haastatteluissa käytetty retorinen keino tai "riskinhallintakeino" (vrt. Peretti-Watel 2003), jolla oma päihteiden käyttö pyritään esittämään vähemmän riskejä aiheuttavan kuin millaiseksi se yleisesti ymmärretään.

Jyrkästä kaksinaismoralismista yhteiskunnallisessa keskustelussa yhtäältä alkoholin ja toisaalta kannabiksen käyttöä kohtaan kerrotaan myös seuraavassa lainauksessa. Kertomuksessa korostuvat alkoholin käytön aiheuttamat ongelmat, etenkin perheeseen ja työhön liittyen, suhteessa kannabiksen käytön lähinnä positiivisiin seurausvaikutuksiin:

Jyrkkä erottelu niin se kaksinaismoralismi on niin järjestön kerta kaikkiaan että... Tai sitten että toimitusjohtaja X joka päättää tänään että nyt pullo auki ja juoda lutkuttaa koskenkorvaa kaks viikkoo putkeen ja sillä menee perhe-elämä ja työt päin helvettä ja niin pois päin, se on yhteiskunnan mielestä kuitenkin aika lailla tavallista ja ok. Ei sen väliä että miten sen perhe tai muu siinä kärsii. Auta armias jos joku päättäisikin tota työviikon jälkeen perjantaina mennä ja pistää sätkän palamaan ja ruveta pohtimaan että jos mä haluan että pistetään toi pyörätien asfaltointi kuntoon niin minnekähän mun pitäis ottaa muuten oikeestaan yhteyttä... Tai vertailu, okei, raksatyömies tulee viikon jälkeen kotiin ja juo sen perinteisen kossupullon, joita vieläkin on näitäkin ihmisiä. Tenava menee kysyyn siltä miks taivaalla on tähdet. "Ää, mee nyt siitä, mee elokuviin tosson viiskymppiä..." Tai sit tää samainen ois polteltu siinä juurikin sauhut ja taivaalla sattuis olemaan syksyinen tähtitaivas niin mä luulen et siinä vois tulla parin tunnin keskustelu siitä niin...

Mies, 26-35v.

Edellä olevassa lainauksessa alkoholia ja kannabista verrataan toisiinsa lähinnä kyseisten päihteiden käyttäjälle ja tämän lähipiirille aiheuttamien seurausten valossa. Käytön vaikutuksia ja niiden seurauksia kuvaamalla pyritään tekemään näkyväksi sitä ”kaksinaismoralismia”, joka kannabiksen käyttäjien kertomuksissa usein liittyy yhteiskunnalliseen suhtautumiseen yhtäältä alkoholia ja toisaalta kannabista kohtaan. "Hyvä alkoholi" ja "paha kannabis" -vertailua käytetään tutkimushaastatteluisissa myös muissa yhteyksissä. Paitsi yhteiskunnallisen reagoinnin kertomuksissa, siitä puhutaan myös esimerkiksi kannabiksen käytön lainsäädännöllistä asemaa ja sen uudelleenmuotoilua pohdittaessa, oman päihdehistorian kuvauksissa sekä kertomuksissa motiiveista aktiiviseen toimintaan kannabiksen yhteiskunnallisen aseman kohentamiseksi.

Kannabiksen käyttäjien ratkaisu kaksinaismoralismin purkamiseksi olisi alkoholin ja kannabiksen asettaminen "samalle viivalle" ja niiden aiheuttamien haittojen uudelleen arviointi objektiivisesti, perustamatta mielipiteitä perinteiseen länsimaiseen alkoholin hallitsemaan päihdekulttuuriin tai muihin vallitseviin näkemyksiin. Kannabiksen käyttäjien näkökulmasta alkoholinkäytön aiheuttamat ongelmat tulisi suomalaisessa yhteiskunnassa tunnustaa ja tehdä näkyvämmäksi sitä tosiasiaa, että alkoholin käyttö aiheuttaa maassamme merkittävästi enemmän ongelmia kuin kaikkien laittomien huumeiden käyttö yhteensä. Samaan aikaan kannabiksen mustamaalaaminen ja niputtaminen yhteen muiden laittomien huumeiden kanssa tulisi lopettaa. Tällä tavoin kannabiksen

käyttäjien turha leimaaminen ja marginaaliin työntäminen saataisiin käyttäjänäkökulmasta tarkasteltuna vähenemään.

6.2 Kokemukset yhteiskunnallisesta reagoinnista

Seuraavaksi tarkastelen niitä kertomuksia, joissa kannabisaktivistit kertovat yhteiskunnallisen reagoinnin kohteeksi joutumisen kokemuksistaan. Haastatteluissa kerrotaan kannabiksen käyttöön kohdistuvan yhteiskunnallisen reagoinnin konkretisoituvan useissa eri yhteyksissä. Yhteiskunnallinen reagointi saattaa ilmetä vuorovaikutuksessa sellaisten henkilöiden kanssa, jotka eivät itse käytä kannabista (kuten omien vanhempien, tuttavien tai työnantajien kanssa), jouduttaessa tekemisiin kontrollikoneiston (poliisin tai tulliviranomaisten) tai muiden viranomaisten kanssa (esimerkiksi sosiaali- ja terveysalan käytännöissä) tai mediassa käytäviin keskusteluihin pohjautuen. Olen jaotellut kertomukset sen perusteella, millaiseen yhteiskunnalliseen reagointiin törmäämisestä kussakin kertomuksessa on kyse. Tähän erotteluun perustuen olen nimennyt kertomisentavat seuraavasti: ”Läheisten reagointi”, ”Institutionaalinen reagointi”, ”Hoitokokemukset” ja ”Kannabis mediassa”.

6.2.1 Läheisten reagointi

Läheisten reagoinnin kertomuksissa käyttäjät kertovat sellaisesta reagoinnista, jota he kannabiksen käytön paljastuessa saavat osakseen sukulaistensa (usein omien vanhempien), kavereidensa tai muun lähipiirinsä (esimerkiksi naapureiden) taholta. Viittaan ”yhteiskunnallisella reagoinnilla” tässä yhteydessä siihen, että läheisten reaktiot kannabiksen käyttöä kohtaan perustuvat käyttäjien mukaan siihen tietämykseen ja asennoitumiseen, joka kannabista kohtaan yhteiskunnassamme yleisesti vallitsee. Tämän yhteiskunnallisen kokemuspohjan tai tietovarannon perusteella läheisten reaktiot kannabiksen käyttöä kohtaan ilmenevät usein pelkona tai säikähdyksenä ja ovat melko vahvasti kannabiksen käytön tuomitsevia.

Läheisten reagoinnin kertomuksissa käyttäjät kertovat sellaisesta reagoinnista kannabiksen käyttöä kohtaan, jossa läheiset tavalla tai toisella tulevat yksilön kannabiksen käytöstä tietoisiksi ja suhtautuvat käyttöön vakavana ongelmana. Erityisesti silloin, kun kyseessä on nuori henkilö ja käyttö paljastuu tämän vanhemmille, reagoinnin kerrotaan olevan hyvin voimakasta. Läheisten

reagoinnin kertomuksissa käyttäjät kertovat läheisten asettavan kannabiksen käytön voimakkaasti ongelmakehykseen, jollaiseen käyttäjät itse eivät koe sen asettuvan. Käyttäjien kertomuksissa kannabiksen käyttöön suhtaudutaan yleisesti yhteiskunnassa niin negatiivisesti, että kun käyttö paljastuu läheisille, ovat nämä valmiita asettamaan käyttäjän ”huumeongelmaisen” rooliin, vaikkeivät olisi huomanneet mitään oireita tällaisesta ennen käytön paljastumista. Kannabiksen käytön paljastuminen yhdistää näissä kertomuksissa käyttäjän osaksi ongelmaista huumeiden käyttäjä-kategoriaa, ja liittää heihin näin leimatun identiteetin (vrt. Silverman 1998; Goffman 1961). Jos käyttö vastaavasti pysyisi läheisiltä salassa, leimaaminen pystyttäisiin välttämään, eikä käyttäjä tai kannabiksen käyttö näyttäytyisi läheisille ongelmana.

Voimakkaan tuomitsemisen aiheuttama reagointi läheisten osalta näyttäytyy käyttäjille suurta mieliharmia aiheuttavana kokemuksena. Käytöllä ei haluttaisi loukata tai huolestuttaa lähipiiriä, mutta näin kuitenkin kerrotaan usein käyvän tapauksissa, joissa käyttö paljastuu sen voimakkaasti tuomitseville käyttäjän läheisille. Läheisten reaktiot ovat käyttäjien kertomuksissa yleisimmin kohdattu yhteiskunnallisen reagoinnin muoto.

Tyypillisen kertomuksen läheisten reagoinnista esittää haastatteluhetkellä 19-vuotias käyttäjä, joka kertoo kannabiksen käytön paljastumisesta äidilleen. Hän kertoo siitä, miten täydellisen erilainen käsitys kannabiksesta ja sen käytön riskeistä äidillä on verrattuna nuoren itsensä käsityksiin ja myös tilanteessa kolmantena osapuolena vaikuttaneen, huumetyötä tekevän tuttavän käsityksiin.

TK: Oot sä sun vanhemmille kertonu?

H: No mä jäin kiinni. Tai siis ei mun isä varmaan tiedä, mun äitille mä jäin kiinni siitä. Just viime kesänä, siitä tuli aikamoinen hulabaloo. Se tapahtu silleen että mullon semmonen piippu, ystävän kanssa oltiin polttelemassa, sit se lainas mun pellavahousui, se oli kyllä semmonen tapahtumien summa, mitä ei ois koskaan pitäny tapahtua. Sit sato, ne pellavahousut kastu ja sit se piippu oli siel taskussa ja se laitto ne meidän kylpyhuoneen ammeen reunalle kuivaa ja ne jäi sinne, ja mun äiti löysi sen seuraavana päivänä. Mulla oli just, oliko se eka työpäivä kesätöitä, ja sit kun mä menin vessaan niin se piippu oli siin pesukoneen päällä silleen et ei saatana, mä olin ihan paniikissa että mitä mä teen... Se oli jotenkin semmonen shokkireaktio, mä vaan otin sen, vein sen mun huoneeseen ja en niinkun sanonu mun äitille mitään kun se tuli kotiin, mä niinkun luulin että se on unohtanu koko jutun. Sit tulee, meidän yks semmonen tuttu tekee huumeiden vastaista työtä niin se soitti sille,

se oli niinkun hirvee shokki mun äidille, ei se varmaan mitään voinu kuvitella semmosta, tai mä luulin että se ois jotenkin arvannu mutta ei se näköjään sit ollu. Sit mä viel idiootti menin kertoo niinkun totuuden et mä oon polteltu ehkä kolme vuotta. Ois vaan pitäny feidata siin kaikki et tää on mun kaverin piippu en mä oo koskaan kokeillu. Mä aattelin et rehellisyys maan perii. Et parempi olla rehellinen, ei se sitten... Mä puhuin sen meidän tutun kanssa, äiti käski soittaa sille kun se varmaan luuli, et se saa mut lopettaa silleen, sit sekin vaan sano et polta mieluummin sitä kun käytät mitään kovia huumeita. Mut ei se tietenkään mun äidille mitään tommost sanonu. Äitin kanssa se puhu siitä ja anto informaatiota kun ei sillä oo hirveesti ketään kavereita kenen kanssa se voi puhua tollasesta... Sitten se sano että pitää lopettaa, nyt kun se on viime aikoina kyselly että oonko lopettanu, kun se kysyy, et oot sä nyt lopettanu niin mä sanon et oon mä lopettanu. En mä viitti enää, se on vaan parempi et se luulee vaan, se tulis vaan surulliseks jos se sais tietää. Sit mä yritin sille selittää, mä sanoin sille tutullekin, että yrittää selittää sille että mitä viihdekäyttö on, se ei tunne sitä käsitettä, mun äiti, ja ei se niinkun uskonukaan sitä meidän tuttuukaan oikeestaan. Tai en mä tiedä mitä se on sille sanonukaan. Mä oon yrittäny selittää sille että kun muut juo niin mä oon, niinkun mahdollisimman hyvin, en silleen niinkun liiotellu sitä mitenkään. Sen mielestä se on niinkun huume, ihan niinkun mikä tahansa. Se on tosi ikävää kun se on jotenkin niin suppeakatseinen, että se ei voi ottaa uutta tietoo vastaan. Tai kyl mä silleen ymmärrän, koska jos mä oisin saanu sellasen valistuksen koko ikäni että se on tosi paha niin tuskin mä vielä 50-vuotiaanakaan ja jos mun joku lapsi sanois, niin tuskinpa mä sitä uskosin.

Nainen, 18-25v.

Läheisten reagoinnin kertomuksissa syyksi käytön paljastumiseen mainitaan usein halu olla rehellinen ja kertoa läheisille avoimesti kannabiksen käytöstä ja sen henkilökohtaisesti tärkeiksi koetuista merkityksistä. Kuitenkaan rehellisyydellä ei kerrota olevan sellaisia positiivisia seurauksia, joita käyttäjät ovat toivoneet sillä saavuttavansa. Päinvastoin, saadun reagoinnin perusteella usein jälkiviisaasti todetaan, että olisi kuitenkin pitänyt olla paljastamatta käyttöä läheisille. Omasta käytöstä vaikenemisessa ei kuitenkaan ole kyse vain läheisten loukkaamisen välttämisestä vaan myös todellisten vaikeuksien välttämisestä. Läheisten ei yleensä kerrota tietävän kannabiksen käytöstä juuri mitään tai heidän tietämyksensä kerrotaan perustuvan ”huumehysteriaan” tai virheelliseen valistukseen, mistä johtuen heidän reaktionsa selitetään niin voimakkaiksi, kuin mitä ne useissa kertomuksissa ovat.

Läheisten reaktiot eivät aina ole aivan yhtä vahvoja kuin millaisiksi ne edellä kuvaillaan. Erityisen vahvoja reaktiot tämän tutkimuksen aineistossa näyttävät olevan, kun käyttäjä on alaikäinen ja käyttö paljastuu hänen vanhemmilleen. Esimerkiksi täysi-ikäisen lapsensa tapauksessa vanhemmat eivät reagoi näin vahvasti, eikä heillä toisaalta ole käytettävissään sellaisia keinoja, joihin useat alaikäisten vanhemmat ovat tämän tutkimuksen haastatteluaineiston perusteella turvautuneet (kuten esimerkiksi lapsen ”pakottaminen” hoitoon). Monet haastatellut, jotka ovat olleet jo täysi-ikäisiä käytön paljastuttua vanhemmille, kertovat vanhempien esittäneen huolensa käytöstä ja toiveensa käytön lopettamisesta, mutta toteavat, etteivät nämä kuitenkaan ole pyrkineet puuttumaan asiaan erityisen tarmokkaasti.

Myös muiden läheisten kuin perheenjäsenten osalta saadut reaktiot voivat olla verrattain vahvoja. Haastatteluissa kerrotaan esimerkiksi seurustelusuhteiden päättymisestä sillä perusteella, että seurustelukumppani ei ole hyväksynyt kannabiksen käyttöä. Toisaalta käyttäjät voivat olla melko varovaisia sen suhteen, kenelle ja missä määrin käytöstään puhuvat tai kenet esimerkiksi kutsuvat kotiinsa niin, että käytön (tai mahdollisen kotikasvatuksen) on mahdollista tulla ilmi. Käytöstä kerrotaan usein vain läheisimmille ystäville, jotka usein käyttävät kannabista itsekkin tai joiden tiedetään suhtautuvan käyttöön sallivasti. Laajempi tuttavapiiri pidetään tarkoituksellisesti käytöstä tietämättömänä, jolloin myöskään vaaraa käyttäjäksi paljastumisesta näille tahoille ei ole. Näitä ”yksilöllisten neuvottelujen” keinoja valotetaan lisää yhteiskunnalliseen reagointiin vastaamisen analyysiosuudessa.

6.2.2 Institutionaalinen reagointi

Yhteiskunnalliseen reagointiin kannabiksen käyttöä kohtaan kerrotaan haastatteluissa törmättävän jonkin verran myös institutionaalisissa yhteyksissä. Käyttöön puuttuviksi institutionaalisiksi tahoiksi määrittyvät käyttäjien kertomuksissa työpaikoilla sekä kouluissa ja opiskelupaikoissa kannabiksen käyttöön kohdistuva reagointi, armeijalaitoksen reagointi sekä poliisin, tullin ja oikeusviranomaisten taholta käyttöön suuntautuva reagointi. Institutionaalisen reagoinnin kertomuksissa käytön kerrotaan esimerkiksi paljastuneen työnantajalle tai opettajalle, ja käyttäjä joutuu tältä taholta tai asian tullessa julkiseksi koko työ- tai kouluyhteisön taholta tulevan reagoinnin kohteeksi. Institutionaalista reagointia näissä yhteyksissä voivat olla myös esimerkiksi koululääkäreiden tai muiden vastaavien ammattialojen edustajien reaktiot yksilön kannabiksen

käyttöä kohtaan. Toisaalta käyttö, kotikasvatus tai muu käyttöön liittyvä rikolliseksi määrittyvä toiminta voi tavalla tai toisella paljastua esimerkiksi poliisille tai tulliviranomaisille ja seurauksena voi olla koti- tai kehoon kohdistuva etsintä, jota seuraa sakkorangaistus tai oikeustoimet. Muita seurauksia institutionaalisesta reagoinnista voi olla jopa opiskelu- tai työpaikan menetys tai esimerkiksi asepalveluksen keskeytyminen, tai toisaalta hoitoonohjausyritykset tai muunlaiset huolenosoitukset.

Työ- tai opiskelupaikoissa käyttöön suuntautuvasta reagoinnista kerrotaan haastatteluissa melko vähän, sillä kannabiksen käyttö liittyy monilla haastateltavilla niin kiinteästi vapaa-ajan viettoon, että se on verrattain helppoa pitää salassa työ-, koulu- tai opiskeluasioiden yhteydessä. Jos käyttö näissä yhteyksissä paljastuu, on yleensä kysymys siitä, että käyttäjä haluaa rehellisesti kertoa kannabiksen käytöstä työnantajalle joko työhaastattelutilanteessa, tai myöhemmin jo työssä ollessaan. Monissa tapauksissa tällainen avoimuus on johtanut siihen, ettei haettua työpaikkaa ole saatu tai käyttäjä on erilaisiin perusteisiin vedoten irtisanottu työstään. Joskus käyttö on paljastunut muuhun kuin käyttäjän omaan halukkuuteen perustuen. Käyttäjä on voinut esimerkiksi kieltäytyä työpaikalla käytäntöinä olevista huumetestauksista, jonka perusteella hänet on voitu irtisanoa. Kouluissa tai opiskelupaikoissa käyttäjät eivät (ehkä nuoren ikänsä ja vähäisemmän kannabiksen käyttöön liittyvään ideologiaan sitoutumisen vuoksi) ole halunneet kertoa käytöstään vastaavalla avoimuudella kuin työpaikoillaan. Joistakin kannabiksen käytöstä käydyistä keskusteluista kuitenkin kerrotaan koululääkäreiden tai –terveydenhoitajien kanssa. Näiltä tahoilta saatu reagointi voi kertomusten perusteella olla paitsi tuomitsevaa, myös suhteellisen neutraalia tai jopa jakaa käyttäjien näkökulmat käytön suhteellisen vähäisistä riskeistä.

Yleisen asevelvollisuuden vuoksi etenkin miespuoliset kannabiksen käyttäjät joutuvat maassamme kohtaamaan armeijalaitoksen reagoinnin kannabiksen käyttöä kohtaan. Tästä reagoinnista kerrottiin useissa haastatteluissa. Ne käyttäjät, jotka haluavat armeijan käydä, pitävät suunsa visusti kiinni kannabiksen käytöstään tulohaastattelussa asiasta tiedusteltaessa. Vastaavasti sellaiset henkilöt, jotka haluavat päästä pois armeijasta, myöntävät käyttönsä auliisti. Ongelma tässä on se, että kannabiksen käytön paljastamisella ei tämänhetkisen käytännön mukaisesti saa suoraan vapautusta armeijasta, vaan vain joidenkin vuosien lykkäyksen. Jotkut 1960-1970 -luvuilla kutsunnoissa olleet haastateltavat kertovat sen aikaisista keinoista saada vapautus armeijasta. Tuolloin kannabiksen ja muiden huumeiden vaikutuksista ja käytön seurauksista ei tiedetty juuri mitään, mitä häikäilemättä käytettiin hyväksi. Armeijan tulohaastatteluissa käyttäjät kertoivat kauhutarinoita esimerkiksi

LSD:n aiheuttamista ”flash backeista”, joiden perusteella armeijaan meno saatiin näyttämään kyseisen henkilön osalta ja tämän muille mahdollisesti aiheuttamien vahinkojen perusteella jopa vaaralliselta, ja tällä perusteella saatiin vapautus armeijasta. Haastatteluissa kerrotaan tällaisten viranomaisille omien tarkoitusprien vuoksi kerrottujen kauhutarinoiden rakentaneen osaltaan edelleen yhteiskunnassamme vallalla olevaa kuvaa joistakin huumeista (esimerkiksi LSD:stä) ja niiden vaikutuksista. Käyttäjien kertomana nämä kertomukset ovat täysin perättömiä ja paikkaansa pitämättömiä, mutta niiden kertominen on ollut helppo tapa välttää asevelvollisuus.

Rikosoikeudellinen reagointi on luonnollisesti käyttäjien kertomuksissa se institutionaalisen reagoinnin taho, josta heille aiheutuu eniten ikäviä seuraamuksia. Haastatelluista henkilöistä osalla on jonkinlaisia kokemuksia poliisin kanssa tekemisiin joutumisesta. Useimmiten kyse on käyttörikoksen julkitulosta, jolloin seuraamuksena on ollut sakkorangaistus. Noin kymmenesosassa haastatteluista kerrotaan myös esimerkiksi omaan kotiin kohdistuneista kotietsinnöistä, kun poliisin tietoon on tullut epäily kannabiksen kotikasvatuksesta. Myös joistakin kokemuksista omaan kehoon kohdistuneesta huumausaineiden etsinnästä kerrotaan haastatteluissa. Tämä on saattanut tapahtua joko tullissa maahan tultaessa tai muualla poliisin toimesta. Melko usealla haastatellulla on kokemusta pidätetyksi joutumisesta. Tällöin kyse on aiempina vuosikymmeninä tapahtuneesta käytön tai kotikasvatuksen vuoksi poliisitutkimuksen kohteeksi joutumisesta tai toisaalta vakavammista kannabiksen tai muiden huumeiden myyntiin liittyvistä rikosepäilyistä. Nykyaikana käytöstä ja kotikasvatuksesta on pääasiassa selvitty ilman pidätystä ja saatu pääsääntöisesti sakkorangaistus.

Henkilökohtaisena kokemuksena poliisin puuttumisesta yksilön kannabiksen käyttöön kerrotaan usein hyvin loukkaavana ja leimaavana kokemuksena. Esimerkiksi kotietsintätilanteissa kerrotaan vahvoista rikolliseksi leimautumisen kokemuksista perheen ja naapureiden silmissä. Kehoon kohdistuvissa etsinnöissä kokemukset ovat vieläkin henkilökohtaisempia ja loukkaavampia. Tällaisesta kokemuksesta kerrotaan seuraavassa lainauksessa, jossa poliisin epäily kohdistunee kannabista vahvempien huumeiden hallussapitoon:

T: Joo. Onks sulla tota ikinä, oot sä saanu sakkoo tai joutunu poliisin kanssa tekemisiin suoraan minkään näitten...?

H: Joo, sillä tavalla. En sakkoo kyllä saanu, mutta pyörähdettiin joskus, juuri mainitsemani henkilön kanssa pitkästä aikaa liikkeellä ja tota oltiin niinkun pirssin kyydissä ja käytiin jossain

asunnossa joka oli tarkkailussa ja sieltä kun lähdettiin liikkeelle, jatkamaan matkaa niin ei kun valot siniset välkähti ja noin noin, pysäytettiin ja tota, siitä sitten poliisikyydillä tonne asemalle ja siellä tota molemmat eri koppiin ja riisutettiin alasti ja siinä ilmeni kyllä jonkinlaista nöyryytyspyrkimystä kautta niinkun mikä tuntuu hämmästyttävältä varsinkin siihen nähden että kuinka iso virhe niitten omassa toiminnassa oli, että jos itte olis ollu poliisin asemassa niin mä olisin toiminu lähtökohtaisesti erilailla. Meinaan kun mitään ei löytyny niin tokihan ne sitten päästi pois, oikein toivatkin pois. Keskustaan takasin jatkaa viihdeiltaa. Mutta toi, se että tosiaan riisutetaan alasti ja katotaan kaikki saumat ja niin pois päin ja käsketään nostaa palleja ja katotaan siis se on niinkun jotain ihan, tiiätkö, taas mennään niinkun siihen että ihmisen saa niinkun palttiarallaa raiskata jos sitä epäillään jostakin. Niin niin pienellä näytöllä. Kaveria ei ole aiemmin nähty, todennäköisesti ollenkaan, ja sitten kun se käy jossain rakennuksessa jossa on muitakin asukkaita niin sitten se jumalauta kiikutetaan, siis camoon.

Mies, 26-35v.

Rikosoikeudellisen reagoinnin kohteeksi joutuminen voi aiheuttaa paitsi henkilökohtaisella tasolla ikäviä kokemuksia, myös yhteiskunnan ja valtaväestön taholta ulossulkevia ja leimaavia kokemuksia. Tällaisista kokemuksista kerrotaan erityisesti silloin, kun poliisille on paljastunut jokin käyttöä tai kotikasvatusta vakavampi rikos, jonka seurauksena on ehdollinen tai ehdoton vankeusrangaistus. Tällaisissa tapauksissa rikosepäily ja tuomio tulevat yleensä julkisiksi, ja tämä aiheuttaa välttämättä seurauksia myös käyttäjän sosiaalisiin suhteisiin ja yhteiskunnalliseen asemaan. Kannabiskasvin siementen maahantuonnista ja myynnistä syytteen saanut haastateltu aktivisti kertoo rikosoikeudellisen reagoinnin kohteeksi joutumisestaan tällaisena varsin leimaavana ja syrjäyttävänä kokemuksena. Hän kertoo kotietsinnän tehneiden tulliviranomaisten suhtautuneen häneen kuin vaaralliseen rikolliseen, vaikka hän itse ei koe tehneensä suurta rikosta myydessään kannabiskasvin siemeniä kannabiksen kotikasvatusta edistääkseen ja ajaakseen näin eteenpäin oman ideologiansa pohjalta hyväksi ja oikeaksi katsomaansa asiaa. Tästä kerrotaan seuraavassa lainauksessa:

H: Mutta nyt on menny niinkun kaikki, siinä mielessä että siinä meni omaisuus ja työpaikkaa tosi vaikee saada Suomesta nyt kun on huumausainemerkintä.. Ja kaikki nesteet mitä ne löysi, lannotteet ja mausteet, ne meni huumelabraan, sitten valokuvat veivät, työtodistukset ja kaikki mahdolliset asiakirjat. Pankkiotteet ja kännykät ja kaikki... Ja ne ilmeisesti kuvitteli että mä oon joku

huumemafiamies tai joku vastaava. Ja ne tuli ihan kämpille sillä perusteella että onko aseita ja näin eteen päin...

T: Oliko ne koko ajan sillä asenteella vai tajusko ne jossain vaiheessa..?

H: No itse asiassa siinä oli (...), se oli ihan asiallinen äijä, se ymmärsi homman, sit se apulainen, sitten (...) oli niinkun koiran kanssa näitä virkailijoita niin ne oli silleen ihan niinkun paniikissa että mulla on jotain aseita ja... Mulla sattuu harjo oleen taskussa niin mikäs täällä, mikäs täällä... Mutta kyllä mä ymmärrän et se on huumeysteriaa, ei tommost vanhemmat, ne on ihan kauhuissaan.

T: No tota jouduit sä siinä vaiheessa johonkin tutkintavankeuteen?

H: Joo, ne tota yön piti tossa (...) putkassa (...) pari päivää piti siellä ja kuulusteli, ne tosiaan ajatteli että mä oon joku niinkun... En todellakaan.

T: No se selvis niille jossain vaiheessa?

H: No selvis, selvis, ne piti mua ihan niinkun hörhönä tai jotain (...).

Mies, 26-30v.

Haastattelukatkelmasta on tulkittavissa vahva leimautumisen kokemus, joka ilmenee esimerkiksi haastatellun käyttämisestä, itseään viranomaisten silmissä kuvaavista termeistä kuten "huumemafiamies" ja "hörhö". Näillä termeillä haastateltava viittaa siihen kulttuuriseen ymmärrykseen, joka hänen nähdäkseen kannabiksen käytöstä ja siihen liittyvästä oheistoiminnasta yleisesti yhteiskunnassa vallitsee. Haastateltava kuvaa yhteiskunnallisen reagoinnin kannabiksen käyttöä kohtaan rakentuvan tällaisten käyttäjiä rikolliseksi tai muuten poikkeavaksi määrittävien käsitteiden rajoissa. Tällainen kulttuurinen ymmärrys tuottaa käyttäjän leimaamista, ja leiman vastustaminen tilanteessa on hankalaa, sillä leimaaminen aiheuttaa myös näkyvän seurauksen yksilön rikosrekisteriin, minkä perusteella käyttäjä olettaa esimerkiksi työnsaannin olevan jatkossakin vaikeaa. Institutionaalinen reagointi voi siis aiheuttaa paitsi käyttäjän identiteetin leimautumista, myös hänen yhteiskunnallisen asemansa ja yhteiskunnassa toimimisen edellytyksiensä heikkenemistä.

6.2.3 Hoitokokemukset

Haastatellut kannabiksen käyttäjät kertovat jonkin verran törmäyksistään yhteiskunnalliseen reagointiin myös päihdehoidon kokemuksista kertoessaan. Neljä haastattelemaani aktivistia on vanhemmilleen kiinni jäätyään "joutunut" hoitoon A-klinikan nuorisoasemille tai muihin vastaaviin

hoitopaikkoihin. Kyse on kaikissa kertomuksissa avohoidosta, jolloin käyttäjät kertovat käyneensä joitakin viikkoja tai kuukausia keskustelemassa käytöstään päihdetyöntekijän kanssa. Keskusteluihin on liittynyt myös seuranta, jossa kiinni jäänyt käyttäjä käy säännöllisin välein antamassa virtsanäytteen, kunnes tällä keinoin voidaan osoittaa, että nuori on lopettanut kannabiksen käytön. Kaikki hoitokokemuksista kertoneet käyttäjät ovat olleet hoidossa vasten tahtoaan. Vastaavanlaisesta hoitointerventiosta ja käytön lopettamisen seurannasta kertoo myös eräs haastateltu, joka on jäänyt kiinni päihtyneenä ajamisesta ja saadakseen ajokortin takaisin on joutunut seurannan avulla osoittamaan, että on lopettanut kannabiksen käytön.

Poikkeuksetta käyttäjät kertovat tällaisista hoitointerventioista, erityisesti ”huumeseuloissa” käymisestä, epämiellyttävänä ja täysin ”vääränlaisena” puuttumisena omaan päihdeidenkäyttöön. Erityisesti tällaiset kokemukset korostuvat nuorten käyttäjien kertomuksissa vanhempiensa reagoinnista ja tämän perusteella hoitoon ohjautumisestaan. Nuori itse ei ole kokenut käyttöä ongelmalliseksi ja vanhempien hysterinen suhtautuminen käyttöä kohtaan tuntuu hänestä täysin absurdilta. Usein nuoret viimeistään vanhempien ohjatessa heitä hoitoon (nuoren tahdon vastaisesti) pyrkivät kertomaan vanhemmilleen kokemuksistaan käytön hyvistä puolista. Tämä tehtävä osoittautuu kuitenkin mahdottomaksi, sillä vanhempien vastustava kanta on hyvin voimakas. Myös hoitopaikassa, jossa seuloissa käydään, nuoret käyttäjät saattavat pyrkiä tuomaan esiin omia näkemyksiään käytön hyvistä puolista ja osoittamaan näin seulat ja käytön lopettamiseen ”pakottamisen” täysin vääränlaisiksi puuttumistavoiksi omaan kannabiksen käyttöön. Nuoret käyttäjät kertovat kuitenkin näissä tilanteissa, kuten usein muulloinkin, keskusteluyritysten olevan hyödyttömiä. Hoitohenkilökunnan, kuten muidenkin viranomaisten ja nuorten vanhempien näkökulmasta, nuoren kaikenlainen kannabiksen käyttö nähdään ongelmana, joka on saatava loppumaan. Nuoret käyttäjät taas kokevat kannabiksen hyödyt itselleen sen aiheuttamia haittoja suuremmiksi ja kokevat usein hallitsevansa käyttönsä niin, etteivät he itse näe käyttöään ongelmana. Keskusteluissa hoitohenkilökunnan kanssa käyttäjät siis törmäävät samaan ongelmaan, joka heidän näkemyksensä mukaan vallitsee yleisessä yhteiskunnallisessa keskustelussa kannabiksesta ja sen käytöstä: käyttäjien näkemykset käytöstä eivät kohtaa muun yhteiskunnan näkemyksiä.

Kuten yleisestä yhteiskunnallisesta suhtautumisesta puhuessaan, myös vanhempien ja hoitohenkilöstön ongelmakeskeisen näkemyksen selitykseksi kannabiksen käyttäjät nimeävät aiheesta yhteiskunnassa yleisesti vallitsevan ”väärän” tiedon ja siihen liittyvän ”huumehysterian”.

Epäilemättä käyttäjien omaan kokemuspohjaan ja käyttäjien keskenään jakamaan kulttuuriseen ymmärrykseen perustuvat näkemykset poikkeavatkin varsin voimakkaasti hoitohenkilöstön näkemyksistä kannabiksesta ja sen käytön aiheuttamista riskeistä. Hoitojärjestelmässä työskentelevien henkilöiden tietämys kannabiksesta ja sen käytöstä voi myös joissakin tapauksissa olla puutteellista. Kristiina Kuussaari (2006, 182-185) on väitöskirjatutkimuksessaan tutkinut terveydenhuollon, sosiaalitoimen ja nuorisotoimen työntekijöiden käsityksiä huumeiden käyttäjien hoitojärjestelmästä. Testatessaan kyseisten alojen työntekijöiden tietämystä huumausaineista Kuussaari huomasi tutkimushenkilöiden vastaavan väärin erityisesti kannabista, mutta myös useita muita laittomia huumeita koskeneisiin väitteisiin. Kuussaaren mukaan tämä osoittaa, että huumeet ovat vielä uusi ja vieras aihe useille hoitojärjestelmässä työskenteleville henkilöille. Tosin Kuussaaren (mt., 185) tutkimustulosten mukaan erityispalveluissa huumetietous on parempaa kuin perustason palveluissa. Myös se, miten usein työntekijät kohtaavat huumeiden käyttäjiä työssään, vaikuttaa työntekijöiden tietotason huumausaineista (mt., 185).

Tämän tutkimuksen aineistossa keskusteluyritysten hoitavan tahon kanssa kerrotaan kariutuneen työntekijän vähäiseen tietämykseen kannabiksen käytöstä tai siihen, että työntekijän ja asiakkaan näkemykset kannabiksen käytöstä ja sen riskeistä ovat täysin ristiriitaiset. Asiakkaan kokemuksen mukaan työntekijä ei tällöin ymmärrä mistä hänen käytössään on kysymys ja koko hoitointerventio koetaan tämän pohjalta turhaksi. Keskusteluyrityksistä hoitavan tahon kanssa kerrotaan esimerkiksi seuraavassa lainauksessa:

H: Joo mä väittelin, kato kun mun isä vei mut lääkärille ja ensiapuun ja siellä mä joka paikassa väittelin, sit mä tajusin et ihan turha noita vastaan on väittää, koska ei ne sitä mielipidettä muuta, eikä ne vaikka mä mitenkä päin siinä penkillä seison ja todistan että en oo koukussa tähän, et mä voin lopettaa tänään... Ja samaa mä sanoin sille a-klinikankin tädille kun se sano että ”no osaatko sä sitten olla polttamatta” ja mä että voin mä vaikka tänään lopettaa. Sit se sano että en mä sua usko, että ei kukaan lopeta tosta vaan, mä sanoin että no, mä voin todistaa sen. Sit siinä meni, ne sano että neljässä viikossa sen pitäis lähtee pois virtsasta, ja mulla meni seittemän viikkoo, ne kerkes jo monta kertaa epäillä siinä että mä poltan. Kaikkee siinä oli.

Mies, 18-25v.

Ratkaisuna siihen, että keskusteluyhteyttä ei yleensä tavoiteta hoitohenkilökunnan tai vanhempien kanssa, seuloissa käyneet haastatellut useimmiten kertovatkin näennäisesti ”mukautuneensa”

vanhempien ja hoidon ajamiin tavoitteisiin ja lopettaneensa käytön seulojen ajaksi. Toisaalta joku haastateltava kertoo myös huijanneensa seuloissa salakuljettamalla virtsanäytteeksi kaverilta saadun näytteen, jolloin testitulokset ovat olleet puhtaat vaikka käyttöä onkin jatkettu. Tällaista hoidossa huijaamista voi tapahtua, vaikka käyttäjä edellisessä lainauksessa esitetyn väitteen mukaisesti kertoisi voivansa lopettaa käytön milloin tahansa. Joskus siis kertomukset käytön ”ongelmattomuudesta” ja kyvystä lopettaa se milloin tahansa näyttäytyvät ristiriitaisilta siihen nähden, miten tilanteessa on tosiasiallisesti toimittu. Käyttäjät saattavat korostaa käytön ongelmatonta ja riippumattomuuttaan käytöstä hoitoonohjaustilanteissa siis hieman totuuden vastaisestikin. Myös käyttönsä seulojen ajaksi lopettaneet käyttäjät kertovat aloittaneensa käytön myöhemmin taas uudelleen, sillä puuttuminen käyttöön tällaisen hoitointervention avulla ei ole aikaansaanut minkäänlaista muutosta heidän näkemyksiinsä kannabiksen käytöstä ja sen riskeistä.

Tällaisten hoitokokemuksiin liittyvien kertomusten pohjalta voidaan miettiä huumeesteillä tapahtuvan käytön lopettamisen seurannan toimivuutta ja tarkoituksenmukaisuutta (nuorten) kannabiksen käyttäjien hoidossa. Jollei hoitoideologia ja hoitavan tahon käsitys käytön riskeistä kohtaa lainkaan käyttäjän käsitystä vastaavista riskeistä, hoito tuskin saa aikaan pitempiaikaista muutosta asiakkaan kannabiksen käytössä tai siihen suhtautumisessa. Kannabiksen käyttäjien näkemykset käytöstä ja sen riskeistä olisikin syytä huomioida huumehoidon käytäntöjen piirissä edes keskustelun tasolla. Ehkä tätä auttaisi hoitohenkilökunnan perehtyminen kannabiksen käyttäjien näkemyksiin käyttönsä motiiveista ja merkityksistä sekä hoidon tarpeen määrittely sellaisista lähtökohdista, jotka myös vahvan ideologisesti suhtautuvat käyttäjät tunnistaisivat. Tämä voisi tapahtua esimerkiksi sen avulla, että kannabiksen käyttöön suuntautuva leimaava yhteiskunnallinen reagointi otettaisiin erääksi näkökulmaksi keskusteluun kannabiksen käytön potentiaalisista riskeistä. Olemalla samaa mieltä edes jostakin käyttöön liittyvästä riskitekijästä, saataisiin ehkä luotua hoitokeskustelulle pohja, johon perustuen keskustelun molemmat osapuolet voisivat tuoda omia näkökulmiaan esiin ilman sellaisen tuntemuksen syntymistä, etteivät näkökulmat miltään osin kohtaa toisiaan.

6.2.4 Kannabis mediassa

Yhteiskunnallinen reagointi kannabiksen käyttöä kohtaan näkyy monien käyttäjien mielestä selvimmin mediassa ja sen esittämässä kuvassa kannabiksesta ja sen käyttäjistä. Käyttäjät kertovat

kannabiksen julkisuuskuvan rakentuvan mediassa hyvin negatiiviseksi. Lähes aina uutisoinnissa kannabiksen kerrotaan liittyvän muihin laittomiin huumeisiin ja myös sen käyttäjät rinnastetaan muiden huumeiden käyttäjiin. Käyttötavan kuvaukset tarkastelevat käyttäjien mukaan useimmiten ongelmallista käyttöä kun taas muunlaisista käyttötavoista ei kannabiksen käyttäjien mukaan ole suomalaisessa mediassa juuri mahdollista puhua. Käytön tunnustamisesta julkisesti saa maassamme kärsiä usein rikosoikeudellisia seuraamuksia. Myös kannabista ei-ongelmallisesta näkökulmasta tarkasteleva toimittaja voidaan käyttäjien mukaan leimata ”kannabismyönteiseksi”, jos tämä liian hanakasti etsiytyy kirjoittamaan tai puhumaan tämän kaltaisista aiheista. Kannabiksen esiintymisestä mediassa ja kannabiksen yhteiskunnallisesta asemasta yleisemminkin puhutaan seuraavassa haastattelulainauksessa:

TK: Onks sulla semmonen tunne että edelleenkin sua jotenkin tän asian tiimoilta kytätään?

H: No totta helvetillä, ja monen muunkin asian tiimoilta kytätään. Ei meidän yksityisyys, niin sitä ei kyllä kunnioiteta, vaikka me kunnioitettas näitä yhteiskunnan arvoja ja mentäis vähän kaappiin piiloon ja komeroon niin ei. Kyllä tää sellanen kyttäys- ja holhousyhteiskunta on. Ei paremmasta väliä. Sit se ois sietämätön jo elää ja asua jos se ois vielä vähän pahempaa. Mut siihen päin ollaan menossa varmaankin. Näyttäs siltä vähän noi mittarit kun kattoo maailman touhua, lisää poliiseita ja kyttäystä ja vahtimista, vähemmän kansalaisvapautta, taas on semmonen trendi olemassa.

TK: Kun se sunkin mielestä tää valtayhteiskunnan suhtautuminen on aika negatiivista nii mistä se kokemus sulle tulee? Tuleeks se jostain mediasta vai...?

H: Se tulee joka puolelta, se tulee toimittajien tavasta kysyä asioita, se tulee toimittajien tavasta kirjoittaa, ne mediat niinkun muokkaa sitä. Ja kylhän se niin on että toimittaja joka heittää vähän jotain myönteistä tekstiä noista asioista niin voi olla että se menettää työpaikkansa hyvin nopeesti. Meillä ei huumemyönteiset pellet istu toimituksessa, kenties ne käyttävät itsekin!

Mies, 36-45v.

Kannabiksen käyttäjät kertovat median rakentavan voimakkaasti kannabiksen julkisuuskuvaa. Tämä on heidän mukaansa tulkittavissa paitsi kannabiksen suhteellisen vähäisestä näkyvyydestä suomalaisessa mediassa, myös niissä tavoissa, joilla kannabiksesta puhutaan mediassa. Kannabiksen julkisuuskuva mediassa on kannabiksen käyttäjien kertoman perusteella hyvin negatiivinen. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että kannabikseen liittyvät positiiviset uutiset (kuten esimerkiksi kannabiskasvin käyttöön lääkeaineena liittyvät innovaatiot) eivät juuri ylitä

uutiskynnystä, mutta sen sijaan esimerkiksi kannabiksen kotiviljelmien paljastumisesta tai suurista kannabistakavarikoista uutisoidaan näyttävästi. Median valikoivuuden kannabisaiheiseen uutisointiin liittyen monet haastatellut ovat huomanneet myös pyrittään henkilökohtaisesti ottamaan kantaa esimerkiksi yleisönosastoilla kannabisaiheisiin keskusteluihin. Käyttäjät ovat huomanneet, että kannabikseen positiivisesti suhtautuvat kirjoitukset jätetään lähes poikkeuksetta julkaisematta. Jos äänensä haluaa saada kuuluviin esimerkiksi sanoma- tai iltapäivälehtien yleisönosastoilla, sanat on osattava asettaa hyvin tarkkaan niin, ettei suoranaisesti puolusta kannabista tai sen käyttöä, vaan yleisemmällä tasolla ottaa kantaa kannabiksen hyvien ominaisuuksien puolesta.

Mediassakin on kuitenkin kanavansa, joilla kannabiksen käyttäjien mielipiteet, näkemykset ja kokemukset kannabiksesta ja siihen liittyvistä aihealueista pääsevät esille ja vuorovaikutukseen muiden aiheesta kiinnostuneiden kanssa. Tällä viitataan pääasiassa Internetin lukuisiin keskustelufoorumeihin, joilla käydään vilkasta keskustelua kannabiksen hyödyistä ja haitoista, vaikutuksista, lajikkeista, kotikasvatuksesta ja lähes kaikesta mahdollisesta kannabikseen ja sen käyttöön liittyvästä. Suomen Kannabisyhdistys myös julkaisee Internetissä ja lähettää sähköpostitse tiedotuskanavaa kannabikseen liittyvästä uusimmasta uutisoinnista ja tieteellisestä tutkimuksesta. Tämän lisäksi jotkut kannabisaktivistit seuraavat kansainvälisiä kannabisaiheisiä aikakauslehtiä (Esimerkiksi yhdysvaltalaisista Cannabis Culture- -lehteä). Myös tietyt laajemmin vastakulttuuriseksi mielletyt ja/tai esimerkiksi selkeästi nuorille aikuisille suunnatut aikakauslehdet saattavat valtamediaa avoimemmin käsitellä kannabiksen käyttöön liittyviä aiheita.

Yhteiskunnallinen reagointi, jota kannabiksen käyttäjät kokevat saavansa median välityksellä osakseen, on kuitenkin pääsääntöisesti käyttäjien kertomana varsin negatiivista. Eniten tässä yhteiskunnallisen reagoinnin muodossa käyttäjiä harmittaa se, että media rakentaa heidän näkemystensä mukaan vahvasti myös yleistä yhteiskunnallista kuvaa kannabiksesta ja näin ollen vaikuttaa olennaisesti valtaväestön mielipiteisiin kannabiksesta ja sen käyttäjistä. Tämän vuoksi kannabiksen käyttäjät toivoisivat median uutisoinnin keskittyvän vähemmän kannabiksen ja sen käytön negatiivisiin puoliin ja tuovan esille myös kannabiksen käyttöön liittyviä myönteisiä seikkoja. Tälle kuitenkin haastateltujen mukaan ”aika ei ollut kypsä” ainakaan vielä haastattelujen tekoajankohtana (keväällä 2003). Tuolloin mediassa erityisesti puhuttivat silloiset eduskuntavaalit ja muun muassa erään Vihreän liiton ehdokkaan kannabiksen käytön julkiseksi tuleminen pohjalta syntynyt polemiikki ”vihreiden huumeongelmasta”.

6.3 Yhteenveto yhteiskunnallisen reagoinnin kertomuksista

Yhteiskunnallisen suhtautumisen kannabiksen käyttöä kohtaan kerrotaan tutkimushaastatteluissa olevan negatiivista ja leimaavaa ja perustuvan kannabiksesta vallitsevaan tietämättömyyteen sekä toisaalta alkoholin vahvaan valta-asemaan päihdekulttuurissamme. Kannabikseen liittyvä yhteiskunnallinen suhtautuminen perustuu kannabiksen käyttäjien kertomusten mukaan suurelta osin kannabiksesta vallalla olevaan "väärään tietoon". Tällainen virheellinen tietämys voi perustua "huumehysteriaan", laittomien huumeiden näkemiseen eräänä yhteiskunnan merkittävimpänä ja vaarallisimpana ongelmana. Tällaisten kannabiksen käyttöön liittyvien mielikuvien vuoksi valtaväestön suhtautuminen kannabista ja sen käyttöä kohtaan on tuomitsevaa.

Toisaalta kannabiksen käyttöön liittyvää yhteiskunnallista suhtautumista kuvataan haastatteluissa myös tuomalla esiin sitä ristiriitaa, joka vallitsee yhteiskunnallisessa suhtautumisessa valtapäihdettämme alkoholia ja toisaalta kulttuurisesti vieraampaa kannabista kohtaan. Kun alkoholin käyttö koetaan yhteiskunnassamme yleisesti melko sallittuna ja hyväksyttävänä käyttäytymistapana, asettuu kannabiksen käyttö tälle täysin vastakohtaiseksi, erittäin tuomittavaksi ja epäsuotavaksi käyttäytymiseksi. Alkoholin nimeäminen "hyväksi päihteksi" kannabiksen kustannuksella ei käyttäjien kertomuksien mukaan näyttäyty järkevänä yhteiskunnallisena suhtautumisena, sillä heidän kertomuksissaan kannabis on huomattavasti alkoholia miedompi ja haitattomampi päihde.

Kannabiksen käyttäjät kertovat yhteiskunnallisen reagoinnin kohteeksi joutumisestaan läheisten reagoinnin, institutionaalisen reagoinnin, hoitokokemusten ja median näkökulmista. Yhteiskunnallisen reagoinnin kohteeksi kerrotaan jouduttavan useimmiten tilanteissa, jossa käyttö on paljastunut käyttäjien läheisille. Tulkitsen tällaisen reagoinnin yhteiskunnalliseksi reagoinniksi, sillä reagoinnin taustalla kerrotaan vahvasti vaikuttavan sen yleisen yhteiskunnallisen suhtautumisen, joka kannabiksen käyttöön maassamme liittyy. Läheisten reagointi voi johtaa hoitoonohjausyrityksiin tai muunlaisiin huolenosoituksiin tai toisaalta jopa seurustelusuhteiden katkeamiseen tai välien huononemiseen läheisten kesken.

Institutionaalisen reagoinnin, josta osallisiksi voidaan joutua työ- tai opiskelupaikoissa, armeijassa tai poliisi-, tullit tai oikeusviranomaisten taholta, seuraukset voivat olla vieläkin ikävämpiä.

Erityisesti kotietsinnöistä tai kehoon kohdistuvista etsinnöistä kerrotaan erittäin epämiellyttävänä, loukkaavina ja käyttäjän identiteettiä voimakkaasti leimaavina kokemuksina. Pahimmassa tapauksessa institutionaalisesta reagoinnista seuraa työpaikan menetys, armeijasta erottaminen tai rikosoikeudellisia sanktioita. Esimerkiksi rikosrekisterimerkinnän vuoksi seuraukset institutionaalisesta reagoinnista voivat olla pitkäkestoisia.

Hoitokokemuksista kerrottaessa yhteiskunnallista reagointia saadaan osaksi hoitojärjestelmässä työskentelevien henkilöiden taholta. Aineistossani hoitoonohjauksen kerrotaan yleisimmin tapahtuneen nuoren käyttäjän vanhempien tullessa tietoisiksi lapsensa kannabiksen käytöstä. Hoitojärjestelmässä käyttöön suhtaudutaan vakavana ongelmana, joka pyritään saamaan loppumaan avohoidollisten keskustelujen ja käytön seurannan (huumeseulojen) avulla. Tällaisen hoitointervention kerrotaan aineistossa poikkeuksetta olevan hyödytön, sillä hoitokeskusteluissa käyttäjien ja hoitavan tahon näkemykset eivät kohtaa toisiaan. Käytön seurannan myötä yleensä lopetettu käyttö aloitetaan usein heti seurannan loputtua uudelleen.

Median kannabiksen käyttöön suuntaama yhteiskunnallinen reagointi koetaan erittäin voimakkaasti käyttäjiä leimaavaksi ja osaltaan niitä virheellisiä käsityksiä ylläpitäväksi, joihin yleinen yhteiskunnallinen tietämys kannabiksesta maassamme perustuu. Huumejulkisuus nähdään sensaatiohakuiseksi, eikä uutisoinnissa kerrota juuri näkyvän kannabiksen käytön hyötyihin ja hyviin puoliin liittyviä näkökulmia. Myös kannabiksen käyttäjänä esiintyminen julkisuudessa voi edelleenkin aiheuttaa käyttäjälle merkittäviä rikosoikeudellisia tai muita seuraamuksia. Toisaalta median vaihtoehtoiset kanavat kuten Internetin keskustelufoorumit ja kannabiksen käytön ympärille rakentuneet Internetsivustot ja aikakauslehdet tuottavat toisenlaista kannabisjulkisuutta, joka poikkeaa sisällöltään ”valtamedian” kannabisaiheisesta uutisoinnista yhtä paljon kuin käyttäjien näkökulmat kannabiksesta poikkeavat keskiverto-kansalaisten aiheeseen liittämistä näkökulmista. Tällaiset kannabiksen käytön ympärille rakentuneet vaihtoehtoiset media-kanavat voidaan nähdä eräänä vastapuheen muotona ja pyrkimyksenä tuottaa valtakulttuurisista määrittelyistä poikkeavia määrittelyjä kannabiksen käytölle.

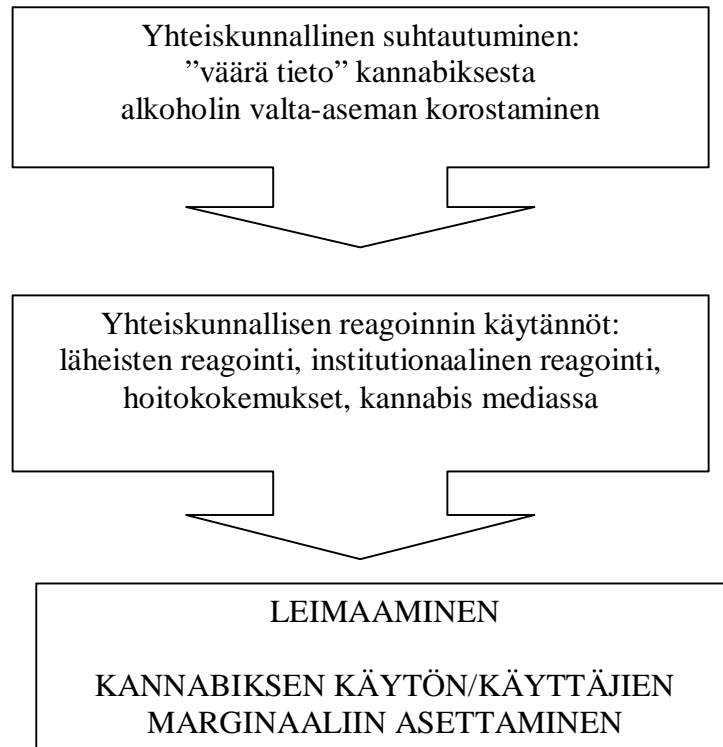
Yhteiskunnallinen suhtautuminen ja tämän perusteella leimaava suhtautuminen kannabiksen käyttäjiin perustuu suurelta osin kategorisointiin, jossa kannabiksen käyttäjät liitetään osaksi ongelmasta ”huumeiden käyttäjien” ryhmää. Tämä kategorisointi perustuu käyttäjien kertomusten perusteella yhteiskunnassa yleisesti vallitsevaan ”väärään tietoon” kannabiksesta ja sen käytöstä. Toisaalta se perustuu myös vahvaan erontekoon sallitun alkoholin ja kielletyn kannabiksen käytön

välillä. Tämä vastakkainasettelu asettaa kannabiksen käytön yhä vahvemmin marginaaliin tuottamalla kannabiksen käyttöön liittyen leimattuja identiteettejä ja mallitarinoita (vrt. Goffman 1961), joiden mukaan laittoman huumeen käyttö (oli kyseessä kannabis tai jokin muu laiton huumausaine) aiheuttaa käyttäjille merkittäviä sosiaalisia tai muita ongelmia ja johtaa vääjäämättä kohti rikollisuuteen ja vahvaan syrjäytyneisyyteen perustuvaa elämäntapaa (vrt. porttiteoria). Tällaiseen yhteiskunnalliseen suhtautumiseen toimintansa perustaen yhteiskunnalliset toimijat työntävät erilaisissa käytännöissä (läheisten reagointi, institutionaaliset ja hoitokäytännöt, media-keskustelut) kannabiksen käyttäjiä marginaaliin, yhteiskunnallisten toiminta-alueiden ulkopuolelle.

Käyttäjien edellä kuvatun kaltaiseen leimaamiseen pohjautuva marginalisointi tuottaa osaltaan kannabiksen käyttöön liittyvää sekundääripoikkeavuutta (vrt. Lemert 1951, 76). Vaikka käyttö sinällään ei aiheuttaisi käyttäjälle merkittäviä ongelmia, siihen suunnattu yhteiskunnallinen reagointi voi aiheuttaa niitä merkittävästikin. Kannabiksen käyttöön suunnatun yhteiskunnallisen reagoinnin myötä käyttäjät joutuvat puolustelemaan poikkeavaa käyttäytymistään, vastustamaan heihin kohdistuvaa reagointia tai mukautumaan heille yhteiskunnan taholta annettuun ”poikkeavan” rooliin. Näitä yhteiskunnalliseen reagointiin vastaamisen tapoja tarkastelen lähemmin luvussa seitsemän.

Yhteiskunnallinen reagointi kannabiksen käyttöä kohtaan haastattemieni kannabisaktivistien kertomana voidaan esittää tiivistetysti seuraavanlaisessa kuviossa:

Kuvio 1. Yhteiskunnallinen reagointi kannabiksen käyttöä kohtaan kannabisaktivistien kertomana.

7. Yhteiskunnalliseen reagointiin vastaaminen

Olen edellä olevissa kahdessa analyysiluvussa tarkastellut kannabisaktivistien kertomisentapoja käytön aloittamisesta ja käytön merkityksistä sekä yhteiskunnallisesta reagoinnista kannabiksen käyttöä kohtaan. Tässä luvussa huomio kiinnittyy niihin neuvotteluihin, joita aktivistit kertovat käyvänsä omasta yhteiskunnallisesta asemastaan ympäröivän yhteiskunnan ja sen toimijoiden kanssa.

Hammersley, Jenkins ja Reid (2001, 141) käyttävät termiä neuvottelu (negotiation) tarkastellessaan kannabiksen käyttöön liittyviä tilanteita, joissa käyttäjät päättävät joko salata tai paljastaa käyttönsä, ja joissa joko vastaanotetaan tai kieltäydytään nauttimasta huumeita. Neuvottelua ja rajankäyntiä käydään Hammersleyn ym. (mt.) mukaan lähinnä ei-käyttäjien sekä sellaisten henkilöiden kanssa, jotka käyttävät myös muita huumeita kuin kannabista. Rajankäyntiä voidaan käydä myös julkisen ja yksityisen välillä: yksityisesti kannabista käytetään, mutta julkisesti sitä ei myönnetä. Neuvotteluilla pyritään Hammersleyn ym. (mt.) mukaan välttämään käyttäjäksi leimautumisen ja sen mukanaan tuoman stigman käyttäjälle aiheuttamia ongelmia.

Oma näkemykseni kannabiksen käyttäjien neuvotteluista on Hammersleyn ym. (2001) esittämää näkemystä laajempi. Ymmärrän neuvottelut sellaiseksi toiminnaksi (tai toimimatta jättämiseksi), jonka avulla kannabiksen käyttäjät pyrkivät pitämään yllä tai parantamaan omaa yhteiskunnallista asemaansa. Se, että yhteiskunta ja sen toimijat pyrkivät omalla toiminnallaan asettamaan kannabiksen käyttäjät yhteiskunnalliseen marginaaliin, pakottaa kannabiksen käyttäjät vastaamaan tavalla tai toisella tällaiseen reagointiin. Marginaali yhteiskunnallisena asemana ei vastaa käyttäjien näkemystä omasta asemastaan ja toimimisen mahdollisuuksistaan yhteiskunnassa. Vastatessaan yhteiskunnalliseen reagointiin erilaisten neuvottelujen avulla, kannabiksen käyttäjät samalla luovat uudenlaisia, valtakulttuurisista näkemyksistä poikkeavia määrittelyjä kannabiksen käytöstä.

Olen jakanut yhteiskunnalliseen reagointiin vastaamisen neuvottelut kolmeen toisistaan eroavaan neuvottelun tasoon. Näitä neuvotteluja kutsun yksilöllisiksi, kulttuurisiksi ja yhteiskunnallisiksi neuvotteluiksi. Neuvottelut poikkeavat toisistaan paitsi sisällöiltään, myös siltä osin, millaisella toiminnan tasolla niitä käydään. Yksilöllisissä neuvotteluissa on kyse käyttäjän identiteettimäärityksiä koskevista rajankäynneistä. Yksilöllisten neuvottelujen käsite vastaa osin niitä neuvotteluja, joita Hammersley ym. (2001) ovat todenneet kannabiksen käyttäjien käyvän

ympäröivän yhteiskunnan kanssa, sillä niitä käydään käyttäjän yksityisen ja julkisen elämänpiiriin välillä pyrkien välttämään niitä leimaamiseen perustuvia identiteettimäärityksiä, joita kannabiksen käyttöön yleensä liitetään. Samalla pyritään tiettyjen toimintatapojen välityksellä esittämään näille identiteettimäärityksille vaihtoehtoisia määrittelyjä. Kulttuurisella tasolla neuvotteluja käydään kannabiksen käytön ympärille syntyneiden ala- tai vastakulttuuristen ryhmien omaksumien arvo- ja elämäntavallisten valintojen sekä valtakulttuurin ja sen suosimien arvojen ja toimintatapojen välillä. Yhteiskunnallisella tasolla kannabiksen käyttö ja sen yhteiskunnallinen asema pyritään nostamaan yhteiskunnallisten ja jopa poliittisten neuvottelujen kohteeksi ja neuvotteluja käydään yksityisten aktivistien tai käyttäjäjärjestöjen sekä ympäröivän yhteiskunnan ja sen toimijoiden välillä.

7.1 Yksilölliset neuvottelut

Yksilöllisillä neuvotteluilla tarkoitan kannabiksen käyttäjien sellaista yhteiskunnalliseen reagointiin vastaamisen tapaa, jossa käyttäjät pyrkivät vaikuttamaan yhteiskunnalliseen asemaansa toimimalla yksityisen elämänsä alueella niin, etteivät he kannabiksen käytöstään huolimatta tule leimatuiksi kannabiksen käyttäjiksi ja asetetuiksi tämän seurauksena marginaaliin. Yksilöllisiksi neuvotteluiksi olen tulkinnut sellaiset neuvottelut, joista käyttäjät kertovat ”käytöstä vaikenemisen” ja ”käytön kontrollien” kertomuksissa. Käyttäjät pyrkivät vaikuttamaan itseään koskeviin identiteettimäärityksiin pitämällä käyttönsä vaikenemisen ja käytön kontrollien avulla näkymättömissä valtaväestöltä ja välttämään näin stereotypioihin ja kategorisointiin perustuvia, leimattuja identiteettejä tuottavia identiteettimäärityksiä. Yksilöllisissä neuvotteluissa käyttäjät pyrkivät sulkemaan kannabiksen käytön tietyn yksityisen elämänpiirin sisälle paljastamatta sitä sellaisille laajempaan julkiseen elämänpiiriin kuuluville henkilöille tai toimijoille, joille kannabiksen käyttäjäksi paljastuminen voisi vaikuttaa negatiivisesti käyttäjän yhteiskunnallisen asemaan.

7.1.1 Käytöstä vaikeneminen

Suurin osa haastattelemistani kannabiksen käyttäjistä kertoi vaikenevansa käytöstään lähes kaikissa yksityisen elämänpiirinsä ulkopuolella olevissa tilanteissa välttääkseen käyttäjäksi leimautumisen. Tällöin käytöstä kerrotaan vain pienelle joukolle käyttäjän yksityiseen elämänpiiriin kuuluvia henkilöitä. Erityisen tarkkaan käyttö pyritään pitämään salassa kouluun, opiskeluun tai työhön

liittyviltä toimijoilta tai muilta sellaisilta tahoilta, jotka voivat tavalla tai toisella vaikuttaa yksilön täysivaltaisen toiminnan vaikeutumiseen yhteiskunnassa.

Yksilöllisiä neuvotteluja haastattelupuheessaan kuvaavat käyttäjät kertovat paljastavansa kannabiksen käyttönsä vain sellaisille lähipiiriinsä kuuluville henkilöille, jotka itsekin käyttävät kannabista tai muuten hyväksyvät käytön. Käyttö saatetaan joutua paljastamaan myös joillekin sellaisille henkilöille, jotka eivät sitä hyväksy, mutta jotka kuitenkin ovat niin lähellä käyttäjän elämänpiiriä, ettei käyttöä voida tästä syystä heiltä salata. Vaikenemalla käytöstään muissa kuin yksityisen elämänpiirinsä yhteyksissä, kannabiksen käyttäjät kertovat saavansa melko hyvin olla rauhassa ympäristöstä tulevalta kannabiksen käyttäjiin kohdistuvalta tuomitsevalta reagoinnilta.

Käytöstä vaikenemisesta voisi käyttää myös termiä ”kertomatta jättäminen”. Sen sijaan termiä ”salailu”, jota käytin itse tutkimushaastatteluja tehdessäni, moni käyttäjä ei halunnut omaan käyttäytymiseensä liittää. Käytöstä vaikeneminen tarkoittaa sitä, että kannabiksen käyttäjät eivät yleensä halua nostaa kannabiksen käyttöä keskustelun aiheeksi muissa kuin oman lähipiirinsä keskusteluissa, eikä aiheeseen ehkä oteta kantaa, vaikka se jonkun toisen toimesta puheenaiheeksi tulisikin. Omasta kannabiksen käytöstä ei käytöstä vaikenemisen kertomuksissa olla halukkaita kertomaan muutenkaan kuin sanallisesti, esimerkiksi kirjoittamalla siitä Internetissä tai ottamalla kantaa lehtien yleisönosastokirjoitteluun. Vaikeneminen on paitsi sanallista toimintaa, myös muunlaisesta käytön julkituomisesta kieltäytymistä.

Vaikenemisesta johtuva näkymättömyys ja tietämättömyys voivat oleellisesti selittää sitä, millaiseksi tietty marginaaliseksi leimattu toiminta yhteiskunnassa ymmärretään (vrt. esim. Kosofsky Sedgwick 1990). Vaikenemalla kannabiksen käytöstä kannabiksen käyttäjät omalta osaltaan tuottavat (tai rajoittavat) sitä tietoutta, joka yhteiskunnassa kannabiksesta yleisesti vallitsee. Käyttäjät kertovat käytöstä vaikenemisen olevan verrattain helppoa, sillä kannabiksen käytön ei koeta olevan yleinen puheenaihe, vaan päinvastoin siitä kerrotaan vallitsevan niin perheiden sisällä kuin julkisestikin eräänlainen ”puhumattomuuden kulttuuri”. Käytön henkilökohtaisena kysymyksenä ei kerrota juuri koskaan nousevan keskustelunaiheeksi, jolleivät käyttäjät itse halua sitä sellaiseksi nostaa.

Jotkut käytöstä vaikenemisesta kertovat käyttäjät arvelevat, että jos asiasta joskus kysyttäisiin heiltä suoraan, he luultavasti kertoisivat käytöstään. Vaikeneminen ei siis välttämättä ulotu siihen saakka, että käytöstä oltaisiin valmiita valehtelemaan ”päin naamaa”. Tämäkin saattaa tosin olla kiinni tilanteesta. Epävirallisemmissä tilanteissa käyttö voitaisiin myöntää, sen sijaan esimerkiksi työhaastattelussa käytöstä voidaan joutua valehtelemaankin, kuten seuraavassa lainauksessa todetaan:

H:(...) Ihan käytännön syistä tulee pidettyä työkuviot, työelämä aika lailla erillään tästä koska tässä maassa nyt vaan on vähän hankala olla oma itsensä jollakin lailla. Kyllä sitä joskus joutuu valehtelemaan käytännön syistäkin, jos ei ole soveliasta edes puhua aiheesta.

TK: Minkälaisissa tilanteissa ei ole soveliasta?

H: Mikä nyt ois tyypillinen tilanne, se on aina niin tilanteesta kiinni, en mä nyt varsinaisesti kaapissa elä sen kanssa, et jos mä tiedän et asiasta voi järkevästi keskustella niin kyl mä sen tarpeen vaatiessa voin ottaa puheeksi tai puhua siitä jos joku on kiinnostunut kyselemään. Mut kuitenkin mä oon määrättyllä tavalla äärettömän laiska ja mukavuudenhaluinen ihminen, mä haluan päästä helpolla näistä asioista. Kun mä nään et tää ei välttämättä johda mihinkään, et tässä rupee kannabiskeskustelu olemaan, et ei voi ottaa kantaa niiden ympärillä olevien ihmisten vuoksi tai jostain muusta syystä niin joskus tulee aina tehtyä se realisointi tai rajanveto että tällä kertaa mä en sitten hirveesti taida tästä asiasta... Ei oo olemassa varmaan mitään nyrkkisääntöä. Se on ihan siitä tilanteesta kiinni. Työpaikkakin niin eihän siellä voi välttämättä silleen hirveen suruttomasti, kyllä mä tietysti lähimpien työkavereiden kanssa, ne tietää kyllä (...). Mut sitten on tietysti, toimitusjohtajalle ei tulis mieleenkään välttämättä esitellä sen kummemmin.

Mies, 26-35v.

Kuten edellä olevassa lainauksessa, usein käytöstä vaikenemisesta kerrottaessa mainitaan *eronteot yksityisen ja julkisen elämänpiirin välillä*. Tällöin käyttäjät kertovat, että yksityisesti harrastettua kannabiksen käyttöä ei haluta julkisesti tuoda esille, ja käyttö pidetäänkin täysin salassa muilta kuin käyttäjän yksityiseen elämänpiiriin kuuluvilta henkilöiltä. Yksityiseen elämänpiiriin kuuluvat käyttäjien kertomuksissa yleisimmin hyvät ystävät, jotka usein itsekin käyttävät kannabista tai ainakin suhtautuvat siihen hyväksyvästi. Vaikka elämäkumppani ja perhe usein lukeutuvat yksityiseen elämänpiiriin, saattavat jotkut käyttäjät kuitenkin salata käytön perheeltään, erityisesti lapsiltaan. Julkisenä elämänpiirinä pidetään kaikkea tämän lähipiirin ulkopuolella olevaa: työ- ja

koulukavereita, naapureita, sukulaisia, tuttavien ja kavereita. Erityisen visusti käyttö pyritään salaamaan yhteyksissä, joissa ollaan tekemisissä viranomaisten tai muiden auktoriteettien kanssa. Näitä voivat olla joko epäviralliset yhteydet viranomaisiin esimerkiksi harrastuksien kautta, työ- tai opiskeluelämään liittyvät viranomais- tai auktoriteettikontaktit tai monien nuorien käyttäjien osalta myös esimerkiksi omat vanhemmat tai muut vanhemmat ihmiset.

Käytöstä vaikenemisen kertomuksissa käyttäjät vetoavat usein siihen, että oman mukavuudenhalunsa tai laiskuutensa vuoksi he eivät halua kaikissa yhteyksissä tuoda omaa käyttöönsä esille. Käytöstä vaikeneminen ja tämän myötä yhteiskunnallisen reagoinnin välttäminen koetaan helppoutensa vuoksi houkuttelevaksi vaihtoehdoksi käytöstä avoimesti puhumiselle. Vaikeneminen voidaan nähdä tästä näkökulmasta myös sen riskin välttämisenä, joka liittyy marginaalisen näkökulman julkituomiseen. Omasta kannabiksen käytöstä voi olla helpompaa vaieta, sillä kannabiksen käyttöä ja siihen liittyvää marginaalissa olon kokemusta ei ehkä osata kuvata niin, että se tulisi ymmärretyksi sellaisille henkilöille, jotka eivät tuosta kokemuksesta ole omakohtaisesti osallisia (vrt. Hooks 1989, 14; Jokinen ym. 2004, 12). Toisaalta puheeseen ”vaikenemisen helppoudesta” voisi tulkita sisältyvän viittauksen siihen, että käytöstä avoimesti kertominen olisi käyttäjien mielestä tavoiteltava vaihtoehto vaikenemiselle. Usealle haastatellulle henkilölle kannabiksen käyttö on oman elämäntavan ja arvovalintojen kannalta niin merkittävä asia, että käytöstä vaikeneminen voidaan kokea myös epämiellyttäväksi, vaikkakin joissakin tilanteissa pakotetuksi ratkaisuksi neuvotteluissa omasta yhteiskunnallisesta asemasta. Joskus käyttäjät kertovat kokevansa tämän erääksi suurimmista käyttöön liittyvistä ongelmista:

TK: Onks mitään sosiaalisia haittoja sitten tai oot sä ollu poliisien kans...?

H: Joo, on. Itse asiassa suurin haitta on se, että ei voi olla sitä mitä on. Et niinku tavallaan tää sosiaalinen haitta tässä onkin niinku ja se on mittava, koska just se, että kyl mä toivoisin, et mä voisin rehellisesti, kun mä oon muutenkin kauheen rehellinen ja suorasananen, ni mä voisin ihmisille sanoo, että tota mä en kauheesti dokaa nykyään, et tykkään enemmän kannabiksesta. Et kyl mä oon monelle niin sanonukin, mut sit tiettyjä ihmisiä, joille ei niinku uskalla tavallaan asemansa tai muun vuoksi mennä sanomaan suoraan näin. Niin, no se on oikeestaan suurin haitta. Ettei pysty olemaan sen...tai sanomaan suoraan sitä, mitä ajattelee.

Nainen, 36-45v.

Jotkut käyttäjät kertovat kannabiksen käytöstä vaikenemisen olevan jollakin tasolla verrattavissa homoseksualismista vaikenemiseen. Homoseksualismi tietenkin poikkeaa silläkin tavoin kannabiksen käytöstä, ettei se ole laitonta kuten kannabiksen käyttö. Kokemuksellisesti kannabiksen käyttäjät pitävät asioita kuitenkin jollakin tavoin vertailukelpoisina; kannabiksen käyttö voi olla käyttäjälle merkittävä elämäntavallinen ja ideologinen valinta, jonka pakotettu salaaminen julkisissa yhteyksissä voidaan kokea eräällä tavoin oman itsen kieltämisenä. Samoin vertailukelpoisena voidaan pitää sitä, että molemmista asioista kertomalla voidaan järkyttää tai jopa loukata keskustelukumppania, joten asia saatetaan jättää kertomatta tämänkin vuoksi. Oman itsen kieltämisestä kerrotaan myös esimerkiksi käyttämällä ilmaisua ”normaalin näytteleminen” tilanteista, joissa kannabiksen käyttö tavalla tai toisella nousee esille, mutta käyttäjä ei voi oman yhteiskunnallisen asemansa vaarantumisen vuoksi paljastaa kantaansa asiaan. Tätä ilmaisua käytetään seuraavassa lainauksessa, jossa vaikenemisesta kerrotaan yksityisen ja julkisen elämänpiirin välisenä rajanvetona. Samoin lainauksessa verrataan käytöstä vaikenemista homoseksualismista vaikenemiseen siinä merkityksessä, että vaikenemisella voidaan välttää mahdolliset reagoinnit käyttäytymistapaa kohtaan.

TK: Oot sä kertonu ihan avoimesti lähipiirilles tästä vai onks sellasia ihmisiä kelle sä et halua puhua koko asiasta?

H: En mä, no tällaset paikat niinkun koulut, työpaikat, tällaset, en mä niinkun silloin, se on ihan helpointa kun on silleen ihan normaalia näytelly, ei rupee niinkun... Ihan sama homma esimerkiks, että ei mulla oo mitään homoseksuaaleja vastaan mut siinä vaiheessa kun rupee tilittää sitä niin silloin mulla on.

TK: Parempi pitää matalaa profiilia?

H: Kyllä joo. Se on vähän niinkun silleen että silloin kun yhdessä ollaan niin pelataan tietyillä säännöillä mut kun mennään kämpille niin sittenhän se on ihan sama mitä sä teet.

Mies, 26-35v.

7.1.2 Käytön kontrollit

Huumeiden käyttöön liittyvistä kontroleista on aina oltu kiinnostuneita huumausainetutkimuksessa. Klassisen teorian käytön kontroleista on esittänyt amerikkalaistutkija Norman Zinberg (1984), jonka mukaan sekä huumeiden käyttö että siihen liittyvät kontrollit opitaan sosiaalisessa kanssakäymisessä ja käyttökulttuurien säätelminä.

Tässä tutkimuksessa olen kiinnostunut käytön kontroleista keinoina, joilla kannabiksen käyttäjät pyrkivät torjumaan leimautumistaan ja kannabiksen käytön ja käyttäjien marginaaliin sijoitettua asemaa yhteiskunnassa. Kiinnitän käytön kontroleja tarkastellessani huomion siihen, miten kannabiksen käyttäjät kertovat käyttötapaan kontrolloimalla voivansa osallistua neuvotteluun omasta yhteiskunnallisesta asemastaan. Tällaisia käyttötapojen kontroleja ovat esimerkiksi kontrollit, jotka liittyvät käyttäjäksi paljastumisen torjumiseen sekä kontrollit, joita noudattamalla käyttäjät pyrkivät välttämään ajautumisen sellaiseen käyttötapaan, jossa kannabiksen käytöstä tulee heidän koko elämäänsä ohjaava käyttäytymistapa. Käyttö pyritään esimerkiksi rajoittamaan tiloihin ja tilanteisiin, joissa on läsnä vain käytön hyväksyviä henkilöitä ja käytöstä pyritään pitämään taukoa silloin, kun se alkaa liiallisissa määrin hallita käyttäjän elämää ja näin vaikuttaa käyttäjän mahdollisuuksiin pysyä mukana esimerkiksi opinnoissa tai työelämässä. Käyttöä kontrolloidaan myös noudattamalla kannabiksen käytössä ”hyviä tapoja”, joiden avulla pyritään välttämään sitä, että käytöllä loukattaisiin jotakuta tai tuotettaisiin käyttäjille sellaisia identiteettejä, jotka liittyvät ongelmalliseen tai epäsosiaaliseen käyttötapaan. Käytön kontroleina voi toimia myös huomion kiinnittäminen käytettävään aineeseen ja tahoon, jolta sitä hankitaan sekä käytön ajankohtaan, -paikkaan ja käyttötappoihin.

Useissa kertomuksissa käytön kontroleista korostetaan *hyviä tapoja* ja muiden ihmisten huomioon ottamisen tärkeyttä kannabista käytettäessä. Käyttäjät kertovat noudattavansa hyviä tapoja kannabista käyttäessään esimerkiksi niin, etteivät polta sellaisessa seurassa, jossa on läsnä henkilöitä, jotka eivät hyväksy kannabiksen käyttöä ja joita käyttö voisi tämän vuoksi loukata tai harmittaa. Kannabista saatetaan kertoa käytettävän vain sellaisissa paikoissa ja tilanteissa, joissa paikalla ei ole muita kuin kannabista käyttäviä henkilöitä. Tällöin välttyään varmasti loukkaamasta käytöllä henkilöitä, jotka eivät sitä hyväksy. Samalla pystytään välttämään myös omaa leimautumista käyttäjäksi sellaisten henkilöiden silmissä, jotka eivät ehkä ymmärrä kannabiksen käyttöä samalla tavoin kuin käyttäjät itse, vaan näkevät sen marginaalisena toimintana ja liittävät käyttäjiin sellaisia identiteettimääriä, joilta käyttäjät haluavat nimenomaan välttyä.

Kaikkein selvimmin käyttötilanteiden ulkopuolella halutaan pitää yhtäältä lapset ja toisaalta vanhukset. Haastatteluissa voidaan viitata lapsiin yleensä tai omiin lapsiin, ja vanhuksiin joko omien vanhempien tai vaikkapa naapurin mummon ominaisuudessa. Näiden kummankin tahon osalta selitys käytön salaamiseen on sama: heidän ei kerrota ymmärtävän mistä käytössä on kyse. Aineistossa on myös poikkeuksia tästä siltä osin, että jotkut vanhemmat eivät halua salata

kannabiksen käyttöä omilta lapsiltaan, vaan kertovat käyttävänsä kannabista kotona täysin luonnollisena osana arkea.

Eräs haastateltava viittaa käytön kontroleista puhuessaan paitsi lasten rajaamiseen käyttötilanteiden ulkopuolelle, myös siihen, että kannabista käytettäessä on tärkeitä noudattaa ”etikettiä” ja hyviä käytöstapoja samalla tavoin kuin alkoholiakin käytettäessä:

"Emmä silleen salaile, mä noudatan samoi periaatteita, et kun mun mielestä pitää noudattaa alkoholinkin suhteen, et en mä ala sitä kossupulloo tyhjentää jossain lasten leikkipuistossa. Samoja etikettejä, herrasmies."

Mies, 26-35v.

Varsin yleinen haastatteluaineistossa mainittu kannabiksen käyttöön liittyvä kontrolli on *käytön rajoittaminen tiettyyn tilaan*. Kannabista kerrotaan käytettävän mieluiten omassa tai ystävän kodissa tai ulkona sellaisessa paikassa, jossa voidaan olla omassa rauhassa. Tärkeintä on, että kannabiksen käytölle kyetään luomaan ”rauhallinen, varma, turvallinen ympäristö missä voi rentoutua rauhassa”, kuten eräs haastateltava kuvailee käyttöpaikkaan liittämistään vaatimuksia. Kun käyttöpaikka on turvallinen, käyttäjä voi olla myös varma siitä, ettei käyttöä ole todistamassa kukaan ulkopuolinen henkilö. Käyttötilanteessa läsnä olevien henkilöiden tarkka valinta liittyykin vahvasti käytön paikkaan liittyvään kontrolliin. Rajaamalla käytön tiettyyn tilaan ja tiettyyn ystäväpiiriin, vältetään käyttäjäksi leimautumiselta ja sen epäsuotavilta seurauksilta. Vähiten sopivana paikkana kannabiksen käyttöön pidetään yleisimmin kouluun, opiskeluun tai työssäkäyntiin liittyviä ympäristöjä, joissa käyttöä ei yleensä haluta lainkaan tuoda ilmi käyttäjäksi leimautumisen ja tämän mahdollisten seurausten pelossa.

Sopivimmaksi ajankohdaksi kannabiksen käyttöön mainitaan yleisimmin ilta. Tärkeimmäksi selittäväksi tekijäksi nousee tällöin se, että työ- tai koulupäivä on takana, velvollisuudet hoidettu ja on vihdoin ”lupa rentoutua”. Velvollisuuksien hoitamista pidetäänkin eräänä käyttöön liittyvänä kontrollina: kannabista ei haluta käyttää silloin, kun on esimerkiksi töitä tai muita asioita hoidettavana. Kun velvollisuudet on saatu päivän osalta hoidettua, voidaan rentoutua kannabista käyttämällä.

Käytön rajoittamista ilta-aikaan voidaan haastatteluissa perustella myös sillä, että käytön koetaan olevan yleisemmin hyväksyttyä silloin. Päivällä käyttö näyttyy selkeämmin epäsosiaalisena

käyttäytymisenä, mutta illalla käytön nähdään määrittyvän pikemminkin vaihtoehtoisena vapaa-ajanviettotapana. Iltaisin kannabiksen käyttö määrittyy käyttäjien mielestä helpommin viihdekäytöksi kuin sellaiseksi laittomien huumeiden käytöksi, johon liittyy ongelmallisuus ja käyttäjän marginaalinen yhteiskunnallinen asema, kuten asiaa esimerkiksi seuraavassa haastattelulainauksessa kuvataan:

No jos se tuntuu epäkohteliaalta niin silloin mä en käytä. Ja sitten justiin että en mä nyt, siis sanotaan että iltasin voi käyttää jossakin kaupungilla ynnä muuta, mutta päivisin mä oon yrittänyt että ei missään semmosessa paikassa. Illalla ihmiset ei kato paheksuvasti, se on vaan joku semmonen juttu, että silloin saa tehdä niin, päivällä ihmiset on sitä mieltä että ei saa tehdä niin. Sitten se on jotenkin että, kyllä mä himassa, mut mä oon yrittänyt välttää sitä yksin polttelua kuitenkin loppujen lopuksi, koska se ei oo musta se, se on kuitenkin sosiaalinen tapahtuma mulle jossain määrin... Yksin rupee jotenkin helposti miettimään syntyjä syviä joihin ei löydy ratkaisuja niinkun välttämättä oman pään sisällä...

Mies, 18-25v.

Toisaalta käytön ei aina kerrota rajoittuvan iltoihin ja vapaa-aikaan vaan eräät haastatellut käyttäjät kertovat ajoittavansa käyttönsä pääosin työaikaan. Tällaisista käytön kontrolleista kertovat erityisesti erilaisilla taiteellisilla aloilla työskentelevät henkilöt. Tällöin kannabista käytetään ”apuvälineenä” työhön keskittymisessä tai pääsemisessä sellaiselle tajunnan tasolle, jossa luova työ esimerkiksi musiikin tai kirjoittamisen parissa on helpompaa tai antoisampaa. Tällaiset henkilöt kertovat muita käyttäjiä useammin käyttävänsä kannabista myös yksinään. Monille käyttäjille, kuten edellisessäkin lainauksessa käytön kontrollejaan kuvailleelle henkilölle, kannabiksen käyttö ainoastaan muiden käyttäjien seurassa toimii eräänä käytön kontrollina.

Myös *käytettävä valmiste ja taho, jolta valmistetta hankitaan*, voi toimia käytön kontrollina ja käyttäjän toisenlaisten identiteettimäärittelyjen välineenä. Useimmiten haastateltavat kertovat käyttävänsä mieluummin marihuanaa kuin hasista ja usein he kertovat pitävänsä tärkeänä myös sitä, että tietävät marihuanan olevan jonkun tuttavavan kasvattamaa tai vähintäänkin kotimaassa tuotettua. Tällöin oman käytön ei koeta olevan yhteydessä maan rajojen ulkopuolelle yltävään huumekauppaan, jonka kerrotaan olevan kytköksissä muihin, paljon kannabista haitallisempiin laittomiin huumeisiin sekä muuhunkin vakavampaan rikollisuuteen. Käyttämällä vain kotimaassa kasvatettua tai vain esimerkiksi tuttavalta hankittua kannabista, voidaan tehdä eronteko oman käytön ja ”rikolliseen maailmaan” liittyvän huumekaupan välillä. Vaikka kannabista käytetään,

käytön ei kuitenkaan tarvitse liittyä varsinaiseen huumausainerikollisuuteen, jolloin rikollisuuden pohjautuvat identiteettimääritykset voidaan oman identiteetin osalta torjua.

Tarkka rajanveto käytettävän aineen suhteen voi vaikuttaa myös käytön tiheyteen ja käyttömääriin ainakin silloin, kun kannabista ei kasvateta itse. Toisaalta pääkaupunkiseudun tai muiden isojen kaupunkien ulkopuolella näin tarkkaa rajanvetoa käytettävän valmisteen osalta ei välttämättä voida tehdä, jos kannabista halutaan käyttää säännöllisesti. On käytettävä sitä mitä paikkakunnalta milloinkin on saatavilla, oli se maan ulkopuolella tuotettua "peruslätkää" (PL:ää eli hasista) tai kotikaupungissa kasvatettua marihuanaa. Tällöin myös pakoksetut tauot kuuluvat käyttötapaan koska välillä asuinpaikkakunnalla ei välttämättä ole tarjolla mitään kannabisvalmistetta.

Käytön kontrollina voi toimia myös se, että kannabista ei haluta varsinaisesti lähteä mistään hankkimaan, vaan sitä ostetaan tai nautitaan ainoastaan silloin, kun helposti käsiin saadaan. Tällaisia tilanteita ovat esimerkiksi sellaiset, joissa kannabiskasveja itse kasvattanut käyttäjä tarjoaa marihuanaa toiselle käyttäjälle tai kannabista on muuten helposti hankittavissa käyttäjän lähipiiristä.

Käyttötauoista käytön kontrolleina kertovat melko runsaasti, päivittäin tai lähes päivittäin kannabista käyttävät henkilöt. He kertovat haluavansa pitää käytöstä välillä pidempiä taukoja, välttääkseen sitä, että elämä alkaa pyöriä liikaa kannabiksen käytön ympärillä. Näin käydessä muu elämä voi häiriytyä, esimerkiksi kouluun tai töihin lähtö aamuisin voi hankaloitua. Pitämällä käytössä ajoittain selkeitä, muutaman päivän tai useamman viikon tai jopa kuukauden taukoja, käyttäjät varmistavat yhteiskunnallisen toiminnan alueilla pysymisensä. Näin he samalla pyrkivät torjumaan sosiaalisesti yhteiskunnasta syrjäytyneen aseman ja siihen liittyvät identiteettimääritykset, joita kannabiksen käyttäjiin yleisessä yhteiskunnallisessa suhtautumisessa saatetaan liittää.

Käyttötauoille kerrotaan haastatteluaineistossa myös monen muunlaisia syitä kuin ainoastaan käytön omaa elämää hallitsevan aseman välttäminen. Jotkut kertovat pakotetuista käyttötauoista sen seurauksena, että kannabista ei yksinkertaisesti ole omalta asuinpaikkakunnalta aina saatavissa. Käyttäjät kertovat myös pidemmistä käyttötauoista, jotka useimmiten liittyvät jollakin tavoin käyttäjän tuon hetkiseen elämäntilanteeseen. Esimerkiksi kolme haastatteluaineistossa mukana ollutta, äidiksi tullutta naista, kertoo olleensa käyttämättä kannabista koko raskauden, imetyksen ja usein myös lapsen ensimmäisten ikävuosien ajan. Kannabiksen käyttö voidaan lopettaa

pidemmäksi aikaa myös seurustelukumppanin tai muun läheisen (nuoremmilla käyttäjillä usein vanhempien) painostuksesta. Varsinaista painostustakaan ei aina esiinny vaan kyse voi olla myös siitä, että kannabista ei haluta käyttää, sillä ei haluta olla täysin ”eri sfääreissä” kumppanin kanssa. Mielenkiintoisen teorian seurustelukumppaneiden käyttämisestä käytön ”stoppareina” esittää eräs haastateltava, jolla itselläänkin on kokemusta käytön lopettamisesta sen vuoksi, ettei seurustelukumppani ole hyväksynyt käyttöä:

Niin, taukoja mä pidän aina välil just sen takia et mä saan tolen alas, et parhaimmillaan mä oon ollu jopa puoltoista vuotta et en oo vetäny kun kaks kertaa puolentoista vuoden aikana. Se johtui siitä kun se mun poikaystävä oli sellanen et se ei tykänny, sen takia se pysy vähän. Tosi moni, jos niillä on överikäyttöä, niin ne ottaa sellasen niinkun stoppariks itelleen, yks mun kaveri otti just yhen tyttöystävän itelleen, niin se muija vihaa kaikkee... Varsinkin naiset on hyvii kun ne kiukuttelee niin paljon.

Nainen, 26-35v.

Käyttötauoista kerrotaan haastatteluaineistossa myös ”kuntolomana”, jota saatetaan kaivata koska olo on alkanut tuntua uneliaalta tai saamattomalta pitkään jatkuneen päivittäisen tai lähes päivittäisen käyttörupeaman jälkeen. Tällöin yleensä viitataan siihen, että käyttäjä itse tietää, milloin tauon pitäminen on paikallaan. Olotila ei enää tunnu miellyttävältä tai kannabispäihtymyksestä on tullut niin tavanomainen asia, että tauon kerrotaan tästä syystä olevan paikallaan. Haastateltavat kertovat nauttivansa myös ”selvin päin” olemisesta ja haluavansa tämän vuoksi pitää välillä muutaman päivän tai viikon mittaisia taukoja käytöstä. Tätä voidaan kuvailla myös haluna ”osata elää ilman kannabista” ja säilyttää tietty ymmärrys siitä, millainen olotila on silloin kun kannabista ei lainkaan käytetä:

Mä en pysty määrittämään niin tarkkaan, että kyllä se välissä on joka päivä iltasin ja välissä sitten on pari päivää väliäkin saattaa olla. Aika paljon fiiliksen mukaan koska, en mä tiä, tavallaan mun mieli kertoo sillon millonka ei tarvii polttaa ja millonka taas voi. Koska sitä alkaa olla sitten jotenkin niin, aamulla jo tuntuu niin uneliaalta tai (?) olo joskus että sit tietää että vois olla taas pari päivää polttamatta. Lähtee tää hirveen jumittaminen pois. Sitä paitsi tästä nauttii tästä olosta taas tosi paljon sitten kun on polttanu.

Mies, 18-25v.

Haastatteluaineistosta nousee esille myös eräs mielenkiintoinen kannabiksen käyttöön liittyvä kontrolli, jonka olen aineistolähtöisesti nimennyt ”starttimoottori” -kontrolliksi. Tällaisesta käytön kontrollista puhuttaessa viitataan oman toiminnan kontrollointiin kannabista säännöllisesti käytettäessä. Käyttäjät kuvaavat kannabiksen käytön aiheuttamaa passivoivaa vaikutusta, johon he kertovat voivansa vaikuttaa ottamalla itseään niskasta kiinni ja ryhtymällä tekemään asioita siitä huolimatta, että kannabista säännöllisesti käytettäessä aloitekyky muiden asioiden hoitamiseen huononee. Starttimoottori -kontrollista kertoo usea kannabista päivittäin käyttävä henkilö, minkä voidaan nähdä viittaavan siihen, että ymmärrys tällaisesta kontrollista kannabista käytettäessä on käyttökulttuurissa yhteisesti jaettu. Starttimoottori -kontrollista kerrotaan esimerkiksi seuraavassa lainauksessa:

“Eikä se passivoiminen oo mitään muuta kun sitä, että sulla ikäänkuin menee starttimoottori rikki, huonoon kuosiin. Ja jos sä vaan lähdet tekee jotain, ni sit se menee. Se että sä niinku nostat sen persees penkistä ylös, niin se on se äärimmäinen ponnistus. Ja kun sä oot tehny sen, niin sen jälkeen ei tarvii ponnistella, vaan asiat niinkun menee. Teet ja duunaat. Mut se, et sä lähdet liikkeelle, ni se on se ydinkysymys. Saa niinkun tehty sen startin. Sen startin se rikkoo justiin.”

Mies, 46-55v.

Starttimoottori -kontrolli liittyy, kuten edellä jo todettiin, nimenomaan päivittäiseen ja melko runsaaseen kannabiksen käyttöön. Tämä on ymmärrettävää siinä mielessä, että harvemmin kannabista käyttävät tuskin ovat joutuneet tekemiseen kannabiksen pitkäaikaisen käytön aiheuttaman ”passivoivan” vaikutuksen kanssa. Starttimoottori-kontrollilla voidaan vaikuttaa paitsi siihen, että ei haluta oman elämän rajoittuvan liian tiiviisti pelkän kannabiksen käytön ympärille, myös siihen, että halutaan käytön passivoivasta vaikutuksesta huolimatta pysyä mukana yhteiskunnan ja valtaväestön toiminnassa. Kannabista halutaan käyttää, mutta koetaan tärkeäksi myös se, että kyetään käytöstä huolimatta elämään normaalia elämää ja pysymään mukana sellaisilla toiminnan alueilla, jotka yhteiskunnassa yleisesti koetaan tärkeiksi, kuten opiskelussa tai työelämässä. Kannabiksen passivoivasta vaikutuksesta ja siihen liittyvistä kontrolleista kerrotaan lisää seuraavassa lainauksessa:

Mutta sitten just se, mitä mä oon enemmän polteltu, niin myöhemmin huomaa sen passivoittavan vaikutuksen tavallaan. Että sanotaan, että nyt kun on kaikilla ihmisillä niin kiire niin jos sä oot yhtään passiivisempi kun muut, niin sä et pysy hirmu hyvin siinä hommassa mukana. Et jos sulla on semmonen että no, mitä jossain sketsissä oli se filis kuvattu aika hyvin tää mtv:ltä tulee, mä en

muista sen kaverin nimeä, mutta se just sano että sä mietit aamulla että lähdenkö töihin jota inhoan ja sitten teenkö sitä ja sitä mitä en tykkää VAI mahdollisesti polttelisinko savut, kävisin ostaa kaupasta vähän snakseja ja opettelisin soittaa vaikka cindraa (naurua)... Tulee vähän semmonen fiilis että ei elämällä oo niin hirmusesti merkitystä tai semmonen, en osaa sanoa sitä ton paremmin... Niinkun sitten, on tavallaan kuitenkin käsittänyt niitä hommia uudelleen, niin sit se on kuitenkin jäänyt semmoseks, että kyllä mä tykkään siitä tavasta, mutta se, että siihen kuitenkin joku roti ainakin henkilökohtaisesti pitää olla, kun mä oon muutenkin vähän laiska ja sanotaan että siitä tulee vähän ongelmia muutenkin, jos ei pysy muitten mukana niin sanotusti, sillä tavalla.

Mies, 18-25v.

Edellä käsitellyistä käytön kontroleista olen jo kertonut käyttötaucojen ja starttimoottori-kontrollin liittyvän yleensä melko runsaaseen tai päivittäiseen käyttötapaan. Myös muiden käytön kontrollien voidaan nähdä liittyvän tietynlaisiin käyttötapoihin, vaikken selkeää erottelua aineistossa tämän pohjalta olekaan tehnyt. Hyvistä tavoista käytön kontroleina kertoivat kannabista sekä satunnaisesti että runsaasti käyttävät henkilöt. Samoin käytön paikkaan ja käyttötilanteeseen liittyvistä kontroleista kertoivat melkein kaikki haastattelemanii käyttäjät, mutta käytön ajankohdasta kontrollina kertoivat selkeämmin vain satunnaisesti kannabista käyttävät henkilöt. Käytettävän aineen alkuperään ja tahoon, jolta ainetta hankitaan, kertoivat kiinnittävän huomiota sekä satunnaiset käyttäjät, että runsaammin kannabista käyttävät henkilöt. Useat runsaasti käyttävistä kasvattivat kannabista itse, ja he kertoivat motivaation kannabiksen kotikasvatukseen lähteneen toiveesta olla riippumattomia kansainvälisestä huumeakaupasta. Toisaalta tämä saatettiin mainita perusteena kotona kasvattamiselle, vaikka kotikasvatuksen pääasiallinen motivaatio olisikin ollut kannabiksen jatkuvan saamisen turvaaminen sekä käytön suhteellisen edulliset kustannukset.

7.2 Kulttuuriset neuvottelut

Kulttuurisissa neuvotteluissa on kyse prosessista, jossa kannabiksen käyttäjät käyttöön suuntautuvan yhteiskunnallisen reagoinnin ja siitä käyttäjille aiheutuvien seurausten vuoksi alkavat kyseenalaistaa valtakulttuurin arvoja ja toimintatapoja ja kiinnittyvät erilaisiin, paremmin omia arvokäsityksiään vastaaviin kulttuurisiin keskuksiin. Valtakulttuurin näkökulmasta erilaisiin keskuksiin kiinnittyminen voi näyttäytyä yhteiskunnasta syrjäytymisenä. Vetäytyminen erilaisiin keskuksiin voi toisaalta olla myös käyttäjän omasta halusta lähtevää, omaehtoista syrjään vetäytymistä, jolloin käyttäjä itse haluaa astua valtakulttuurisen keskuksen ulkopuolelle. Tällaisessa

tapauksessa, kuten varsinaista yhteiskunnallista syrjäytymistäkin tarkasteltaessa, kulttuuristen neuvottelujen voidaan nähdä vaikuttavan varsin voimakkaasti yksilön yhteiskunnallisen aseman muodostumiseen.

Vetäytyminen vaihtoehtoihin kulttuurisiin keskuksiin voi olla myös osittaista, jolloin käyttäjät toimivat normaalisti joillain valtakulttuurisilla areenoilla, ja sitoutuvat ala- tai vastakulttuurisiin arvoihin vastaavasti joillain muilla elämänalueilla. Tällöin erilaisiin kulttuurisiin keskuksiin kiinnittyminen ei välttämättä tule yhteiskunnassa yleisesti näkyväksi, joten se ei merkittävästi vaikuta yksilön varsinaiseen yhteiskunnalliseen asemaan. Osallisuus, vaikka vain osittainenkin, omia arvoja paremmin vastaavissa kulttuurisissa keskuksissa voi kuitenkin vaikuttaa merkittävästi siihen, miten mielekkääksi kannabiksen käyttäjä tuntee elämänsä vallitsevassa yhteiskunnallisessa tilanteessa.

Kulttuuristen neuvottelujen prosessi muistuttaa Beckerin (1963) esittämän kannabiksen käyttäjäksi leimautumisen sitä vaihetta, jossa kannabiksen käyttäjä yhteiskunnassa ”ulkopuoliseksi” leimautumisen seurauksena alkaa yhä vahvemmin kyseenalaistaa valtakulttuurisia arvoja ja kiinnittyä yhä tiukemmin alakulttuurisiin keskuksiin. Liitän tämän tarkastelun postmoderniin ymmärrykseen alakulttuureista, joka korostaa niiden joustavuutta ja osittaisuutta. Ymmärrän alakulttuurit ensisijaisesti symbolisina malleina, joihin ihmisten yksilölliset elämäntyylit voivat nojata suuremmassa tai pienemmässä määrin (vrt. Fornäs 1998, 138-141). Kannabiksen käyttäjät voivat olla jollakin elämänalueella vahvasti kiinnittyneitä valtakulttuurisiin arvoihin, esimerkiksi olemalla mukana työelämässä, mutta kiinnittyä vastaavasti erilaisiin kulttuurisiin keskuksiin muilla elämän alueilla, vaikkapa vapaa-ajan vieton tai harrastustensa osalta.

Valtakulttuurista erottautumisen ja erilaisiin kulttuurisiin keskuksiin kiinnittymisen taustalla on melko usein jonkinlainen pettymys valtaväestön ja yhteiskunnallisten toimijoiden reagointiin kannabiksen käyttöä ja käyttäjiä kohtaan. Kannabiksen käyttöön kohdistuva yhteiskunnallinen reagointi on koettu omaa koskemattomuutta tai yksilöllisyyttä vahvasti loukkaavana, ja tämän kokemuksen seurauksena on haluttu etsiä sellaisia kulttuurisia keskuksia, joissa reagointiin ei jouduta törmäämään. Tällaisia kulttuurisia keskuksia ovat varsin usein käyttäjien muodostamat käyttäjäryhmät, jotka voidaan nähdä myös "kannabiskulttuurin" tai mahdollisesti muiden päihteiden käyttökulttuureiden tai muiden rikollisten alakulttuureiden arvojen esiintuojina.

Toisaalta valtakulttuurista voidaan kokea haluttavan erottautua myös muista syistä kuin leimautumisen kokemusten tai valtakulttuurin ja omien arvovalintojen välillä vallitsevien arvoriitien vuoksi. Erilaiset kulttuuriset keskuksset voidaan nähdä kiinnostavana ja kiehtova vaihtoehtona valtakulttuurille. Erilaisiin kulttuurisiin keskuksiin saatetaan myös ”kasvaa sisälle”, jos omat vanhemmat tai muut yksilön elämään voimakkaasti vaikuttaneet tahot ovat vahvasti sitoutuneita jonkin valtakulttuurista poikkeavan kulttuurin arvoihin ja toimintatapoihin.

Tarkastelen tässä kappaleessa ensimmäisenä niitä kertomuksia, joissa kannabiksen käyttäjät kertovat törmäämisestään yhteiskunnalliseen reagointiin ja tämän pohjalta syntyneestä halusta tai pakosta erottautua valtakulttuurisesta keskuksista. Nämä kertomukset sisältyvät ”valtakulttuurin arvoista erottautumisen” kertomisentapaan. Erottautuminen voi olla omaehtoista syrjään vetäytymistä tai yhteiskunnallisesta reagoinnista (esimerkiksi rikosoikeudellisista sanktioista) johtuvaa varsinaista syrjäytymistä valtakulttuurisilta toiminnan alueilta. Seuraavaksi kiinnitän huomion kannabiskulttuurin tarkasteluun sellaisen kertomisentavan valossa, jossa kuvataan sitä, miten käyttäjät itse kokevat ”kannabiskulttuurin”. Viimeiseksi tarkastelen kertomisentapaa, jossa käyttäjät kuvaavat kannabiskulttuurin liittämää ”symbolisia merkityksiä”. Lopuksi esitän yhteenvedon kappaleessa käsitellyistä kulttuurisista neuvotteluista.

7.2.1 Erottautuminen valtakulttuurisista arvoista

Kannabiksen käyttäjien kulttuuriin neuvotteluihin liittyvissä kertomuksissa puhutaan usein erilaisista leimautumiskokemuksista kannabiksen käyttöön liittyvän yhteiskunnallisen reagoinnin seurauksena. Leimautumiskokemukset ovat voineet olla niin vahvoja ja epämiellyttäviä, että valtakulttuurin arvostuksia on näiden kokemusten pohjalta alettu vahvasti kyseenalaistaa. Tällaiset valtakulttuurin ja erilaisten kulttuuristen keskusten välillä käytävät neuvottelut ovat usein johtaneet siihen, että käyttäjä on ainakin jollain elämänsä alueella irrottanut valtakulttuurisista arvostuksista ja vastaavasti kiinnittynyt johonkin erilaiseen kulttuuriseen keskukseseen. Yleisimmin haastatteluaineistossani tällaisina keskuksina näyttäytyvät erilaiset kannabiskulttuuriin sitoutuneet tai käyttäjäjärjestöjen ympärille syntyneet käyttäjäjyhmät. Joissakin harvoissa kertomuksissa erilaiset kulttuuriset keskuksset liittyvät muiden päihteiden käyttöön tai muuhun rikollisuuteen tai toisaalta uskonnollisiin tai muuten vahvasti elämäkatsomuksellisiin näkökulmiin.

Kannabiksen käyttäjät voivat syrjäytyä yhteiskunnasta rikosoikeudellisen reagoinnin tai muun leimaavan käytännön kohteeksi jouduttuaan, mutta käyttäjät voivat vetäytyä syrjään myös omaehtoisesti. Tällaisesta omaehtoisesta syrjään vetäytymisestä haastatteleman kannabiksen käyttäjät kertoivat huomattavasti enemmän kuin varsinaisesta yhteiskunnasta syrjäytymisestä. Syrjään vetäytymisestä kerrotaan toimintana, jolla pyritään välttämään konflikteja rikosoikeudellisen kontrollikoneiston tai muiden vastaavien yhteiskunnallisten toimijoiden kanssa. Toisaalta voidaan myös kertoa halusta vetäytyä stressaavasta ja hektisestä työelämästä tai käyttäjän henkilökohtaista elämäntapaa sortavasta valtakulttuurista omia arvoja paremmin vastaaviin kulttuuriin keskuksiin.

Seuraavassa lainauksessa haastateltu kannabisaktivisti kertoo omaehtoisesta yhteiskunnasta syrjään vetäytymisestä sen seurauksena, että pyrkii aiempien elämänvaiheidensa kokemusten vuoksi välttämään riskiä poliisin kanssa tekemisiin joutumisesta. Ratkaisutavaksi kyseinen käyttäjä on valinnut vain osittaisen valtakulttuuriin kiinnittymisen. Hän käy normaalisti töissä, mutta ei muulla tavoin halua olla kiinnittynyt yhteiskunnan valtakulttuuriin. Käyttäjien vapaa-aikaa voi tällaisessa tilanteessa ohjata vahvasti esimerkiksi kannabiksen kotikasvatukseen liittyvä toiminta tai käyttäjäjärjestöjen toiminta ja omaa elämäntapaa lähimpänä oleviksi kulttuurisiksi keskuksiksi voivat määrittäytyä kannabiksen käytön, kannabisaktiivisuuden tai käyttäjän muiden harrastusten ympärille rakentuneet keskuksat. Omaehtoista syrjään vetäytymistä vapaa-ajan osalta kuvaillaan seuraavassa lainauksessa:

H: Tästä on joku neljä vuotta suunnilleen, silloin mä niinku huomasin sen, et mä en enää ota osaa mihinkään. Mä sitä pähkäilin itekseni, et mistä tää johtuu. Kyl se vaan johtuu siitä, tavallaan siitä kiinnijäämisen pelosta ja siitä, ettei halua niinku joutua noitten viranomaisten kanssa tekemisiin. Mä oon ollu niin paljon niitten kanssa joskus tekemisissä, joskus nuorempana, et tota se ei kiinnosta mua yhtään se touhu. Ja mä oon vielä niin kovapäinen, et mä olen niin helvetin ehdoton, et mä vaik mitä tekisin. Mä oon vaikka valmis kuolemaan tän asian puolesta.

T: Halusit tehdä itselles elämän helpommaks, et pysyttelet poissa niiltä areenoilta, joilla vois jotain...?

H: Ollaan sitten veke kuvioista kaikesta niinku, ni ei oo kenelläkään vittu mitään sanottavaa, tartte tulla penkoo mun asuntoo.

Mies, 46-55v.

Edellisessä lainauksessa valtakulttuurisesta keskuksista vetäytymisestä kertova käyttäjä kertoo toisaalla haastattelussaan vetäytyneensä kaikilta muilta yhteiskunnallisen toiminnan alueilta paitsi työelämästä. Päinvastaisia yhteiskunnasta syrjään vetäytymisen kertomuksia esittävät sellaiset käyttäjät, jotka kertovat vetäytyneensä nimenomaan työelämästä:

(...) Sitten mä luulen että tää polttelu vaikutti siinä mielessä vähän negatiivisesti että mä kyllästyin tavallaan siihen että meidän selkänahasta revitään joidenkin osakkeenomistajien rahat, että se on niinkun nykyajan orjatyötä niinkun vertasin. Se on vähän epäreilua, et miks ihmeessä mä olisin... Et mulla meni vähän motivaatio siihen. Vaikka mä oon hyvä (ammattinimike) niin mä haluan tehdä jotain, mä en halua tukea sitä kehitystä tavallaan. Paitsi jos asiat muuttuu vähän reilummiks.

Mies, 26-35v.

Kuten edellä olevassa lainauksessa, kulttuuristen neuvottelujen kertomuksissa kerrotaan usein yhteiskunnan tietyiltä toiminnan alueilta vetäytymisen motiiveiksi kannabiksen käytön myötä herännyt pyrkimys kyseenalaistaa valtakulttuurisia toimintamalleja. Kannabiksen käyttöön tai sen välityksellä erilaisiin kulttuurisiin keskuksiin tutustumisen myötä on ymmärretty, että valtakulttuuriset toimintamallit (esimerkiksi työelämässä) ovat tavalla tai toisella arveluttavia, ja niistä halutaan tämän vuoksi sanoutua irti. Vaihtoehtoisiksi toimintamalleiksi haastattelupuheessa määrittyvät kiireettömyyttä ja itseä ja muita kunnioittavat toimintatavat, joita kerrotaan voitavan esimerkiksi työelämässä toteuttaa joissakin, aiemmista ammateista poikkeavissa työtehtävissä tai yrittäjäksi tai vaikkapa luomuviljelijäksi ryhtymisen kautta. Myös työttömyys voi joissakin tapauksissa näyttäytyä hektistä työelämää houkuttelevampana vaihtoehtona. Tällöin erilaiset, usein kannabiksen käyttöön tai kotikasvatukseen liittyvät harrastukset nousevat tärkeiksi omaa elämää ja ajankäyttöä merkityksellistäviksi toiminnoiksi.

Yhteiskunnallisen reagoinnin seurauksena syrjäytyneiden tai yhteiskunnallisilta toiminta-alueilta omaehtoisesti syrjään vetäytyneiden kannabiksen käyttäjien yhteiskunnallinen asema voi näyttäytyä valtaväestön näkökulmasta tarkasteltuna marginaalisena. Käyttäjien syrjäytyminen voi olla Youngin (1999) määritelmään perustuen sekä taloudellista työelämästä syrjäytymistä, sosiaalista valtaväestöstä syrjäytymistä, että kontrollitoimiin perustuvaa rikosoikeudellista syrjäytymistä. Toisaalta syrjäytymistä voi tapahtua vain joillakin edellä mainituilla yhteiskuntaan kiinnittymisen osa-alueilla tai ei millään niistä. Käyttäjät kertovat vahvoista marginaaliin joutumisen kokemuksista ainoastaan silloin, kun he ovat joutuneet rankkojen rikosoikeudellisten toimien kohteeksi. Pääsääntöisesti valtakulttuurisesta keskuksista vetäytyminen näyttäytyy käyttäjänäkökulmasta

tarkasteltuna vain harvoin kokemuksena marginaaliin joutumisesta. Päinvastoin, erilaisiin kulttuurisiin keskuksiin vetäytymisestä voidaan kertoa omaan yhteiskunnalliseen asemaan positiivisesti vaikuttaneena seikkana, jonka seurauksena omaa elämäntapaa ja siihen liittyviä arvoja voidaan toteuttaa valtakulttuurisessa keskuksessa pysyttelemistä paremmin.

7.2.2 Kannabiskulttuuri

Kannabiskulttuuri mainitaan useimmiten sellaisena kulttuurisena keskuksena, johon haastatellut kannabiksen käyttäjät kertovat valtakulttuurisen keskuksen sijasta (tai sen ohella) kiinnittyvänsä. Kannabiskulttuuriin voidaan viitata symbolisena keskuksena, johon kiinnittyminen saattaa käyttäjälle olla merkittävä elämäntavallinen ja omaa yhteiskunnallista asemaa vahvasti määräävä valinta. Toisaalta sillä voidaan viitata myös vähemmän latautuneita merkityksiä sisältävään kulttuuriseen keskukseseen tai ainoastaan tiettyyn käyttäjäryhmään ja tämän keskinäiseen yhdessäoloon.

Tarkastelen ensimmäisenä niitä kertomuksia, joissa kannabiskulttuurista kerrotaan vertaamalla sitä tai sen toimijoita yhtäältä valtakulttuuriin ja toisaalta muihin päihdekulttuureihin ja niiden toimijoihin. Tällöin kannabiskulttuuri kuvataan alakulttuurina, joka rakentuu tietystä yhteiskunnallisen marginaalin tilassa, mutta kuitenkin hyvin erilaisena kuin muiden päihteiden käyttökulttuurit tai muut rikolliset alakulttuurit.

Kannabiskulttuurin kerrotaan rakentuvan valtakulttuurin näkökulmasta tarkasteltuna tietynlaisessa *yhteiskunnallisen marginaalin tilassa* kannabiksen laittomuuden ja sen käyttöön liitetyn epäsovinnaisuuden vuoksi. Tällöin kannabiskulttuuri kuvataan eräänlaisena valtakulttuuria vastaan kapinoivana vastakulttuurina. Fornäsin (1998, 151) määrittelyn mukaan tällainen vastakulttuuriksi kehittynyt alakulttuuri sisältää myös yhteiskunnallisen liikkeen piirteitä. Kapinointi ei käyttäjien mukaan ole lähtöisin kulttuurin sisäisistä toimijoista vaan nimenomaan siitä statuksesta, joka heihin kannabiksen käytön laittomuuden vuoksi liitetään. Kannabiksen käyttäjistä ja heidän alakulttuuristaan tulee yhteiskunnallisten reunaehtojen pakottamana tietynlainen ”rikollinen alakulttuuri”, joka osaltaan vaikuttaa sen toimijoiden asennoitumiseen yhteiskuntaa kohtaan yleisesti.

Yleinen tapa kertoa kannabiskulttuurista on sen *vertaaminen muihin päihdekulttuureihin*, erityisesti alkoholinkäytön ympärille rakentuvaan kulttuuriin. Usein käytetään sellaisia määreitä kuin aggressiivinen tai väkivaltainen paitsi kuvaamaan muita päihdekulttuureita myös määrittämään sitä, mitä kannabiksen käyttökulttuuri ei ainakaan ole, kuten esimerkiksi seuraavassa haastattelulainauksessa tehdään:

Pilvee voi poltella miten vaan, kuten tupakkaa, ei kuiteskaan ala tekee mitään hölmöö. Ja en mä tiedä, se yleensä se aate, mikä siinä ympärillä pyörii, niinku se ei oo väkivaltanen.

Mies, 18-25v.

Vertailu muihin päihdekulttuureihin voi olla myös edellistä lainausta perusteellisempaa. Tällöin kerrotaan siitä, miten valtaväestö liittyy kannabiskulttuurin automaattisesti muihin päihdekulttuureihin, joihin väkivaltaisuus ja rikollisuus kuuluvat, mutta jotka eivät kannabiksen käyttäjien näkökulmasta millään tavoin kuvaa kannabiksen käyttökulttuuria. Ongelman nähdään olevan siinä, että valtaväestö ei kykene erottamaan kannabiskulttuuria muiden laittomien huumeiden käyttökulttuureista. Kannabiksen käyttäjille itselleen sekä muille kannabiskulttuurin kanssa tekemisissä oleville tahoille tämä eronteko taas on hyvin selvä, mutta asiasta ei juuri voida keskustella valtakulttuurin edustajien kanssa, sillä aiempien yritysten pohjalta on ymmärretty, että näissä keskusteluissa leimautumisen riski on suuri:

Mutta sitten kun perinteisesti niinkun jos ajatellaan huumausaineita niin sillon ensimmäinen ajatus mikä seuraa siitä niin on narkomaani, seuraava nimitys, ja sen perusteella ihminen lokeroidaan oitis niinkun epäluotettavaks ja varastelevaks ja kaikkee sellasta mikä ei kuulu niinkun ollenkaan siihen möyhynpolttelukulttuuriin, ei siellä kukaan keneltäkään mitään varasta, ei siel oo väkivaltaa eikä aseita eikä mitään tällasta, mihinkään sellaseen mä en oo niinkun koskaan törmänny. Et ne kuuluu siis niinkun ihan toisenlaisiin juttuihin. Ne mielikuvat mitä ihmisten päähän tulee niin ne on niinkun täysin toista, et sit niistä on oltava vaan ihan hiljaa. Et sit edellisen (vuoden 2003, lisäys TK) eduskuntavaalikeskustelun tiimoilta, mis oli sitten nää (...) oli telkkarissa ja kaikkee muuta niin ei ne vastapuolen edustajat, jotka itse ei ollu käyttäny niin eihän ne osannu tavallaan lokeroida sitä asiaa oikein vaan ne laitto sen nimenomaan sinne rankimpaan, niin sen takia siit asiasta tuli kans sellanen, et siit ei voida puhua. Et tavallaan niinkun se Torsti Koskisen porttiteoria puhuu tuolla takaraivossa ja sitten niinkun, tää justinsa et ekaks sanotaan et on miedot ja vahvat, ja sitten

sanotaankin et kaikki on ihan yhtä ja samaa syssyä, ja kuitenkin niissä niinkun, heti jos mennään jollekin toiselle, puhutaan jostain toisesta huumausaineesta niin onhan sillon, tilannehan on täysin toinen. Et ei se oo samanlainen kun kannabiksen käyttäjillä ollenkaan. Et en mä nyt lähe mitään mummoo kääntää jos mulla ei oo blossia, tai niinkun varastelemaan kaupasta ruokaa tai jotain tällasta, kyl se niinkun elintaso täytyy aina pysyä, ja niinkun sillä tavalla, ettei sen pitäis päästä häiritsee sitä elämää että kaikki rahat menee huumeisiin, et herranjumala, ei tietenkään.

Nainen, 26-35v.

Kahdessa edellisessä lainauksessa kannabiksen käyttäjät kertovat kannabiskulttuurin eroavan vahvasti yhtäältä alkoholin käytön ympärille rakentuneesta päihdekulttuurista ja toisaalta myös siitä ymmärryksestä, jonka valtaväestö kannabiksen käyttökulttuuriin osana laittomien huumeiden käyttökulttuuria liittää. Kannabiksen käyttöön liitetään valtaväestön silmissä sellaisia sisältöjä kuten väkivaltaisuus, rikollisuus ja vaikeat riippuvuusongelmat, jotka kannabiksen käyttäjien oman ymmärryksen mukaan eivät kannabiksen käyttökulttuuriin kuulu. Kuten edellisessä lainauksessa todettiin, valtaväestö ei kannabiksen käyttäjien mielestä osaa "lokeroida" kannabiksen käyttöä ja käyttökulttuuria oikein. On siis kyse kategorisoinnista ja stereotypioista, vahvasta vastakkainasettelusta hyvän ja toivotun "valtakulttuurin" sekä toisaalta laittomien huumeiden käytön ympärille rakentuvan, vahvasti ongelmaisen "huumekulttuurin" välillä. Kannabiskulttuuri liitetään yleisessä yhteiskunnallisessa ymmärryksessä vahvasti tähän ei-toivottuun "huumekulttuuriin", minkä vuoksi se tulee yhteiskunnassa yleisesti määritellyksi negatiivisemmin kuin mihin sen varsinaiset sisällöt antaisivat kannabiksen käyttäjien mielestä aiheutta. Tämän esimerkin pohjalta ei ole vaikea liittyä Juhilan (2004, 24-26) näkemykseen siitä, että stereotypiat rakentavat varsin vahvasti arkipäivän ymmärrystämme.

Kun kannabiskulttuuria verrataan muihin päihdekulttuureihin, kuvaillaan haastatteluteksteissä yleensä enemmän muita päihdekulttuureita kuin kannabiskulttuuria. Jos itse kannabiksen käyttökulttuuria kuvaillaan, kerrotaan siitä yleensä rentona, nykyajan kiireisen ja kulutuskeskeisen elämäntavan kyseenalaistavana kulttuurina. Kannabiskulttuuriin sisältyy valtakulttuurille vaihtoehtoisia näkemyksiä sisältävä elämäntapa, kiireettömyys ja kyky nauttia elämästä.

Kannabiskulttuurista ja siihen kiinnittymisestä kerrotaan kulttuuristen neuvottelujen kertomuksissa myös eräänlaisena *yhteisöllisyyden kaipuuna*. Keskustelu ja mielipiteiden jakaminen toisten kannabiksen käyttöön samalla tapaa suhtautuvien henkilöiden kanssa voi näyttäytyä käyttäjille

merkittävänä motiivina kannabiskulttuuriin sitoutuneisiin ryhmiin (esimerkiksi kannabisjärjestöihin) kiinnittymiseen. Motiivina voi olla myös ainoastaan kannabiksen käytön hyväksyvän seuran etsiminen ja halu viettää aikaa muiden kannabista käyttävien henkilöiden kanssa, sillä kannabista käyttävät henkilöt voivat kokea sosiaalisten suhteiden ylläpitämisen tai solmimisen muiden kuin toisten käyttäjien kanssa hyvinkin hankalaksi.

Jotkut käyttäjät kertovat sosiaalisen elämänsä rajoittuneisuudesta, sillä esimerkiksi ravintoloissa ei juuri tule käytyä eikä uusia ihmisiä tavattua tällaisilla ”normaaleilla” sosiaalisten suhteiden ylläpitämiseen tai solmimiseen liittyvillä toiminnan areenoilla. Usein jäädyäänkin mieluummin kotiin ja poltetaan kannabissavuke siellä, kuin lähdetään kodin ulkopuolelle ja mahdollisesti nautitaan päihteenä valtaväestön hyväksymää alkoholia. Koska kannabista ei voi käyttää missä tahansa tai kenen tahansa seurassa, kannabiksen käyttäjä ei välttämättä kovin helposti tutustu uusiin ihmisiin. Jotkut kannabiksen käyttäjät pitäytyvät mielellään muulloinkin kuin polttaessaan samanhenkisten ihmisten seurassa, eivätkä tämän vuoksi edes koe tarvetta lähteä tapaamaan kavereita tai etsimään seuraa vaikkapa ravintoloista. Aiheeseen viitataan seuraavassa lainauksessa, jossa kaksi haastateltavaa henkilöä keskustelelee aktivismijärjestön roolista kannabiksen käyttäjien yhteisöllisyyden tarpeeseen vastaavana sosiaalisena verkostona:

H1: Et täs se kärsii vähän se sosiaalinen puoli, et jos mä joisin, ni helppooahan sitä ois baariin tulla, kun löytää ystäviä, mut mä haluisin vaan polttaa, ni...

H2: Et sieltä sä et mitään ystäviä saa, kun sä et enää osaa puhuu mitään, kun sä oot polttanut. Sä istut siellä ihan hiljaa ja kättelet vaan ja ihmettelet, kun muut tarvitsee.

H1: Me puhutaan ihan eri asioista, täysin eri asiat, et kun kaikki on polttanu, et just sen takia sosiaalinen... et sen takii yhdistyksellä on myös se sosiaalinen tilaus, et täällä tällaset raskaan sarjan polttelijat ni voi vaihtaa kasvojen neuvoja keskenään ja olla sosiaalisessa kanssakäymisessä toisten polttelijoiden kanssa. Kaikkeen tottuu, pilven vaikutukseen, jos joku tipahtaa pilven vaikutuksesta, ni se ei oo mitään uutta eikä ihmeellistä.

Mies, 26-35v. ja mies 46-55v.

Myös kannabiksen käyttöön ja sen huume poliittiseen asemaan vahvan ideologisesti suhtautuvat henkilöt saattavat kokea voimakasta tarvetta yhteisöllisyyteen omat näkökulmansa jakavien henkilöiden kanssa. Useat haastatellut aktivistit kertovat kannabiksen merkitsevän heille paljon muutakin kuin nautintoainetta. Se on heille kokonaisuutena tärkeä elämänsisältö ja sen huume poliittinen ja yhteiskunnallinen asema on heille tärkeä kiinnostuksen kohde. Näin ollen

kannabikseen liittyvien omien näkökulmien esiintuominen ja aiheesta keskustelu on useille kannabiksen käyttäjille tärkeää. Tällaista keskusteluyhteyttä haetaan kiinnittymällä kannabiksen käytön ympärille rakentuneisiin kulttuurisiin keskuksiin. Kannabiskulttuurin keskuksat voivat olla aktivismijärjestöjen ydinryhmän muodostamia ryhmittymiä tai muita käyttäjäryhmiä. Seuraavassa lainauksessa kerrotaan kaipuusta kiinnittyä sellaiseen ryhmään, jossa kannabiksen käyttö ja sen yhteiskunnallinen asema olisi kaikille ryhmän jäsenille yhtä tärkeä asia, kuin millaisena se haastatellulle kannabisaktivistille näyttäytyy:

Et kyl mä kaipaisin sellasii ihmisii ketkä ois niinkun... Must tuntuu et mun aika useet kaverit on kuitenkin sellasii et ne kuitenkin käyttää kannabista siihen et saa pään sekasin, ei silleen pahasti mut kuitenkin... Kun mulla se on paljon enemmän. Mä en tiedä, mun poikaystävälle, niin sillekin se on silleen paljon enemmän. Mä en tiedä et onks se muille sit. Kun suurin osa on poikii kuitenkin näist kavereista niin ei niitten kaa hirveesti tuu keskusteltua silleen et mitä mieltä sä oot kannabiksesta niinkun oikeesti et mitä se sulle merkitsee... Mut sillai et, en mä tiedä, ei varmaan oikeestaan oo muita jotka ois niin tosissaan sen jutun kanssa kun mä. Tai on tosissaan mut mulle se oikeesti on joku henkirako, siis että mulle se on tosi tärkeä ja kaikki ne, just että se laillistettas joskus, ainakin kotikasvatus, niin ne on just niinkun tosi tärkeitä asioita. Ja nyt kun sä sanoit niin kyl mä huomaan et kyl mä kaipaisin sellasta ihmistä ketä ois kanssa niinkun tosi kiinnostunu kaikista näistä puolista. Näissä mökkibileissä (erään aktivistijärjestön järjestämää toimintaa, lisäys TK), siel on se pääteema hamppu -teema, niisson kyl mukava ollu käydä, siellon niinkun kaikki saman henkisiä ihmisiä, siellon kaikkii bändei ja ruokaa ja kaikkee...

Nainen, 18-25v.

Edellä olevassa lainauksessa kerrotaan kannabiskulttuuriin kiinnittymisen kaipuusta sellaisesta näkökulmasta, jossa toivottaisiin omaan sosiaaliseen verkostoon kuuluvan sellaisia henkilöitä, jotka jakavat käyttäjän ideologisen näkemyksen kannabiksesta ja sen yhteiskunnallisesta asemasta. Tällainen ”elämäntavallisen alakulttuurin” kuvaus lähestyy yhteiskunnallisen liikkeen määritelmää (vrt. Fornäs 1998, 151). Aktivistijärjestöt ja niiden toimintaan osallistuminen voivatkin käyttäjien kertomuksissa määrittyä sekä alakulttuuriseksi toiminnaksi, että yhteiskunnalliseksi liikkeeksi. Palaan näihin määrittelyihin tarkemmin luvussa 7.3.

Kannabiskulttuurista voidaan kertoa myös vapaa-aikaa suurelta osin ohjaavana harrastuksena. Kannabisharrastuksesta puhuvat myös Seppälä ja Mikkola (2004, 82) viitatessaan erityisesti

kannabiksen kotikasvatukseen ja siihen liittyvään välineistöön sekä yleisemmin kannabiksen käytön ympärille rakentuviin symbolisiin sisältöihin. Tämänkin tutkimuksen aineistoon sisältyy kertomuksia kokonaisvaltaisemmin kannabiksen käytön ympärille rakentuvasta ”hamppuharrastuksesta”. Tällöin kannabis ja sen käytön eri osa-alueet koetaan omaa elämää ja erityisesti vapaa-aikaa vahvasti määrittävinä tekijöinä. Kaikki kannabikseen liittyvä, esimerkiksi mediassa siihen liittyvä uutisointi, koetaan erityisen mielenkiintoiseksi. Suuri osa vapaa-ajasta voidaan käyttää esimerkiksi erilaisen kannabikseen liittyvän uutisoinnin (uutiset Internetissä ja kansallisissa ja kansainvälisissä lehdissä) ja muun hampuuaiheisen keskustelun seuraamiseen, kuten esimerkiksi seuraavassa lainauksessa kerrotaan:

Mut on sitä sitten kaikkee pientä muuta toimintaa, kaikennäköstä uutiskirjottamista pienessä määrin, no tietysti koko ajan seuraa sitä uutisvirtaa, se on sellanen harrastus jo itsessään kun se kulttuuri sen asian ympärillä on itsessään niin mielenkiintonen tai tää koko tilanne kuitenkin, siis maailmanlaajuisesti, siit jatkuvasti tulee, käydään kiistoja liberaalilainsäädännön välillä tavallaan, et uutisvirta on ihan loputon, jatkuvasti tulee et se työ on harrastuksena ihan kiva niinkun. Samoin uusii tutkimuksii ne suoltaa aika paljon lääketieteellisiä... Tapahtuu koko ajan...

Mies, 46-55v.

Kannabiksen kotikasvatus on eräs käyttöön liittyvä osa-alue, josta haastatteluissa kerrotaan harrastuksena. Tällaisiin kuvauksiin liitetään usein myös kannabiskulttuurin käsite. Kotikasvatuksen taustalla oleva ideologia perustuu vahvaan erontekoon marihuanan ja hasiksen välillä. Motiivina kotikasvatukseen näyttäytyy usein myös kannabiksen runsas käyttö. Päivittäinen käyttötapa vaatii lähes poikkeuksetta oman ”puutarhan”, jonka sato on joko koko ajan käytettävissä, tai säilöttävissä pidemmäksi aikaa. Joskus käyttäjät voivat kertoa kotikasvatuksen muodostuneen heille jopa kannabiksen käyttöä tärkeämmäksi harrastukseksi:

Mutta se on jotenkin, mä jopa tykkään siitä kasvatuspuolesta enemmän kun itse asiassa siitä polttamispuolesta. (...) Se on jotenkin semmonen, mitä kuulee noitten auto-äijien juttuja aina kun ne puhuu jostain auton säätämisestä tai hifistelyjuttuja stereoista niin tossa on ne samat ulottuvuudet kuitenkin, joka tekee siitä mielenkiintosta plus se on semmonen elävä olento jota voi seurata siellä että nyt mä oon tehny jotain hyvin tai huonosti...

Mies, 18-25v.

Kotikasvatus määrittyy harrastukseksi tai tärkeäksi kannabiskulttuuriin liittyväksi tekijäksi paitsi sen vuoksi, että siihen kuluu paljon aikaa ja liittyy mitä erilaisimpia kasvatusmenetelmiä ja -laitteita, myös siksi, että kotikasvatus koetaan usein eräänlaisena henkisenä elämän osa-alueena. Siihen nähdään liittyvän itämaisiin uskontoihin sisältyvä ajatus elämän kunnioittamisesta ja sen vaalimisesta. Kotona kannabista kasvattavat tai kasvattaneet käyttäjät voivat kertoa antaneensa kasveilleen nimiä ja puhua niistä ”lapsinaan”. Kertomuksissa voidaan myös kuvailla kiehtovana kokemuksena sitä, kuinka siemenestä kasvaa oman vaivannäön ansiosta aikuinen kasvi, jonka kukat ovat kypsyessään käytettävissä ihmisten nautinnoksi:

Pikkusen oon Buddhalaiseen ajatteluun taipuvainen ja mä nään siinä jotain fiksumaa kotikasvatuksessa, siinä että kun laitat sen siemenen itämään ja hoivaat sitä ja pidät siitä huolta ja se kasvaa siinä ja siinä pitää jaksaa odottaa kauan, ei se kannata lähteä lipsimään ennen aikojaan ja siinä tulee jotenkin sekin elementti mukaan et ei niinkun kaikki heti tänne mulle äkkiä nyt vaan...
Mies, 26-35v.

Kannabiskulttuuri voidaan määritellä myös ainoastaan kannabiksen käytön ympärille rakentuvaksi kulttuuriksi, mitä se pohjimmiltaan kaikissa edellisissä kertomisentavoissa tietysti on. Tällöin asiaa ei sen kummemmin kaunistella vaan kannabiskulttuuriin kerrotaan kuuluvan nimenomaan kannabiksen nauttiminen. Tätä kuvausta voidaan täydentää erilaisilla muilla käyttäytymistavoilla tai ihmisten ominaisuuksilla, joita kannabiskulttuuriin kerrotaan myös kuuluvan. Seuraavassa lainauksessa näistä luetellaan esimerkiksi musiikin ja muiden taiteen alojen liittyminen kannabiskulttuuriin.

T: Niin kun te puhuitte kannabiskulttuurista niin mitä siihen sisältyy?

H2: Polttaminen

H1: Kavereitten ruokkiminen, siihen sisältyy se että kaveri pidetään blossissa ja ruuassa. Sit on musiikki hyvin pitkälle, ihmiset harrastaa hieman eri juttuja mut sit on näitä, et moni tykkää musiikista, tai sit moni on taiteilija, mut sitten niit löytyy laidasta laitaan... Ekologisuus...

Mies 46-55v ja nainen, 26-35v.

Kun kannabiksen käytön kerrotaan olevan kannabiskulttuuria vahvimmin määrittävä tekijä, korostetaan sitä, että kannabista käyttävät hyvin erilaiset ihmiset, joilla ei välttämättä ole mitään muuta yhteistä toistensa kanssa kuin se, että he kaikki käyttävät kannabista. Kannabiskulttuuri

määritykseen erilaisten ryhmien omiin toimintakulttuureihin sisältyväksi toiminnaksi, ei niinkään omaksi alakulttuuriksi sinällään. Seuraavassa lainauksessa kerrotaan tällaisesta käsityksestä kannabiskulttuurista ja samalla myös kumotaan edellisessä lainauksessa esitetty näkemys eräänlaisen ekologisuuden, ”vihreyden”, liittymisestä kannabiskulttuuriin:

Ja puhun ittestäni tietenkin myös mut ei me kaikki samanlaisia olla tietenkään, vähän eri painotuksia, erilaisia ihmisiä on kaikki kuitenkin. Kuitenkin kannabiksen käyttäjät koostuu tavallaan, en mä tiedä voiks sen sanoo nuorisokulttuureista, mut porukoista, eri tyyppisistä ihmisistä, ei välttämättä esimerkiks yhdistetä kannabista jonnekin vihreyteen tai sen tyyppiseen...

Mies, 18-25v.

7.2.3 Kulttuurinen viestintä

Kannabiskulttuuria kuvataan haastatteluissa kannabiksen käyttäjien muodostamana, osittain ”kätkeytyneenä” alakulttuurina, jota ilmentetään erilaisten kulttuurin sisäisten puhetapojen ja muiden symbolien, sekä tarinallisen ja sukupolvittaisen uusintamisen avulla. Tällainen kulttuurinen viestintä liittyy paitsi kannabiskulttuurin sisäiseen kommunikointiin, myös kommunikointiin kannabiskulttuurin ja valtakulttuurin välillä (vrt. Feller 2003, 580-581).

Kulttuurin sisäisestä symbolisesta viestinnästä kerrotaan haastatteluissa esimerkiksi puhuttaessa siitä, miten kannabiksen käyttäjät kykenevät tunnistamaan toisen käyttäjän. Tällaisissa kertomuksissa käyttäjät viittaavat erilaisten symbolien läsnäoloon kannabiksen käyttäjien välisessä vuorovaikutuksessa. Viestinnässä käytettyjä symboleja ei haastattelupuheessa kyetä kovin hyvin yksilöimään, mutta toisen käyttäjän tunnistamisesta kerrotaan saatavan vinkki ”jossakin sivulauseessa”. Tällä viitataan joko henkilön puheeseensa sisällyttämään viestiin tai mahdollisesti henkilön ulkonäöllä tai käyttäytymisellään viestimiseen. Tällaisesta käyttäjien välisestä symbolisesta viestinnästä kerrotaan esimerkiksi seuraavassa lainauksessa, jossa vanhempi käyttäjä kuvaa kokemuksiaan sellaisten käyttäjien kanssa kontaktiin joutumisesta, joiden kanssa ei normaalisti ole missään tekemisissä:

Ja sit monesti tommonen jos on vähän nuoremmissa ympyröissä, mis tapaa oudompia ihmisiä, niin ne ihmiset jotka polttaa kannabista niin ne tuo sen mulle julki jollakin salamerkityksellisellä tavalla

... Se tapahtuu aika usein, ei ne sano suoraan mut joku semmonen ele tai tommonen noin, jolla ne pystyy viestittää sen.

Mies, 46-55v.

Käyttäjät voivat kokea symbolisen viestinnän myös ärsyttäväksi, jos sitä käytetään tilanteissa, joissa toisten oletetaan olevan tietämättömiä tai osattomia viestinnästä, jota käyttäjien välillä käydään. Symbolisella viestinnällä voidaan paitsi osoittaa omaa kuulumista kannabiskulttuuriin, myös sulkea toisia ulkopuolelle tästä kulttuurista.

Haastattelupuheessa tutkijan ja haastateltujen kannabiksen käyttäjien välisessä vuorovaikutuksessa esiintyy myös jonkin verran symbolista viestintää, jolla käyttäjät osoittavat tai vahvistavat osallisuuttaan kannabiskulttuurissa. Toisaalta haastatteluissa aiheesta puhuttiin henkilölle, jonka ei oletettu kykenevän jakamaan kannabiksen käyttökulttuurin sisäisiä merkityksiä, joten varsinaisen ”kulttuurin sisäisen” symbolisen viestinnän voi olettaa jääneen niissä melko vähäiseksi. Välillä haastatellut kannabiksen käyttäjät saattoivat käyttää joitakin kulttuurin sisäisiä puhetapoja tai termejä, jotka väärinymmärrysten välttämiseksi yleensä selitettiin tutkijalle. Esimerkiksi erästä kulttuurin sisäistä puhetapaa ”yrtin kunnioittamisesta” käytetään seuraavassa lainauksessa, jossa pyritään valaisemaan tutkijalle kannabiskulttuurin (tai ”hampppyhteisön”, jota termiä haastateltava käyttää) sisäisiä jäsennyksiä.

Hampppyhteisössä, jos semmosesta voi puhua, erotellaan kyllä hyvin selvästi ne, jotka ostaa sitä pelkästään niinkun että se on korvike tai vastike alkoholille, et ne käyttää sitä ihan koska haluaa pistää pään sekasin, koska suurin osa on kuitenkin sellasia jotka niinkun arvostaa sitä vaikutusta, niinkun yleensä sanotaan; kunnioittaa yrttiä.

Mies, 18-25v.

Kulttuurin sisäisiä puhetapoja sisältyy myös seuraavaan haastattelukatkelmaan, jossa käyttäjä kertoo kasvattamistaan kannabislajikkeista ja selittää samalla tutkijalle käyttämiään puhetapoja, joita tutkija ei välttämättä kulttuurista osattomana tunnista.

Scandinavian Seediltä tilasin white widowta koska mä halusin sitä, se on sellanen kukkalajike et siin pystyy niinkun toimimaan, lähtee baareihin ja kaikkee, et nortti enemmän vähän jumii, kun oli

K2, se on taas ww:n pikkussisko tavallaan, niin se on vähän saman tyyppinen kun ww, niin mähän tykkäsin yleensä vetää tollasta pientä tiikerimeininkii... Sitä sanotaan tiikeri- tai neekerimeiningiks kun sekoetaan eri lajikkeita, saadaan sellanen jännä mixi päähän... Se et mäkin koko ajan opin lisää noist lajikkeista koska enhän mä mitään voinu tietää koska etelä-Suomessa tuol, siellon hirveen paljon laattaa, ja se nyt on pl:ää eli paskaa laatua, täynnä kaikkee.

Nainen, 26-35v.

Kannabiskulttuurista viestiviä symboleja voi esiintyä muuallakin kuin puheessa: esimerkiksi *ulkonäöllä ja pukeutumisella* voidaan osoittaa osallisuutta kannabiksen käyttökulttuuriin. Kun tiedustelin haastattelemiltani kannabiksen käyttäjiltä, onko mitään ulkonäöllistä seikkaa, joka yhdistää kannabiksen käyttäjiä, sain hyvin monenlaisia vastauksia. Joidenkin haastateltujen mukaan tietty ”rentous” ulkonäössä yhdistää kannabiksen käyttäjiä, toiset taas korostivat sitä, että ulkonäön perusteella ketään ei voi varmasti tietää käyttäjäksi tai ei-käyttäjäksi. Sen sijaan omakohtaisesti kannabiksen käytön ja ulkonäön yhteyksistä kerrottiin haastatteluihissa jonkin verran. Kannabiksen käytön voitiin kertoa liittyvän yleiseen länsimaista kulutuskeskeisyyttä kyseenalaistavaan tai muuhun kokonaisvaltaisesti elämää ohjaavaan elämäntapaan, johon kuului myös esimerkiksi vaatteiden ostaminen kirpputoreilta tai tietynlainen hius- tai pukeutumistyyli. Seuraavassa lainauksessa kuvaillaan kannabiskulttuuriin liittyvää ulkonäköä ja sen sisältämää viestintää:

H1:(...) Täysin tällanen et sua kohdellaan ihan eri tavalla jos meen kauppaan tällasis vaatteis, meenks mä kauppaan tällasis leveis farkuis vai onks mulla sellaset ledivaatteet päällä. Ja sit jumaliste mitä kysymyksiä ja mitä... vinoja katseita ja kun menet sisään johonkin apteekkiin niin ne nyökyttää tällasina siellä että toi on kyllä narkkari kun se on ton näkönen, siis kaikkee ihan naurettavaa niinkun vuosien mittaan...

H2: Mut tuo johtuu ulkonäöstä eikä pilven poltosta...

H1: No hei jos mä en olis polttanu pilvee ja ollu sen näkönen niin tuskin kukaan ois...

H2: no sä oisit edelleen saman näkönen...

H1: no sekin kuuluu pilven polttajan kulttuuriin olla sen näkönen.

Nainen, 26-35v. ja mies 46-55v.

Edellä olevassa lainauksessa tietynlaisen ulkonäön todetaan kuuluvan ”pilven polttajan kulttuuriin”. Pukeutumisella tai ulkonäöllä kulttuurista viestiminen on kannabiskulttuurin ja valtakulttuurin välistä kommunikaatiota, joka voi vaikuttaa esimerkiksi mielikuviin, joita kannabiskulttuuri

herättää valtaväestössä. Pukeutumisella tai muuten ulkonäöllä viestitettävät symbolit, etenkin jos ne ovat selkeästi näkyvillä, voidaan kyseiseen kulttuuriseen keskukseen kuulumattomien silmissä nähdä aivan toisen sisältöisinä, kuin mitä ne tiettyyn kulttuuriseen keskukseen kiinnittyneelle merkitsevät. Kun esimerkiksi kannabiskulttuuriin mahdollisesti kuuluva "rento" pukeutumistyyli ja vapaana liehuva pitkä tukka tai rastatukka liittyy kannabiksen käyttäjien mielestä yksilön vapautta korostavaan ja talouden mielivaltaa vastustavaan kannabiskulttuuriin, niin valtaväestön silmissä tällaiset ulkoiset merkit voidaan liittää yleisesti hyväksytyistä arvoista piittaamattomuuteen, syrjäytymiseen tai rikolliseen huume-kulttuuriin. Alakulttuurin jäsenyydestä viestivät ulkoiset merkit herättävät helposti stereotypioihin perustuvia mielikuvia ja aikaansaavat yksilöiden kategorisointia ja leimaamista. Siksi onkin ymmärrettävää, että kannabiskulttuuriin kuulumisestaan viestivät näkyvästi vain sellaiset kannabiksen käyttäjät, joille kannabiksen käyttö on tärkeä elämäntavallinen valinta ja jotka kokevat kiinnittyneensä varsin vahvasti kannabiskulttuuriin. Toisaalta taas ne käyttäjät, jotka ovat kiinnittyneet kannabiskulttuuriin vain joillakin elämänalueilla tai eivät halua kiinnittyä siihen lainkaan, eivät viesti millään tavoin ulkonäöllisesti kuulumisestaan tällaiseen kulttuuriin.

Kannabiskulttuurista, kuten mistä tahansa muustakin kulttuurista puhuttaessa kiinnostavaa on tarkastella sitä, miten kulttuuria uusinnetaan eli siirretään uudelle käyttäjäkunnalle tai käyttäjäsukupolvelle. Tämä aihe nousi haastatteluissa esiin kahdessa eri merkityksessä: kulttuurin *tarinallisen uusintamisen* ja *sukupolvittaisen jatkuvuuden* kertomuksissa.

Hakkarainen (1992, 88) viittaa tutkimuksessaan yleisemmin huume-kulttuurin uusintamiseen vanhempien käyttäjien siirtäessä tietämystään uusille käyttäjille. Hänen mukaansa kokeneet käyttäjät toimivat huumeosakulttuurin kantajana ja tradition siirtäjänä. Aloittelijoiden ja noviisien kokemus ja huometietous karttuu usein kokeneempien käyttäjien opastamana (Becker 1963). Vanhemmalla käyttäjäkunnalla on käytön jatkuvuutta tukeva ja uusintava merkitys. Kokeneen käyttäjäkunnan myötä uudet huume-kuviot ovat saaneet Suomessakin vakiintuneen pohjan.

Jotakuinkin samasta asiasta kannabiskulttuurin uusintamisen osalta on kyse kulttuurin tarinallisen uusintamisen kertomuksissa. Tarinallisesta uusintamisesta puhuivat muutamat haastatellut, jotka olivat olleet osallisina kannabiskulttuurissa jo sen alkua ajoilta, 1960-70 -luvulta lähtien. Heidän näkemyksensä mukaan kannabiskulttuuri rakentuu käytön laittomuuden ja sen seurauksena

syntyneiden ”nuotiotulitarinoiden” pohjalle (vrt. Piispa 2002c). Nämä ovat kertomuksia siitä, miten kannabista on hankittu ja käytetty sen kriminaalista asemasta ja käyttäjien vainoamisesta huolimatta, millaisia rikosoikeudellisia tai muita seuraamuksia käytöllä on ollut ja miten näistä on selvitty vuosikymmenien kuluessa. Näitä tarinoita käyttäjät ovat kertoneet ja kertovat edelleen muille käyttäjille sellaisissa tilanteissa, joissa he saavat rauhassa, ei-käyttäjien tai käytön tuomitsijoiden vaikutuksen ulottumattomissa, keskustella kannabiksen käyttöön liittyvistä aiheista. Tarinat rakentavat kannabiskulttuuria eräänlaisena vastakulttuurina, jossa on keksitty keinot ja selvitty monenlaisista vastuksista, vaikka kannabiksen käyttöä on kautta vuosikymmenien pyritty yhteiskunnallisen reagoinnin keinoin kitkemään olemattomiin. Nämä ”nuotiotulitarinat” paitsi rakentavat kulttuuria historiallisesti ja sisällöllisesti ja tämän myötä lisäävät käyttäjien välistä yhteenkuuluvuutta, myös asettavat kannabiskulttuurin omalta osaltaan vahvemmin valtakulttuurille vastakkaiseen asemaan ja korostavat sitä lainsäädännön aiheuttamaa rikollista tai marginaalista ulottuvuutta, joka kannabiksen käyttöön ja sen käyttökulttuuriin välttämättä liittyy. Kannabiskulttuurin tarinallisesta ulottuvuudesta kerrotaan yksityiskohtaisesti seuraavassa pitkäkössä haastattelulainauksessa. Siinä kerrotaan myös niistä ahdistavistakin tunteista, joita tällainen tarinasto saattaa varsinkin nuoremmissa käyttäjissä osaltaan herättää.

Mä oon tavannu ihmisiä, jotka on ollu näissä kuviossa jo paljon kauemman kun minä, viiskymppisiä ukkoja, esim. ensimmäinen mesikämmen, jolla oli ensimmäinen headshop Suomessa, niin sen pitäjän tapasin tos pari vuotta sitten ihan sattumalta yhden kaverin luona. Me vaan mietittiin että täs on paljon kulttuuria takana ja kaikenlaisia tarinoita, että tää kieltolaki on myöskin semmonen niinkun rikastuttava tekijä täs kulttuurissa, että se on synnyttäny niinkun valtavan tämmösen nuotiotulitarnoiden kirjon, että varsinkin nuoremmille ihmisille, niin se on tätä hyvin paljon myöskin... Kerrotaan kokemuksia poliisin kanssa, että miten on toimittu ja kaikkee tätä niinkun tarustoo, mitä on salakuljetettu ja myyty ja kaikki tää tarusto on semmonen oma rihmastonsa mitä myöskin on puhuttu. Mut se on myöskin semmonen tekijä, mikä tulee varsinkin nuorempien keskuudessa esiin niin se on myös se kuluttava puoli, et tämmösis piireissä tapahtuu sit aina sitä että kun tätä kestää tarpeeks kauan aikaa tätä nuotiotulitarina-vaihetta niin osa ihmisistä alkaa niinkun, se alkaa hiertää niitä, että se tilanne että ne alkaa pyöriä nää jutut niinkun tässä ympyrässä, kaikki alkaa vaan puhua siitä niinkun mitä nyt on niinkun, puhuu niinkun pilvestä ja kaikesta siitä mitä siihen liitetään, niin se tuottaa sitten monesti tämmösiä tilanteita missä ihmiset tuntee jo, osa ihmisistä tuntee jo epäviihtyisyyttä. Niinkun liian ahdistavaks koko ajan vaan pyörittää sitä ja missä poliisit on ja... Se on niinkun varsinkin nuorille enemmän ongelma, joutuu

koko ajan pelaamaan tommosta... Ja kyl mäkin 70-luvulla jouduin paljon niinkun, koko ajan joutu olemaan niinkun tietoinen myöskin siitä, mitä tapahtuu ja siinä oli tietojen vaihtoo eri ihmisten kanssa, mitä on kellekin tapahtunu ja kuka on pidätetty ja kuka on puhunu mitä ja mitä... Et tää on niinkun ihan välttämätöntäkin ollu niinkun. Mut tietenkkin tämmösis tilanteissa missä nykysin elää on niin ulkona kaikesta tommosesta, et se ei oo niinkun merkityksellinen puheenaihe, et se tulee vaan sit ihan satunnaisesti esiin, jos jotain ihmeellistä tapahtuu, jossain lähipiirissä tai sen tuntumassa tai näin...

Mies, 46-55v.

Tarinallinen uusintaminen on siis sellaista puheessa tapahtuvaa kulttuurin uusintamista, johon sisältyy aiempien sukupolvien kohtaamista vaikeuksista ja heidän käyttämistään selviytymiskeinoista kertominen, mutta myös tämänhetkisestä tilanteesta keskustelu ja erilaisten uhkien ja ratkaisumallien pohdinta. Ymmärrettävästi tällaisiin "tarinoihin" liittyy käytön rikollisen luonteen vuoksi paljon kertomuksia epämiellyttävistä kokemuksista ja tilanteista. Niihin liittyy myös vahva vastakkainasettelu kannabiksen käyttäjien ja esimerkiksi viranomaisten tai muiden käyttökulttuuria vastustavien tahojen välillä, jopa joidenkin tahojen suoranainen "vihollistaminen". Toisaalta, kuten Piispa (2002c) esittää huumeliberaalien Internetkeskusteluja tulkitessaan, tällainen vahva tarinallinen ulottuvuus luo myös yhtenäisyyttä käyttäjien välille. Se siirtää historiallista ja kulttuurista tietovarantoa ajattelu- ja ratkaisumalleineen vanhemmilta käyttäjiltä nuoremmille käyttäjille ja osittain myös päinvastoin. Nuorten käyttökulttuureissa voi esiintyä esimerkiksi sellaisia yhteiskunnalliseen reagointiin vastaamisen tapoja, joita vanhemmat käyttäjät eivät ole tulleet ajatelleiksi (esimerkiksi uudentyyppiset kannabisjärjestöt, joita tarkastelen lähemmin seuraavassa kappaleessa).

Haastatteluaineistossa esiintyi myös kertomuksia kannabiksen käytön tai siihen liittyvän suhtautumisen "sukupolvittaisesta jatkuvuudesta" kannabiskulttuurin uusintamisen välineenä. Usein käyttäjät kertoivat siitä, että halusivat siirtää avoimen suhtautumisen kannabiksen käyttöä kohtaan luonnollisena asiana omille lapsille. Tällainen kasvatuseriaate liittyy haastatteluaineistossa melko vahvaan ideologiseen suhtautumiseen kannabiksen käyttöä kohtaan. Jotkut kannabista käyttävät vanhemmat kokevat, että kasvattamalla omat lapsensa avoimiksi kannabiksen käyttökulttuuria kohtaan, he omalta osaltaan kykenevät vaikuttamaan myös yleisellä tasolla sallivamman ilmapiirin kehittymiseen kannabiksen käyttöä kohtaan. Vanhemmat korostavat tässä sitä, että he eivät halua rohkaista lapsiaan kannabiksen käyttöön vaan haluavat omalla käytöksellään ja asenteillaan,

esimerkiksi sillä, etteivät salaa käyttöä lapsiltaan, antaa lapsilleen moniarvoisen ja kannabiksen käyttöön luonnollisena päihteidenkäytön muotona suhtautuvan mallin. Toisaalta valtavirtana haastatteluaineistossa ovat sellaiset kertomukset, joissa kannabiksen käyttö halutaan pitää salassa omilta lapsilta (tai lapsilta ylipäänsä) tai sen ei missään tapauksessa toivottaisi siirtyvän päihteidenkäyttötapana omille lapsille. Pyrkimyksestä kannabiksen käyttöön liittyvän avoimen ja sallivan suhtautumisen siirtämiseen omille lapsille kertoo eräs haastateltava seuraavasti:

Tää lapsihomma on mennä sillai täysin luonnollisesti. Sillai et mä en oo koskaan niinkun peitelty lapsilta yhtään mitään ja ne on nähneet sitä kannabiksen käyttöä ihan normaalielämään liittyvänä, et sitä on ollu himassa, ei nyt mitenkään kovin paljon mut jonkun verran, me on käyty kylässä ja ihmiset on poltettu koska mulla nyt sattuneesta syystä on aika paljon myös sellasia tuttuja jotka polttaa, niin ne on huomannu et se on niinkun kaikkien niinkun tuttujen, jotka kans on ihan useimmiten normaaleja ihmisiä, jotka käy työssä ja joilla on lapsia ja muuta ja tuota, ettei siinä oo mitään sen kummallisempaa. Ja ne on ollu mukana kun me on käyty esimerkiks Kristianiassa, ne kauheesti tykkäs pienenä niistä koirista ja hevosista ja kaikkee muuta, ja ne on ollu ympäri maailmaa matkoilla mukana, ne on käyny kun me ollaan käyty coffee shopissa Amsterdamissa niin ne on tullu kun me on juotu jotkut kahvit ja poltettu jointit niin ne on juoneet jotain appelsiinimehua tai jotain... Ei ne oo koskaan ees ajatellu et siinä ois jotain niinkun epänormaalia, ne on kasvanu siihen sillä lailla... Ja kummallakaan ei oo ollu minkäänlaisia päihdeongelmia tai muita ongelmia ja koulun kuraattori kerran oikein totes mulle että sun lapsillahan ei mitään näitä ongelmia ookaan et ne on ilmeisesti saaneet kotona hyvän kasvatuksen tässä suhteessa...

Mies, 55-65v.

Sukupolvittaisesta jatkuvuudesta on mainintoja haastatteluissa myös muussa kuin omakohtaisessa kontekstissa. Esimerkiksi seuraavassa lainauksessa kerrotaan tuttavaperheistä, joissa kannabiksen käyttö ja ideologinen suhtautuminen siihen on siirtynyt sukupolvelta toiselle. Haastattelulainauksessa viitataan myös siihen, että tällainen käytön sukupolvittainen jatkuvuus vaikuttaa eittämättä yleiseen ilmapiiriin eli siihen, miten valtaväestö kannabiksen käyttöön suhtautuu ja kuinka tuomittavana tai hyväksyttävänä kannabiksen käyttöä yleisesti pidetään:

No se on silleen hassua kun (kaupunki):ssa on kuitenkin niin paljon semmosta vanhempaa sukupolvee jäljellä et mäkin tunnen semmosia mun ikäisiä ihmisiä joilla on lapsia ja esimerkiks siinä ekassa mielenosotuksessa, musta oli jotenkin hilpeetä että jotkut vanhemmat lähetti lapsensa

mielenosotukseen... Nyt tänä vuonna oli mukana esimerkiksi yks mun tuttu isä tyttärensä kanssilleen messissä... Kun sitä alkaa olla jo niinkun kahdessa sukupolvessa sitä kannabiksen käyttöön niin kyllä sillä oma vaikutuksensa on niinkun ilmapiiriin, tietysti. Kyl kai sitä joka paikkakunnalla, ehkä täällön kuitenkin sen verran tää ilmapiiri vähän erilainen kun jossain muissa kaupungeissa Helsingin ulkopuolella tietysti, silleen et sitä uskallusta alkaa olla enemmän.

Mies, 46-55v.

7.3 Yhteiskunnalliset neuvottelut

Seuraavana tarkastelen sellaisia kannabiksen käyttöön suuntautuvaan yhteiskunnalliseen reagointiin vastaamisen tapoja, joita kutsun *yhteiskunnallisiksi neuvotteluiksi*. Tällä tarkoitan sellaisia kannabiksen käytön yhteiskunnallista asemaa uudelleen määrittäviä neuvotteluja, joissa kannabiksen käyttö ja siihen kohdistuva reagointi halutaan nostaa yhteiskunnallisen keskustelun ja jopa poliittisten toimenpiteiden kohteeksi. Yhteiskunnallisia neuvotteluja käyvät yksityiset käyttäjät tai aktivistit sekä käyttäjäjärjestöt tai muut vastaavat ryhmittymät. Neuvottelujen käytännöt lähestyvät kansalaisaktiivisuuden piirteitä. Monille yhteiskunnallisen toiminnan alueille jalkautunut kannabisaktiivisuus voidaan nähdä eräänlaisena pienimuotoisena yhteiskunnallisena liikkeenä, joka pyrkii nostamaan kannabiksen käytön yhteiskunnallisen aseman myös poliittisella tasolla uudelleenmäärittelyjen kohteeksi. Tällaisissa neuvotteluissa kannabiksen käyttöön kohdistuvan yhteiskunnallisen reagoinnin edessä ei haluta vaieta eikä sitä haluta väistää vetäytymällä muihin kulttuurisiin keskuksiin, vaan päinvastoin pyritään tuomaan kannabis keskustelunkohteena marginaalista valtaväestön areenoille.

Yhteiskunnallisiin neuvotteluihin osallistuminen merkitsee avoimesti kannabiksen käyttäjänä tai ainakin asiaan myötämielisesti suhtautuvana henkilönä esiintymistä, ja tällä voi olla merkittäviä seuraamuksia yksilön yhteiskunnalliseen asemaan. Aktiivisuuteen osallistuminen näyttäytyy kuitenkin yhteiskunnallisista neuvotteluista kertoville käyttäjille niin tärkeänä elämäntavallisena tai ideologisenä valintana, että tämä riski ollaan sen myötä valmiita ottamaan. Toisaalta aktiivisuus saa yhteiskunnallisen toiminnan alueilla edelleen niin vähän näkyvyyttä, että vaikka käyttäjä toimisi vilkkaastikin aktiivisimintamalla, tämä toiminta pysyy helposti näkymättömissä yhteiskunnassa yleisesti. Esimerkiksi käyttäjän osallistuminen hampumarssille tulee hyvin harvoin yksilön työnantajan tietoon, ellei käyttäjä itse ota asiaa esille keskustelussa. Toisaalta hampumarssille osallistuessaan käyttäjä hyväksyy sen riskin, että hänen kasvonsa näkyvät esimerkiksi seuraavan

päivän lehdessä aihetta käsittelevässä jutussa. Juuri tähän näkyvillä olon hyväksymiseen perustuvat haastatteluissa esitetyt eronteot yhteiskunnallisten neuvottelujen ja yksilöllisten tai kulttuuristen neuvottelujen välillä.

Kiinnitän ensimmäisenä huomion niihin kertomuksiin, joissa käyttäjät kertovat motiiveistaan ja lähtökohdistaan, joiden myötä ovat halunneet osallistua yhteiskunnallisiin neuvotteluihin ja aktivismiin kannabiksen käytön yhteiskunnallisen aseman puolesta. Tämän jälkeen kiinnitän huomion järjestöaktivismiin kertomuksiin. Tarkastelen sitä, millaisiin toiminnan tapoihin maassamme aktiivisesti toimivien kannabisjärjestöjen toiminta perustuu. Tavoitin haastattelemistani henkilöistä valtaosan Suomen suurimman kannabisjärjestön, Suomen Kannabisyhdistyksen kautta, joten moni haastateltavani osallistuu jossakin määrin järjestöaktivismiin. Kuitenkin kertomuksia järjestöaktivismiin keinoista oli haastatteluista tulkittavissa varsin vähän, joten olen käyttänyt tässä analyysiosuudessa lähdeaineistona haastattelujen lisäksi kannabisjärjestöjen tuottamaa tekstimateriaalia. Järjestöaktivismipuheen vähäisyys haastatteluissa voi johtua siitä, että en osannut niissä nostaa asiaa oikealla tavalla keskustelun kohteeksi. Toisaalta järjestöpuheen puuttuminen haastatteluista voi viitata myös siihen, että tosiasiaa aktiivisesti järjestöissä toimivia henkilöitä on maassamme vain kourallinen, eivätkä useat järjestöihin nimellisesti kuuluvat aktivistit kuitenkaan osallistu erityisen vilkkaasti niiden toimintaan. Kaikki haastattelemanani henkilöt eivät kuitenkaan kertoneet kuuluvansa käyttäjäjärjestöihin. Sen sijaan haastatteluissa kerrottiin myös ”yksityisestä aktivismista” yhteiskunnallisten neuvottelujen keinoina. Yksityistä aktivismia tarkastelen viimeiseksi tässä kappaleessa.

7.3.1 Kannabisaktivismiin motiivit

Yhteiskunnallisten neuvottelujen taso on kannabiksen käyttäjien yhteiskunnallisesta asemastaan käymistä neuvotteluista eniten näkyvyyteen ja avoimuuteen perustuva. Tällaiset neuvottelut eivät perustu siihen, että kannabiksen käytön perusteella yksilöön kohdistuvaa leimaamista pyrittäisiin välttämään, mistä ainakin osittain on kyse edellä käsitellyissä neuvottelun tasoissa. Yhteiskunnallisissa neuvotteluissa kannabiksen käytön yhteiskunnallinen asema halutaan päinvastoin tehdä näkyväksi ja nostaa ”julkiseksi ongelmaksi ” (vert. Spector & Kitsuse 1977). Asian tärkeyden vuoksi ollaan valmiita asettumaan myös itse näkyvästi puolustamaan kannabiksen käyttöä ja käytön yhteiskunnallista asemaa. Tällainen ”julistautuminen kannabiksen puolustajaksi” vaatii rohkeutta ja vahvaa sitoutumista asiaan. Yhteiskunnallisten neuvottelujen osapuolena

esiintymiseen sisältyy riski leimatuksi tulemisesta ja tämän myötä valtaväestön silmissä marginaaliin sijoittumisesta. Kannabisaktivismi voidaan nähdä myös eräänä marginaaliin leimatun ryhmän vastapuheen muotona. Se pyrkii muuttamaan niitä määrittelyjä, jotka kannabiksen käytöstä yhteiskunnassamme vallitsevat ja esittämään uusia, paremmin kannabiksen käyttäjien näkemyksiin sopivia määrittelyjä.

Tutkimushaastatteluisissa kerrotaan monenlaisista kannabisaktivismiin osallistumisen motiiveista. Yleisimmin yhteiskunnalliseen toimintaan liittymistä perustellaan *käyttäjien ikävillä kokemuksilla yhteiskunnallisesta reagoinnista*. Kerrotaan kokemuksista, joissa käyttöön puuttuva yhteiskunnallinen reagointi aiheuttaa niin merkittäviä yksilöllisiä ja inhimillisiä tragedioita, että tilanteessa koetaan pakolliseksi jonkinlaiseen yhteiskunnalliseen toimintaan ryhtyminen. Kertomuksissa viitataan usein erilaisten kontrollitoimenpiteiden kohteeksi joutumiseen. Seuraavassa lainauksessa motiiveja kannabisaktivismiin taustalla yleisellä tasolla tarkastelee haastateltu henkilö, joka on ollut mukana perustamassa maamme ensimmäistä kannabisjärjestöä. Hän viittaa käyttäjien kokemuksiin ”muiden kokemuksina”, sillä hän ei kerro itse joutuneensa kuvailemiensa vahvojen kontrollitoimenpiteiden uhriksi. Aktivismiin taustalla vaikuttavat motiivit eivät siis aina perustu omakohtaisiin kokemuksiin, vaan motiivit voivat herätä myös lähipiirissä nähtyjen tapahtumien ja niiden aikaansaamien ongelmien seurauksena.

Kun ihmiset ei tajuu sitä että täs hommassa on niinkun kyse siitä että kunnan kansalaisia, jotka ei oo mitään rikollisia ja muuta niin yhtäkkiä ne niinkun repästään sellasiin tilanteisiin et ne muuttuukin ikään kuin rikollisiks ja niihin kohdistuu erittäin tällasia vahvoja kontrollitoimenpiteitä ja niitten koko elämä voi mennä sekasin, et miten ninkun, miten järkyttävä tilanne se on, et tällasta voi tapahtua jossain sivistyneessä maassa. Ihmiset ei varmaan tajuu sitä, ne aattelee et jotain huumehörhöjä, mitäs paskan välii ne on vaan jotain kummallisii tapauksii, niiston hyvä päästä eroon, ei ne varmaan välitä eikä tajuu sitä... Ne on suurin osa ihan normaaleja ihmisiä ilman mitään rikollisia ja pahantahtosia eikä mitään muutakaan tällasia. (...)

Mies, 56-65v.

Usein aktivismin motiiveista kertoessaan käyttäjät puhuvat siitä, miten epäoikeudenmukaista yhteiskunnallista reagointia heitä kohtaan suunnataan ja kuinka hankalia tilanteita tällainen reagointi ja siihen liittyvä leimaaminen käyttäjille aiheuttaa. Yhteiskunnallisista neuvotteluista kertovassa haastattelupuheessa ongelmana nähdään nimenomaan kannabiksen käytön lainsäädännöllinen asema ja sen käyttäjille aiheuttamat ikävät seuraukset. Tähän ongelmaan

aktivisteilla on myös ratkaisuehdotus; kannabiksen käyttöön liittyvän lainsäädännön muuttaminen ja tämän myötä kannabiksen käyttäjien yhteiskunnallisen aseman parantaminen.

Kannabiksen käyttäjäksi leimautuminen tai muunlaiset käyttöön kohdistuneesta reagoinnista kärsityt seuraukset voivat toimia myös vahvana motiivina kannabiksen käyttöön liittyvään yhteiskunnalliseen toimintaan liittymiseen. Omista kokemuksista on opittu tällöin se, että yhteiskunnallinen reagointi kannabiksen käyttöä kohtaan voi olla yllättävän voimakasta ja aiheuttaa käyttäjälle sellaisia seurauksia, joista kenenkään toisen ei toivottaisi joutuvan kärsimään. Esimerkiksi kannabiksen välittämisestä pitkän vankilatuomion saanut aktivisti kertoo vankilakokemuksen avanneen hänen silmänsä lopullisesti sen suhteen, millaista muiden laittomien huumeiden välitykseen ja myyntiin liittyvä bisnes todellisuudessa on ja miten huomattavasti se eroaa kannabiksen käyttöön ja pienimuotoiseen välitykseen liittyvästä toiminnasta. Yhteiskunnallisessa suhtautumisessa näihin asioihin ei kuitenkaan aktivistin näkemyksen mukaan ole juuri eroa, ja muun muassa tähän asiaan liittyvän konfliktin kyseinen aktivisti haluaakin tuoda julki toimiessaan kannabisaktivistina. Käyttäjien näkökulmasta kannabis ja sen käyttäjät poikkeavat niin merkittävästi muista huumeista ja niiden käyttäjistä, että myös lainsäädännölliseltä asemaltaan näiden asioiden tulisi erota toisistaan merkittävästi.

Vaikuttimiksi yhteiskunnallisiin neuvotteluihin osallistumiseen mainittiin haastatteluissa myös muunlaisia syitä. Omakohtaisesta vakavavasta *päihdeongelmasta* tai esimerkiksi vanhempien alkoholi-ongelmasta kokemusta omaaville käyttäjille kannabiksen käyttö voi näyttäytyä huomattavasti alkoholin (tai muiden päihteiden) käyttöä ongelmattomana käyttäytymisenä. Yhteiskunnallinen verrattain salliva suhtautuminen alkoholin ja esimerkiksi joidenkin lääkeaineiden käyttöä kohtaan sekä toisaalta varsin tuomitseva suhtautuminen kannabista kohtaan saattaa näyttäytyä *päihdeongelmista* aikoinaan kärsineelle käyttäjälle erittäin ristiriitaisena suhtautumistapana asiaan. Tämän pohjalta yksilö voi kokea tarvetta ryhtyä toimimaan aktiivisesti kannabiksen ja sen käyttäjien aseman kohentamiseksi. Tällaisesta motiivista kerrotaan seuraavassa haastattelulainauksessa, jossa haastateltava kertoo siitä, miten on tullut aktiivijäseneksi erääseen kannabisjärjestöön.

TK: Millon sä tulit tähän toimintaan mukaan?

H: Millonkahan se oli syyskokous niin törmäsin paikalle ja siinä sitten ilmoitin että tässä ois vapaaehtoinen. Pari vuotta.

TK: Miten sä päätit tulla?

H: No se on tossa ajan saatossa kypsiny kun on seurannu ensin tän empiirisen tutkimuksen kautta tätä omaa päihdehistoriaa ja isukin historiaa ja yleensäottaen tätä menoa ja sitten sitä että millä tavalla tämä virallinen suhtautuminen esimerkiksi suhtautuu juuri kannabikseen joka sitten tuli kuvaan myöskin jossakin vaiheessa ja yksinkertaisesti se valtava ristiriita siinä alko vaivata että mitä järkeä tässä meiningissä on, kun itellä oli selvä tieto siitä että missä suunnilleen mennään ja sitten on olemassa tällanen virallinen näkökulma, joka aiheuttaa hyvin paljon turhaa harmia laajalla rintamalla. Se on vaan niinkun semmonen, jotenkin tuli sellanen motivaatio alko kaivaa että pakko saada jotain muutosta siihen, kun se ei oo järkevää. Ja siitä se kypsyy sit jossain vaiheessa vaan päätin että, tuli jäsenkirje taas kerran et on syyskokous, käydään katsomassa et mitä siellä tapahtuu, siitä se lähti.

Mies, 26-35v.

Yhteiskunnalliset neuvottelut saattavat toisaalta näyttäytyä käyttäjille ainoastaan eräänä keinona toimia paremman ja vapaamman yhteiskunnan puolesta. Kannabisaktivismia ei tällöin nähdä irrallisena, pelkästään kannabiksen yhteiskunnallista asemaa kohentamaan pyrkivänä liikkeenä. Se näyttäytyy pikemminkin osana ”vastarintakulttuuria” tai elämäntapaa, joka pyrkii yhteiskunnassa yleisesti vallitsevien, usein talouden ylivaltaa ja kulutusta korostavien elämänarvojen kyseenalaistamiseen ja uudenlaisen arvopohjan luomiseen esimerkiksi kulutuskäyttäytymisen ja globaalien talouspolitiikan arvostelun keinoin. Kannabiksen voidaan myös mainita tavallaan ”symboloivan” tällaista laajempaa vastarintakulttuuria tai olevan osa sitä:

TK: Mitä hyviä asioita sinä koet, että tämä on sinun elämäsi tuonut tai tuo? Tai mikä siinä on se hyöty, minkä takia sä sitä haluat käyttää?

H: No, mun mielestä se on tuonut niinku uusia näkökulmia asioihin mulle, ja sitten sen lisäksi, koska se kannabishan on kielletty Suomessa ja suurimmassa osassa maailmaa, ni se on tavallaan symboli sille vastarintaliikkeelle, joka tähtää yleensäkin asioiden muuttamiseen Suomessa ja maailmassa ja... No sen lisäksi tietenkin, mä saan hirveesti viihdettä siitä, että mä saan tehdä sellasta työtä tai harrastaa sellasta toimintaa, joka on niinku yhteiskunnalle hyödyllistä. Ei se itse polttaminen tietenkään, mutta siihen liittyvä tämmönen aatteellinen toiminta. (...)

T: Millä tavalla sun mielestä se kannabiksen käyttö symboloi sitä vastarintaa?

H: No, siis se ei symboloi sitä, mutta se on osa sitä. Osa sitä kulttuuria.

Mies, 18-25v.

Myös kannabiksen käytön jatkuvasta *salailusta koetut epämiellyttävät seuraukset* ja kannabiksen asettuminen yhä tärkeämmäksi osaksi omaa elämäntapaa voi saada käyttäjän ryhtymään aktivistiksi. Sellaiset kertomukset, joissa kerrotaan käyttöuran alussa salailun käyttöä huomattavasti enemmän kuin uran myöhemmässä vaiheessa, ovat tutkimusaineistossa tyypillisiä. Aiemmin käyttö on saatettu liittää enemmän esimerkiksi juhlintaan ja vapaa-ajanviettoon, mutta kun siitä on tullut käyttäjälle kokonaisvaltaisempi ja merkityksellisempi asia, on koettu entistä tärkeämmäksi voida näyttäytyä avoimesti kannabiksen käyttäjänä. Tällöin on saatettu esimerkiksi liittyä kannabisjärjestön toimintaan tai muulla tavoin alkaa toimia avoimemmin kannabiksen käytön aseman parantamiseksi. Kun aktivismin motiivina ovat käytön salailusta koetut epämiellyttävät seuraukset ja pyrkimys avoimuuteen oman elämäntavan suhteen, esimerkiksi oman käytön paljastuminenkin poliisille voi näyttäytyä positiivisena asiana, kuten eräs haastateltava käytöstä kiinnijäämistään kuvailee: *”Poliisiakin kiitin siinä ja olin et hyvä homma et tää tuli tässä kohtaa et ei tarvii salata mitään”*(Mies, 18-25v.).

Järjestötasolla kannabisaktiivismin voidaan nähdä syntyneen Suomessa 1990-luvun alussa, jolloin ensimmäinen suomalainen kannabisjärjestö, Suomen kannabisyhdistys, aloitti toimintansa. Yhdistystä perustamassa olleet, tähän tutkimukseen haastatellut kannabisaktivistit kertoivat yhdistyksen syntyneen reagoitina yhteiskunnalliseen tilanteeseen, jossa kannabiksen käyttöön suhtauduttiin yhä kielteisemmin, rangaistukset kovenivat ja tämän seurauksena inhimilliset kärsimykset käyttäjille lisääntyivät. Yhdistyksen perustajajäsenenä oli pääasiassa 1960-70 lukujen aikana kannabiksen käytön aloittaneita henkilöitä, joista usealle järjestötoiminta oli tuttua jo 70-luvun poliittisesta tai muusta yhdistystoiminnasta. Yhteiskunnallisen reagoinnin kannabista kohtaan koettiin muuttuneen radikaalisti 1970-luvun alusta 1980-luvulle tultaessa. Lainsäädännössä kannabis kriminalisoitiin uuden huumelain myötä vuonna 1972. (ks. myös Larmela & Laine1992.)

Yhteiskunnallisen reagoinnin voimistumisen myötä kannabiksen käyttäjät kokivat joutuvansa kärsimään kannabiksen käytön seurauksena kohtuuttomista rangaistuksista tai muista harmillisista seuraamuksista kuten rikolliseksi leimaamisesta, perhe- tai ystävyysuhteiden katkeamisesta ja poliisien taholta ”kyttäämisen” kohteeksi joutumisesta. Jolleivät nämä ongelmat suoranaisesti koskettaneet itseä, nähtiin vähintäänkin tuttavapiirissä inhimillisiä tragedioita, joiden koettiin syntyneen ainoastaan kannabiksen käyttöön yhteiskunnan osalta kohdistetusta ”ylireagoinnista”.

Tilanteesta huolestuneet käyttäjät seurasivat yhteiskunnallisen reagoinnin kehitystä vielä 1980-luvun ajan, mutta lopulta tilanne nähtiin niin hankalaksi, että siihen koettiin välttämättömäksi

puuttua. Ratkaisukeinoksi nousi ensimmäisen suomalaisen kannabisjärjestön (Suomen kannabisyhdistys SKY) perustaminen (vuonna 1991, ks. Esim. Larmela & Laine 1992), ja sen nimissä kannabiksen laillistamisen ja sen hyväksytyimmäksi tekemisen puolesta toimiminen. Kannabisyhdistyksen syntyyn johtaneesta kehityksestä kertoo eräs yhdistyksen perustajajäsen tätä tutkimusta varten tehdyissä haastatteluissa seuraavasti:

Se oli niinkun tavallaan sellanen kohtaaminen että muutama tällanen vanha tuttu joita mä olin tuntenut joskus siinä 60-70-luvulla niin niillä oli ajatus se että jotain täällä pitäis saada aikaseks, sitten mä olin justii ollu sillon vähän aikasemmin Damis käymässä ja mietin sitä, että minkä ihmeen takia Suomessa ei saada mitään aikaseks, että eihän se ittekseen synny, et kyllä jotain pitäis tehdä tän asian kans. Et ei se Suomi voi niin erilainen maa olla kun joku Hollanti tai Tanskat tai muut kaikki, jotain pitäis saada aikaseks... Sitten niinkun, kun kummalkin oli tämmösiä ideoita niin ajateltiin et piru vieköön et jos perustettas tällanen yhdistys ja mietittiin joku puol vuotta joka ihmeteltiin et minkälainen, mikä se olis ja muuta (...)... Tietysti Kristianiassa on tullu käyty aika monta kertaa et se vapaakaupunki ja se toiminta siellä, sillon siitä oppi jotain ja sitten Hollannissa on tullu kuitenkin käyty joissain paikoissa, ei mitenkään sen kummallisemmin, tiedostin sen että on erilaisii järjestöjä, ja miks ei vois olla Suomessakin, et ei sitä niinkun sinänsä käyty kattomassa et tällasta ja tällasta ja tällasta ja mekin tehtäs sitten tällasta...

Mies, 56-65v.

Suomen huumerikollisuuden historian kovimmat rangaistukset sijoittuivat aikaan ennen Suomen kannabisyhdistyksen perustamiseen johtanutta tilannetta. 80-luvun alussa oikeuskäsittelyssä oli mm. ns. "Kortekallion liigan" juttu, jossa päätekijä sai 12 vuoden tuomion pääosin kannabiksen salakuljetuksesta ja myymisestä (ks. Kontula 1986). Jutun tutkimukset olivat varsin laajat ja myös jotkut tähän tutkimukseen haastatelluista aktivisteista olivat joutuneet mukaan liigan toiminnan tutkintaan. Poliisin suhtautuminen jutun tutkintaan nähtiin haastattelemini aktivistien puolelta vahvana liioitteluna. Jutun päätekijään viitattiin haastatteluissa viimeisenä "idealistsena" kannabiksen myyjänä: pian tämän tuomion jälkeen kannabiksen salakuljetuksen nähtiin voimakkaasti ammatillistuvan, liittyvän selkeämmin muuhun huumerikollisuuteen ja muuttuvan varsinaisten ammatillisten rikollisliigojen hallitsemaksi, eivätkä kuvioissa enää pärjänneet kannabista omaan tai pienehkön tuttavapiiriin käyttöön salakuljettavat pikkutekijät (ks. myös Mikkonen 1991, Kontula 1986).

Hakkarainen (1992, 122-127) on jaotellut lehdistön huumekirjoittelussa tapahtuneita muutoksia aikavälillä 1966-1988. Jaksottelun perusteella on havaittavissa ”käytön yleistymisen ja huumeongelman esiin nostamisen vaihe” vuosina 1966-1972, jolloin kirjoittelu oli runsasta ja siihen osallistuivat etupäässä poliisi sekä terveydenhuollon ja sosiaalitoimen sektorit. Vuosina 1973-1983 huumeongelmaa konstruoivat lehdistössä pääosin poliisi ja tuli muiden keskusteluntahojen jäädessä taka-alalle. Vuosina 1984-1988 terveydenhoito- ja sosiaalisektori nousivat taas voimakkaammin mukaan keskusteluun ja uutena ryhmänä siihen osallistuivat myös huumeiden käyttöä vastustamaan järjestäytyneet vanhempainyhdistykset. Ensimmäisten suomalaisten huumeiden käyttöä vastustavien vanhempainyhdistysten (Vapaaksi huumeista ry. ja Irti huumeista ry.) synty sijoittuukin 1980-luvulle (Hakkarainen 1992, 125).

Vanhempainyhdistysten esiintuoma huoli huumeiden käyttöön liittyen ja keskustelun kiivastuminen tältä pohjalta voidaan nähdä eräänä selittävänä tekijänä kannabiksen käyttäjien kokemaan asenneilmapiirin tiukentumiseen ja tämän pohjalta tarpeeseen perustaa oma ”etujärjestö”. Kannabiksen käyttäjät kokivat (ja jossakin määrin edelleen kokevat) vanhempainyhdistysten konstruktoiden huumeongelmasta ja huumeiden käyttäjistä vastaavan heikosti heidän omaa näkemystään asiasta. Julkisen keskustelun, johon vanhempainyhdistykset hanakasti 1980-luvulla ottivat kantaa, koettiin tuovan huumeiden käytöstä esiin vain ongelmallisen puolen ja liittävän kannabiksen suoraviivaisesti muihin laittomiin huumeisiin. Kannabiksen käyttäjät kokivat itse olevansa muista huumeiden käyttäjistä selkeästi erottuva ryhmä sekä käytetyn aineen, käyttötavan että yhteiskunnallisen asemansa osalta. Suomen kannabisyhdistys perustettiin tekemään julkisessa keskustelussa näkyväksi kannabiksen käyttäjien ja muiden kannabiksen dekriminialisointia kannattavien tahojen näkökulmaa. Eräässä mielessä kannabisyhdistys voidaankin nähdä myös viitteenä ”harm reduction” -politiikan esiinnoususta ja käyttäjien järjestäytymisestä taistelemaan omien oikeuksiensa puolesta. Niin kannabiksen kuin muidenkin (laittomien) huumeiden käyttäjien perustamia järjestöjä syntyi tihenevään tahtiin 1990-luvulla myös muissa Euroopan maissa ja Pohjoismaissa (ks. Esim. Van de Wijngaart 1991, Asmussen 2003, Jepsen 2004).

Jonkinasteista yleisten yhteiskunnallisten asenteiden kovenemista huumeiden käyttöä kohtaan sekä huumeaiheen ylikuumentumista mediassa ja yleisesti yhteiskunnallisessa keskustelussa voidaan nähdä liittyvän myös ns. toisen huumeaallon ja sen jälkeiseen aikaan 1990-luvulla. Uusia kannabisjärjestöjä (Vihreet pantterit, Hamppukaupunki) sekä muunkinlaisia huume politiikkaan kantaottavia uusia yhdistyksiä, kuten Humaania päihdepolitiikkaa HPP ry ja Opiattiriippuvaisten tuki ry., syntyi runsaasti toisen huumeaallon jälkimainingeissa 1990-luvun lopussa ja 2000-luvun

alussa. Myös suuri joukko vanhempainyhdistyksiä ja esimerkiksi huumehoitoa edistäviä yhdistyksiä aktivoitui samoihin aikoihin. Aktivismijärjestöjen synty voidaankin tältä pohjalta tarkasteltuna ainakin joiltain osin liittää huumeisiin liittyvään yhteiskunnalliseen tilanteeseen ja huumekeskustelun tilaan.

Tutkimushaastatteluihini osallistui myös joitakin uudempien, 2000-luvulla syntyneiden aktivismijärjestöjen perustajajäseniä. Ensimmäisen hampumarssin järjestämisestä ja turkulaisen “Vihreet pantterit” järjestön syntymiseen johtaneesta prosessista kerrotaan seuraavassa lainauksessa. Myös tässä kertomuksessa uudenlaisen kannabisaktivismin muodon, hampumarssien, synty liitetään yleiseen yhteiskunnalliseen tilanteeseen.

(...) Oli ollu hirveesti semmosta niinkun kohkaamista näist huumekuolemista, jotka oli sitten kuitenkin tällasia lääkeaine- ja heroini-kuolemia ja sitten oli hirveetä hehketusta siitä et kannabis on yhtä vaarallista kun heroini. Ja tosiaan sillon ihmisiä kuoli niinkun heroinin yliannostuksiin täällä ympäriinsä, niin siit synty tällanen idea et pitäs järjestää jotain niinkun näkyvää ja kuuluvaa ja sithän kun ne oli alkanu puuhaamaan tätä mielenosotusta niin muakin silleen kysyttiin siihen messiin. Mun täytyy myöntää et mä suhtauduin vähän skeptisesti, et jotenkin tuntu itellä olevan sillon vähän semmonen vaihe et tää on ihan toivotonta puuhaa silleen... Sit mä lähin siihen mukaan, ja se ensimmäinen mielenosotustan oli sellanen aika ex temporee, et siin oli, oisko joku kymmenkunta ihmistä sitä puuhaamassa. Must tuntuu et kaikil muillakin, jos ittel oli kans semmonen vähän huono fiilis niinkun siitä et ei tässä kuitenkaan uskalla lähtee messiin. Mut sit kun sitä oltiin alettu puuhaamaan ja me oltiin kuukauden ajan liisteröity julisteita ympäri kaupunkii siitä aiheesta ja sil viisiin, ja sitten kun tuli se päivä ja mentiin sinne kokoontumispaikalle niin sinne yhtäkkiä tulikin semmonen 200 ihmistä paikanpäälle ja poliisikin oli selvästi varautunu johonkin paljon vaatimattomampaan juttuun et ne joutu kutsumaan lisää joukkoja niinkun ohjaamaan sitä hässäkkää, se oli kauheen onnistunu tilaisuus silleen...

Mies, 46-55v.

Kannabisaktivismin erilaisten muotojen synty voidaan edellä käsitellyn perusteella nähdä liittyvän yleiseen yhteiskunnalliseen tilanteeseen ja keskusteluun huumeaineisiin liittyen. Se, miten voimakas uhka nähdään kussakin yhteiskunnallisessa tilanteessa kannabiksen käyttöön sisältyvän, vaikuttaa olennaisesti kannabiksen käyttöön suuntautuvan yhteiskunnallisen reagoinnin voimakkuuteen. Tämä osaltaan vaikuttaa käyttäjien kokemuksiin leimautumisestaan ja syrjivän

reagoinnin kohteeksi joutumisesta. Tällaiset kokemukset puolestaan ovat omiaan nostattamaan aktiivista toimintaa kannabiksen käytön yhteiskunnallisen aseman kohentamiseksi.

7.3.2 Järjestöaktivismi

Kannabisaktivismi kanavoituu maassamme yhtäältä kannabisjärjestöjen toimintaan ja toisaalta yksityisten aktivistien toimintaan. Myös muunlaisia toimijoita, kuten muita kuin tiukasti kannabisaktivismiin sitoutuneita kansalaisjärjestöjä tai painostusryhmiä, voidaan tällä kentällä olettaa toimivan. Tällaiset ryhmät eivät kuitenkaan tulleet esille tämän tutkimuksen aineistossa (joitakin viittauksia humaania päihdepolitiikka ry:n toimintaan lukuun ottamatta), joten jätän ne tässä tarkastelun ulkopuolelle.

Tarkastelen tässä kappaleessa kannabisjärjestöjen toimintaa yhteiskunnallisina neuvotteluina kannabiksen käytön asemasta. Kappaleen aineistona toimii muusta empiriaosuudesta poiketen haastattelumateriaalin ohella myös kannabisjärjestöjen tuottama tekstimateriaali. Vaikka moni haastattelemani henkilö toimii aktiivisesti käyttäjäjärjestöissä, haastatteluissa ei kuitenkaan ollut merkittävästi kertomuksia siitä, miten kannabisjärjestöt osallistuvat neuvotteluihin kannabiksen käytön paikasta yhteiskunnassamme. Näen kuitenkin tärkeäksi tarkastella hieman tarkemmin myös järjestöjen toimintaa, sillä vaikka se ei aineistossani tule esille merkittävänä aktivismista kertomisena, voidaan se silti nähdä eräänä merkittävänä osana käyttäjien yhteiskunnallisia neuvotteluja maassamme.

Siisiäisen (2004) mukaan maassamme viimeisen viidentoista vuoden aikana perustetulle noin 20 000 uudelle yhdistykselle on tyypillistä voimakas spesifioituminen ja ”pienien intressien politiikka”. Sen vuoksi niiden jäsenyys vaatii vain persoonallisuuden yhden osa-alueen investointia järjestötoimintaan. Tässä nämä uudet yhdistykset eroavat edellisten vuosikymmenien järjestöistä olennaisesti. ”Uusissa yhdistyksissä onkin tavanomaisesti kyse oman itsen kehittämiseen liittyvistä projekteista tai elämäntapaan liittyvistä harrastuksista”, Siisiäinen (2004) toteaa. Suuri osa tällaisista uusista yhdistyksistä voidaankin ymmärtää pikemminkin kulutuksen kuin kollektiivisen yhteistyön (tuotannon) alueiksi. Uudet yhdistykset eivät pyri laajempiin sosiaalisiin päämääriin tai kollektiivisten identiteettien rakentamiseen. Sen sijaan uusien yhdistysten synnyn taustalla on entistä useammin kansainvälisiä perusteluja. (Siisiäinen 2004.)

Kannabisjärjestöt nähdään tässä tutkimuksessa edellä kuvaillun kaltaisiksi uusiksi yhdistyksiksi, jotka eivät vaadi jäseniensä kokonaisvaltaista ideologista paneutumista ja jotka ovat rakentuneet vain jäseniensä erään elämäntapaan liittyvän harrastuksen ympärille. Cannabisaktivismia ja järjestöjä eräänä sen toiminnan ulottuvuutena voitaisiin tarkastella myös eräänlaisena suppeana yhteiskunnallisena liikkeenä, sillä toiminta perustuu yhteiskunnalliseen konfliktiin, joka on saanut alkunsa kannabiksen kriminalisoinnista ja siihen liittyvistä käyttäjien kohtaamista ongelmista (vrt. Hyvärinen 1994, 37). Cannabisjärjestöissä toimiminen on jäsenilleen keino tehdä kannabikseen liittyvää ideologiaansa ja elämäntapaansa näkyvämmäksi ja samalla hyväksytyimmäksi suomalaisessa yhteiskunnassa. Samalla se palvelee yhteisöllistä tarvetta jakaa kokemuksia muiden samanhenkisten ihmisten kanssa.

Yhteiskunnalliset reunaehdot asettavat cannabisjärjestöjen toiminnalle tietyn paikan ja toimintaympäristön, joka ei varsinaisesti ole yhteiskunnan keskiössä, mutta yhteiskunnallisena toimintana ei aivan sen ulkopuolellakaan. Yhteiskunnallisesta marginaalin tilasta viestii esimerkiksi se, että Suomen kannabisyhdistystä ei ole hyväksytty Suomen yhdistysrekisteriin. Tästä Yhdistysrekisterin vuonna 1994 tekemästä päätöksestä SKY valitti korkeimpaan hallinto-oikeuteen, jonka päätöksen mukaisesti yhdistyksen pyrkimys muuttaa yhteiskunnassa vallitsevia käsityksiä ja voimassaolevaa lainsäädäntöä ei sinänsä ole hyvien tapojen vastainen, mutta tarkoitus sisältää kuitenkin pyrkimyksen edistää terveydelle haitallisen tavan yleistymistä. Tällä perusteella yhdistysrekisterin päätös pysyi voimassa.

Aktiivisia cannabisjärjestöjä toimi tutkimusentekohetkellä maassamme kaksi: Helsingissä toimistoaan pitävä, mutta valtakunnallisesti jäseniä noin 400 omaava Suomen kannabisyhdistys (SKY) sekä turkulainen Vihreet Pantterit. Tampereella on aiemmin toiminut Hamppukaupunki -järjestö, mutta sen toiminta ei saamieni tietojen mukaan ole tällä hetkellä aktiivista. Oulussa toimiva "Vapaamieli" on järjestökentällä uusi tulokas, mutta sen toiminta ei tutkimusentekohetkellä ollut vielä vakiintunutta. Myös joillakin muilla paikkakunnilla on ilmeisesti toiminut pieniä aktivistiryhmiä, jotka ovat organisoineet kyseisillä paikkakunnilla Hamppumarsseja. Näiden ryhmien järjestäytymisestä ei kuitenkaan ollut mahdollista saada tutkimusta varten tarkempaa tietoa.

Sekä SKY että Vihreet Pantterit pitävät vuosittaiset sääntömääräiset jäsenkokoukset ja hallituksen kokoukset. Muusta toiminnasta tärkeimpänä ja näkyvimpänä mainittakoon vuosittain (kansainvälisesti) järjestettävät Hamppumarssit (GMM:Global Marihuana March, entinen Million

Marihuana March). Marssi järjestettiin Suomessa ensimmäisen kerran vuonna 2000 turkulaisen Vihreet pantterit – järjestön toimesta. Vuonna 2007 marssit järjestettiin Turun ja Helsingin lisäksi Tampereella, Jyväskylässä, Oulussa ja Pietarsaaressa. Järjestöt ylläpitävät myös muunlaista toimintaa. SKY julkaisee Internetissä uutispalstaa kotimaisista ja ulkomaisista kannabikseen liittyvistä tutkimuksista ja muusta uutisoinnista. Tämä uutispalsta on ainoa säilynyt osa järjestön aikanaan paperimuodossa julkaisemaa “Hamppu” -lehteä. Uutispalsta on varsin kattava ja informatiivinen ja palvelee tiedonlähteenä monia muitakin kuin järjestön jäseniä (ks. esim. SKY:n toimintasuunnitelma 2005), joskin yhdistyksen aktiivien toimesta suomeksi käännettyjen ja/tai lyhyemmäksi muotoiltujen uutisointien voidaan nähdä värittyneen hieman yhdistyksen toimintatarkoituksen mukaisesti.

Järjestöt pyrkivät myös muilla keinoin jakamaan informaatiota kannabikseen ja sen käyttöön liittyvistä kysymyksistä. Ne ottavat osaa yhteiskunnalliseen keskusteluun kirjoittamalla kannanottoja sekä tekemällä toiminta-agendaansa yleisesti näkyvämmäksi yhteiskunnassa esimerkiksi osallistumalla erilaisiin tilaisuuksiin, joissa järjestöjen edustajat esittelevät järjestöjä ja keskustelevat niiden toiminnasta kiinnostuneiden tahojen kanssa. Järjestöt pyrkivät resurssiensa mukaan toimimaan tukena ja neuvontainstanssina poliisin tai muiden viranomaisten kanssa ongelmiin joutuneille kannabiksen käyttäjille. SKY kertoo (toimintasuunnitelmassaan 2005) toiminnan tapahtuvan lähinnä pyrkimällä järjestämään puhelinpäivystystä toimistolla. Apua annetaan neuvonnan keinoin sekä esimerkiksi suosittelemalla tarvittaessa oikeusapua. Järjestöt organisoivat jonkin verran ohjelmaa jäsenilleen tai muille toiminnastaan kiinnostuneille. Tällaista ohjelmaa ovat esimerkiksi retket, klubi-illat ja muu vastaava järjestöjen jäsenien ja muiden toiminnasta kiinnostuneiden sosiaaliseen yhdessäoloon tähtäävä toiminta.

Kannabisjärjestöjen roolin voidaan nähdä hieman muuttuneen 1990-luvun alusta 2000-luvun puoleenväliin tultaessa. Ensimmäinen kannabisjärjestö toi alkuvaiheessaan esille melko radikaalejakin näkökulmia kannabiksen laillistamisesta suomalaisessa huumekeskustelussa (ks. esim. Larmela & Laine 1992). Myöhemmin järjestäytyneet kannabisyhdistykset (Vihreet pantterit, Hamppukaupunki) ovat entistä vahvemmin tuoneet keskusteluun haittojen vähentämisen (harm reduction) suuntaukseen liittyviä näkökulmia ja samoin SKY on muuttamassa linjaansa kannabiksen käyttäjien etujärjestöstä yleisemmin huumeiden käyttöön liittyvien haittojen vähentämisen puolesta toimivaksi järjestöksi. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, miten kannabisjärjestöt määrittelevät jäsenensä; ei puhuta kannabiksen käyttäjien järjestöistä, vaan järjestöjen kohderyhmäksi voidaan määritellä esimerkiksi sellaiset henkilöt, joiden mielestä

kannabiksen käytön kriminalisointi aiheuttaa enemmän haittoja kuin hyötyjä. Tällaisiin henkilöihin lukeutuu suuri joukko muitakin kuin kannabista käyttäviä henkilöitä. Tältä osin kannabisjärjestöt ovat toiminta-agendaltaan suhteellisen lähellä maassamme toimivaa huume poliittista järjestöä "Humaania päihdepolitiikka ry", joka nimensä mukaisesti ajaa suomalaisessa huume keskustelussa ja -politiikassa humanimpaa, yhä enemmän haittojen vähentämiseen suuntaavaa linjaa.

Paitsi humaaneina toimijoina, kannabisjärjestöt pyrkivät tänä päivänä esittäytymään myös ekologisista tai muuten yleisesti hyvänä pidettyjä elämänarvoja kannattavina ja edistävinä järjestöinä (vrt. Calafat ym. 2000). Kannabiksen yhteiskunnalliseen asemaan liittyvän intressin ei tarvitse näkyä edes järjestön esittelyssä, vaan se tulee ilmi muusta järjestön ideologiasta.

Kannabisaktivismiin suhdetta "hamppuaktivismiin" on syytä tarkastella hieman lähemmin. Kannabisaktivismilla viitataan tässä tutkimuksessa sellaiseen aktivismiin, jonka intressit ovat lähinnä kannabiksen *nautintoainekäytön* hyväksyttäväksi tekemisessä. Tästä osittain erillään oleva aktivismiin muoto on niin sanottu *hamppuaktivismi*, jolla viitataan hamppukasvin muihin hyödyntämistapoihin (kuituhamppu, öljyhamppu, lääkekannabis yms.) sekä näiden tunnetummaksi ja hyväksyttäväksi saamiseen. Kannabisaktivismi sisältää jonkin verran samoja sisältöjä kuin hamppuaktivismi ja etenkin uudet järjestöt (Vihreet panterit ja Hamppukaupunki) voitaisiin määritellä myös hamppuaktivismi-järjestöiksi. Myös kannabisaktivistien puheissa hamppu-teema vilahtelee usein. Kuitenkin varsinainen hamppuaktivismi voidaan nähdä myös kannabisaktivismista täysin irrallena pyrkiväksi liikkeeksi, jossa kannabiksen nautintoainekäyttöä ei haluta lainkaan tuoda esille tai esittää argumentteja sen hyväksyttäväksi tekemisestä.

Hamppuaktivismissa kyse on hamppukasvin hyödyntämisestä muilta kuin sen nautintoainekäytön osalta. Esimerkiksi kuituhamppussa kasvin THC-pitoisuus on niin pieni, ettei kasvia edes voida käyttää nautintoainekäytössä. Kuituhamppu-kasvattajat voidaankin luokitella hamppuaktivisteiksi, mutta varsin usein he haluavat erottautua kannabisaktivisti -leimasta. Kuten heidän kasvattamallaan viljelyskasvilla, myöskään kasvattamiseen liittyvällä ideologialla ei ole mitään tekemistä kannabiksen nautintoainekäytön kanssa. Samoin kannabiksen lääkekäytön kannattajat yleensä haluavat irrottautua täysin varsinaisesta kannabisaktivismista. Heidän intresseissään on ainoastaan kannabiksen hyödyntäminen ja/tai laillistaminen lääkekäytössä. Tämä voi sisältää sekä kannabispohjaisten lääkkeiden valmistamisen edistämistä ajattelun, että kannabiksen käytön sinällään esimerkiksi kipu- tai muuna lääkkeenä (esimerkiksi ms-taudin ja syöpäsairauksien kipujen hoidossa). Myös joissakin tutkimushaastattelussa pohditaan kannabisjärjestöjen toiminnan agenda

ja kannabisaktivismiin ja hamppuaktivismiin välisiä eroja. Seuraavassa haastattelulainauksessa haastateltu henkilö kertoo kannabiksen nautintoainekäytön ja muun käytön välisistä eronteista aktivismirintamalta käsin tarkasteltuna:

Niin siis tässä on semmosta hassua ristivetoo silleen, et on semmosia niinkun hamppuaktivisteja itnessään, jotka taas niinkun on kauheen kääremeissään siitä et niinkun hampun nautintoainekäytöstä pidetään niin paljon meteliä, et ne ei niinkun sen takia kovin hyvin suhtaudu mihinkään Sky:hyn eikä Vihreisiin panttereihin. Et heidän mielestään se leimaa silleen väärällä tavalla hampun se kun puhutaan aina vaan siitä nautintoainekäytöstä. Et täähän on aika tällanen ristiriitanen kokonaisuus itnessään... Sitten toinen puoli on se lääkekäyttö, et siihenkin toiset ihmiset suhtautuu et se on vaan tällanen keppihevonen, jolla yritetään niinkun saada tällasta päihdettä hyväksytyksi. Ja sitten taas on paljon, niinkun Sky:lle tulee paljon palautetta potilailta, jotka tarviis sitä, jotka on sitten niinkun kääremeissään taas siitä et tää nautintoainekäyttö on niinkun leimannu sen silleen epäilyttäväks.

Mies, 46-55v.

Vaikka olen tässä määritellyt kannabisaktivismiin ja hamppuaktivismiin toisistaan eroaviksi aktivismin muodoiksi, on syytä huomata, että kannabisaktivismi pyrkii yhä enenevässä määrin lähestymään hamppuaktivismia ja liittämään agendaansa myös muita kuin kannabiksen nautintoainekäyttöön ja sen yhteiskunnalliseen asemaan liittyviä motiiveja. Tämä näkyy paitsi uusien kannabisjärjestöjen toiminnankuvauksissa, myös tarkasteltaessa rinnakkain esimerkiksi SKY:n vanhoja ja vuoden 2007 keväällä uudistumassa olevia internet-sivustoja (www.sky.org).

7.3.3 Yksityinen aktivismi

Kannabisaktivismi ei läheskään aina kanavoidu toimintaan kannabisjärjestöissä. Aktivistit saattavat toimia myös itsenäisesti kirjoittelemalla lehtiin tai internetin keskusteluryhmiin tai pyrkimällä muulla tavoin vaikuttamaan yleisiin asenteisiin esimerkiksi oman ammattinsa tai harrastuksiansa välityksellä.

Näkyvin yksityisen aktivismin keino, johon haastatteluissa viitataan, on kannabiksen käyttöön liittyvään yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistuminen joko Internetin keskustelupalstoilla tai kirjoittelemalla aiheesta esimerkiksi lehtien yleisönosastoille. Aktivistit mm. ottavat kantaa

kannabista tai laajemminkin huumeiden käyttöä koskeviin mielipiteisiin, puheenvuoroihin tai lehtiartikkeleihin ja osallistuvat keskusteluihin Internetissä tai laativat mielipide- ja yleisönosastokirjoituksia aiheeseen liittyen. Internetissä keskusteluihin osallistuminen on helppoa, sillä puheenvuoroja ei juuri sensuroida (ainakaan aiheeseen keskittyvillä sivustoilla). Internetissä keskusteluihin voi osallistua myös nimimerkillä, kun taas perinteisessä mediassa keskusteluun on usein osallistuttava nimimerkin sijaan omalla nimellä.

Lehtiin kirjoittamista ei haastatteluissa kuvata muutenkaan kovin helpoksi aktivismin keinoksi. Moni mielipide- tai muita vastaavia kirjoituksia lehdille tarjonnut aktivisti kertoo törmänneensä tiukkaan sensuuriin kannabisaiheisten kirjoitusten julkaisemissa, jonka seurauksena heidän lehdille lähettämistään kirjoituksista on julkaistu vain pieni osa. Lehtiin kirjoittamista harrastavat aktivistit puhuvatkin kirjoittamisen "oikeasta tavasta" tai kokemuksistaan oppimistaan "keinoista vastata sensuuriin". Näitä ovat muun muassa kirjoittaminen mahdollisimman kiihottomasti ja objektiivisesti, viittaaminen kannabikseen tai sen käytön positiivisiin ulottuvuuksiin vain epäsuorasti, orientoituminen omassa kirjoituksessa kyseisessä lehdessä yleensä käydyn keskustelun mukaisesti sekä se, että ei arvostella liian tiukkasanaisesti ketään yksittäistä henkilöä tai tämän mielipiteitä (esimerkiksi vastikkeessa).

Tältä osin haastattelussa esitetyt yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistumisen tavat poikkeavat merkittävästi esimerkiksi siitä tavasta, jota Piispa (2002c) on havainnut tutkimiansa "huumeliberaalien" käyttävän puheenvuoroissaan Internetin "Puolitotuus" – keskusteluryhmässä. Piispan (mt.) havainnot keskustelukumppaneiden valikoinnista ja vähäisestä halukkuudesta politisoida kysymystä eivät tämän tutkimuksen aineiston analyysin pohjalta myöskään saa vahvistusta, sillä haastattelemani käyttäjät usein kertovat pyrkivänsä suuntaamaan kirjoituksensa mahdollisimman laajalle yleisölle ja tähtäävänsä nimenomaan asian saamiseen poliittisen keskustelun kohteeksi. Tietenkin siinä on merkittävä ero, että Piispa (mt.) on käyttänyt aineistonaan Internet – keskustelujä, kun taas tämän tutkimuksen aineistossa kerrotaan laajasti ja pääasiassa muista kuin Internetissä tehtävistä yrityksistä ottaa osaa yhteiskunnalliseen keskusteluun.

Sensuuriin vastaamisen keinoja lehtiin kirjoittelun osalta valotetaan haastatteluaineistossa esimerkiksi seuraavasti:

Mitä mä noita kirjotan, niin kyl mä kauheesti orientoidun, yritän orientoitua sen median mukaan että niinkun... Mitä mä oon iltapäivälehtiinkin saanu läpi juttuja, niin ne on ollu semmosia todella

lyhyitä et kahden kappaleen ja tommosia ettei ne, hyvin vaikee on kuitenkin saada noita ton tyyppisiä läpi. Että siinä pitää olla jotain semmosta hohtoo tai potkua tai jotain semmosta, että se menee sinne hyvin, että jos se ei oo missään mielessä erikoinen niin ei se sinne mene. Kyl se vaikee on.

Mies, 46-55v.

Lehtikirjoittelua harrastetaan yleensä nimettömänä, mutta jotkut aktivistit kertovat kirjoittavansa myös omalla nimellään. Sen sijaan puoluepolitiikassa mukana toimivat aktivistit esiintyvät omalla nimellään ja joskus varsin näkyvästikin julkisuudessa. Puoluepolitiikkaan liittymisestä aktivismin keinona ja henkilökohtaisena valintana kerrotaan joissakin haastatteluissa, mutta yhtä yleisenä keinona kuin lehtiin kirjoittelu se ei aineistossani näyttyädy. Puoluepolitiikkaan liittymistä eräänä aktivismin keinona valotetaan seuraavassa haastattelulainauksessa:

H: Toi on, noi on vaikuttanu aika paljon meikäläisen tällaseen heräämiseen niin sanotusta unissakävelijästä tietoiseks ihmiseks. Aktiivisemmin seuraamaan lehtiä, näkemään mahdollisuudet vaikuttaa, liityin puolueeseenkin ja kävin tuolla puoluekokouksessa... (...) Kävin pitämässä muuten puheenkin siellä puoluekokousväelle. Kyllä sielläkin on vapauttamisen puolustajia ja sitten taas sen puheenvuoron käytin siitä että, se oli vastauspuheenvuoro, jossa sitten otin esiin sen että allekirjoittaneen mielestä sellaset ihmiset, jotka ei osaa erottaa vaikka marihuanaa kokaiinista, niin sellanen ihminen on kykenemätön tekemään päätöksiä koko asiassa. Että tiedonhankintaa hyvät ihmiset, tiedonhankintaa. (...)

TK: Elikä tää poliittinen näkemyksesi ei ole sun mielestä mitenkään ristiriidassa tän...?

H: Ei mun mielestä, se on pikemminkin... Melkein soisin niillekin, joitten mielipiteet olis jollakin tavalla niinkun ristissä sitten vaikkapa puolueen linjan kanssa, niin kannattaako niitten nyt välttämättä mennä sitten sinne tavallaan omaan porukkaansa? Ehkä niiden kannattas käydä juttelemassa niitten ihmisten kanssa joiden mielipiteeseen ois tärkeintä vaikuttaa. Mutta ittellä tosiaan on, johtuen kotitaustasta ja tavallaan siitä elämästä mihin on tottunu ja missä elää, niin se on niinkun, se on sitä omaa porukkaa, vaikkakaan siellä ei tosiaan kannata omia näkemyksiään välttämättä aina tuoda niin esille vaan keskittyä niihin muihin asioihin.

Mies, 26-35v.

Edellä olevassa lainauksessa aktivisti perustelee puoluepolitiikkaan liittymistä sillä, että hänen mielestään kannabiksen käyttäjien ei ole järkevää pysyellä omissa ryhmissään, vaan heidän ajamilleen tarkoituksiperille suotavampaa olisi aktivistien levittäytyminen mahdollisimman laajalle

erilaisiin ryhmiin ja ympäristöihin, joissa on tarvetta tuoda kannabiksen käyttöön liittyviä, valtaväestön näkemyksistä poikkeavia näkökulmia esille. Liittymisensä puoluepolitiikkaan käyttäjä selittää sillä, että on kannabiksen käytön ja sen yhteiskunnallisen aseman pohdintojen seurauksena ”herännyt” näkemään, että yhteiskunnassa on paljon parantamista ja että tuohon toimintaan voi itsekin osallistua esimerkiksi puoluepolitiikassa toimimisen kautta. Kertomuksiin poliittisessa toiminnassa mukana olemisesta liittyy haastatteluissa usein käyttäjän halu toimia laajamittaisesti paremman yhteiskunnan puolesta. Tällöin kannabiksen käyttöön liittyvät yhteiskunnalliset neuvottelut ovat vain yksi osa-alue muiden tärkeiksi koettujen yhteiskunnallisten ongelmien joukossa. Toimimalla aktiivisesti paremman yhteiskunnan puolesta aktivistit ajavat samalla myös kannabiksen käytön yhteiskunnallisen aseman parantamiseen liittyvää asiaa, vaikkei tämä heidän poliittisessa toiminta-agendassaan näyttäytyisikään kovin merkittävänä asiana.

Myös poliittisella rintamalla toimivat, tai tällaisesta toiminnasta muuten kertovat käyttäjät, korostavat toimintatapojen korrektiuden tärkeyttä. Kannabiksen käyttöön liittyvää yhteiskunnallista ajattelua ei ole hyvä nostaa liian näkyvästi esille, tai ainakaan asian takana olevaa henkilökohtaista intressiä ei ole hyvä tuoda julki poliittisessa toiminnassa mukana oltaessa. Haastatteluhetkellä (keväällä 2003) oli juuri käyty eduskuntavaalit, joissa kannabis oli noussut merkittäväällä tavalla keskustelun kohteeksi. Tämä oli hyvin pitkälle erään Vihreän liiton ehdokkaan vaikutusta. Hän toi yhtenä vaaliohjelmansa tavoitteena voimakkaasti esille kannabiksen lainsäädännöllisen aseman ja siihen kohdistuvat huumepoliittiset paineet. Myöhemmin hän osoittautui paitsi kannabisaktivistiksi myös kannabiksen käyttäjäksi hyvin konkreettisella tavalla saadessaan sakon kannabissavukkeen polttamisesta edustamansa puolueen vaalikopin kulmalla Helsingissä. Kannabiksen käyttäminen poliittisen kampanjoinnin yhteydessä näkyvällä paikalla tuotti sekä ehdokkaalle että hänen ajamalleen asialle epäsuotuisia seurauksia. Ehdokkaan toimia paheksuttiin voimakkaasti niin oman puolueen kuin muidenkin puolueiden toimijoiden ja median osalta. Lehdistö ruoti aihetta perusteellisesti ja aiheesta riitti uutisoitavaa vielä pitkään vaalien jälkeenkin, vaikkei ehdokas lopulta eduskuntaan päässykään.

Kyseinen tapaus herätti runsaasti keskustelua myös käsillä olevan tutkimuksen haastattelutilanteissa. Osa haastateltavista kertoi seisovansa vahvasti kyseisen ehdokkaan ja hänen toimintansa takana ja pitävänsä tämän ehdokkuutta joka tapauksessa hyvänä ja keskustelua eteenpäin vieneenä asiana. Toiset kertoivat näkevänsä ehdokkaan motiivit hyvinä ja kannatettavina, mutta hänen käyttämänsä keinot kyseenalaisina. Kyseisen kansanedustajaehdokkaan käyttämien keinojen ei nähty olevan riittävän neutraaleja, vaan liian röyhkeän hyökkäämisen vallassa olevaa

näkemyistä vastaan kerrottiin saaneen nolon lopun. Toisaalta myös Vihreää liittoa puolueena arvosteltiin joissakin haastatteluissa ehdokastaan vastaan kääntymisestä ja jopa joukostaan ulossulkemisesta puolueen ”huumeongelman” paljastuttua (kuten aiheesta lehdistössä uutisoitiin). Jupakan seurauksena kävi ilmi, että minkäänlaista ”solidaarista yhteisöllisyyttä” (vrt. Hyvärinen 1994), jonka kannabiksen puolestapuhujat kertovat esimerkiksi kannabisjärjestörintamalla jossakin määrin aktivistien välillä vallitsevan, heidän on turha puoluepoliittisissa yhteyksissä edes oman puolueensa väeltä odottaa. Tämä vahvistaa käyttäjien kertomaa kokemusta siitä, että kannabismyönteisyys on tuotava esiin suuren yleisön hyväksymin keinoin ja sopeutuen vallitsevaan asenneilmapiiriin ja puhetapoihin. Tämä voidaan käyttäjien kertomuksissa tehdä esittämällä kannabis esimerkiksi osana yleistä hyvinvoinnin ja kestävän kehityksen agenda, joka omissa muodoissaan on jokaisen puoleen tavoitteena. Sekä kannabiskeskustelun tämän hetkinen taso että edellä mainitun kansanedustajaehdokkaan kannabisaktivistiksi julistautumisen seurauksena tapahtunut ulossulkeminen puoluepoliittisesta toimintakentästä tiivistyy osuvasti erään haastateltavani toiveeseen:

Niin, et se (kannabiksen käyttö, lisäys TK) tuotas sieltä marginaalista pois, minne se nyt on tungettu niinkun semmosten ”lävistettyjen (henkilön nimi)” harrastukseks.

Nainen, 26-35v.

Useat haastatellut mainitsivat yksityisen aktivismin keinoksi myös muun kuin poliittiseen toimintaan liittyvän työn, ammatin tai muun henkilökohtaisen aseman välityksellä kannabista koskeviin mielipiteisiin vaikuttamisen. Ammattinsa välityksellä vaikuttamaan pyrkivät ovat useimmiten kirjailijoita, muusikoita tai muuta luovaa työtä tekeviä henkilöitä tai työskentelevät median parissa. Työn tai ammatin kautta vaikuttamisella ei tarkoiteta asenteiden muokkaamista kovin näkyvällä otteella, vaan pikemminkin kannabiksen ”normaalimmaksi tekemistä” tuomalla sitä jossakin määrin, mutta ei häiritsevästi, esiin omissa tuotoksissa, oli sitten kyse musiikista, kirjallisuudesta tai tv-ohjelman käsikirjoituksesta.

Kannabiksen käytön normalisoimiseen omalla tavallaan tähtäävät myös kannabiksen kotikasvatukseen ympärille rakentuneet yksityisyrietykset. Muutamassa haastattelussa yksityistä aktivismia kerrottiin toteutettavan tällaisen liiketoiminnan avulla. Perustamalla kannabiksen kotikasvatukseen liittyvää välineistöä myyvä yritys, pystytään yhdistämään omassa elämässä tärkeäksi koettu harrastus työhön ja taloudelliseen toimeentuloon. Samalla kyetään edistämään kannabiksen kotikasvatusta ja näin toimimaan myös ideologisesti kannabisaktivismin tavoitteiden

mukaisesti. Toinen haastatteluaineistoissa mainituista yrityksistä oli haastatteluhetkellä toiminut vuosia ongelmitta, ja sillä oli myyntipisteet kahdessa eri kaupungissa. Toisen, Internetin välityksellä toimivan firman toiminta oli haastatteluhetkellä jouduttu lopettamaan poliisin ja tulliviranomaisten puututtua sen toimintaan. Kotikasvatukseen liittyvien firmojen toiminnan taustalla näyttää tämän tutkimuksen perusteella olevan yrittäjien vahva ideologinen sitoutuminen nimenomaan kotikasvatuksen suosimiseen. Tähän viitataan esimerkiksi seuraavassa lainauksessa, jossa toimintansa motiiveista kertoo kannabiksen kotikasvatuksen ympärille rakentuneen yrityksen perustaja:

T: Tota, sanoit että sen muutoksen olet itekin läpikäynyt, niin onks sulla ikinä tullu sit semmosta, tämmöstä aktivisti-asennetta, että olisit hyvin vahvasti sellaisen ideologian omaksunut ja halunnut ehkä sitä...?

H: No kyl mä tietyllä tapaa oon aktiivi tällä puolella, mut se, että mä lähtisin johonkin järjestötoimintaan, niin ei ole vielä kukaan järjestö minua vakuuttanut toiminnallaan, se että siinä olisi niinkun kannatusta lähtee sinne jäseneksi ja touhuamaan. Että mieluummin vaikutan sitten omalla tavallani asenteisiin. Tai mä en nyt usko et mä hirveesti pystyn kenenkään asenteisiin vaikuttamaan. Vähän sellasta ruohonjuuritason työtä. (...) Ja sillai kuitenkin et mä en nää sitä mitenkään kauheen haitallisena niin, tokihan mä sitten haluan edistää asiaa, jota mä itekin harrastan. Ja nimenomaan sen takia että, mitä puhuttiin siitä kotikasvatuksesta, että mieluummin mä niinkun myyn noita pönttöjä ihmisille, että ne kasvattaa kotona kun että ne menee hakemaan sitä paskalätkää jostakin. Että siinä on mun mielestä ihan helvetinmoinen ero että ostaako sitä lätkää vai jonkun kotona itse kasvattamaa...

Mies, 36-45v.

Yksityisesti ja järjestöissä toimiessa saatetaan käyttää myös samoja aktivismin keinoja. Esimerkiksi lehtikirjoittelua voidaan harrastaa paitsi yksityisesti, myös järjestön nimissä. Samat kirjoittamisen ja sensuuriin vastaamisen keinot tunnistetaan myös osallistuessa yhteiskunnalliseen keskusteluun järjestön nimissä. Yksityisen aktivismin keinot ovatkin hyvin pitkälle yhteisiä järjestöaktivismin keinojen kanssa, vain toiminnan luonne on erilaista siinä mielessä, että toimitaan yksin eikä minkään järjestön nimissä.

7.4 Yhteenvedo yhteiskunnalliseen reagointiin vastaamisen neuvotteluista

Olen edellä jaotellut kannabiksen käyttäjien yhteiskunnalliseen reagointiin vastaamisen yksilöllisiksi, kulttuurisiksi ja yhteiskunnallisiksi neuvotteluiksi. Yksilölliset neuvottelut rakentuvat käytöstä vaikenemisen sekä käytön kontrollien kertomuksien pohjalle. Käytöstä vaikeneminen voidaan tiivistetysti esittää sellaisina yksilöllisten neuvottelujen keinoina, joissa käyttäjä identiteettinsä leimautumista välttääkseen jättää kertomatta käytöstään muille kuin kannabiksen käyttöön liittyville tai muuten välittömään lähipiiriinsä kuuluville henkilöille. Käytöstä vaikenemiseen liittyy usein se, että käyttäjä pyrkii pitämään yksityisen ja julkisen elämänpiirinsä visusti erillään. Kannabiksen käyttäjät kertovat käytöstä vaikenemisen olevan yhteiskunnallisen reagoinnin pohjalta syntynyt ”pakotettu” ratkaisumalli oman yhteiskunnallisen asemansa ylläpitämiseksi. Yhtäältä käytöstä vaikenemista on melko helppo toteuttaa koska kannabiksen käyttö ei ole yleinen puheenaihe, vaan pikemminkin siitä vallitsee käyttäjien mukaan tietynlainen ”puhumattomuuden kulttuuri”. Toisaalta vaikeneminen saatetaan kokea ikävänä sen vuoksi, että käyttäjä ei voi kaikissa yhteyksissä näyttäytyä sellaisena kuin todellisuudessa on ja avoimesti kertoa niistä arvostuksista ja siitä elämäntavasta, minkä pohjimmiltaan kokee hyväksi ja oikeaksi.

Myös käytön kontrolleissa on kyse siitä, että noudattamalla tiettyjä kannabiksen käyttöön liittyviä kontrolleja, käyttäjät pyrkivät välttämään ongelmallisiksi huumeiden käyttäjiksi leimautumistaan valtaväestön ja yhteiskunnallisten toimijoiden silmissä. Noudattamalla kannabista käytettäessä hyviä tapoja pyritään välttämään muiden henkilöiden ja näiden kannabiksen käyttöön liittyvien mielipiteiden loukkaamista kannabiksen käytöllä. Samalla pyritään välttämään leimautumista käyttäjäksi sellaisten henkilöiden silmissä, joille kannabiksen käyttö määritty paljon ”poikkeavammaksi” toiminnaksi, kuin mitä se käyttäjien omasta näkökulmasta tarkasteltuna on. Käytettävä kannabisvalmiste ja taho, jolta kannabista hankitaan, voivat myös näyttäytyä tärkeinä käytön kontrolloimisen keinoina. Kun kannabista ei hankita varsinaisilta ”diilereiltä”, jotka osallistuvat myös muiden laittomien huumeiden myyntiin ja ovat yhteydessä kansainväliseen huumekauppaan, käyttäjät kokevat sanoutuvansa suurelta osin irti kannabiksen käyttöön liittyvästä rikollis-identiteetistä. Kannabiksen käyttäjät ymmärtävät käytön sinänsä melko vähäpätöiseksi rikokseksi, jollei sillä ole yhteyttä laajamittaiseen huumekauppaan. Kannabiksen käyttöön liittyvä paikka, -seura ja -ajankohta näyttelevät myös suurta roolia siinä, miten kannabiksen käyttäjät haluavat omiin identiteettimäärityksiinsä osallistua. Kannabista ei haluta käyttää yhteyksissä, joissa käyttö voisi aiheuttaa ikävää leimautumista. Toisaalta käyttöä voidaan harrastaa melko avoimestikin

sellaisissa tilanteissa, joissa sen ei koeta poikkeavan vahvasti yleisestä koodista, kuten esimerkiksi iltaisin jopa julkisilla paikoilla. Myös käyttöaukoja pitämällä voidaan edesauttaa sitä, että kyetään pysymään mukana muun yhteiskunnan toiminnassa, esimerkiksi koulussa tai työelämässä. Starttimoottori-kontrollin avulla käyttöä sen sijaan voidaan jatkaa keskeytyksettä, mutta kyetään silti ottamaan osaa myös käytön ulkopuoliseen toimintaan. Tällöin käyttäjän on kyettävä työntämään käytön passivoiva vaikutus taka-alalle ja jatkettava muilla elämänalueilla toimintaansa, vaikka houkutus pelkkään kannabiksen käyttöön keskittymiseen olisikin suuri.

Yksilöllisten neuvottelujen tavoitteena on olla antamatta yhteiskunnallisille toimijoille mahdollisuutta käyttäjän marginaaliin asettamiselle. Vaikenemalla omasta kannabiksen käytöstä ja noudattamalla kontrolleja, joilla käyttö pidetään vain pienen, yksityisen elämänpiirin tiedossa, käyttäjäksi leimaautuminen kyetään välttämään. Yksilölliset neuvottelut ja niihin pohjautuva kannabiksen käyttäjänä toimiminen voidaan nähdä Beckerin (1963) määrittelemän ”piilevän poikkeavuuden” mukaisena käyttäytymismuotona. Pitämällä ”poikkeava” käyttäytyminen salassa vältetään leimaavan, marginaaliin sysäävän yhteiskunnallisen reagoinnin kohteeksi joutuminen. Vaikenemalla käytöstä otetaan ”hiljaisesti” kantaa oman yhteiskunnallisen aseman määrittelyyn osoittamalla, että kannabiksen käytöstä huolimatta voidaan elää vahvastikin yhteiskunnan keskiössä, kunhan vain valtaväestön ”poikkeavana” pitäminen käyttäytymistapa onnistutaan pitämään omana salaisuutena.

Yksilölliset neuvottelut vastauksena leimaavaan, marginaaliin työntävään yhteiskunnalliseen reagointiin kannabiksen käyttöä kohtaan aiheuttavat osaltaan sen, että kannabiksen käyttö pysyy edelleen tuntemattomana käyttäytymistapana yhteiskunnassamme. Maassamme on arviolta 40 000 säännöllisesti kannabista käyttävää henkilöä (Hakkarainen ym. 2006), mutta heidän käyttötavoistaan, käyttöön liittämistään merkityksistä tai käyttökulttuuristaan ei tiedetä juuri mitään. Kun nämä asiat pysyvät vieraina ja tuntemattomina, säilyy myös tietty pelonsekainen suhtautuminen kannabiksen käyttöä, kuten muitakin samalla tavoin tuntemattomia käyttäytymistapoja, kohtaan. Toisaalta tilanne on tietynlainen noidankehä. Yhteiskunnallinen reagointi kannabiksen käyttöä kohtaan on marginalisoivaa, koska kannabiksen käytöstä ei tiedetä mitään, koska yhteiskunnallinen reagointi sitä kohtaan on marginalisoivaa. Helppoa ratkaisua tilanteen ratkaisemiseksi ei ole.

Kulttuurisia neuvotteluja olen edellä tarkastellut kolmen kertomisen tavan näkökulmasta. Ensimmäisenä kiinnitin huomion niihin kertomuksiin, joissa kannabiksen käyttäjät kuvaavat

erottautumistaan valtakulttuurisista arvoista. Erottautuminen voi perustua valtakulttuurisesta keskuksista syrjäytymiseen, jolloin syynä on yleensä vahva rikosoikeudellinen puuttuminen yksilön kannabiksen käyttöön tai siihen liittyvään muuhun toimintaan. Toisaalta syrjäytyminen voi olla omaehtoista valtakulttuurisista arvoista ja toimintatavoista syrjään vetäytymistä. Tällöin valtakulttuurisista arvoista erottautuminen voi olla vain osittaista. Osittaisesta osallisuudesta kerrotaan esimerkiksi sellaisissa kulttuuristen neuvottelujen kertomuksissa, joissa kerrotaan halusta pysyä mukana työelämässä, mutta valtakulttuurisen keskuksen ulkopuolelle ollaan muissa yhteyksissä halukkaita vetäytymään. Vetäytymisestä voidaan kertoa toisaalta myös nimenomaan työelämän osalta, jolloin yhteydet valtakulttuuriseen keskukseseen voidaan säilyttää esimerkiksi jonkin vapaa-ajan viettoon liittyvän toiminnan välityksellä. Erottautuminen valtakulttuurisista arvoista voi näyttäytyä valtaväestön näkökulmasta tarkasteltuna syrjäytymisenä, minkä vuoksi sillä voi olla merkittävä vaikutus käyttäjän yhteiskunnallisen aseman muodostumiseen. Kannabiksen käyttäjille erottautuminen valtakulttuurista ja kiinnittyminen omiin kulttuurisiin keskuksiin näyttäytyy pääosin positiivisena, valittuun elämäntapaan parhaiten sopivana ja tältä pohjalta mielekkäänä valintana.

Kulttuuristen neuvottelujen kertomuksissa korostuivat kuvaukset kannabiskulttuurista ja siihen kiinnittymisestä. Kannabiksen käyttäjien kuvauksissa kannabiskulttuuri on stereotypioihin perustuvan yhteiskunnallisen reagoinnin vuoksi tullut yleisesti yhteiskunnassa määritellyksi huomattavasti ongelmallisempänä ja vahvemmin väkivaltaan ja rikollisuuteen sitoutuneena alakulttuurina, kuin millaisena se käyttäjien omasta näkökulmasta tarkasteltuna näyttäytyy. Tämän vuoksi kannabiskulttuuri voidaan nähdä eräänlaisena marginaalin rajoille sijoittuvana vastakulttuurina, joka on joutunut omaksumaan yhteiskuntavastaisia mielipiteitä vastauksena kannabiksen käyttäjien osakseen saamaan leimaavaan reagointiin. Kannabiskulttuurin kerrotaan sanoutuvan irti sekä vahvojen huumeiden käyttöön liittyvistä huumeekulttuureista, että kärjistäviin stereotypioihin (kannabiksen käytön osalta) käsityksensä perustavasta valtakulttuurista. Kannabiskulttuurin voi toisaalta nähdä rakentuvan vain puhtaasti kannabiksen käytön ja siihen liittyvien toimintojen (kotikasvatuksen, kannabisaktivismi tms.) ympärille. Tällöin kannabiskulttuuria ei määritellä vastakulttuurina tai kulttuurina ylipäänsä vaan enemmänkin elämäntavallisena valintana tai harrastuksena, josta voivat olla osallisina hyvin erilaiset ihmiset, joita ei välttämättä yhdistä toisiinsa mikään muu kuin kannabiksen käyttö.

Kolmannessa kulttuuristen neuvottelujen kertomisen tavassa käyttäjät kuvailivat kannabiskulttuurin symbolista viestintää ja kulttuurin uusintamista. Kertomuksissa kuvattiin kannabiskulttuuriin sisältyvää symbolista viestintää, josta yhtäältä vain kulttuuriin kuuluvat ovat osallisia, mutta jonka avulla toisaalta kommunikoidaan myös kannabiskulttuurin ja valtakulttuurin välillä. Kulttuurista voidaan viestiä paitsi puheessa esiintyvien symbolien, myös ulkonäön välityksellä. Kannabiskulttuurin tarinallisella uusintamisella käyttäjät viittaavat sellaisiin tarinoihin, joita kannabiksen käyttäjät kertovat toisilleen ja joita vanhemmat käyttäjäskupolvet siirtävät uusille käyttäjäpolville. Tarinoihin sisältyy kannabiksen käyttöön liittyvää tietoa, mutta myös kokemuksia ja kertomuksia yhteiskunnallisesta reagoinnista ja siihen vastaamisesta. Kannabiskulttuurin uusintamisessa sukupolvittaisen jatkuvuuden narratiivissa on käyttäjien kertomuksissa kyse siitä, että käyttäjät haluavat välittää avoimen suhtautumisen kannabiksen käyttöä kohtaan myös omille lapsilleen. Kun lapset oppivat suhtautumaan kannabiksen käyttöön luontevasti, vaikuttavat he osaltaan laajemman kannabismyönteisen ilmapiirin kehittymiseen, jonka kannabiksen käyttäjät toivovat ajan saatossa suomeenkin syntyvän.

Kulttuurisissa neuvotteluissa yhteiskunnalliseen reagointiin vastaamisen tapana ei olla kiinnostuneita pysyttelemään yhteiskunnan valtakulttuurisessa keskiössä (kuten yksilöllisissä neuvotteluissa), vaan erilaiset kulttuuriset keskuksat koetaan omia arvoja ja arvostuksia paremmin vastaavina, ja tämän seurauksena ollaan halukkaita vetäytymään niihin kokonaan tai jollakin elämänalueella. Vetäytyminen on eräs vastapuheen muoto (vrt. Jokinen ym. 2004) ja sellaisena toimii varsin vahvasti oman yhteiskunnallisen aseman määrittelynä ja pyrkimyksenä torjua yhteiskunnassa osaksi saatua marginaaliin sysäävää kategorisointia. Valtaväestön ja yhteiskunnallisten toimijoiden taholta tulevat kategorisointirytykset ja identiteetin leimaaminen koetaan voimakkaan negatiivisina eikä tämän vuoksi haluta sitoutua valtakulttuuriseen keskukseseen. Edellistä parempana vaihtoehtona koetaan kiinnittyminen muihin, vaihtoehtoisiin kulttuurisiin keskuksiin, jotka voidaan oman elämäntavan perusteella kokea itselle sopivampana kulttuurisena keskuksena. Nämä keskuksat eivät käyttäjien omasta näkökulmasta määrity ehkä lainkaan marginaaliin, vaan ovat heidän näkökulmastaan enemmän ”keskuksessa” kuin valtaväestön ”keskukseksi” kokema kulttuuri.

Kulttuurisissa neuvotteluissa keskeistä ovat voimakkaat loukatuksi tuleminen ja vahvasti marginaaliin sysäyvät kokemukset. Erilaisiin kulttuurisiin keskuksiin vetäytyville käyttäjille on tärkeintä, että he saavat rauhassa elää omaa elämäänsä haluamallaan tavalla ilman pelkoa

yhteiskunnan puuttumisesta siihen. Kokemukset rikosoikeudellisista tai muihin viranomaiskontrolleihin liittyvistä yhteentörmäyksistä oman elämäntavan sekä siihen liittyvien valtakulttuuristen näkemysten välillä ovat yleisiä kulttuuristen neuvottelujen kertomuksissa. Kotietsinnät, pidätykset, lääkärin tai apteekkihenkilökunnan suhtautuminen käyttäjään tai julkisuudesta ja mediasta kaiken aikaa osaksi saatu marginalisoiva suhtautuminen omaa elämäntapaa kohtaa ovat vahvistaneet yksilön kokemusta kuulumattomuudesta valtakulttuuriseen keskuksen ja kiinnittymistä muihin kulttuuriin keskuksiin.

Kulttuuristen neuvottelujen kertomuksissa on selkeästi nähtävillä se, miten yhteiskunnallinen reagointi tuottaa marginaaleja. Koska kannabiksen käyttäjiin suhtaudutaan leimaavasti ja erilaisissa yhteiskunnallisissa yhteyksissä heidän asemansa määritellään jollakin tapaa marginaaliseksi, eivät käyttäjät enää jossakin vaiheessa jaksa yrittää pysyä yhteiskunnan keskiössä vaan vetäytyvät mieluummin omiin kulttuuriin keskuksiinsa. Tällaisista kokemuksiin viitataan esimerkiksi niissä kertomuksissa, joissa kerrotaan ”normaalin näyttelemisestä” aiemmissa elämän vaiheissa, mutta periksi antamisesta jossakin vaiheessa niin, että käyttäjä on sopeutunut hänelle viranomaistahoilta annettuihin rooleihin (pitkäaikaistyötön, ongelmanuori, huumeongelmainen) ja pyrkinyt vetäytymään sellaisiin sosiaalisiin ja kulttuuriin piireihin, joissa häneen ei tätä ongelma-leimaa lyödä. Käyttäytymismalli seurailee suurelta osin Beckerin (1963) leimautumisen ja alakulttuuriin kiinnittymisen teoriaa. En kuitenkaan itse halua sitoutua tiukasti alakulttuuri – käsitteeseen, sillä näen kulttuuriset neuvottelut pikemminkin liikkeenä valtakulttuurin ja erilaisten kulttuuristen keskusten välillä. Kulttuuriset neuvottelut pitävät sisällään mahdollisuuden liikkeestä sekä kohti yhteiskunnan valtakulttuuriin vahvemmin kiinnittymistä, että yhä täydellisempää irrottautumista siitä ja kiinnittymistä vaihtoehtoisin kulttuuriin keskuksiin.

Yhteiskunnallisten neuvottelujen kertomuksissa kannabisaktivismiin yhteiskunnallista taustaa tarkastellessani olen esittänyt, että kannabisjärjestöjen synty liittyy osaltaan yhteiskunnalliseen tilanteeseen ja yhteiskunnallisen reagoinnin tiukentumiseen kannabiksen käyttöä ja ylipäänsä huumeiden käyttöä kohtaan. Toisaalta järjestöiden synty selittyy osaltaan myös perustajajäsentien omassa elämässä tai heidän tuttavapiirissään ilmenneillä yhteiskunnallisen reagoinnin aiheuttamilla seurauksilla.

Aktivismiin mukaan tulon yksilölliset motiivit ovat moninaisia. Edellä mainittujen lisäksi motiiveiksi mainitaan haastatteluissa ainakin oma tai läheisten päihdeongelma (yleisimmin alkoholiin liittyen) ja tämän pohjalta ristiriitaiseksi koettu yhteiskunnallinen suhtautuminen yhtäältä

alkoholia ja toisaalta kannabista kohtaan. Syynä voi olla myös halu osallistua laajemmin vastarintakulttuuriseen toimintaan, jossa kannabis ja sen yhteiskunnallisen aseman puolesta toimiminen on vain yksi osa-alue yhteiskunnallista aktivismia.

Aktiivisia käyttäjäjärjestöjä toimii maassamme tutkimuksen tekohetkellä kaksi ja niiden näkyvin toimintamuoto ovat vuosittain kansainvälisesti järjestettävät hamppumarssit. Kannabisjärjestöt pyrkivät osallistumaan myös muulla tavoin yhteiskunnalliseen keskusteluun ja kannabiksen yhteiskunnallisen aseman (uudelleen)määrittelyyn. Tällaisia keinoja ovat esimerkiksi kannanottojen julkaiseminen kannabiksen käytön yhteiskunnalliseen asemaan liittyen sekä osallistuminen kannabisaiheisiin keskustelutilaisuuksiin ja seminaareihin. Kannabisjärjestöt ovat kehittyneet lyhyen historiansa aikana kapea-alaisista "yhden asian liikkeistä" laajemmin esimerkiksi ekologiseen elämäntapaan tai "harm reduction" -suuntaukseen kiinnittyneiksi yhdistyksiksi. Samalla kannabisaktivismi on saanut yhä selvemmin hamppuaktivismin piirteitä.

Yksityisen aktivismin keinoista yhteiskunnassa yleisesti näkyvimpiä sekä myös tämän tutkimuksen haastatteluaineistossa eniten mainittuja ovat internetkeskusteluihin osallistuminen ja lehtikirjoittelu. Oikeanlaisten keinojen kerrotaan olevan lehtiin kirjoittelussa tärkeä toiminnan väline: muulla tavoin kannabis-aiheeseen liittyvää sensuuria ei kyetä kiertämään. Muita yksityisen aktivismin alueita ovat politiikassa toimiminen ja ammatin tai muun yhteiskunnallisen aseman kautta vaikuttaminen. Politiikassa toimittaessa, kuten muutenkin yhteiskunnallisen keskustelun aikaansaamiseen pyrkivässä aktivismissa, tärkeää on puolustaa kannabista maltillisesti tuomatta sitä esille kovin henkilökohtaisesta näkökulmasta. Oman ammatin kautta vaikutettaessa on toisaalta mahdollista tuoda julki vahvaakin kannabiksen käyttöön liittyvää ideologista sitoutumista.

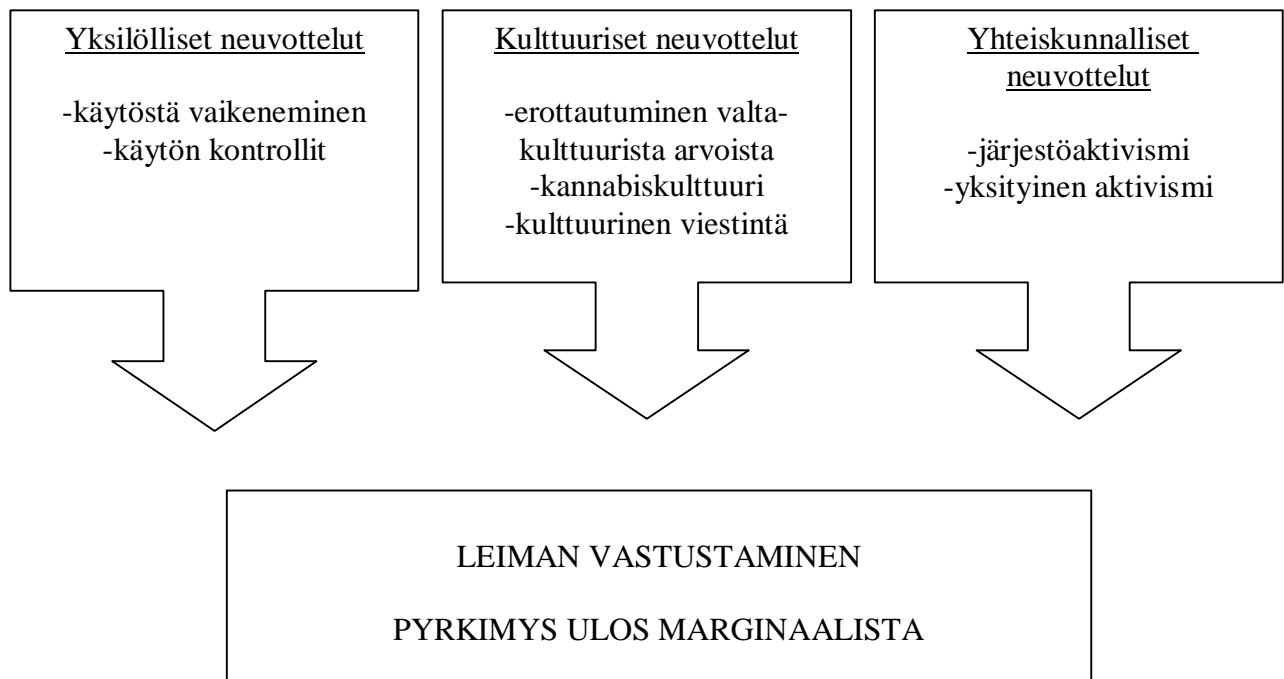
Yhteiskunnallisissa neuvotteluissa omaa kannabiksen käyttöön sitoutumista ei haluta salata (kuten yksilöllisissä neuvotteluissa) eikä yhteiskunnallista reagointia haluta välttää vetäytymällä muihin kulttuurisiin keskuksiin (kuten kulttuurisissa neuvotteluissa) vaan käyttö ja siihen suhtautuminen tuodaan näkyvästi uusien, vallitsevista yhteiskunnallisista määrittelyistä poikkeavien määrittelyjen kohteeksi. Yhteiskunnallisissa neuvotteluissa kannabiksen käyttäjät ja muut käyttöön sallivasti suhtautuvat tahot esittävät yhteiskunnallisille toimijoille vastaväitteen, jonka mukaan kannabiksen käyttöä ei tulisi lainkaan leimata poikkeavaksi ja rikolliseksi toiminnaksi, eikä käyttäjiä sen perusteella pitäisi sijoittaa yhteiskunnalliseen marginaaliin. Yhteiskunnallisissa neuvotteluissa käyttäjät haluavat omalla toiminnallaan tehdä näkyväksi sitä, mistä kannabiksessa ja sen käytössä heidän näkemyksiinsä perustuen on kyse ja korostaa sitä, että kannabiksen käyttäjät ovat

täysivaltaisia yhteiskunnan jäseniä ja kannabiksen käyttö sellainen käyttäytymistapa, jonka ei pitäisi vaikuttaa yksilön yhteiskunnalliseen asemaan. Kannabisaktivistit pyrkivät omalla toiminnallaan vaikuttamaan siihen, että kannabiksen käyttö näyttäytyisi sosiaalisen ongelman sijaan julkisena ongelmana, joka vaatii uuden lainsäädännön toimeenpanemista (vrt. Gusfield 1989). Kannabisaktivismi voidaan nähdä yhteiskunnallisena liikkeenä, joka pyrkii nostamaan kannabiksen käytön yhteiskunnallisen keskustelun kohteeksi ja vaikuttamaan niihin (uudelleen)määrittelyihin, jotka koskevat kannabiksen käyttöä ja sen yhteiskunnallista asemaa.

Kannabisaktivistit tiedostavat riskit, jotka suomalaisessa yhteiskunnassa liittyvät kannabiksen käyttäjäksi tai käytön avoimesti hyväksyväksi tunnustautumiseen. He ymmärtävät, että omalla toiminnallaan he saattavat vaikuttaa siihen, että heitä pyritään leimaamaan, marginalisoimaan ja sysäämään yhteiskunnallisten toiminta-alueiden ulkopuolelle. Joillekin aktivisteille tällaista on tapahtunutkin aktivistiksi tunnustautumisen seurauksena esimerkiksi työpaikan menettämisen myötä. Toisaalta aktivistit eivät koe tätä kovin merkittäväksi uhkaksi ja saattavat itsekin pyrkiä ulkopuolelle sellaisista sosiaalisista yhteisöistä tai tilanteista, joissa he eivät koe voivansa toimia oman kannabikseen liittyvän vakaumuksensa mukaisesti. Esimerkiksi normaalista palkkatyöstä voidaan haluta sanoutua irti, jotta voidaan omistautua omalle ideologialle vaikkapa aiheeseen tavalla tai toisella liittyvän oman yrityksen perustamisen myötä. Kuitenkin osa aktivisteista haluaa pitää vahvasti kiinni ”normaalielämästä” eikä koe kannabisaktivistina esiintymisensä vaikuttavan esimerkiksi asemaansa työelämässä.

Yhteiskunnallisten neuvottelujen taustalla vaikuttaa vahva ideologinen suhtautuminen kannabista ja sen käyttöä kohtaan. Ideologiaan liittyvät paitsi kannabiksen nautintoainekäyttöön liitetyt positiiviset näkemykset, myös usko hampun muihin, kokonaisvaltaisesti ihmiskunnan elämään ja elinolosuhteisiin positiivisesti vaikuttaviin ominaisuuksiin. Näitä ovat esimerkiksi kannabiksen moninaiset lääkekäyttömahdollisuudet, hampun kuituominaisuuksiin liittyvät mahdollisuudet sekä hamppuöljyn käyttömahdollisuudet niin ravintona kuin erilaisten teollisuudenalojen raaka-aineina. Hamppu koetaan asiana, joka voisi pelastaa maailman esimerkiksi ympäristökatastrofilta ja monilta muiltakin ongelmilta. Kun asia koetaan näin vahvasti sekä omaan elämään, että asian mahdollistuessa myös koko ihmiskunnan selviytymiseen merkittäviä positiivisia potentiaaleja sisältävänä asiana, ei ole vaikea ymmärtää sitä, että asian puolesta ollaan valmiita toimimaan aktiivisesti, vaikka oma yhteiskunnallinen asema tämän seurauksena vaarantuisikin. Yhteiskunnalliseen reagointiin vastaamisen neuvottelut on esitetty tiivistetysti seuraavassa kuviossa.

Kuvio 2. Yhteiskunnalliseen reagointiin vastaaminen kannabisaktivistien kertomana.

8. Johtopäätöksiä ja pohdintaa

Tämän tutkimuksen johdantosanoissa määrittelin tutkimustehtäväkseni selvittää sitä, millaisena kannabiksen käyttö, yhteiskunnallinen reagointi kannabiksen käyttöä kohtaan sekä yhteiskunnalliseen reagointiin vastaaminen näyttäytyvät tutkimusta varten haastateltujen kannabisaktivistien näkökulmasta. Toisin sanoen olen ollut kiinnostunut kannabiksen käyttöön kohdistuvista neuvotteluista, joissa tuotetaan toisistaan poikkeavia määrittelyjä kannabiksen käytöstä ja käyttäjien yhteiskunnallisesta asemasta. Näitä neuvotteluja olen tarkastellut kannabisaktivistien näkökulmasta käsin.

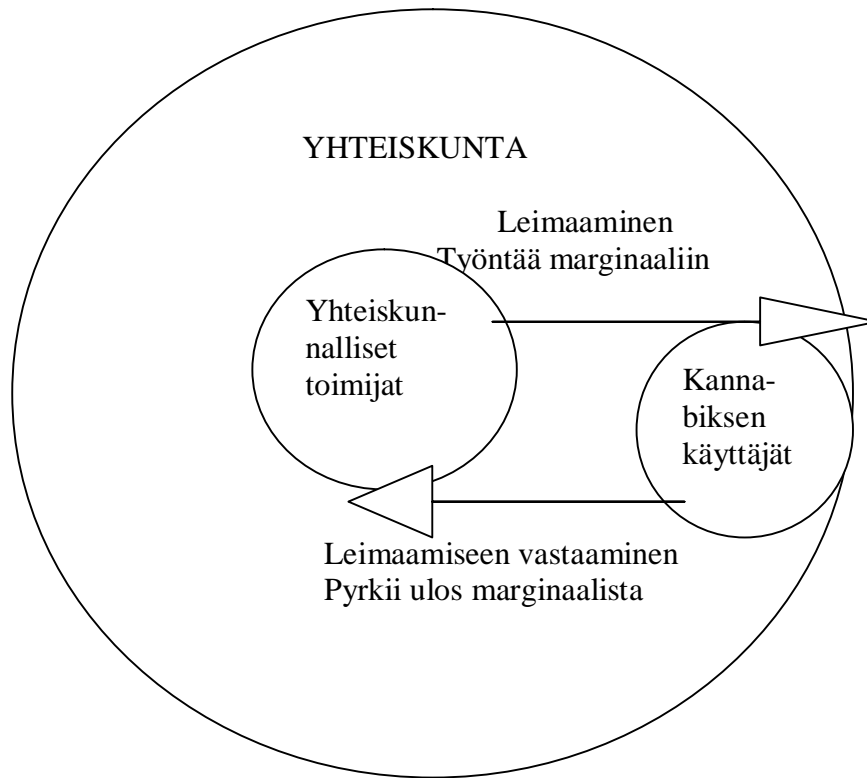
Kannabiksen käyttö näyttäytyy tutkimusta varten haastateltujen käyttäjien kertomuksissa monimerkityksellisenä toimintana. Kannabiksen käyttö nähdään suomalaisessa julkisuudessa yleisimmin nuorison kokeilullisena päihteiden käyttötapanä tai niin sanottuna viihdekäyttönä. Toisaalta kannabiksen käyttö liitetään usein myös monenlaisiin sosiaalisiin ja muihin ongelmiin ja päihteiden sekakäyttöön. Muunlaiset kannabiksen käyttöön liittyvät merkitysrakenteet ovat saaneet varsin vähäisissä määrin näkyvyyttä aiemmissä kansallisissa tai kansainvälisissä tutkimuksissa. Tämän tutkimuksen tulosten mukaan kannabiksen käyttö voi alkaa kavereiden vaikutuksesta sosiaalisen reitin välityksellä, suunnitelmallisen reitin kautta, aatteelliseen heräämiseen liittyen tai muiden päihteiden käytön myötä. Kannabiksen käyttöön liittyy vahvoja yksilöllisiä merkityksiä, joita käyttäjät kuvaavat kertomalla käytöstä viihdekäyttönä, ajatuksia avaavana käyttönä, elämäntapakäyttönä, lääkekäyttönä, uskonnollisena/rituaalisena/maagisena käyttönä ja riippuvuuteen perustuvana käyttönä. Cannabis ei ole tätä tutkimusta varten haastatelluille kannabisaktivisteille vain satunnaisesti käytetty päihde tai toisaalta muiden päihteiden ohella päihtymistarkoituksessa käytetty aine, vaan cannabis ja sen käyttö on heille itse arvoisesti tärkeää. Tämän vuoksi kannabiksen käyttöä halutaan jatkaa käyttäjiin kohdistetusta yhteiskunnallisesta reagoinnista ja sen seurausvaikutuksista huolimatta.

Suomalainen yhteiskunta näyttää näyttävästi kannabisaktivistien näkökulmasta tarkasteltuna kannabiksen käyttäjiin ”vihollistavasti”, marginalisoivasti ja jopa narkofobisesti (vrt. Partanen 2002) suhtautuvana toimintaympäristönä, jossa kannabiksen käyttäjäksi osoittautumisesta seuraa voimakas ”huumeiden käyttäjäksi” tai ”rikolliseksi” leimautuminen. Yhteiskunnallisten toimijoiden ja valtaväestön suhtautumiselle kannabiksen käyttöä kohtaan on ominaista stereotyyppinen ja kategorisointiin perustuva kannabiksen käyttäjien jäsentäminen osaksi ongelmallista huumeiden

käyttäjien ryhmää ja näin ollen heidän ymmärtämisensä ei-toivotuiksi ja tavalla tai toisella ongelmia tuottaviksi yhteiskunnan jäseniksi. Tämän suhtautumisen myötä yhteiskunnalliset toimijat (valtaväestö, erilaiset viranomaistahot, media) työntävät kannabiksen käyttäjiä marginaaliin, ulottumattomiin tai ainakin näkymättömiin yleisiltä yhteiskunnallisen toiminnan alueilta. Kannabiksen kriminalisoiva lainsäädäntö ja sen käyttäjille aiheuttamat seuraukset sekä kannabiksen yhdistäminen julkisessa keskustelussa, uutisoinnissa ja esimerkiksi hoitokäytännöissä muihin laittomiin huumeisiin ja huumeiden ongelmakäyttöön ovat eräitä esimerkkejä käyttäjien leimaaviksi kokemista yhteiskunnallisista toimista kannabiksen käyttöä ja käyttäjiä kohtaan.

Voimakas yhteiskunnallinen reagointi sekä sen muodostama, kannabiksen käyttöön ja käyttäjiin torjuvasti suhtautuva ilmapiiri vaikuttavat merkittävästi siihen, miten kannabiksen käyttäjät vastaavat yhteiskunnalliseen reagointiin ja millaisiksi kannabiksen käyttötavat suomalaisessa yhteiskunnassa muodostuvat. Kannabiksen käyttäjät vastaavat reagointiin yksilöllisiä neuvotteluja käyttäen pitämällä käyttönsä tarkasti vain tietyn lähipiirin tiedossa ja vaikenemalla siitä muissa yhteyksissä, kulttuuristen neuvottelujen avulla vetäytymällä omia arvojaan paremmin vastaaviin kulttuurisiin keskuksiin ja yhteiskunnallisten neuvottelujen välityksellä tuomalla kannabiksen yhteiskunnalliseen asemaan liittämänsä uudelleenmäärittely-pyrkimykset näkyvästi esille kannabisaktivismiin avulla. Tällaisilla yhteiskunnalliseen reagointiin vastaamisen tavoilla kannabiksen käyttäjät pyrkivät tuottamaan uudenlaisia, yhteiskunnassa vallitsevista määrittelyistä poikkeavia määrittelyjä kannabiksen käytöstä ja vastustamaan yhteiskunnallisen reagoinnin heille tuottamaa marginaalista asemaa. Yhteiskunnallinen reagointi kannabiksen käyttöä kohtaan sekä siihen vastaaminen on esitetty seuraavassa kuviossa kaksisuuntaisena liikkeenä. Siinä yhteiskunnallinen reagointi pyrkii työntämään kannabiksen käyttöä marginaaliin, ja kannabiksen käyttäjät puolestaan pyrkivät erilaisten neuvottelujen avulla tuomaan käyttöä ulos marginaalista.

Kuvio 3. Yhteiskunnallinen reagointi ja siihen vastaaminen kannabisaktivistien kertomana.

Leimaamisen keinot:

- käytön laittomaksi sanktioiminen (leimaavat rikosoikeudelliset käytännöt)
- narkofobisen asenneilmapiirin ylläpito ("väärä tieto", alkoholin vahva asema valtapäihteenä, stereotyyppien ylläpito, kannabiksen käyttäjien kategorisointi osaksi "laittomien huumeiden käyttöä" yleisesti yhteiskunnassa ja esim. hoito- yms. viranomaiskäytännöissä)

Leimaamiseen vastaamisen keinot:

- yksilölliset neuvottelut (käytöstä vaikeneminen ja käytön kontrollit)
- kulttuuriset neuvottelut (vetäytyminen erilaisiin kulttuurisiin keskuksiin, kannabiskulttuuri, symbolinen viestintä)
- Yhteiskunnalliset neuvottelut (kannabisaktivismi järjestö- ja yksityisellä tasolla)

Tutkimustulosten perusteella yhteiskunnallinen reagoinnin kannabiksen käyttöä kohtaan voidaan nähdä vaikeuttavan monella tavoin sitä vuoropuhelua, joka kannabiksen käyttäjien ja valtaväestön tai yhteiskunnallisten toimijoiden välille voisi muodostua. Se saa käyttäjät vaikenemaan käytöstään tai vetäytymään omiin kulttuurisiin keskuksiinsa, ulottumattomiin yhteiskunnallisilta interventioilta.

Toisaalta vahva leimaava reagointi tuottaa myös yhteiskunnallista aktivismia. Se saa pienen käyttäjäjoukon yrittämään entistä hanakammin saada oman äänensä kuuluville kannabiksen käytön yhteiskunnallisen aseman määrittelyssä. Yhteiskunnallinen asenneilmapiiri kuitenkin omalta osaltaan vaikeuttaa myös tällaisten mielenilmausten esilletuloa ja näkyvyyttä.

Kannabiksen käyttäjiin valtaväestön, viranomaisten, hoitokäytäntöjen ja median suunnalta kohdistuva leimaaminen ja marginaaliin työntäminen tukee osaltaan kannabiksen käyttöön liittyvää puhumattomuuden kulttuuria. Tämän seurauksena kannabiksen käyttö pysyy aiheena, johon ei helposti kajota missään yhteiskunnallisissa yhteyksissä. Valtaväestöllä ei juuri ole arkista kosketuspintaa kannabiksen käyttöön, sillä he eivät näe eivätkä kuule käytöstään vaikenevia, erilaisten kontrollien avulla käyttönsä näkymättömissä pitäviä tai omiin kulttuurisiin keskuksiinsa vetäytyneitä kannabiksen käyttäjiä. Näin ollen kannabiksen käyttö käyttökulttuureineen pysyy valtaväestölle vieraana käyttäytymistapana ja tuntuu olevan etäällä heidän omasta elämästään. Puhumattomuuden kulttuuri toteutuu myös perheiden sisällä ja muissa läheissuhteissa niin, ettei kannabiksen käyttö ole niissäkään luonteva puheenaihe. Vaikka käyttäjät haluaisivat kertoa käytöstään perheenjäsenilleen tai muille läheisilleen, ei tätä välttämättä uskalleta tehdä, koska aiheeseen lietty tietty tabu-luonne. Käyttäjät voivat myös pelätä heihin suuntautuvaa leimaavaa suhtautumista kannabiksen käyttäjäksi osoittautumisen seurauksena. Puhumattomuuden kulttuurin vahvana taustavaikuttajana voidaan nähdä se negatiivisesti painottunut suhtautumistapa, joka maassamme kannabikseen ja sen käyttöön liittyen yleisesti vallitsee.

Puhumattomuuden kulttuurin voi olettaa vaikuttavan osaltaan myös kannabiksen käyttäjien etenemiseen huumeuralla sekä esimerkiksi heidän hoitoon ohjautumiseensa. Kun ainoat keskustelukumppanit löytyvät muista käyttäjistä, on suuri riski, että kertomukset muiden huumeiden positiivisista käyttökokeiluista houkuttelevat etenkin nuorta kannabiksen käyttäjää kokeilemaan myös muita laittomia huumeita. Tämä saattaisi olla estettävissä, jos kannabiksen käytöstä keskusteleminen olisi mahdollista esimerkiksi perhe- tai kouluyhteisössä tai muissa sosiaalisen tuen järjestelmissä.

Sosiaalityön, kuten muissakin auttamisjärjestelmien käytännöissä kannabiksen käyttöön liittyvä puhumattomuuden kulttuuri voi aiheuttaa tietämättömyyttä ja käyttäjien tai käyttöön sallivasti suhtautuvien henkilöiden osin tahatonta leimaamista ja tämän perusteella marginaaliin sysäämistä. Marginaaliin sysäviä käytäntöjä sosiaalityön toimintakulttuureissa voitaisiin kannabiksen käyttöön liittyen merkittävästi vähentää, jos käyttäjien motiivit, näkökulmat ja toimintatavat kannabiksen

käyttöön ja sen aiheuttamiin riskeihin liittyen tunnistettaisiin paremmin. Esimerkiksi erilaisiin kulttuurisiin keskuksiin vetäytyminen voitaisiin tällöin nähdä käyttäjän valitsemana ongelman ratkaisutapana leimaavan yhteiskunnallisen reagoinnin välttämiseksi, ei yksioikoisesti sosiaalisena syrjäytymisenä yhteiskunnasta.

Stakesin vuonna 2006 keräämien tietojen mukaan 14 %:llä huumehoitoon hakeutuneista asiakkaista pääpäihteenä oli kannabis (Päihdehuollon huumeasiakkaat -tilastoraportti). Tämä luku on sen verran korkea, että olisi syytä kiinnittää aiempaa enemmän huomiota kannabiksen käyttäjien hoitoon ja asemaan huumehoidon palvelujärjestelmässä.

Vaikka hoitokokemukset eivät käsillä olevassa tutkimuksessa olleet keskeisenä kiinnostuksen kohteena, kuitenkin kaikkiaan viidellä (n.14 %) haastatelluista oli ollut jonkinlainen kosketus päihdehoitopalveluihin kannabiksen käytön vuoksi. Kaikki heistä oli ohjattu hoitoon vasten omaa tahtoaan ja vastaavasti kaikkien kokemukset hoidosta olivat negatiivisia. Neljä aiemmin hoidossa ollutta oli jatkanut käyttöä pian hoitoon liittyvän käytön seurannan päätyttyä, yhden haastatteluhetkellä seurannassa olleen käytön jatkumisesta minulla ei ole tietoa. Kannabiksen käyttäjiin suunnatut hoitointerventiot voidaan tätä tutkimusta varten analysoitujen käyttäjäkertomusten perusteella nähdä epätarkoituksenmukaisina. Suurimpana ongelmana näyttää se, että hoitohenkilökunnan ja käyttäjän näkökulmat kannabiksen käytöstä, sen aiheuttamista riskeistä ja käyttäjän yhteiskunnallisesta asemasta eivät tunnu kohtaavan toisiaan. Koska hoitohenkilökunta suhtautuu kannabiksen käyttöön käyttäjää kriittisemmin ja pitää käytöstä aiheutuvia riskejä huomattavasti käyttäjän arvioimia riskejä suurempina, kokee käyttäjä leimautuvansa myös hoitojärjestelmässä ongelmaiseksi ”huumeiden käyttäjäksi”. Tämä ei ole omiaan nostattamaan hoitomotivaatiota. Hoitokeskustelut voivat käyttäjästä tuntua turhilta ja tarkoituksettomilta koska hänen omia näkökulmiaan ei kuunnella tai ymmärretä, eikä niitä oteta huomioon hoitoa suunniteltaessa tai toteutettaessa. Kiinnittämällä huomiota kannabiksen käyttäjien omiin näkemyksiin kannabiksen käytöstä ja sen yhteiskunnallisesta asemasta ja pyrkimällä ymmärtämään niitä kulttuurisia merkityksenantoja, joita kannabiksen käyttöön käyttökulttuureissa liitetään, voitaisiin kannabiksen käyttäjiä motivoida sitoutumaan paremmin hoitoon ja pohtimaan yhteistyössä hoitavan tahon kanssa kannabiksen käyttöä ja siitä käyttäjälle mahdollisesti aiheutuvia riskejä.

Puhumattomuuden kulttuuria toisesta näkökulmasta tarkasteltuna voidaan yhteiskunnallinen reagoinnin nähdä vaikuttavan osaltaan myös siihen, että kannabiksen käyttökulttuuri säilyy

salattuna, symboliseen viestintään perustuvana ja valtaväestölle vieraana kulttuurina, jota uusinnetaan suljetuissa käyttäjäpiireissä ja siirretään eteenpäin uusille käyttäjäpolville. Näin syntyy vahva ”nuotiotulitarinoiden” perinne, joka omalta osaltaan yhdistää käyttäjiä ja samalla erottaa heitä ympäröivästä yhteiskunnasta. Tähän liittyy kannabiksen käytön kuten monen muunkin marginaaliin sijoitetun ryhmän tai toimintatavan romantisoitu luonne (vrt. Kuure 1996, 18). Niin kauan kuin kannabiksen käyttö pyritään yhteiskunnallisten toimijoiden taholta asettamaan marginaaliin, myös siihen liittyvä kulttuuri säilyy valtaväestölle tuntemattomana ja samalla säilyttää tietyn romanttisen ja mielikuvitusta kiehtovan luonteensa. On oletettavaa, että jos vuoropuhelu käyttäjien ja valtaväestön välillä mahdollistuisi nykyistä paremmin, myös tällainen romantisoitu kuva kannabiskulttuurista hälvenisi.

Kannabiksen käyttöön liittyvä nuotiotulitarinoiden perinne pitää yllä kannabiksen käytön ympärille rakentunutta kulttuuria. Tämä kulttuuri ilmenee näkyvästi vain sellaisille henkilöille, jotka kykenevät tulkitsemaan kulttuuriin liittyvää symbolista viestintää. Nuotiotulitarinoiden perinteen historiallinen tausta liittyy kannabiksen käytön laittomaksi sanktioituun asemaan yhteiskunnassamme. Niin kauan kuin kannabiksen käyttö säilyy laittomana ja moraalisesti paheksuttavana toimintana yhteiskunnassamme, myös käyttöön liittyvät kulttuurit nuotiotulitarinoineen säilyvät salattuina ja muille kuin kannabiksen käyttäjille tuntemattomina tapoina merkityksellistää kannabiksen käyttöä sekä ympäröivää yhteiskuntaa ja niiden välistä suhdetta. Tämä johtaa siihen, ettei kulttuurinen ymmärrys kannabiksen käyttöön liittyen yleisesti yhteiskunnassa ja sen erilaisissa toimintakulttuureissa kovin helposti lisääntynyt. Käsillä oleva tutkimus on omalta osaltaan pyrkinyt tekemään näkyviksi ja tuomaan julkisen keskustelun kohteiksi käyttäjänäkökulmaan liittyviä merkitysrakenteita kannabiksen käytöstä ja sen yhteiskunnallisesta asemasta.

Kannabisaktivismi on syntynyt puuttumaan yhteiskunnassamme vallitsevaan, kannabiksen ja sen käyttäjät marginaaliin sysäävään suhtautumistapaan. Aktivistien agenda on yksinkertainen: tuomalla omat näkökulmansa kannabiksesta ja sen käytöstä näkyville, he pyrkivät lisäämään kannabikseen liittyvää tietämystä maassamme ja tämän myötä muokkaamaan myönteisemmäksi sitä yhteiskunnallista reagointia, jota kannabiksen käyttäjät saavat osakseen. Tämän tutkimuksen tulosten valossa kannabisaktivistien pyrkimykset eivät toistaiseksi ole merkittävästi muuttaneet yhteiskunnallista suhtautumista kannabiksen käyttöä kohtaan. Kuitenkin joitakin muutoksia sallivamman suhtautumisen suuntaan on näkyvissä: esimerkiksi suomalaisten käsitykset kannabiksen kokeilun riskeistä ovat merkittävästi alentuneet, lääkelaitos on myöntänyt

ensimmäisen kannabiksen lääkekäyttöluvan Suomessa ja viihdeteollisuudessa ja mediassa kannabiksen käytön näkyvyys on lisääntynyt huomattavasti. On tietenkin vaikeata arvioida, mikä on merkittävin syy tähän hitaasti etenevään asennemuutokseen. Luultavasti taustalla vaikuttaa kansainvälistyminen ja kansainvälisten trendien ja kulttuurimuotojen (niin viihde-, päihde-, nuoriso- kuin muidenkin kulttuurin muotojen) leviäminen maahamme. Kun puhutaan kansainvälistymisestä, on syytä uskoa, että kannabisaktivismi yhteiskunnallisena liikkeenä tulee lähivuosikymmeninä saamaan myös Suomessa enemmän näkyvyyttä ja uskottavuutta. Monissa Euroopan maissa kannabisaktivismi tai hamppuaktivismi on huomattavasti suomalaista aktivismia näkyvämpää ja ottaa kuuluvasti kantaa etenkin sellaisiin kannabikseen liittyviin yhteiskunnallisiin kysymyksiin kuten kannabiksen lääkekäyttö, kannabisöljyn terveysvaikutukset ja hampun moninaiset muut kuin päihdekäyttöön liittyvät hyötyominaisuudet.

Myös kannabiksen käytöstä saatavat rangaistukset ja käytön yhteiskunnallinen asema yleisestikin herättävät monissa Euroopan maissa ja muualla maailmassa huomattavasti laajempaa yhteiskunnallista keskustelua, kuin mitä esimerkiksi viimeaikaiset, lainsäädäntöä entisestään tiukentaneet lakimuutokset ovat Suomessa aiheuttaneet. Tämä osoittaa osaltaan sen, että yhteiskunnallinen keskustelu aiheeseen liittyen on Suomessa moniin muihin maihin verrattuna yksipuolista, vähäistä ja tiettyihin näkemyksiin ja näkökulmiin perustuvaa. Tämän vuoksi kannabiksen käyttäjien on erittäin vaikeaa ylipäänsä saada ääntään kuuluville yhteiskunnallisessa keskustelussa, mikä näkyy esimerkiksi hankaluutena saada kannabismyönteisiä kirjoituksia lehtiin, päästä järjestönä osallistumaan aiheeseen liittyviin tilaisuuksiin tai keskusteluihin tai kyetä millään muullakaan tavoin julkituomaan kannabismyönteisiä näkökulmia.

Kannabiksen käyttö merkityksellistyy kannabisaktivistien näkökulmasta tarkasteltuna vahvasti yhtäältä yksityisen tai yksilöllisen ja toisaalta julkisen tai yhteiskunnallisen ulottuvuuden ympärille. Kannabiksen käyttöön liittyvä yhteiskunnallisten neuvottelujen taso on eräs seikka, joka erottaa kannabiksen käytön ja käyttäjät selkeästi muiden laittomien huumeiden käyttäjistä. Kannabiksen käyttö ja sen yhteiskunnalliseen asemaan liittyvät uudelleenmäärittelypyrkimykset liitetään paitsi yksityiseen elämänpiiriin ja koetaan henkilökohtaisesti tärkeinä asioina, nämä näkemykset pyritään toisaalta saattamaan myös julkisen tarkastelun kohteeksi.

Kannabisaktivistien näkökulman tutkimuksellinen esille tuominen paitsi lisää tietoa erilaisista merkitysrakenteista kannabiksen käyttöön ja sen yhteiskunnalliseen asemaan liittyen, on myös kannanotto sellaisten tutkimusmetodien puolesta, jotka tuottavat yhteiskunnassa yleisesti

vallitsevista näkemyksistä poikkeavia näkökulmia. Käyttäjänäkökulmaan sitoutuneen tiedon voidaan olettaa olevan tärkeää kaikille kannabiksen käyttäjiä työssään tai muilla yhteiskunnan toiminta-alueilla kohtaaville henkilöille kuten sosiaalityöntekijöille, terveydenhuolto- ja sairaanhoitoalan työntekijöille, poliiseille, opettajille sekä lainsäädäntö- ja tuomiovaltaa käyttäville henkilöille. Käyttäjänäkökulmaa tutkimalla kyetään osallistumaan myös marginaalin tutkimuksen keskusteluihin siitä, kuinka marginaalia tuotetaan ja miten marginaaliin sysääviin käytäntöihin on mahdollista vastata. Tällaisten merkitysrakenteiden esiintuminen on yhteiskuntatieteellisessä ja erityisesti sosiaalityön tutkimuksessa olennaista ja tarjoaa edelleen sekä kannabiksen käyttäjien että muidenkin marginaaliin sijoitettujen ryhmien osalta tärkeän tutkimuksellisen tarttumapinnan.

Kirjallisuus

Agar, Michael H. (1980) *The Professional Stranger: An Informal Introduction to Ethnography*. New York: Academic Press, Inc.

Ahponen, Pirkkoliisa (2001a): Kodittomuuden marginaalissa. Teoksessa Minna Suutari (toim.) *Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 20: 103-123.

Anker, Jørgen & Asmussen, Vibeke & Kouvonen, Petra & Tops, Dolf (2006) *Drug Users and Spaces for Legitimate Action*. Helsinki: NAD Publications No. 49.

An Overview of Cannabis Potency in Europe. EMCDDA Insights (2004) Lisbon: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction.

Antaki, Charles & Widdicombe, Sue (1998) *Identity as an Achievement and as a Tool*. Teoksessa Charles Antaki & Sue Widdicombe (toim.): *Identities in Talk*. London: Sage Publications, 1-14.

Anthony, J. & Warner, L. & Kessler, R. (1994) *Comparative Epidemiology of Dependence on Tobacco, Alcohol, Controlled Substances and Inhabitants. Basic Findings from the National Comorbidity Study*. *Clinical and Experimental Psychopharmacology* 1994 (2), 244-268.

Asmussen, Vibeke (2003): *User Participation: Possibilities and Limitations in Danish Social Services Directed toward Drug Users*. Teoksessa Esben Houborg Pederson & Christoffer Tigerstedt (ed.): *Regulating Drugs -Between Users, the Police and Social Workers*. Helsinki: NAD Publication No. 43.

Atkinson, Paul & Silverman, David (1997) *Kundera's Immortality: The Interview Society and the Invention of the Self*. *Qualitative Inquiry* 3 (3), 204-325.

Beck, Ulrich (1992) *Risk Society: Towards a New Modernity*. New Delhi: Sage Publications.

Becker, Howard S. (1953) Becoming a Marihuana User. *American Journal of Sociology* 59, 235-42.

Becker, Howard S. (1963) *Outsiders. Studies in the sociology of deviance.* New York: The Free Press.

Becker, Howard S. (1970) *History, Culture and Subjective Experience: An Exploration of the Social Bases of Drug-Induced Experiences.* Teoksessa Howard Becker (toim.): *Sociological work. Method and substance.* Chicago: Aldine.

Best, Joel (1989) *Images of Issues: Typifying Contemporary Social Problems.* New York: Aldine de Gruyter.

Blumer, Herbert (1971): *Social Problems as Collective Behaviour.* *Social Problems* 18 (3); 298-306.

Bruner, Jerome (1986) *Actual Minds, Possible Worlds.* Cambridge; Harvard University Press.

Bruner, Jerome (1987) *Life as Narrative.* *Social Research* 54 (1): 11-32.

Bruner, Jerome (1996) *The Culture of Education.* Cambridge, MA: Harvard University Press.

Bruun, Kettil & Pan, Lynn & Raxed, Ingemar (1975) *The Gentlements Club. International Control of Drugs and Alcohol.* Chicago and London: The university of Chicago press.

Burroughs, William S. (salanimellä William Lee) (1953) *Junkie. Confessions of an Unredeemed Drug Addict.* New York: Ace Books.

Calafat, A; Juan, M; Becoña, E; Fernández, C; Gil, E ja Llopis, J.J. (2000) *Estrategias y Organización Cultura Pro Cannabis.* Teoksessa: Julio Bobes & Amador Calafat: *Monografía Cannabis. IREFREA (Instituto y Red Europea para el Estudio de lod Factores de Riesgo).* Vol. 12. Suplemento 2. Luettavissa osoitteessa http://www.redupra.cl/libros/estrategias_procannabis.pdf (29.4. 2005).

Charmaz, Kathy (1995) *Between Positivism and Postmodernism: Implications for Methods*. *Studies in Symbolic Interaction* 17, 43-72.

Christie, Nils (1993) *Kohti vankileirien saaristoa?* Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Hanki ja Jää.

Christie, Nils & Bruun, Kjetil (1986) *Hyvä vihollinen. Huumausainepolitiikka Pohjolassa*. Espoo: Weilin+Göös.

Clandinin D. Jean & Connelly F. Michael (1994). *Personal Experience Methods*. Teoksessa N. K.

Cohen, Stanley (1972/1980) *Folk Devils and Moral Panics*. London: Paladin.

Cohen, Stanley (1997) *Intellectual Scepticism and Political Commitment*. Teoksessa P. Walton and J. Young (toim.) *The New Criminology Revisited*. London: Macmillan.

Cohen Peter D. & Kaal, Hendrien L. (2001) *The irrelevance of drug policy. Patterns and careers of experienced cannabis use in the population of Amsterdam, San Fransisco and Bremen*. <http://www.cedro-uva.org/lib/cohen.3cities.html> (19.9. 2002).

Dawson, Lorne L. & Prus, Robert C. (1995): *Postmodernism and Linguistic Reality versus Symbolic Interactionalism and Obdurate Reality*. *Studies in symbolic Interaction* 17: 105-124.

Denzin, Norman (1970) *Strategies of Multiple Triangulation*. Teoksessa N. Denzin (toim.) *The Research Act in Sociology: A Theoretical Introduction to Sociological Method*. New York: McGraw-Hill, 297-313.

Denzin, Norman (2003) *Collecting and Interpreting Qualitative Materials*. London: Sage.

Dumas, Alexandre (1844) *Monte Criston kreivi*. Helsinki: Otava.

Durkheim, Émile (1985) *Itsemurha. Sosiologinen tutkimus*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Edwards, Derek (1997) *Discourse and Cognition*. London: Sage.

EMCDDA (2006) Vuosiraportti 2006: Huumeongelma Euroopassa. Lissabon: Euroopan huumeaineiden ja niiden väätinkäytön seurantakeskus EMCDDA. Luettavissa Internetissä osoitteessa: <http://ar2006.emcdda.europa.eu/fi/home-fi.html>.

Erkkilä, Raija (2005) Narratiivinen kokemuksen tutkimus. Koettu paikka, tarina ja kuvaus. Teoksessa J. Perttula (toim.) Kokemuksen tutkimus. Merkitys-tulkinta-ymmärtäminen. Helsinki: Dialogia oy, 195-224.

Eyerman, Ron & Jamison, Andrew (1991). Social Movements: A Cognitive Approach. University Park, PA: Pennsylvania State University Press.

Ferrel, Jeff (1996, 2nd edition 2003): Cultural Criminology. Teoksessa Eugene McLaughlin & John Muncie, & Gordon Hughes: Criminological Perspectives. Essential Readings. London, California, New Delhi: Sage Publications.

Ferrell, Jeff & Sanders, Clinton R. (Eds.). (1995) Cultural Criminology. Boston: North Eastern University Press.

Fook, Jan (2002) Social work: Critical Theory and Practise. London: Sage.

Fornäs, Johan (1998) Kulttuuriteoria. Myöhäismodernin ulottuvuuksia. Suomentaneet Mikko Lehtonen, Kaarina Hazard, Virpi Blom ja Juha Herkman. Tampere: Vastapaino.

Forsberg, Hannele (2002) Asianosaiset ja marginalia koskeva kerronta. . Teoksessa Kirsi Juhila & Hannele Forsberg & Irene Roivainen (toim.) Marginaalit ja sosiaalityö. Jyväskylä: SoPhi, 107-110.

Freeman, Mark (1999) Culture, narrative, and the poetic construction of selfhood. Journal of Constructivist Psychology 12, 99-116.

Garland, David (2001) The Culture of Control. Crime and Social Order in Contemporary Society. Oxford: University Press.

Gelder, Ken & Thornton, Sarah (toim.) (1997) *The Subcultures Reader*. New York: Routledge.

Gergen, Kenneth (1994) *Realities and Relationships. Soundings in Social Construction*. Cambridge: Harvard University Press.

Giddens, Anthony (1991) *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity Press.

Glaser, Barney & Strauss, Anselm (1967) *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*. Chicago: Aldine.

Glassner, Barry & Loughlin, Julia (1987): *Drugs in Adolescent Worlds. Burnouts to Traights*. Basingstoke & London: Macmillan.

Goffman, Erving (1955) *On Face Work: An Analysis of Ritual Elements in Social Interaction*. *Psychiatry* 18, 213-231.

Goffman, Erving (1961; 1991) *Asylums. Essays on the Social Situation of Mental Patients and Other Inmates*. London: Penguin Books.

Goffman, Erving (1963): *Stigma. Notes on the Management of Spoiled Identity*. New Jersey: Prentice-Hall Inc.

Goode, Erich (1970) *The Marijuana Smokers*. New York & London: Basic Books, Inc. Publisher.

Gordon, Tuula (1993) *Toiseuden "esiinmarssi"*. *Sociologia* 30 (3), 165-173.

Granfelt, Riitta (1998) *Kertomuksia naisten koditomuudesta*. Helsinki: suomalaisen kirjallisuuden seura.

Granfelt, Riitta (2007) *"Oppisin elämään riippuvuuteni kanssa" : tutkimus naisvankien päihdekuntoutuksesta Vanajan vankilassa*. Helsinki : Rikosseuraamusvirasto.

Gubrium, Jaber F. & Holstein, James A. (toim.) (2001) *Institutional Selves: Troubled Identities in a Postmodern World*. New York: Oxford University Press.

Gubrium, Jaber F. & Holstein, James A. (2002b) From the individual interview to the interview society. Teoksessa J. F. Gubrium & J.A. Holstein (toim.) *Handbook of interview research. Context & Method*. Thousand Oaks: Sage Publications, 331-333.

Gubrium, Jaber F. & Holstein, James A. (2003) *Postmodern Interviewing*. Thousand Oaks: Sage Publications.

Gusfield, Joseph R. (1989) Constructing Ownership of Social Problems: Fun and Profit in the Welfare State. *Social Problems* 36, 431-441.

Hakkarainen, Pekka (1987) *Huumausainekulttuuri ja käyttötavat Suomessa*. Turun yliopisto, politiikan tutkimuksen ja sosiologian laitos.

Hakkarainen, Pekka (1992) *Suomalainen huumeekysymys. Huumausaineiden yhteiskunnallinen paikka Suomessa toisen maailmansodan jälkeen*. Helsinki: Alkoholitutkimussäätiön julkaisuja n:o 31.

Hakkarainen, Pekka & Metso, Leena (2004) Suomalaisten suhtautuminen huumeisiin ja huumepolitiikkaan. *Mielipiteet ja asenteet väestössä. Yhteiskuntapolitiikka* 69 (1), 39-53.

Hakkarainen, Pekka & Metso, Leena (2005) Märkä pilvi ja vuosi 2004. *Yhteiskuntapolitiikka* 70 (3), 252-265.

Hakkarainen, Pekka & Kainulainen, Heini & Perälä, Jussi (2006) Suomen kannabismarkkinat. Kuinka paljon pilveä palaa? *Yhteiskuntapolitiikka* 71 (6), 583-595.

Hall, Christopher (1997) *Social work as narrative. Storytelling and persuasion in professional texts*. Aldershot: Ashgate Publishing Ltd.

Hall, Stuart (1999) *Identiteetti*. Tampere: Vastapaino.

Hall, Stuart & Jefferson, Tony (toim.) (1975/1976) Resistance through Rituals: Youth Subcultures in Post-War Britain. London/ Birmingham: Hutchinson.

Hall, Wayne & Solowij, Nadia (1998) Adverse Effects of Cannabis. Lancet 352 (11) 1611-1616.

Hammersley, Richard; Jenkins, Richard & Reid, Marie (2001) Cannabis use and social identity. Addiction Research & Theory 9 (2), 133-150

Harrikari, Timo (2006) Lasten ja nuorten kotiintuloaikoja koskevat käytännöt Etelä-Suomen läänin alueen kunnissa. Etelä-Suomen lääninhallituksen julkaisuja 106. Helsinki: Multiprint. Luettavissa Internetissä osoitteessa:

[http://www.laaninhallitus.fi/lh/biblio.nsf/29FA59F4BEA3B58AC22571E20036441F/\\$file/eslh_106.pdf](http://www.laaninhallitus.fi/lh/biblio.nsf/29FA59F4BEA3B58AC22571E20036441F/$file/eslh_106.pdf) .

Hebdige, Dick (1979) Subculture: The Meaning of Style. London: Methuen & Co.

Heinonen, Markku (1989): Käyttäjä kohtaa kontrollin. Hoito ja kontrolli huumenuorten kokemina. Helsinki: Sosiaalhallituksen julkaisuja 7/1989.

Helne, Tuula (2002) Sisällä, reunalla, ulkona? Kohti relationaalista syrjäytymisen tarkastelua. Teoksessa Kirsi Juhila & Hannele Forsberg & Irene Roivainen (toim.) Marginaalit ja sosiaalityö. Jyväskylä: SoPhi, 20-43.

Herer, Jack (1995) Hemp and the Marijuana Conspiracy: The Emperor Wears No Clothes. Luettavissa Internetissä osoitteessa www.jackherer.com.

Hester, Stephen & Eglin, Peter (1997) The Reflexive Constitution of Category, Predicate and Context in two Settings. Teoksessa S. Hester & P. Eglin (toim.) Culture in Action. Studies in Membership Categorization Analysis, No. 4. Washington D.C.: International Institute for Ethnomethodology and Conversation Analysis & University Press of America, 25-48.

Himanen, Pekka (2001) The Hacker Ethic and the Spirit of Information Age. New York: Random House.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2001) Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hooks, Bell (1989) Talking Back: Thinking feminist, Thinking black. Boston, MA: South End Press.

Humphries, Beth (2005) From Margin to Centre: Shifting the Emphasis of Social Work Research. Teoksessa R. Adams & L. Dominelli & M. Payne (toim.): Social Work Futures. Crossing boundaries, transforming practice. New York: Palgrave Macmillan.

Hurme, Toivo (2002) Harmin paikka? Haittojen vähentämisen käsitteellinen ongelmallisuus huumepolitiikassa. Yhteiskuntapolitiikka 67 (5), 415-422.

Hyväri, Susanna (2001) Vallattomuudesta vastuuseen. Kokemuksen politiikan sankaritarinoita. Vammala: Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisuja 3/2001.

Hyvärinen, Matti (1994) Viimeiset taistot. Tampereen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos julkaisuja 6/1994.

Hyvärinen, Matti & Löyttyniemi, Varpu (2005) Kerronnallinen haastattelu. Teoksessa J. Ruusuvoori & L. Tiittula (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere, Vastapaino, 189-222.

Hänninen, Sakari & Karjalainen, Jouko & Lahti, Tuukka (toim.) (2005) Toinen tieto. Kirjoituksia huono-osaisuuden tunnistamisesta. Helsinki: Stakes.

Jaatinen, Jaana & Kaukonen, Olavi & Warsell, Leena & Halmeaho, Matti & Ahtola, Raija (1998) Huumeet ja kouluyhteisö. Konstruktionistinen tapaustutkimus. Helsinki: Stakes tutkimuksia 91.

Jenkins, Richard (1996) Social Identity. London: Routledge.

Jepsen, Jørgen (2004): Brugerforeningen: Selvorganiseringen, interesse varettagelse og gensidig støtte. In Vibeke Asmussen & Steffen Jöhncke (2004): Brugerperspektiver -fra stofmisbruk til socialpolitik? Aarhus: Aarhus Universitetsforlag, 169- 18.

Johnson, Bruce D. (1973) *Marihuana Users and Drug Subcultures*. New York: John Wiley.

Johnson, Bruce D. (1980) *Towards a Theory of Drug Subcultures*. In *letterieri...* 1980, 110-119.

Jokinen Arja, Huttunen Laura & Kulmala Anna (toim.) (2004) *Puhua vastaan ja vaieta*. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Helsinki: Gaudeamus.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1999) *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Vuorovaikutus, toimijuus ja kulttuuri empiirisen tutkimuksen haasteina. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, Arja & Suoninen, Eero (2000) *Rikoksesta resurssi*. Narratiivien rakentuminen sosiaalityön kohtaamisissa. Teoksessa Synnöve Karvinen & Tarja Pösö & Mirja Satka (toim.) *Sosiaalityön tutkimus. Metodologisia suunnistuksia*. Jyväskylä: SoPhi, 207-236.

Juhila, Kirsi (1999) *Kulttuurin jatkuvasti rakentuvat kehät*. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suoninen *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Vuorovaikutus, toimijuus ja kulttuuri empiirisen tutkimuksen haasteina. Tampere: Vastapaino, 160-198.

Juhila Kirsi (2004) *Vastapuhe ja leimattu identiteetti* Teoksessa Arja Jokinen, Laura Huttunen & Anna Kulmala (toim.) *Puhua vastaan ja vaieta*. Helsinki: Gaudeamus, 20-32.

Juvonen, Tuula (2002) *Varjoelämää ja julkisia salaisuuksia*. Homoseksuaalisuuden rakentuminen sotienjälkeisessä Suomessa. Vastapaino, Tampere.

Järvinen, Tero & Jahnukainen, Markku (2001) *Kuka meistä onkaan syrjäytynyt? Marginalisaation ja syrjäytymisen käsitteellistä tarkastelua*. Teoksessa Minna Suutari (toim.) *Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla*. Nuorisotutkimusverkosto. Julkaisuja 20. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 125–151.

Kainulainen, Heini (1999) Toimenpiteistä luopuminen huumausainerikoksissa. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 164.

Kainulainen, Heini (2006) Seuraamuskäytäntö huumausaineen käyttörikoksissa. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 219.

Kalant, Harold (2004) Adverse Effects of Cannabis on Health: An Update of the Literature since 1996, *Prog. Neuropsychopharmacol. Biol. Psychiatry* 28 (5), 849–863.

Kane, Stephanie (1998a) *AIDS Alibis: Sex, Drugs and Crime in the Americas*. Philadelphia, PA: Temple University Press.

Kinnunen, Aarne (1990) Hedonistinen huumeen käyttö ja sen hallinta. Tapaustutkimus helsinkiläisistä pilvenpolttajista. Sosiologian pro gradu-tutkielma. Helsingin yliopisto.

Knuuti, Ulla (2007) Matkalla marginaalista valtavirtaan? Huumeiden käytön lopettaneiden elämäntapa ja toipuminen. Helsinki: Yliopistopaino Kustannus.

Komiteanmietintö 1997:10 (KM 1997/19). Huumausainestrategia 1997. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö

Kontula, Osmo (1986) Huumausainerikokset ja niiden kontrolli: Tilanne Suomessa 1960-luvulta 1980-luvulle. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 76.

Kosofsky Sedgwick, Eve (1990) *Epistemology of the Closet*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.

Kulmala, Anna (2004) Toiset identiteettiä rakentamassa. *Yhteiskuntapolitiikka* 69 (3), 231-241.

Kuure, Tapio (1996): Marginaalin politiikkaa. Marginaalista murtautumisen vaihtoehtoiset strategiat. Tampere: TAJU.

Kuussaari, Kristiina (2006) Näkemysten kirjo, sirpaloitunut tieto. Terveystieteiden, sosiaalitoimen ja nuorisotoimen työntekijöiden näkemyksiä huumeiden käyttäjien hoitopalvelujärjestelmästä. Helsinki: Stakes tutkimuksia 155.

Käypä hoito –suositukset. Duodecim ja erikoislääkärijärjestöt. Luettavissa Internetissä osoitteessa www.kaypahoito.fi

Kääriäinen, Juha (1994) Seikkailijasta pummiksi. Tutkimus rikosurasta ja sosiaalisesta kontrollista. Helsinki: Painatuskeskus.

Larmela, Timo & Laine, Ilkka (1992) Kannabiksen käyttäjänä Suomessa. Teoksessa Osmo Kontula (toim.): Huumeiden käyttäjät Suomessa. Helsinki: kirjayhtymä.

Layder, Derek (1993) New strategies in social research. Cambridge: Polity Press

Lemert, Edwin M. (1951) Social Pathology. Systematic Approaches to the Study of Sociopathic Behavior. New York: McGrawhill.

Lemert, Edwin M. (1967) Human Deviance, Social Problems and Social Control. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Lieblich, Amia & Tuval-Mashiach Rivka & Zilber, Tamar (1998) Narrative Research. Reading, Analysis and Interpretation. Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage Publications.

Lyng, Stephen G. (1990). Edgework: A Social Psychological Analysis of Voluntary Risk Taking. American Journal of Sociology 95 (4), 851-886.

Lyng, Stephen G. (1998) Dangerous Methods. Risk taking and the Research Process. Teoksessa Jeff Ferrel & Mark S. Hamm (toim.): Ethnography at the Edge. Boston, MA; Northeastern University Press, 221-251.

Lähteenmaa, Jaana (2000) Myöhäismoderni nuorisokulttuuri. Tulkintoja ryhmistä ja ryhmiin kuulumisten ulottuvuuksista. Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, julkaisu 14.

Maamiehen käsikirja (1947) Jyväskylä: Gummerus.

Majava, Aino (2003) Uhkakuvien kautta yhteiseen hyvään. Huumeongelman rakentuminen ja vastuun lankeaminen huumeiden vastaisen kansalaisjärjestöjen valistusteksteissä. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.

Melucci, Alberto (1989) Nomads of the Present: Social Movements and Individual Needs in Contemporary Society. Philadelphia: Temple University Press.

Merton, Robert (1968). Social Theory and Social Structure. New York: Free Press.

Middleton, David & Edwards, Derek (toim.) (1990) Collective Remembering. London: Sage.

Mikkonen, Risto (1991) Huumeiden käyttäjä vankilassa. Teoksessa Erkki Asp & Pekka Hakkarainen (toim.) Erilaisuus ja kontrolli. Turun yliopisto, Sosiologian tutkimuksia sarja D22/1991.

Mikkonen, Risto (2001) Kannabiksen kriminalisoinnin kansainvälinen tausta. Teoksessa Tapio Onnela (toim.) Pyhä huumesota. Huumepolitiikan pelkoja ja utopioita. Helsinki: Vihreä Sivistysliitto ry.

Miller, Jody & Glassner, Barry (1997): The “Inside” and the “Outside”. Finding Realities in Interviews. Teoksessa David Silverman (toim.) Qualitative Research. Theory, Method and Practise. London: Sage, 99-112.

Moore, T. H. & Zammit, S. & Lingford-Hughes A. & Barnes T. R. & Jones P. B. & Burke M. & Lewis G. (2007) Cannabis Use and Risk of Psychotic or Affective Mental Health Outcomes: A Systematic Review. Lancet 370 (28):293-294.

Moreaus, Jacques-Joseph (1847/1973) Hashish and Mental Illness. New York: Raven Press.

Musto, David F. (1987) *The American Disease. Origins of Narcotics Control*. New Haven: Yale University press.

Mäkelä, Klaus ym. (toim.) (1996): *Alcoholics Anonymous as a Mutual-Help Movement. A Study in Eight Societies*. London: The University of Wisconsin Press.

Määttä, Paula (1975a): Katsaus nuorison huumausaineiden käyttöön 1960- ja 1970-luvulla. Jyväskylän yliopisto: Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisuja 255.

Määttä, Paula (1975b): Jyväskylän hasiksen polttajat vuonna 1971. Jyväskylän yliopisto: Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisuja 256.

Määttä, Paula (1975c): Jyväskylän hasiksen polttajien vaiheet 1970-luvulla. Jyväskylä yliopisto: Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisuja 257.

Nahas, Gabriel G. & Sutin, Kenneth M. & Harvey, David J. & Agurell Stig (toim.) (1999) *Marihuana and Medicine*. Totowa, New Jersey; Humana Press.

Natunen S. & Jallinoja P. & Helakorpi S. & Uutela A. (2006): Huumekontaktit ja mielipiteet huumeongelman vakavuudesta. Tutkimus työikäisistä suomalaisista. *Yhteiskuntapolitiikka* 71 (3): 250-258.

Nordstrom, Benjamin R. & Levin, Frances R. (2007) *Treatment of Cannabis Use Disorders: A Review of the Literature*. *The American Journal of Addictions* 16 (5), 331-342.

Oinonen, Taru (2002): Kannabiksen ”kohtuukäyttö” nuorten aikuisten päihdekulttuurina. *Nuorisotutkimus* 1/2002 vol.20: 32-42.

Onnela, Tapio (toim.) (2002) *Pyhä huumesota. Huume politiikan pelkoja ja utopioita*. Helsinki: Vihreä sivuistys- ja opintokeskus ViSiO.

Park, Robert E. (1937) Introduction. Teoksessa Stonequist, Everett V. *The Marginal Man. A Study in Personality and Culture Conflict*. New York: Charles Scribner's Sons.

- Park, Robert E. (1967 alkuper. 1928) Human Migration and the Marginal Man. Teoksessa Robert E. Park & Ralph H. Turner (toim.) On Social Control and Collective Behavior. Chicago: The University of Chicago Press, 194-206.
- Parker, Howard & Aldridge, Judith & Measham, Fiona (1998) Illegal Leisure. The Normalization of Adolescent Recreational Drug Use. New York & London: Routledge.
- Partanen, Juha (2002) Huumeet maailmalla ja Suomessa. Teoksessa O. Kaukonen & P. Hakkarainen Huumeiden käyttäjä hyvinvointivaltiossa. Helsinki: Gaudeamus, 13-37.
- Partanen, Juha & Metso, Leena (1999) Suomen toinen huumeaalto. Yhteiskuntapolitiikka 64 (2), 143-149.
- Peltoniemi, Teuvo & Larmela, Timo (1998) Kahta mieltä kannabiksesta. Helsinki: A-klinikkasäätiö/Prevnet-ohjelma. A-kilinkkasäätiön raporttisarja no.25.
- Peretti-Watel, Patrick (2003) Neutralization theory and the denial of risk: some evidence from cannabis use among French adolescents. British Journal of Sociology 54(1), 21-42.
- Perttula, Juha (1996) Deskriptio ja tulkinta: psykologin avaimia kokemukseen. Psykologia 31(1): 9-18.
- Perälä, Jussi (2002) Hidasta ja nopeaa –heroiinin ja amfetamiinin käytön etnografiaa. Teoksessa O. Kaukonen & P. Hakkarainen Huumeiden käyttäjä hyvinvointivaltiossa. Helsinki: Gaudeamus, 68-109.
- Piispa, Matti (2002c) Nettikeskustelu huumeista liberaalien leirinä. Tiimi 6/2002, 15-17.
- Pohjola, Anneli (2001) Nuorten myyttinen ongelmallisuus. Teoksessa Minna Suutari (toim.) Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 20: 187-203.

- Polkinghorne, Donald E. (1995) Narrative Configuration in Qualitative Analysis. Teoksessa J. A. Hatch & R. Wisniewski (toim.) Life History and Narrative. London: Falmer, 5-23.
- Potter, Jonathan (1996). Representing Reality. Discourse, Rhetoric and Social Construction. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Presdee, Mike (2000) Cultural Criminology and the Carnival of Crime. London: Routledge.
- Presdee, Mike (2004) Cultural Criminology: The Long and Winding Road. Theoretical Criminology, 8 (3), 275—285.
- Päihdehuollon huumeasiakkaat. Stakes tilastotiedote 16/2007. Luettavissa Internetissä osoitteessa <http://www.stakes.fi/FI/tilastot/aiheittain/Paihteet/Paihdehuollonhuumeasiakkaat.htm>
- Pösö, Tarja (2004a) Vakavat silmät ja muita kokemuksia koulukodista. Helsinki: Stakes tutkimuksia 133.
- Raitakari, Suvi (2006) Neuvottelut ja merkinnät minuuksista. Vuorovaikutuksellisuus ja retorisuus nuorten tukiasumisyksikön palaverissa ja tukisuunnitelmissa. Tampere: Tampere University Press.
- Reber, Arthur S. (1985) The Penguin Dictionary of Psychology. Harmondsworth: Penguin books.
- Redhead, Steve (1995) Unpopular Cultures: The Birth of Law and Popular Culture. Manchester: Manchester University Press.
- Rhodes, Tim (2000) The Multiple Roles of Qualitative Research in Understanding and Responding to Illicit Drug Use. Teoksessa Gloria Greenwood & Kathy Robertson (toim.) Understanding and Responding to Drug Use: the Role of Qualitative Research. Luxembourg: EMCDDA Scientific Monograph Series No. 4.
- Ricoeur, Paul (1991) Narrative Identity. Teoksessa D. Wood (toim.) On Paul Ricoeur. Narrative and Interpretation. London: Routledge, 188-199.

Rosenqvist, Pia (1970) Cannabis och dess bruk I Helsingfors hösten 1968 -våren 1969. Pro gradu – tutkielma. Helsingin yliopisto, sosiologian laitos.

Robinson, Terry E. & Berridge, Kent E. (2003) Addiction. Annual Reviews of Psychology 54: 25–53.

Ruisniemi, Arja (2006) Minäkuvan muutos päihderiippuvuudesta toipumisessa. Tutkimus yhteisöllisestä päihdekuntoutuksesta. Tampere: Tampere University Press.

Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) (2005) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.

Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (2005) Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa J. Ruusuvuori & L. Tiittula (toim.)) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 22-56.

Saarnio, Pekka (2000) Alkoholien ja kannabiksen haittavaikutusten kautta suomalaisen huumausainepolitiikkaan. Yhteiskuntapolitiikka 65 (2), 159-165.

Sacks, Harvey (1963) Sociological Description. Berkeley Journal of Sociology, 1963/8: 1-16.

Sacks, Harvey (1992) Lectures on Conversation. Volumes I and II. Edited by G. Jefferson with Introduction by E.A. Schegloff. Blackwell: Oxford.

Salasuo, Mikko (2004) Huumeet ajankuvana. Huumeiden viihdekäytön kulttuurinen ilmeneminen Suomessa. Helsinki: Stakes tutkimuksia 149.

Salasuo, Mikko & Rantala, Kati (2002) Huumeiden viihdekäyttö ajankuvana. Teoksessa O. Kaukonen & P. Hakkarainen Huumeiden käyttäjä hyvinvointivaltiossa. Helsinki: Gaudeamus, 38-67.

Sarvanti, Tapani (1997) Huumepolitiikka ja oikeudenmukaisuus. Helsinki: Stakes tutkimuksia 1997/83.

Scull A. T. (1988) *Deviance and Social Control*. Teoksessa N. Smelser (toim.) *Handbook of Sociology*. Newbury Park, CA: Sage Publications, 667-693.

Seppälä, Pauliina (2000) *Rave-kulttuuri ja laittomat päihteet: Yhteisöllisyyttä, etiikkaa ja identiteettiä. Kansainvälistä taustaa ja suomalainen tapaustutkimus. Pro gradu-tutkielma, Helsingin yliopisto.*

Seppälä, Pauliina & Salasuo, Mikko (2001) *Aaltoja vai vedenpinnan pysyvää nousua? Yhteiskuntapolitiikka 66 (1), 71-75.*

Seppälä, Pauliina & Mikkola, Tomi (2004) *Huumeet internetissä ja nuorisokulttuureissa. Havaintoja huumeiden merkityksistä ja riskikäsitteistä käyttäjäpiireissä. Helsinki: Stakes raportteja 287.*

Siisiäinen, Martti (1993) *Vanhojen sosiaalisten kielten rapautuminen. Yhdistystoiminnan nousu ja tuho? Teoksessa Kaj Ilmonen (toim.) Kestävyyskoe. Kirjoituksia 90-luvun Suomesta. Tampere: Vastapaino.*

Siisiäinen, Martti (2004) *Kansalais- ja järjestötoiminta. Teoksessa: Borg, Sami (toim): Mahdollisuuksien maa. Kartoitusta ja puheenvuoroja suomalaisten kansalaisvaikuttamisen mahdollisuuksista. Helsinki: Oikeusministeriön julkaisuja 10/2004.*

Silvermann, David (1993) *Interpreting Qualitative Data: Methods for analyzing talk, text, and introduction. London: Sage.*

Silverman, David (1998): *Harvey Sacks: Social Science and Conversation Analysis. New York: Oxford University Press.*

Smart, Carol (1990) *Feminist Approaches to Criminology. Teoksessa L. Gelsthorpe & A. Morris (toim.) Feminist Perspectives in Criminology. Milton Keynes: Open University Press.*

Spector, Malcolm & Kitsuse, John I. (1977) *Constructing social problems. Cummings, CA: Menlo Park.*

Strandell, Harriet & Forsberg Hannele (2005) Kohti kurinalaista lapsuutta? Kysymys pienten koululaisten iltapäivien (uudelleen)määrittelystä. Yhteiskuntapolitiikka 70 (6), 610-623.

Strandell, Harriet & Julkunen, Ilse & Lamminen, Katri (2002) ”Ku ois vaan sellane normaali elämä”. Elämänkulku marginaalista katsoen. Teoksessa Kirsi Juhila & Hannele Forsberg & Irene Roivainen (toim.) Marginaalit ja sosiaalityö. Jyväskylä: SoPhi, 111-124.

Strauss, Anselm & Corbin Juliet (1990) Basics of Qualitative Research: Grounded Theory Procedures and Techniques. London: Sage.

Suomen säädöskokoelma,
Huumausainelaki 17.12. 1993/1289
Rikoslaki 50 Luku (17.12. 1993/1304)

Suutari, Minna (2001a) Nuorten sosiaaliset verkostot palkkatyön marginaalissa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 26.

Sykes, G. & Matza, D. (1957) Techniques of Neutralization. American Sociological Review 22, 664-70

Tammi, Tuukka (2004) Harm reduction school of thought: three fractions. Contemporary Drug Problems 31(3), 381-399.

Tammi, Tuukka (2005) Who is the Expert? Patient Groups and Finnish Substitution Treatment Policy. Teoksessa J. Anker ym. Drug Users and Spaces for Legitimate Action. Helsinki: NAD Publications No. 49., 23-36.

Tiittula, Liisa & Ruusuvuori, Johanna (2005) Johdanto. Teoksessa J. Ruusuvuori & L. Tiittula (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.

Torvalds, Linus (2001) What Makes Hackers Tick? a. k. a. Linus's Law. Prologue. Teoksessa P. Himanen: The Hacker Ethic and the Spirit of Information Age. New York: Random House.

Tourunen, Jouni (2000) Epäilyksen polttopisteessä. Tutkimus päihdekuntoutusosastosta vankilassa. Helsinki: Stakes tutkimuksia 112.

Törrönen, Jukka (2005) Toisen ääni, näkökulma ja kohteena oleminen. Teoksessa S. Hänninen & J. Karjalainen & T. Lahti (toim.) Toinen tieto. Kirjoituksia huono-osaisuuden tunnistamisesta. Helsinki: Stakes, 15-37.

UNODC (2006) 2006 World Drug Report. Wien: Yhdistyneiden kansakuntien huumeiden ja rikollisuuden vastainen yksikkö.

Van de Wijngaart, Govert F. (1991) Competing Perspectives on Drug Use: The Dutch Experience. Amsterdam: Swets & Zeitlinger.

Virokannas, Elina (2004) Normaalin rajan molemmilla puolilla. Tutkimus huumehoitoyksikön nuorten identiteettien rakentumisesta. Helsinki: Stakes tutkimuksia 144.

VKS:2006:1 Seuraamuksen määrääminen huumausaineen käyttörikoksesta.

Luettavissa Internetissä osoitteessa:

<http://www.vksv.oikeus.fi/Etusivu/VKSnmaarayksetjaohjeet/Huumausainerikokset/VKS20061Seuraamuksenmaaraaminenhuumausaineenkayttorikoksesta>

Väyrynen, Sanna (2007) Usvametsän neidot. Tutkimus nuorten naisten elämästä huume kuvioissa. Rovaniemi: Acta Universitatis Lapponiensis 118.

Weckroth, Antti (2006) Valta ja merkitysten tuottaminen korvaushoidossa. Etnografinen tutkimus huumehoitolaitoksesta. Helsinki: Alkoholitutkimussäätiön julkaisuja 47.

Widdicombe, Sue & Wooffit, Robin (1995) The language of youth subcultures. London: Harvester Wheatsheaf.

Willis, Paul (1977) Koulun penkiltä palkkatyöhön. Learning to Labour. How working class kids get working class jobs. Teakfield: Saxon House.

Young, Iris Marion (1990) *Justice and the Politics of Difference*. Princeton: Princeton University Press.

Young, Jock (1971b) *The Drugtakers*. London: Paladin.

Young, Jock (1999) *The Exclusive Society. Social Exclusion, Crime and Difference in Late Modernity*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.

Young, Jock (2004) *Voodoo Criminology and the Numbers Game*. In Ferrell, Jeff xxxx (eds.) *Cultural Criminology Unleashed*. Xxx, 13 - 27).

Zinberg, Norman E. (1984) *Drugs, set and setting. The basis for controlled intoxicant use*. New Haven and London: Yale University Press.

Liitteet

Liite 1.

Haastattelurunko

Yleistä:

Ikä

Sukupuoli

Perhetausta

Siviilisäät

Asuminen

Koulutus

Tämänhetkinen elämäntilanne (työssä/työttömänä/opiskelee?)

1. Kannabiksen käyttöura

-Mitä käyttäjä tiesi kannabiksen käytöstä ennen ensimmäistä käytön kokeilua ja mistä informaatio/kokemus oli saatu?

-Ensimmäisen käyttökerran kuvaus

-Miten ja miksi käyttöä jatkettiin?

-Käyttöuran kuvaus –pituus, käytön intensiivisyys, intensiivisimmät jaksot, käyttötauo yms.

-Muiden huumeiden käyttö ja mielipiteet niistä

2. Kannabiksen käyttö osana käyttäjän elämää

-Missä, miten ja kenen kanssa käytetään?

- Missä, miten ja kenen kanssa ei ikinä käytetä?

-Milloin kannabista käytetään ja miten usein?

-Mitä käytetään (marihuana vai hasis) ja mistä käytetty kannabis hankitaan?

-Miten käyttäjä kokee kannabiksen käytön asettuvan osaksi elämäänsä (miten tärkeäksi osaksi elämää kannabiksen käyttö koetaan? Mihin tilanteisiin/ tunnetiloihin /seuraan se kuuluu?)

-Miksi kannabista käytetään (käytön hyödyt ja haitat)?

-Millaisia (sosiaalisia, terveydellisiä tms.) ongelmia kannabiksen käyttö voi aiheuttaa käyttäjälle Suomessa?

3. Kannabiksen käyttäjän suhde suomalaiseen yhteiskuntaan ja valtaväestöön

-Mitä mieltä käyttäjä on suomalaisesta huume politiikasta ja käytön kriminalisoinnista?

-Onko käyttäjä ikinä joutunut tekemiseen esim. poliisin, terveys- tai sosiaalialan työntekijöiden tai muiden viranomaisten kanssa kannabiksen käytöstä johtuen?

-Millaisena käyttäjä näkee virallisen kannan kannabiksen käyttöä kohtaan näiden kohtaamisten perusteella?

-Millaista on valtaväestön suhtautuminen kannabiksen käyttöön käyttäjän näkökulmasta tarkasteltuna ja kuinka käyttäjä tulee tuosta suhtautumisesta tietoiseksi (media, painostusryhmät, poliittinen keskustelu tms.)?

-Mitä mieltä käyttäjä on vallitsevasta suomalaisesta päihdekulttuurista? Mikä on käyttäjän suhde alkoholinkäyttöön?

-Miten kannabiksen käyttäjän suhde yhteiskuntaan on muuttunut käyttöuran edetessä? (millaisia muutoksia esim. käyttätapoihin ja -paikkoihin on ajan kuluessa tullut? Onko käytön merkitys käyttäjälle muuttunut? Onko käyttäjän lähipiirin tai valtaväestön koettu suhtautuminen kannabiksen käyttöä kohtaan muuttunut ajan kuluessa?)

4. Millaisia käytön kontroleja kannabiksen käyttöön Suomessa liittyy

-Kokeeko käyttäjä, että kannabiksen käyttö aiheuttaa ristiriitoja käyttäjän elämäntavan ja hänen siitä ulkomailmalle antamansa kuvan välille? (Pidetäänkö esim- henkilökohtainen ja julkinen elämäalue erillään toisistaan, jos, niin miten? Miten ja missä kannabiksen käyttöä salaillaan (jos salaillaan) ja miltä salailu käyttäjästä tuntuu? Kenelle käytöstä kerrotaan? Kenelle siitä ei kerrota?)

-Millaisia käytön kontroleja kannabiksen käyttäjät liittävät käyttöönsä? Ovatko oman käytön kontrollit muuttuneet ajan myötä (tai jääneet kokonaan pois)?

-Miksi kontroleja käytetään?

-Mitä pitäisi tapahtua, että käyttöä ei tarvitsisi kontrolloida?

5. Miten ”kannabisaktivismiin” (ryhmään/toimintaan) osallistuminen on muuttanut kannabiksen käyttäjän suhdetta yhteiskuntaan?

- Miksi ja miten kannabisaktivismiin tultiin osallisiksi? (prosessi, ideologia, muutokset ajattelussa ja suhteessa yhteiskuntaan)
- Miten aktivismi vaikuttaa käyttäjän jokapäiväiseen elämään –mikä on sen merkitys käyttäjälle?
- Onko aktivismiin osallistumisella ollut seurauksia käyttäjän sosiaalisiin suhteisiin tai asemaan yhteiskunnassa –millaisia seurauksia?
- Mitä aktivismiin osallistumisella halutaan saavuttaa?
- Mitä käyttäjä ajattelee kannabiksen käytön asemasta tulevaisuudessa Suomessa?

Liite 2.

LISÄÄ TIETOA –LISÄÄ YMMÄRRYSTÄ

Osallistu tutkimukseen kannabiksen käyttäjän yhteiskunnallisesta asemasta ja kannabisaktivismista Suomessa

Tampereen yliopiston Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitoksella on käynnissä väitöskirjatutkimus kannabiksen käyttäjän yhteiskunnallisesta asemasta ja kannabisaktivismista Suomessa.

Tutkija Taru Kekoni kaipaa kannabiksen käyttäjiä tai kannabisaktivisteja osallistumaan tutkimushaastatteluun. Osallistumalla olet mukana antamassa tärkeää tietoa aiheesta, jota Suomessa ei ole aikaisemmin laajamittaisesti tutkittu. Tutkimuksen tarkoitus on lisätä tietoa kannabiksen käytöstä ja sen pohjalta luoda edellytyksiä avoimemmalle ja moniarvoisemmalle huume poliittiselle keskustelulle maassamme.

Haastattelu on täysin luottamuksellinen; tutkija on vaitiolovelvollinen eikä missään tutkimuksen vaiheessa paljasta tutkimukseen osallistuneiden nimiä tai muita henkilökohtaisia tietoja kenellekään ulkopuoliselle.

Pyydä lisätietoja tai ilmoittaudu haastatteluun!

Yhteydenottoasi odotellen:

Taru Kekoni

tutkija

Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos

Tampereen yliopisto